

S R D C E A Ž E Z L O

/ M O T R I A /

—

S V A Z E K

P R V N ī

BOHDAN LEPKYJ

SRDCE A ŽEZLO
(MOTRIA)

SVAZEK PRVNI

K O Z O R O H

B o h d a n L e p k y j

S R D C E A Ž E Z L O

[M O T R I A]

H i s t o r i c k á e p o p e j e „M a z e p a“

S v a z e k I.

Přeložil Dr. Jiří Hájekský, vydalo
Rebcovo nakladatelství „Kozoroh“,
redakcí Jos. Rodena. Obrazy akad.
malíře J. Wowka. Vytiskla knih-
tiskárna Fr. Rebce, Praha II. Lípová 4

Ú V O D E M

Události, v tomto cyklu vyličené, rozvinují se na začátku XVIII. století. Celý děj, tot boj dvou osobností, dvou sil, dvou kultur, dvou politických systémů, dvou proudů, zásadně si odporujících.

Je to ukrajinský hetman) Mazepa a moskevský car Petr Veliký, Ukrajina a Moskva,**) prvky demokratismu a despotie, kulturní evoluce a šturcovská dresura.***)*

Zvítězil Petr, Moskva, násilí, štuzer.

Mazepa přemožen. Rus-Ukrajina ze stavu samosprávné říše přechází do stavu bezprávné, moskevské provincie. Oloupivši

Rus-Ukrajinu o samostatnost, uloupila jí Moskva i její historické jméno: vládce moskevského trůnu, car Petr Veliký, korunoval se jako imperátor „ruský“. — Jméno uloupené Rusi-Ukrajině, přivlastňuje si Moskva, rozšiřujíc je na všechny jí podrobené národy; carstvo moskevské se stává „Ruskem“, Moskalé — Velkorusy, Ukrajinci — Malorusy.

Petr zasadil Ukrajině těžkou ránu, po které, přes všechny pokusy svých národních vůdců, nemohla se již pozdvihnouti k boji za svoji uloupenou samostatnost.

Všeobecné mínění, vnučené tendenčními úsudky carských historiků, vštěpilo do srdce a myсли Rusů: Mazepa, tot zrádce Ruska, malicherný, ješitný člověk, toužící pouze po královské koruně.

Není tomu tak! Mazepa není zrádcem Ruska, je bojovníkem za svobodu Rusi-Ukrajiny s nenáviděnou Moskvou. Vždyť Rus-Ukrajina spojila se s Moskvou jako volná říše s volným státem. Ve smyslu dohody, nabídnuté ukrajinským hetmanem Bohdanem Chmelnickým, moskevskému caru Aleksejovi a uzavřené r. 1654 na Ukrajině v městě Perejaslavě hetmanem a zástupci cara moskevského, za tím účelem na Ukrajinu vyslanými, Rus-Ukrajina přiznává pouze protektorát cara moskevského, s vyhrazením si samosprávy na svém území. Přes to, stal se jediný podklad této dohody — odpor společnými silami dvou národů společným nepřátelům, a to muslimskému východu (Tataři a Turci) a slovanskému západu (Poláci) — ilusorním. Za prvé nebyla tehdejší Moskva ještě dosti silna, aby poskytnouti mohla Ukrajině nutnou vojenskou pomoc: i po tomto spojení zůstala západní část Ukrajiny pod polským jařmem.

Za druhé — vládcové moskevští ze všech sil se snažili ovládnouti Ukrajinu. Na obyvatelstvo Ukrajiny pohlížela Moskva jako na své poddané. Její vojsko plenilo, páliло vesnice, moskevští vojevodové zasahovali do vnitřních záležitostí Ukrajiny a dokonce snižovali autoritu ukrajinské vlády Konečně, Andrusovskou smlouvou r. 1667, Moskva předává Polsku „Pravobřežnou Ukrajinu“ (po pravém břehu Dněpru)

rozdvojivši tímto způsobem říši, na kterou neměla žádného práva, ale naopak byla povinna chrániti jejího celku.

Možno-li potom mluviti o zradě hetmana Mazepy? Vždyť Mazepa nebyl jediným: dokonce sám tvůrce spojení z r. 1654, hetman Bohdan Chmelnický, již dva roky později hluboce zklamán svými nadějemi, začíná hledati nového spojence a r. 1656 se spolučuje se švédským králem, za účelem války s Poláky. Nebýti neúprosné smrti, která ho zkocila r. 1657, není vyloučeno, že by i on sám šel cestou, kterou později si zvolil Mazepa. Potomní hetmanové, zejména Vyhovský, dílem Chmelničenko†) a zvláště — Petr Dorošenko, vedli zoufalý boj proti ukrajinské svévoli, snažíce se znova vytrhnouti Ukrajinu ze spárů Moskvy. To vytyčil si Mazepa za cíl svého života. Převzal ukrajinské žezlo v době největších rozbrojů vnitřních, v Ukrajině zmítané stálými válkami se svými sousedy, v době nejkrutějšího utlačování jejím vlastním „protektorem“ — Moskvou. Pravda, jako nadaný politik neukázal ihned Mazepa svých karet, nevrhl se do otevřeného boje s Petrem Velikým, naopak do poslední chvíle předstíral svoji věrnost k Petrovi. Celý plán osvobození Ukrajiny připravoval postupně, nepřerušuje spojenectví s Petrem, veda současně vyjednávání se švédským králem Karlem XII. Do svého plánu zasvětil pouze malý kroužek nejdůvěrnějších osob.

To mělo své nevýhody. Národ, utlačovaný Moskaly, jež počal z celé duše nenáviděti, přitlumeně reptal, obviňuje hetmana Mazepu z jeho zjevného přátelství k caru Petrovi; pouze železná ruka Mazepova mohla zdržeti národ od předčasné, otevřené vzpoury.

Nespokojenost s hetmanem z těchto důvodů se jevila i mezi ukrajinskou šlechtou, která se divila „slabosti“ Mazepově a potichu jej odsuzovala. Ale také nemalá část inteligence z těch nebo z oněch důvodů, věrná spojenectví s Moskvou, rovněž byla naladěna proti Mazepovi, podezřívajíc ho z příprav pro odtržení Ukrajiny.

Hetman Mazepa se dostal mezi dva ohně: s jedné strany se rozdmychuje v národě nespokojenost s hetmanem za jeho

„věrnost“ k carovi, s druhé udává Peterburg††) zase jeho nevěrnost.

V takovém ovzduší kul Mazepa samostatnost Ukrajiny, sám postaven mezi kladivo a kovadlinu. Vsadil vše na jedinou kartu: klid, své osobní štěstí, důvěru národa, život a dokonce i čest.

Byl přemožen. Byl prohlášen zrádcem! Více, než dvě století z katedrální kazatelny ponížené ukrajinské metropole†††) každoročně prohlašováno mu bylo „anathema“ (vyloučení z církve).

Ale za tato dvě století nezemřela v národě pamět o Mazepovi a národ, byť i pozdě, ocenil velikého bojovníka za samostatnost Ukrajiny.

Dr. Jiří Hajevský.

*) Hetman, nositel státní moci na Ukrajině. Ke svému úřadu byl volen. Byl rovněž i vrchním velitelem ukrajinské branné moci. Při něm byla generální rada jako orgán poradní. Při znacích nedůvěry nebo nespokojenosti s hetmanem, tento skládal před radou žezlo a byl volen nový hetman, což se stávalo dosti často a nepůsobilo dobře na rozvoj a ustálení tvrdého státního řádu. To chápal Mazepa, kterému se podařilo dlouho udržet ve svých rukou panovnické žezlo, od doby zvolení (1687) až do smrti (r. 1709) a předsevzal si hetmanovu vládu zdědičniti.

**) Myšlen vždy stát Moskevský.

***) Stutzer — kovový prut k nabíjení starodávných pušek. Při každé příležitosti byl lid moskevský důkladně bit stuzry a tak se stal stutzer symbolem moskevské nadvlády.

†) Chmelničenko — syn Bohdana Chmelnického.

††) Jen vládním nařízením r. 1917 hlavní město Ruska bylo pojmenováno Petrograd. Dříve se mu říkalo Sankt Petersburg, anebo prostě Peterburg.

†††) Kyjev.

(Pozn. překladatele.)

C A R

Orchestr zahrál fantasii na motiv jaré kozácké písně a do slavnostní síně vešlo dvanáct hochů v bílých sametových kontusích a žlutých jezdeckých botách se stříbrnými podkovami. Všichni hoši byli stejné postavy, krásní, jako malovaní, stejně plavých vlasů, přistřížených, jeden jako druhý. Vždy dva a dva nesli velký, stříbrný podnos, na němž ležel bažant jako živý, připravený k vzletu.

Hoši se postavili do řady, ode dveří ke skříni, vedle níž přešlapoval s nohy na nohu starý kastelán a dva kráječi pokrmů pilně pracovali. Tito prohlédli podnosy, nechybí-li ničeho, vybrali nejlepší a zároveň s hochy, nesoucími podnos, přešli síň až k tomu konci stolu, kde seděl car Petr. Po levici jeho Veličenstva — Alexandr Danilovič Menšikov, po pravici pak hostitel a pán domu, Ivan Stepanovič Mazepa.

Kraječi se hluboce uklonili, hoši se postavili mezi cara a hetmana. Tento dotkl se rukou podnosu a žádal vzněšeného hosta, aby si ráčil laskavě vzít. Vysoký host, byl opravdu vysoký — vynikal svou bujnou, tmavou kšticí nad ostatními přítomnými, většinou hladkých účesů. Již celou hodinu trval hodokvas, byla sněděna spousta jídel a ještě více vypito nápojů, o čemž svědčily rozpálené obličeje a mlhavé oči jakoby usmívající se nasládlým leskem, prozrazujícím spokojenou sytost. Obličeji Petrův, žlutavě bledý, široký, jako nafouklý, se podobal měsíci v úplňku, s tím však rozdílem, že na měsíci nelze pouhým okem pozorovati hory a mrtvé vulkány, kdežto na tváři carově bylo viděti množství uhrů, z nichž následkem panujícího vedra lil se proudem pot. Bylo to v polovici června, kdy v Kyjevě začínají nesnesitelná vedra.

Car rozepjal svůj generálský stejnokroj, takže jenom stuha řádu Ondřeje Prozvaného zakrývala košili. Bylo to však málo platno. Byly mu stále podávány šátky k osušení potu. Jeho Veličenstvo, osušiv pot, házel je zcela mokré dvěma komorníkům, kteří stáli jako struny vzpřímeni za jeho zády. Poslední šátek dopadl přímo na hlavu jednoho z nich, a komorník zůstal státi, neodvažuje se odhoditi drahocennou relikvii. Plukovník Apoštol, který to první zpozoroval, usmál se, přimhouřiv levé oko, za ním všichni ostatní se počali smátí, až konečně hetman pošeptal Vojnarovskému, aby sňal s komorníka mokrý šátek, což on ihned učinil. Ale v tom okamžiku odhodil Petr nový šátek a jen málem, že nezasáhl obličeji Vojnarovského.

„Ó, pardon, monsieur Vojnarovský!“ řekl car a rozesmál se svým hlučným smíchem.

To přimělo všechny ostatní k smíchu, takže za chvíliku duněla celá síň, jenom Alexandr Danilovič Menšikov nehnul ani brvou. Seděl vzpřímen, opíraje prsty o stůl, pokrytý nádherným ubrusem, zdobeným poltavským vyšíváním z hedvábí jemných odstínů, jakoby vybledlých žhavým kyjevským sluncem.

„Pěkní ptáci jsou tu u vás, Ivane Stepanoviči!“, řekl car, vbodnuv nůž do bažantího hřbetu s takovou silou, že hoši,

držící podnos až se zapotáceli. „Jsou tuzemští, nebo cizí?”

„Přilétli k nohám Vašeho Veličenstva z mých Bondarovských statků.”

„Nikoli k nohám, nýbrž k zubům, pane hetmane”, — pravil car, odkrojiv si pořádný kus a rovněž takový klada na hetmanův stříbrný talíř.

Hetman malounko přivstal, poděkoval carovi a pokynem hlavy dal kraječům znamení, aby podali Menšikovovi. Konečně přistoupili ostatní hoši s podnosy ke stolu a vbrzku zmizeli hrdí ptáci, takže jenom ocásky a křidélka zůstala na podnozech.

„Aby pták v útrobách nelétal, musíme ho napojiti anýzovkou,” promluvil car.

Hetman, zaslechnuv to, okamžitě naplnil a podal carovi velký zlatý pohár, zdobený uměleckou rytinou veselé skupiny Bacchovy. Car pozvedl pohár a v tom okamžiku hetmanův sbor, umístěný na galerii zapěl „mnochaja ljeta”. Soprány, alty, tenory a basy byly dobře sestaveny a sezpívány, takže se podobaly jedinému čarovnému nástroji, na němž hrál vynikající mistr.

„Nevím, Ivane Stepanoviči, co máte lepšího: anýzovku, nebo pěvecký sbor? Přisámbůh, že takového nápoje jakživ jsem nepil”, — pravil car a postavil pohár na stůl s takovou silou, že kdyby nebyl ze zlata, nýbrž ze skla, rozbil by se na drobné střepy.

„Velice mne těší, že náš domácí nápoj mému vznešenému hostu tak chutná. Nebude-li mi vykládáno za překročení hranic zdvořilosti, dovolil bych si dáti přivaliti sud tohoto moku až k branám vašeho nového hlavního města.”

„Ach, což!” — odpověděl car, — „Poláci říkají, že dobrý nápoj nemůže uškoditi. Val, Ivane Stepanoviči, val! Budeme pít na tvé zdraví a přemýšleti, jak bychom se ti odměnili. Není-li pravda, Daniloviči?”

„Všechno je čistá pravda, co Vaše Veličenstvo ráčí říci.” — odpověděl Menšikov, vyskočiv ze svého místa a stoje v pozoru pažmo.

„Posad' se, kníže,” — houkl car a zatáhl ho za rukáv s takovou silou, že Menšikov si polekaně prohlížel rukáv, není-li odtržen. „Vždyť neprodáváš preclíky,”*) pokračoval car polohlasně, — „nýbrž sedíš při stole na hetmanské hostině. Chápeš? Prázdných poklon nenávidím. Ponech si je! Řekni Mazepovi přímo, že jeho anýzovka je výborná, a že ji budeš pít, dovolím-li ti to já. Za ní pak že vymyslíme hetmanovi dárek, o němž se mu ani nezdálo.”

„Vaše říše, vaše moc,” — odvětil hetman. — „Již pouhá skutečnost přijímati ve své ubohé chalupě tak vznešeného hosta, jest pro mne přílišnou poctou.”

„Dej Bůh každému býti tak ubohým, jako jste vy, Ivane Stepanoviči,” — řekl car. — „A nejen vy, nýbrž i vaši lidé. Řeknete snad, že Kočubej je chud?”

„Hetman ví, že jsme chudáci,” — namítl Kočubej, vyvolav salvu smíchu, neboť všem bylo známo jeho nesmírné bohatství.

„Veselý národ, tihle Malorusové,” — pravil car, — „nepotřebujete šašků ani trpaslíků. Moji lidé jsou nadutí jako sýčkové, že mi ani jídlo nechutná. Tož, nali, Ivane Stepanoviči, ještě anýzovky! Bůh ví, je dobrá.”

Hetman naplnil pohár. Car jej zdvihl a sbor zapěl znovu „Mnohaja ljeta”.

„Božská země, tahle Ukrajina vaše,” — chválil car, — „jen tuze horko je zde a od moře daleko. Já na vašem místě rozbil bych tyto Dněprovské prahy***) a pustil lodstvo k Pontu Euxinu,***) tureckému slutánovi až pod jeho zobák. Není-liž pravda, Daniloviči? Přemýšlejme o tom.”

Menšikov podle svého zvyku chtěl povstati s místa, ale car silně stiskl jeho koleno, až kosti zapraskaly.

„Tak dobře! Avšak ty, Ivane Stepanoviči,” — obrátil se car k hetmanu, — „promiň mi toto slovo, jsi hlupák.”

*) První Petrův ministr Menšikov byl dříve pouhým preclikářem.

**) Naráží se na peřeje. Skaliska řeky Dněpru, která zabraňují volnému přístupu lodstva Dněprem k Černému moři, kterým se ukrajinsky říká „poroh“ (prah).

***) Pontus Euxinus — Černé moře.

„Vaše Veličenstvo,” — začal Menšikov, chtěje poněkud zmírniti ostrý výraz carův, avšak car nepřipustil jej k slovu.

„Zapiš se také mezi hlupáky a jez preclíky,” — pravil k Menšikovu a obraceje se k hetmanovi pokračoval: „ale hloupý jsi, Ivane Stepanoviči proto, že nás tak nádherně hostíš. Moji lidé už beztak chtejí na Ukrajinu. Dovol nám prý trochu se tam poohlédnouti. Zde v Petěrburgu, na tvých carských očích se nesluší zabývati vyděračstvím. Potrvá-li tato hostina ještě hodinu, tak věru i samotnému Daniloviči se zachece do Ukrajiny. Neodporuj, kníže, neodporuj, vždyť jsi před chvílí pravil, že každé mé slovo je čirou pravdou. Pomalu i na hetmanské žezlo dostaneš zálusk!”

Car byl již podnapilý a měl co na srdci, to na jazyku. Od požitého nápoje a horka nabíhaly mu žíly na spáncích i na velkých mozolných rukou; vysoké čelo se svraštělo a bystré jindy oči, vylézajíce z důlku, těkaly sem a tam. Car nervosně kroutil hlavou, chomáče bujných vlasů se třásly tak, že vypadal jako lev, větřící kořist a čihající na vhodný okamžik, aby se na ni vrhl.

Podávali nové jídlo. Z kusů rozmanitého masa byl umělecky sestaven jelen, ležící na podnose jako v lese na trávě. K masu podána omáčka ve stříbrném omáčníku; omáčka čtyř druhů, a sice: černá, žlutá, růžová a rudá. Poslední byla připravena z rajských jablek, která právě v tuto dobu vcházela do mody.

V omáčce plavaly celé krásně červené plody, nadívané tak chutně připravenou nádivkou, že každý, kdo ji okusil, dal přednost této omáčce před masem.

Jeden z carových lidí si dával omáčku na talíř tak neobratně, že se rajské jablko skutálelo na bílý ubrus, zanechávajíc za sebou rudou pěšinku.

Car vzplanul. Celé jeho obrovské tělo se zachvělo, vlasy se mu zježily a pootevřenými ústy ukázaly se řady velkých Zubů. Všem bylo známo, že carův hněv vždy náhle vzplanul, vždy neočekávaně, jako hrom v létě, a že není síly, která by jej dovedla udržeti. On, jako rozbouřený živel tloukl, mlátil kolem sebe vše a potom jenom ve spánku se uklidnil. Carští

lidé měli malou dušičku; v okamžiku vystrízlivěli, tváře zarudlé pitím najednou zbělely, na očích bylo viděti strach.

Nebezpečí bylo nablízku. Avšak car se vzpamatoval, že není doma, a jen ze širokých prsou, jako z kovářského měchu vy pouštěl těžké vzdechy. Pojednou uchopil chlebíček, ležící na stříbrném talíři a mrštil jím přímo do čela „svého člověka“.

„Mám trápení s těmi Asiaty,“ — řekl obraceje se k Menšikovu. „Takové hovado patří leda do stáje a nikoli do Evropy. Uf, jaké to horko! — Snad ještě trochu anýzovky?“

„Dovolím si vás upozorniti, že následkem alkoholu teplota stoupá,“ — prohodil Menšikov.

„U mne právě naopak,“ — odpověděl car, — „jak se říká klínem klín vyrází. Nalej, Ivane Stepanoviči!“

Hetman nalil, orchestr na galerii spustil ryčný pochod. Car se napil, osušil svůj velký obličeji novým šátkem, a hodil jej mokrý za sebe právě do okenice.

„Slyšel jsi, Ivane Stepanoviči, jak prý jsem lakový? Říkají o mně, že nosím v kapse kružítko, a když sluhové nepozorují, měřím chléb po obědě a po večeři, mnoho-li ukradli. Ha! Ha! Ha! Ať si mluví! Však se říká u nás *zloděj na zloději jede a zlodějem pohání.**) Ať se mají na pozoru, není-liž pravda, Daniloviči? A dále říkají o mně, že když se rozzlobím, letím do jatek a sekám hlavy volům. Jako bych neměl dost volů, oslů a jiného dobytka kolem sebe!“

Avšak tomu severnímu sturzovi**) musím nohy podraziti, neboť příliš rychle běhá Evropou! A ten zbytek vlasů vytrhám z jeho plešivé hlavy. Beztoho vypadá jako kohoutí hřebínek. Jen ho dostat do rukou!“

„Dostaneme, Vaše Veličenstvo,“ přizvukoval Menšikov. — „Při první srážce jej chytíme!“

„Ty že bys jej chytíl, Sášo? Ha! Ha! Ha! *Trefil prstem do nebe!****) Karel-dobrodruh vede Švédy ke zkáze. Přesto však je hrdinou. Není-li lvem, je tygrem. A tys pouhá liška. Tygr a liška, toť rozdíl.“ Car byl opilý, jeho myšlenky byly ne-

*) Národní pořekadlo.

**) Myslil švédského krále Karla XII.

***) Nár. pořekadlo, znamená asi tolik, jako „Tys ten pravý“. (Pozn. př.)

souvislé. „Miluji bystronohé, ale moji lidé chodí pomalu jako medvědi; svými dlouhými plášti moskevské smetí zametají. Ještě dodnes chytají se za svůj plnovous. Hmat, a po vousu není ani památky! Car jej vzal. Ještě dobře, že jim nechal hlavu, ačkoli pro mnohého je úplně zbytečná. Hlav mnoha u nás, ale rozumu chybí. Však já ten rozum do nich vtlaku, třeba svým klackem.“

A nyní, jsa u svého oblíbeného předmětu, chlubil se, co vše dovede učiniti. Až jej omrzí Petěrburg, dobude prý Cařihrad, na chrám Boží Moudrosti kříž zavěsí, Středozemní moře uzavře svým loděstvem, na Indii půjde, neboť nerad dlouho přešlapuje na jednom místě.

Dokud car mluvil, všichni mlčeli a pobožně poslouchali, jen kraječi běhali po síni a sluhové obratně sbírali se stolu nádobí, přinášejíce nové. Nádobí se nakupilo ve skříni u hetmana celé hory. Stříbrné talíře, mísy, nože, vidličky různých velikostí a různého tvaru. Car jedl ze zlatého nádobí, ale vidličky a nože nepoužíval. Maso bral prsty, říkaje, že ani Jindřich VI. jinak nečinil.

Sluhové vyměnili ubrusy. Místo bílých z jemného plátna, prostřeli stoly hedvábnými, bleděmodré barvy, se zlatými, ručně vyšitými květinkami. Místo stříbrných talířů přinesli porculánové s uměleckými obrázky kozáků a koní kolem stanů a krámů, kde hezké šenkýrky čepovaly med a kořalku.

„Tohle je pravá podoba Kočubejky,“ poznamenal plukovník Skoropadský, ukazuje svůj talíř sousedovi po pravé ruce.

„Podle řeči poznáš, co kdo má v hlavě,“ pravil Kočubej, zaslechna tato slova příliš hlasitě pronesená. Snad by byli pokračovali v této hácce, (měli již v hlavách) ale v tom vešlo do síň dvanáct hochů ve světle modrých kontuších se zlatými knoflíky a prýmky. Čtyři z nich nesli obrovský podnos pokrytý příklopem z francouzského těsta. Ostatní nesli sladké omáčky v křišťálových nádobách, smažené ovoce, turecký med a sorbety. Ti, kteří nesli podnos se zastavili mezi hetmanem a carem. Hetman zvedl příklop a na podnose objevil se Petěrburg, korsa, palác, přístav a v přístavu lodě. Zmrzlina znázorňovala vlny. Na střechách domů, na nábřeží, na sloupech,

všude se bělel cukrový sníh. Tento kus byl tak dovedně a přímo umělecky z cukru proveden, že car se nemohl nadívat, řka, že nebýti toho letního vedra, kdy nutno s „kunststückem“ spěchat, aby se nerozplynul, raději by se jen díval, než jedl. Nabral si zmrzliny zlatou lžicí, položil též hetmanovi, načež podnos putoval kolem stolu.

Kraječi naplnili číše starým maďarským vínem, které rozšířilo sálem vábnou vůni, již se zálibou vdechovaly labužnické nosy přítomných. Hetman povстал, zvedaje pohár s vínem, a provolal přípitek ke cti vznešeného hosta. Opětně děkoval za prokázanou čest jemu, jeho generálním důstojníkům a celé zemi. Přál caru Metusalémův věk, Samsonovu sílu, aby strhl k nohám svým každého nepřítele a sláva jeho aby hřměla celou Evropou, ba dokonce celým světem, nezanikajíc ani po věky věků. „Nás pak, své pomocníky věrné, kteří by pro tebe ano i kus svého zdraví odsekli, bylo-li by to proveditelné, zachovej i nadále ve své paměti a náklonnosti carské,” — dokončil.

Celá společnost stojíc naslouchala krátkému sice, ale mistrně proslovenému přípitku, pestře promísenému latinou a citáty z bible.

Vtom div mnohému nevypadl z ruky pohár, neboť hetman ještě nedořekl posledních slov, když na valech zahřměly hmoždíře. Zadunělo dvanáct salv, jimiž otřásala se země, až zralé hrušky v hetmanově zahradě padaly se stromů.

Car povстал v celé obrovské výši, drže levicí pohár a pravicí třímaje jemnou ruku Mazepovu.

„Díky, hetmane, Ivane Stepanoviči. Připravil jsi nám neočekávané překvapení, ale nestřílej marně, nech si prach pro nepřítele.“

„Však máme dost mlýnů a semeleme té „šedé mouky“, kolik bude zapotřebí pro pohoštění nepřítele!“

„Nuže dobře,“ car se naklonil k hetmanu a políbil jej. Nato pozdvihl ke rtům pohár a pil, pil až do dna. Dopiv, posadil se do svého křesla potaženého červenou koží a zhloboka vydechl. „Uf, to je zde horko! Dobře ještě, že zde není much, před jichž dotěrností těžko bychom se bránili.“

Sluhové vyměňovali vodu v mosazných nádobách, rozestavených v koutech síně, aby občerstvovala ovzduší. Carovy oči se dívaly kamsi daleko, daleko, potahovaly se mlhou, zmenšovaly se, až je znenáhla jako soumrak večerní přikryla těžká víčka. Hlava jeho klesla na kožené opěradlo vysokého křesla, ruce svíraly vyřezávané lví hlavy po stranách křesla; široká řádová stuha se uvolnila a pod ní bylo viděti rozepjatou košili, bujně vlasy rozlily se černými vlnami kol odulého obličeje a car usnul.

Jeho tvář, ještě před chvílí hrozná a neklidná jako mrak, věštící bouři, znenáhla se uklidnila, ba zpříjemnila, nabyla výrazu starého dítěte.

Kdo uhodne, o čemž sní car? Snad o přehlídce lodstva u břehů svého hlavního města, k němuž připlulo Dněprem a novým průplavem z Černého moře. Či snad snil o svém paláci na břehu Bosporu, nebo o velkoknížecím paláci v Kyjevě, kde kdysi stával trůn sv. Vladimíra, či o plných řadrech své carovny, na nichž odpočívala jeho hlava, při čemž ona hladila svou silnou rukou jeho nepokojné kadeře, šeptajíc: „Spi, můj neklidný chlapečku, spi!“

Menšikov položil prst na ústa: „Pst!“ a v hetmanské síni nastalo ticho, že bylo slyšet mouchu letěti, jako v pohádce o spící princezně. Sluhové se zastavili kde kdo právě stál, jak přimraženi. Carovi lidé téměř nedýchali. Menšikov, obávaje se, aby někdo z nich nekýchnul, dal rukou znamení, načež všichni povstali, nešramotice židlemi; ukázal jim na dveře, po špičkách odešli.

Hetmanovi důstojníci učinili rovněž tak.

Na carovu hlavu lilo se oknem zlaté kyjevské slunce. Hetman stáhl červenou sametovou záclonu, zastavil bronzové nizozemské hodiny, které právě měly začít svou arii. Poté hetman a Menšikov opustili síň.

Car spal.

Byl to jeho starý zvyk. V Petěrburgu od pěti hodin ráno uhnánel po všech všudy jako samum Saharou, při čemž buď pracoval, nebo vyléval svůj neudržitelný hněv na vinných i

nevinných. Až konečně u oběda se vždy na chvíli posadí, než co se nají a vypije za tři. Potom usne spánkem dítěte.

Hetman věděl o tomto zvyku carově a proto měl již vedle jídelny připravenou ložnici pro Petra, s velkou dubovou postelí, pokrytou pěkně vydělanou jelení koží. Avšak car nedostal se tam. Patrně i křeslo, potažené červenou koží a měkce vyložené koňským vlasem, vysoké a široké, ukolébalo cara po množství vypitého nápoje ke klidnému spánku.

Car spal.

P O S L E C H N I , C O Ř E K N E M E N Š I K O V . . .

Hetman Mazepa, zavěšen do rámě Alexandra Daniloviče Menšikova, vstoupil do sousedního pokoje. Byl celý vystláán perskými koberci, tlumícími těžké, bojarské*) kroky a jenom safianové boty hetmanových lidí lehce skřípaly. Podle stěn stály skříně s mosaznými mřížemi, za nimiž byly urovnaný knihy, vázané bílým pergamenem. Několik knih bylo vázáno lidskou koží. Kdysi dávno je přivezl hetman odkudsi ze zahraničí, jako doklad, že i v zemích vysoké kultury se vyskytují případy barbarství. Nad skříněmi visely rytiny domácích i cizích umělců, z nichž hetman nejvíce miloval por-

*) Bojaré — carova šlechta. (Pozn. překl.)

tréty Gudiusovy. V kožených pohodlných křeslech, rovněž na dubových židlích seděli ve skupinách generální důstojníci, plukovníci a ostatní hosté. Všichni polohlasně rozmlouvali. Služebnictvo roznášelo černou kávu, vařenou po tureckém způsobu. Nebyla mleta, nýbrž tlučena jako krupice a vařila se v měděných nádobách s dlouhými držátky. Vařící a pěnící ji nalévali do číšek s erbem Mazepovým. Vůně kávy mísla se s kourem tabáku, neboť sluhové zároveň přinesli dýmky s dlouhými čibuky, nacpané tureckým tabákem, jehož byly plné krabice ze slonové kosti, ležící na kulatých stolech. Někteří důstojníci vytahovali z kapsy svou vlastní lulku s kratkou špičkou, nacpávali tabákem ze své vlastní zahrady, jemuž byli tak zvyklí, že ani hetmanův tabák jim nechutnal.

Starodubský plukovník Skoropadský s ušlechtilým obličejem držel ve své dlani hebkou ruku generálního soudce Kočubeje a ujišťoval ho, že mu ani nenapadlo, aby chtěl uraziti jeho vzácnou chot, Ljubov Fedorovnu. Tvroutil, že kdyby pan generální soudce sám nahlédl do onoho talíře, jistě by musil přiznati, že obrázek je pravou podobou jeho choti. Kočubej se díval na plukovníka svýma úzkýma tatarskýma očima, a kroutil při tom hlavou, až dlouhé kadeře ho šlehaly po šíji.*)

„Nebudeme, pane plukovníku, pro takovou maličkost rušiti své přátelství. Můžeme-li na měsíci vidět, jak bratr bratra bere na vidle, proč bychom se nemohli na talíři dívat podobizny mé ženy. Není pro mne hanbou, že mám statečnou ženu, neboť ona mne zastupuje den co den ve správě mých statků, k čemuž nemám dosti času sám. Vzdávám za to díky Bohu vstávaje i lehaje, že mi nedal ledajakou modní větroplašku. Pomlouvají ji, že pod jejím pohledem mléko zkyše. Avšak to jsou výmysly. Hled'te, kolik roků žiji s ní a ještě jsem nezkysl.“

„Soudě dle vašeho zevnějšku, pane generální soudče, musím přiznati, že máte manželku, nad níž není.“

*) Generální soudce Kočubej byl tatarského původu. (Pozn. překl.)

„Inu ovšem, ona není z těch, jež přes mohylu svého prvního muže šilhá po druhém.“

„Avšak vy také nejste z těch, kteří říkají: *Jednu pochovám, druhou vyhledám.*“

„Chraň mne Bůh, abych byl z těch, kteří *ztrativše žinku — shání si dívku*. Má píseň dopěna, a opakovati ji nechci. Jsem člověk starého střihu, nikoliv dnešní. Vy, pane plukovníku, zajisté mne chápete, neboť jsem slyšel, že vaše paní Nastia, bez urážky řečeno, je ženou, jež pro odpověď nejde daleko. Mluví-li se o mé paní různé nesmysly, to jen proto, že se nelibí hetmanovi a jak se říká: *pod svícnem bývá tma* — čili — *ryba páchně od hlavy.*“

„Pst!“ Starodubský plukovník zatáhl Kočubeje za rukáv, neboť hetman seděl blízko nich a šeptal cosi Menšikovu.

„Po té vaší *kahuji** — pravil Menšikov, „vyvětral alkohol z hlavy a přece jsem upřímně řečeno nepil málo; máte sklep vpravdě hetmanský.“

„Káva je dobrý nápoj. Jsem na ni od mladí zvyklý. V Marseille i v Paříži jsou zvláštní domy, jimž říkají kavárny. V nich se schází zajímavá společnost spisovatelů, komediantů a jiných. V Londýně slavný lékař Tarvej odkázal lékařské koleji celých 56 funtů zrnkové kávy, aby zkoumala, jaký vliv má na lidský organismus. Přesvědčil se, že tento nápoj má přednost před každým lékem při únavě a ospalosti.“

Menšikov pil, kouřil dýmku, pouštěje dým daleko za sebe, aby nešel hetmanovi do očí. Hetmanův obličej, ač stár, byl tak svěží a příjemných tahů, že každý k němu cítil mimoděk úctu, ano i sám Menšikov, který kromě cara nikoho nectil.

„Car k vám byl dnes velmi laskav,“ — pravil Menšikov, — „tuze laskav, čehož jsem už dávno nepozoroval u něho. Starejte se hetmane, abyste neztratil přízně carovy. Je to ve vašem zájmu.“

Hetmanův levý koutek se zachvěl a obočí nad levým okem se pozvedlo. Nelíbila se mu tato řeč vlivného carského hodnostáře, který ještě nedávno prodával preclíky, leč vzpomněl si,

*) Turecká káva. (Pozn. překl.)

že je to host, který se ke všemu ještě podnapil a klidně odpověděl: „Vím dobře, že přízeň carova jezdí na bujném koni. Jsem k tomu trochu stár a starostmi, jak vidíte přetízen, než abych se za ní honil!”

„Netřeba honiti se, ale přece nutno dát pozor, aby vás jiný nepředešel!”

„Jiný?”

„Nu ovšem! Myslíte, že nikdo z vašich lidí se o ni neuchází? Myslíte, že všichni jsou vašimi přáteli?” — Ukázal rukou na hetmanovy důstojníky.

„Mnozí jsou takovými, o nichž možno říci: bud' s nimi zádobře, ale měj se při tom na pozoru. Pravím to jen z úcty k vám, nikoli z jiného důvodu!”

„Děkuji vám, kníže. Nepochybuj o vaší přízni. Spoléhám na ni v případě potřeby. Proto povězte mi laskavě, jak mohu carovi osvědčiti svou věrnost. Nebyl jsem Galicinym v Perekopu? (Nejsem vinen nezdarem výpravy, nýbrž on sám.) Což jsem nestavěl na rozkaz carův pevnosti na řece Samaře a Orlu, znepřáteliv si záporožské*) vojsko, neboť jak známo Vaší Jasnosti, tyto pevnosti stály ukrajinskému lidu na cestě k Záporoží. Málo jsem měl starostí s Petrykem během těch tří let, co on bouřil na Ukrajině? Což jsem se nezmocnil Kizikermenu, neposlal jsem 15.000 kozáků na Azov, a Jiskru s mou jízdou na Livoni, a pak 10.000 kozáků do Pskova? Nebyli v dalekých a obtížných výpravách moji plukovníci Boruchovič, Apoštol i Miklaševský, ztrativše mnoho lidí v carské službě? Nemohu, ani nechci vypočítávat všechno toho, abyste neměl dojmu, že počítám na nějakou odměnu za své zásluhy. Ve svém věku nepotřebuji již odměny kromě odměny věčné, za níž jediné se modlím v chrámech mnou postavených ke cti a chvále Boží a naší pravoslavné víry. Národ můj si stěžuje, že ukládám veliké daně a podnikám nekonečné válečné výpravy, dále naříká na přítomnost vojsk Jeho Veličenstva na Ukrajině, naříká na mne, že jsem přistříhl křídla

*) Záporožští kozáci — Záporožci — měli vojenské středisko na opevněném ostrově na Dněpru, který byl přirozeně chráněn peřejemi (porohy).

Palijovi, zavedl pořádek v zemi a různé oběti, jež vyžaduji od národa, tiskna své vlastní srdce. Neposlouchám příliš těchto nářků, maje pouze to na zřeteli, abych udržel v klidu tento Bohem požehnaný kraj a uspokojil (mezi námi řečeno) nemalé požadavky našeho cara a vládce!"

Lstivé a pronikavé oči Menšikovovy pátravě utkvěly na intelligentním obličeji Mazepově, který svou výmluvností byl s to každého očarovati. Zdálo se, že Menšikov se chtěl od hetmana učiti tomuto umění, byl však dnes k tomu málo střízliv, než aby mohl býti žákem tak slavného učitele.

Nacpav tabákem dýmku, kterou pak sluha znova zapálil, odpověděl zvolna: „O vaší věrnosti nás nejjasnější pán nemůže pochybovat. Nikdy, ani v myšlenkách tak neučinil. Já, pane hetmane, jsem vás jen upozornil, že vašim lidem již příliš narostla křídla a chtějí vysoko létat. Každý z nich myslí, že je ve svém pluku svrchovaným pánum, nad něhož není a skoro každý z nich by čertovi zaprodal duši, aby vyral z vašich rukou hetmanské žezlo a svému synovi je ponechal v dědictví. Nejvyšší čas, Ivane Stepanoviči, ukázati oněm nepřátelům svou moc a sílu.”

Hetman se rozhlédl po síni a vida, že jeden z důstojníků, mezikm co zdánlivě přemýšlí o čemsi dalekém, chytá každé jejich slovo, odpověděl hlasitě: — „Toho nemohu učiniti a nechci.”

„Pročpak?” — otázal se carův miláček, přiblíživ se k hetmanovi.

„Jenom proto, že by bylo hříchem, abychom zahajovali domácí nepřatelství, mezikm co máme velkého cizího nepřítele, kterého jsme ještě nepřemohli!”

„Hetman Mazepa nemusí šetřiti domácího nepřítele, když on sám nešetří hetmana. Štve a pobuřuje. Carova kancelář by mohla o tom svědčiti, ale nyní k tomu není času.”

„Nu, což, všichni jsme hříšní,” přerušil knížete hetman. Leč kníže pokračoval: „Však se pan hetman nemusí báti domácího nepřítele, neboť za hetmanem stojí car. Ale dokažte caru svou věrnost tak, aby byl přesvědčen, že nebylo nikdy

věrnějšího hetmana nad Mazepu, který vykonal tolik pro cara a moskevský stát.”

Vtom se otevřely dveře ze slavnostní síně a na prahu stál Petr v celé své velikosti. Jeho generálský stejnokroj byl zapiat na všechny knoflíky, přes rameno řádová stuha, vlasy urovnané, oči jasné a bystré, hlava vzpřímená.

„Daniloviči!” — zvolal jako před pochodem, — „Jest čas jeti, galera je připravena. Kotvu ven!” — opakoval své zamilované námořnické komando.

Menšikov vyskočil, povstali i důstojníci.

„Odpocinul jste si, Ivane Stepanoviči, po obědě?” — zeptal se car, zdvořile se obraceje k hetmanovi.

„Nikoli, Vaše Veličenstvo. Měl jsem s Alexandrem Danilovičem velmi cennou rozmluvu.”

„Nečiníte dobré! Všechno má svůj čas. Po obědě neškodí malý odpočinek, zvláště ve vašem věku. Trpíte prý dnou?”

„A k tomu trápí mne ještě cosi na levém boku, co ani můj lékař nemůže vypátrati.”

„Nu tak vidíte! Šetřte se více. Nemám druhého Mazepu a ani hněd tak nebudu míti. — Daniloviči,” obrátil se k Menšikovu, „postarej se, aby připravili vše k odjezdu.”

„Rozkaz, Vaše Veličenstvo!” po vojensku odpověděl kníže, ukloniv se a zády postupoval ke dveřím.

„Zanech toho, — jdi přímo, nebo si ještě srazíš hlavu,” — pravil car k Menšikovu, a vzav hetmana pod paží, přešel s ním do slavnostní síně. Zde bylo vše v tom stavu, jako v okamžiku, když car usnul. Hodiny stály, růžová voda voněla, okny lilo se nachovými záclonami červnové slunce.

„Dobře jsme se měli,” pravil car, kývaje hlavou. „Váš sklep je výborný, necítím pražádných obtíží v hlavě. Však asi mnoho stála tato hostina. Snad bys mohl za tu cenu obouti celý pluk. To však je tvá věc, Ivane Stepanoviči. Mně nezbývá, než ti poděkovati, což nyní činím.” Car stiskl hetmanovi ruku. „Zvu tě k sobě na návštěvu, jakmile skončíme válku s tím severním dobrodruhem. Uvidíš, jak to u nás chodí. Avšak, Ivane Stepanoviči, dej pozor aby ses nedopustil přestupku proti mým společenským pravidlům. V tom případě

obdržíš ode mne z vlastní ruky pohár Velikého orla.”*) Zamálo se. A vzpomenuv si, dodal: „V neděli padesátou, dne 16. května, jsme založili pevnost, jménem Sanktpetersburg. Tak tedy!” Car kráčel s hetmanem kolem síně tak rychle, že mu tento sotva postačil. Přesvědčiv se, že nikdo nenaslouchá, řekl car: „Připrav co nejvíce prachu a nábojů, oprav mosty a kde nejsou, postav nové. Koně nepotřebné k polní práci zrekvíruj, aby jich neskoupili obchodníci pro nepřitele. Kyjevskou pevnost stav co nejrychleji, a co hlavního, prosij pořádně své lidi. Nespolehlivé vyhod’ k čertu!” Jako náhodou kopl do dveří, kolem nichž právě šli, nahlédl do světnice, tato byla prázdná. Nikdo nenaslouchal, car byl spokojen. „A ještě něco” — pokračoval — „tvůj lid se vyhýbá učení se naší řeči. Jakže se s nimi máme dorozuměti? Míchají v rozmluvě polská i latinská slova,**) jako škvarky do kaše. To není pořádek. Vůbec, vyhýbají se nám na potkání jako cizincům. To se mi nelibí.”

Na chvíli se odmlčel. „Pamatuješ, jak při tvém zvolení hetmanem, leta Páně 1678, 25. července na řece Kolomačce byly předčítány Perejaslavské pakty Bohdana Chmelnického s dodatkem dvaadvaceti nových článků. Jeden z těchto zavazoval hetmana starati se o sblížení Ukrajinců s moskevským lidem cestou manželských svazků. Nevidím, Ivane Stepanoviči, těchto snah.”

Hetman pozorně naslouchal slovům Petrovým a v duchu připravoval odpověď, čekaje, až car skončí; byloť mu známo, že car nestrpí rušení své řeči.

Jakmile car domluvil, začal hetman: „Budiž mi dovoleno přisvědčiti, že nejsme tím vinni my, nýbrž moskevský lid sám, jenž s námi nechce uzavírat manželských svazků.”

„Je-li možno?”

„Příkladem je třeba můj synovec Vojnarovský, jehož miluji

*) Při sebemenším provinění kohosi z hostů, musil host vypít obrovský pohár vína, po kterém nebyl s to se udržeti na nohou.

**) Všeobecné moskevské tvrdohlavé mínění, že není prý ukrajinština řečí samostatnou, nýbrž dialektem moskevštiny, kažené polštinou a latinou.

jako vlastního syna a ve všem mu důvěruji. Ucházel se o dceru Alexandra Daniloviče.”

„I co?”

„Nejdřív Danilovič přislíbil, dal mu naději a později zrušil slib, nedav svého dovolení.”

„Kníže Alexandre Danilovič je blbec,” — řekl car a dupnul nohou. „Chtěl svoji sestru viděti carevnou. Vysoko líta! Bojím se, že nízko spadne.” V tom zpozorovav červené osvětlení pokoje, pravil: „Jak ohňostroj. Miluji tuto zábavu a nebýti nyní dne, chtěl bych viděti, jaký máte ohňostroj.”

„Budu šťasten,” odvětil hetman, „ráčí-li Vaše Veličenstvo přenocovati v Kyjevě. Celé město bude jediná záplava.”

Car pohnul nevrle hlavou. — „Není to možné. Neměním nikdy svých plánů. Nechme to k jiné příležitosti. Však Kyjev není za horami. Dnes rovněž nejsme pro zábavu. Spoléhám na tebe, hetmane, poslechni, co řekne Menšíkov,” řekl významně. Car se obrátil a dal se k odchodu. Kráčel pokojem krokem pohádkového obra.

Všichni se před ním skláněli, jako klasy před bouří, hrdi, že s ním obědvali a šťastni, že ho již neuvidí. Hetman, sleduje cara, opakoval si v duchu: „Poslechni, co řekne Menšíkov.” Tato slova se mu vryla v duši a bolela jej.

Nalevo od vchodu stála čestná stráž serďuků,* muži jako hory, jeden jako druhý, stáli jako mramorové sochy. Důstojník pozvedl šavli a zavelel: „K poctě!”

Car svraštěl obočí, otrásl se jako v zimnici a zvolal: „Není toho třeba!”

Ke schodům se přiblížil hetmanův slavnostní povoz, od něhož ke dveřím paláce bylo nataženo červené sukno. Tmavomodrý povoz se zlatými ozdobami, široký a pohodlný, tažený šesti arabskými koni. Na koních seděli hajdukové, na lavici vzadu též dva. Před i za povozem stráž. Za tímto vozem, vyhrazeným pro cara, bylo jich ještě několik pro carovu družinu. Za nimi řada kozáckých koní pro důstojníky.

Na ulici četa vojska bránila davu se přiblížiti. Ve všechni

*) Hetmanova tělesná stráž.

oknech bylo viděti zvědavce. Děti vylézaly i na stromy a střechy domů.

Hetman chtěl doprovoditi cara, ale car odsekł krátce: „Není třeba!”

„Co si pomyslí lidé? Budou říkati, že hetman upadl v nemilost!”

„Nechť si mluví. Tys unaven a churav. Poroučím ti, zůstaň. A toho vozu nebylo též třeba! Je-li ku Dněpru daleko!” Sehnul se a stěží do povozu vlezl. Tento až se naklonil pod tíhou cara. „Posad’ se!” křikl car na Menšikova, ukazuje na místo sobě po ruce. „Vidíš, že se vůz naklonil? Potřebuji tě pro rovnováhu. Kotvu ven!” Vozka trhl otěžemi, hajdukové se zaklátili a již letěli s kopce.

Car miloval rychlou jízdu. Za nimi se hrnula zadní stráž, poté povozy s carskou družinou, konečně kozáčtí důstojníci na krásných ořích.

Zanikl hluk, dupot a šum — car odjel.

„Přehnala se bouře,” — řekl hetmanovi Danilo Apoštol, ohlížeje se, neslyší-li jej někdo.

„Bojím se, pane plukovníku, zdali se právě neblíží,” odvětil hetman.

„Bože, odvráť ji od nás a zažeň ji do dalekých pouští,” povzdychl Apoštol.

„*V Boha důvěřuj, ale sám se přičiň,*” — podotkl hetman, ale ukončil, vida, že přicházejí důstojníci.

Mnozí se přišli rozloučiti, vymlouvajíce se, že musí ke svým rodinám, jiní odjízděli ke svým plukům — bylať doba nepokojná. Lid byl zneklidněn jako moře před bouří.

„Co je nového ve vašem pluku?” — tázal se hetman černihovského plukovníka Pavla Polubotka, louče se s ním.

„Tomu pluku chybí jen rozum, jinak vše je v pořádku!”, žertem odvětil Skoropadský.

Nato jemu Pavlo: „*Nestarej se o cizí prah, zůstaň při svém!*” Rozešli se však přátelsky, uklonivše se, hetmanovi. Loučil se rovněž i generální soudce, vymlouvaje se, že na jeho statcích ho čeká mnoho práce. Nyní prý tam pořádek udržuje Ljubov Fedorivna. Spěchá prý uděliti několik rozkazů.

„On spěchá, až se od něho práší,” — prohodil generální praporečník Ivan Sulima, když Kočubej již seděl v povoze.

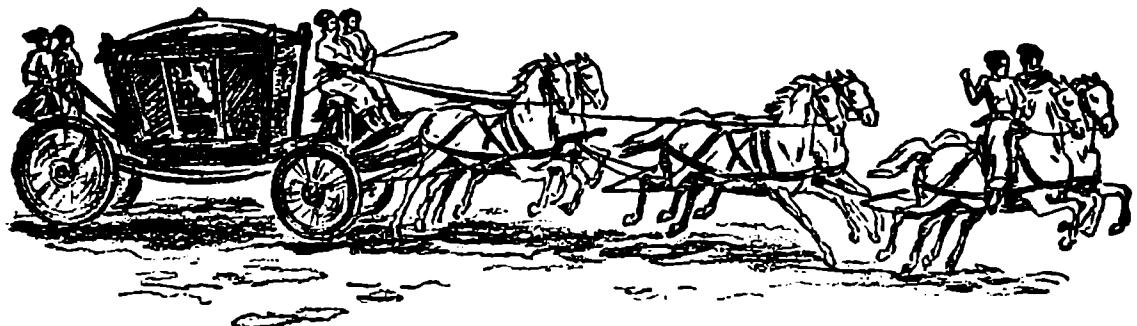
„Pročpak?” — tázal se Kožuchivský.

„Inu, žínka poroučí! Čeká na nové zprávy, nikoli na něho. Jemu se tam nechce, ale musí.”

„Proč tedy nepřijela s mužem, mohla by dříve slyšeti noviny.”

„Ještě se ptáte! Car je v Kyjevě a Kočubejka by s ním neobědvala společně!”

„Aha!”

M E Č E M A K L A D I V E M.

U hetmana zůstali jenom jeho důvěrníci: myrhorodský plukovník Danilo Apoštol, lubenský — Zelenský, plukovníci: Kožuchivský i Andriáš, generální praporečník Ivan Sulima a nejbližší ze všech Orlík a Vojnarovský. Ve společnosti těchto šel hetman na valy, aby z dálky viděl odjízdějícího cara. Jedni se dívali dalekohledem, druzí pouhým okem. Bylo víděti cara vyskočiti jako vichr z povozu a letěti na galeru.

„Car se začíná baviti,“ — řekl Sulima, který prý vidí i za desateré zdi — bylť dalekozraký.

„Car se hněvá na posádku galery. Hle, jeden z důstojníků se chytí za tvář, jakoby ho bolely zuby, druhý již leží, div

se neskutálel do vody. Car udílí rozkazy, sám vzal kormidlo, odpluli."

„Provázej je Bůh,” řekl hetman, a Danilo Apoštol šeptem dodal, jako by se obával, aby to car nezaslechl, „a čert ať je smete!”

Lehká večerní mlha, která po denním vedru prostřela se hedvábným závojem nad Dněprem, ukryla očím našich pozorovatelů carskou galeru, avšak oni zůstali ještě na hradbách, hledíce do dálky. Snad chtěli se přesvědčiti, zdali car skutečně odjel a nevrátí-li se více; anebo je Dněpr přičaroval?

Neviděli jej po prvé a nikdy nemohli se nabažiti této krásy, ale dnes zdál se jim jakoby ještě krásnějším a dražším srdci, jako kdosi blízký, s kterým budou se musiti rozloučiti na dlohu, snad na věky.

V zapadajícím slunci třptyly se na báních kostelů pozlacené kříže, zdi kostelů mechem obrostlé, jiné pak svěží bělostí zářící vzpínaly se nad zelenými zahradami, ve kterých tonulo toto překrásné staré město.

„Hetmana jako by někdo začaroval, tak se zadíval,” ozval se Zelenský k Orlíkovi.

„Náš hetman velmi miluje Kyjev,” tiše odpověděl Orlík.

Najednou Mazepa, jakoby zaslechl tato slova, obrátil se k nim a pravil: „Mnoho jsem cestoval světem, neviděl málo různé krásy, ale takových zahrad jako jsou naše kyjevské a takovou řeku, jako náš Dněpr, neviděl jsem nikde. Krásné, leč nešťastné město.”

„Pročpak nešťastné?”, tázal se kdosi.

„Vy se ještě ptáte? Od doby Ondřeje Bohulubského až po dnes nemá klidného života, aby mohlo rozvinouti své síly a rozprostříti se široko daleko k slávě své i celé naší země. Co jedna generace vybuduje, druhá boří, ba ano i našinci nedovedou svého šetřiti, neznajíce mu ceny. Uvažte jen, kolik práce ukrajinského ducha přišlo v niveč, kolik uměleckých děl zneužito, nebo do ciziny zašantročeno! Vzpomeňte si jen, že v roce 1554. odvezli z Kyjeva do Moskvy znamenitou knihovnu Jaroslava Moudrého. Mezi cennými knihami byl, jak se povídá, dokonce i jeden Homérův rukopis. Za knihami táhli

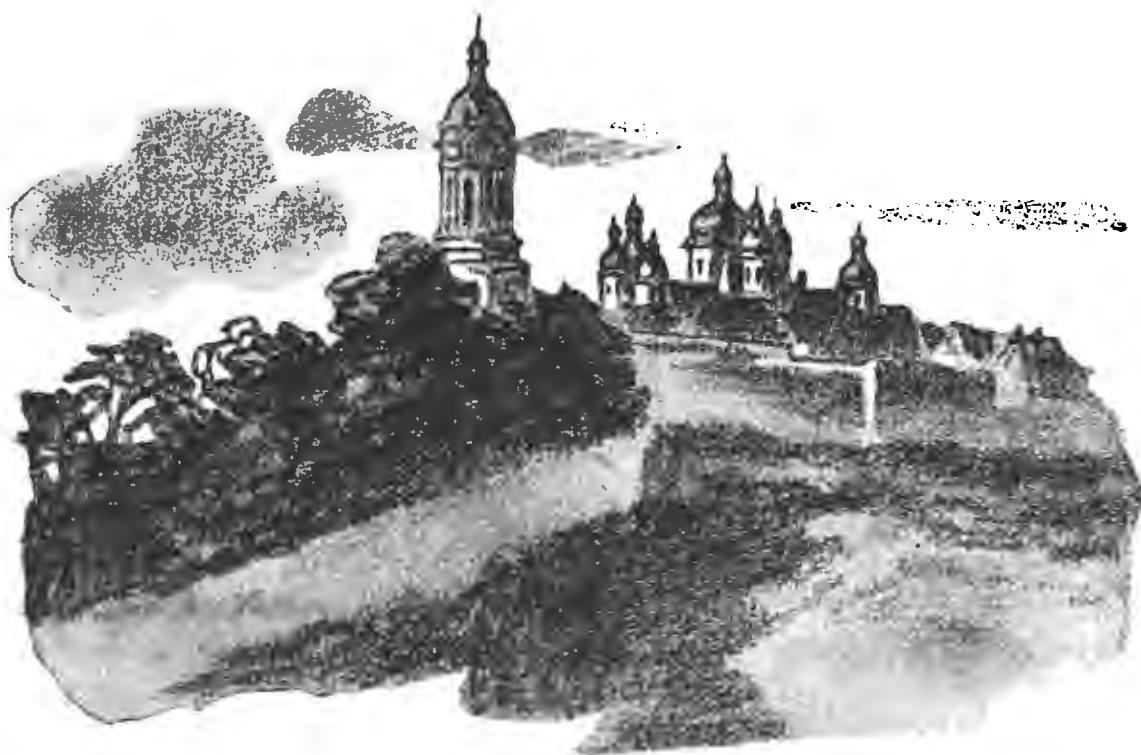
na sever i naši učenci. Kdy ukončí se již tato pouť, kdy nastane jaro, v němž se naši ptáci vrátí?"

Společnost, uchvácena touto řečí, jež zněla jako píseň touhy, mlčela, a on pokračoval: „V naší Pečerské Lavře,*) u Svaté Sofie a v ostatních kostelích ještě dodnes je mnoho cenného. V Lavře, jak znalci tvrdí, jsou dokonce obrazy božského Rafaela Santi z Urbino. Bojím se o ně. Cenné obrazy nevidí jiného světla mimo slunečního, skoupě dopadajícího hořejšími okny. A k tomu ještě kouř z mnoha hořících svící. Prodloužili Hospodin ještě na několik roků můj život, postavím v Kyjevě kamennou knihovnu a obrazárnu, chráněnou před ohněm i zlodějem. Musíme stavěti Kyjev nejen kladivem ale i mečem.”

Plukovníci i ostatní důstojníci při těchto slovech bezděky sáhli po svých šavlích.

Těchto však nebylo.

Odložili je, sedajíce s carem k obědu.

*) Slavný kyjevský klášter — ohnisko ukrajinské kultury. (Pozn. př.)

N E Z N Á M Ÿ.

Smrákalo se, když se hetman se svou společností vrátil do dvora. Zde ho očekával Čujkevič.

„Dovoluji si oznámiti Jasnovelmožnému panu hetmanovi, že Jeho Veličenstvo car šťastně se dostal k Dněpru a vstoupil na svou galeru, na které pokračoval v cestě.“

Hetman vyslechnuv zprávu řekl, že odjezd galery viděl s hradeb, ale zajímalo by jej znáti, jak národ cestou vítal cara.

„Nemohl vítati, neboť carští dragouni biči odháněli lid. Kdo nemohl rychle odstoupit zpět, padl koním pod nohy. Několik lidí zmrzačeno, jeden asi osmiletý hoch byl přejet povozem.“

„A co je s ním?”

„Odnesli ho do nejbližšího domu a zavolali našeho chirurga. Řekl, že je beznadějný, snad již umřel.”

„A rodiče?”

„Nevím, kdo jsou; bezpochyby chudáci, jak soudím podle oděvu.”

Hetman obrátil se k Vojnarovskému:

„Nařídíš zítra zjistiti, čí je to dítě, pochovati je na moje útraty a rodičům dáti podporu.”

Vojnarovský vyňal z kapsy zápisník a poznamenal si to.

Hetman propustil Čujkeviče. Nařídil mu uzavříti bránu a postaviti stráž, aby nikdo nevcházel: „Hetman je prý unaven a churav, — odpočívá. Chápeš?”

„Ano!” I Čujkevič odkvapil.

„Jeho Veličenstvo miluje rychlou jízdu,” pravil Zelenský Orlíkovi, „je mu to jedno, jede-li po kamení nebo po lidech.”

„Cože, vy, pane plukovníku, myslíte?” odpověděl Vojnarovský; „Dovolujeme-li po sobě jezdit, tedy jezdí. On se nyní asi jen rozbíhá. Nezadržíme-li včas toho zběsilého koně, roztríští nám lebky.”

„Snadno se to řekne — udržeti, ale kdo to dovede,” a Zelenský se naklonil k uchu Orlíkovi: „Hetman? Vidíte, jak mu přizvukuje, až to urází. Petr je mladík, náš hetman mohl by býti jeho otcem.”

„To je právě smutné! Tento Antikrist ovládl hetmana a kdo se jednou dostane do jeho vleku, více neuteče.”

„Pravíte Antikrist?”, tázal se Orlík.

„Tak říkají v Moskvě. Vyšla prý knížka, v níž je Petr namalován jako Antikrist. Sedí v zeleném munduru s rudými výložky a mosaznými knoflíky, v rohatém klobouku a s kordem. Sám jsem to neviděl, ale slyšel jsem to. Rovněž se povídá, že on prý není vůbec carem, nýbrž samozvancem, nějakým upírem Hrišky Otrepjeva,*) či Němcem z Kukujevského předměstí, nebo něco podobného.”

*) Lžicar Dmitrij. (Pozn. překl.)

„Co to jen lidé povídají!”, odrazil Vojnarovský, „ale nebudeme se zabývat podobnými výmysly.”

„Výmysly? a viděli jste, jak on jí? My také rádi dobře jíme, avšak na něho je strašná podívaná, co se všecko vejde do carského žaludku, jako do propasti. A viděli jste, jak on pije? Prospal se pouze a je nejstřízlivější, jakoby byl vypil jen sklenici vody. Říkejte, co chcete, ale toť stvůra.”

„Jest málo v dějinách takových lidských stvůr? Připomeňte si jenom Tamerlana! Však na Petra musíme pohlížet jako na člověka, ale člověka neobyčejného. Nemusíme věřit, že je Antikristem, nemáme se co obávat konce světa, nebo čekati až se Kristus po druhé narodí. Ponecháme to babám klikušám, nebo posedlým chlapům. Naší věcí jest brániti zbytky té svobody, která jest nám ponechána, aby nás i o tu neoloupili.”

„Brániti, ale jak? Jste učeným mužem, povězte tedy, jak máme brániti té svobody, když hetman, náš vůdce, na obranu ani nepomyslí. Jste člověkem mu blízkým, jste jeho příbuzným, — rcete, co asi myslí?”

„Jen Bůh ví, jen Bůh vidí, co náš hetman si myslí! Však tak to musí být! Hetman je politik a v politice není upřímnosti. Leč myslím, že kdyby viděl u kozáckých důstojníků dobrou vůli postaviti se jako jeden muž za naši kozáckou svobodu, jednomyslně brániti dávnou slávu našich předků, zasvětil by i nás do svých plánů; vždyť není mezi námi souhlasu, ani bratrské lásky, pouze závidíme jeden druhému, házíme si klacky pod nohy, ba dokonce i na svého hetmana našeptáváme moskevským lidem všelijaké nesmysly; co tedy může hetman činiti?”

„To je také pravda a dokonce smutná pravda, pane tovaryši,”*) odpověděl Zelenský. „Ale jest nejvyšší čas jítí do společnosti, jinak řeknou, že chystáme spiknutí.”

Vešli do jídelny, v níž hetman obyčejně obědval a večeřel, když neměl cizích, vznešených hostů.

*) Tak se oslovují na Ukrajině společníci. Jest to prostřední výraz mezi oficielním „ctěný pane” a intimním „příteli”. (Pozn. překl.)

V této komnatě byly stěny do polovičky obloženy dubem, starým, začernalým, podle všeho dlouho ve vodě močeným, který by se dnes ani sekeře nepodal. V koutech stály skříně, také dubové, zasklené, a v těchto různé porcelánové a hliněné nádobí: hrnky, talířky a zvírátká, umělecky provedená, z domácích i zahraničních dílen. Na skříních holandské hrací hodiny, jež po řadě vyhrávaly jednotlivé hodiny. Na stěnách dragocenné tapety a gobeliny, ušlechtilých barev a krásných vzorů, neboť pán dvoru nerad se díval na ledaco. Nemiloval křiklavých barev, ani zlacených ozdob, vůbec ničeho, co bije do očí a zneklidňuje mysl.

Komorníci rozsvítili nové svíce v mosazném svícnu, starokutské ruční práce a zavírali okenice, neboť po horkém dni blížila se bouře a snad i krupobití. Pravda, v oknech byly malé tabule, zasazené do olova, leč stává se, že silné krupobití i tyto nadobro rozmlátí.

Dálná dněprovská perspektiva se zúžovala, jakoby se od severu blížila černá stěna a ve vzduchu viselo cosi těžkého a dusného, jak to bývá před bouří.

Když byly uzavřeny okenice a v hetmanské jídelně jako v kostele zakmitaly se svíce, probouzejíce ony fauny a nymfy, již začali již dřímati na fantastických polích gobelinu, v pokoji nastalo ticho a útulno.

„Konečně jsem mezi svými přáteli,“ řekl hetman, „posad'te se pánové, povečeříme po domácku. Jste mi všichni stejně blízci a srdci mému milí; sedněte si kde je komu libo, bez ohledu na stáří, zásluhy, anebo na úřad, jaký kdo spravuje. Nyní jsme všichni pouze továryši*) a nic více.“

Večeře byla skutečně intimní, ne taková, jako oběd.

Dobrý *boršč*,**) jemuž ne bez důvodu říkali „hetmanský“, *holubci* s omáčkou, nadívané selátko a jakési sladké jídlo z rýže, medu, korintských hrozinek s vanilkou. Zapíjeli uherškým vínem, podle hetmanova mínění nejlepším na světě. Ří-

*) Kamarádi. (Pozn. překl.)

**) Zvláštní druh polévky.

kával žertem: „Uhři právě proto přišli do Uher, že až přes Karpaty ucítili vůni starého tokajského vína.“

„To je možné,“ podotkl Zelenský, „mám psa, který dveřmi ucítí maso, a kdyby zaběhl do nějaké chaty, to by rozhodně ukradl ne-li klobásu, tedy alespoň kus sádla.“

Zelenský miloval honbu a stále mluvil o svých psech.

„A ještě mám takového, který uhodne, kdy je pátek a kdy neděle, přisámbůh! Když je pátek, zaleze někam do slámy nebo se skrčí v koutě a vzdychá, — dnes prý je půst. V neděli pak je tak radostný, tak pohyblivý, běhá, jakoby rozuměl, že nyní bude něco dobrého na zub.“

„Pan továryš snad více vidí, než je ve skutečnosti,“ mínil Apoštol.*)

„K tomu dal mi Bůh dvě oči,“ odvětil Zelenský.

„A já svým jediným vidím právě to, co potřebuji,“ pravil Apoštol.

„To já též mohu dosvědčiti,“ zastal se hetman Apoštola. „V Mirhorodském pluku jest pořádek a kázeň, jsem s ním spokojen.“

„I slepý kůň se drží cesty, je-li kočí vidoucí,“ zažertoval dále Zelenský.

„Leč i nejlepší kočí daleko nedojede, má-li špatné koně,“ pravil hetman. „Když jeden táhne hot a druhý čehý. Chtěl bych viděti takového kočího, jenž by uměl řídit najednou dvanáctispřeží.“**)

Rozmluva se stávala znenáhla politickou. Všichni chápali, kam hetman míří, avšak nikdo neměl odvahy hlasitě pronést svou myšlenku. I stěny mají uši. Pokud sluhové obsluhovali hosty, bylo nutno dávat pozor na svá slova, která *vylétala z úst jako ptáci a z hetmanova dvora vybíhala jako voli*, a to jako voli besarabští. Na to museli hosté mysliti.

Proto řekl konečně hetman kraječi: „Pošli služebnictvo na odpočinek a jděte také spat, neboť všichni jste dnes unaveni.

*) Apoštol byl slepý na jedno oko.

**) Ukrajina byla rozdělena na 12 správních okresů, které byly pojmenovány dle pluků.

My se bez vás obejdeme — po kozácku. Mladší budou starším nalévati poháry.”

Ve dvoře nastal klid. Vojnarovský pozavíral dveře v pokojích, sousedících s jídelnou.

„Máme mezi sebou Apoštola, můžeme zahájiti poslední večeři,” děl.

„Leč Jidáše,” dodal hetman, „doufám, mezi námi nebude.”

Přítomní pohlédli na sebe tázavým pohledem.

„Kdyby i byl,” řekl Kožuchivský, „nečekal bych, až půjde a se oběší, ale poslal bych ho rychle k čertu do pekel.”

„Mluvte, pane hetmane,” pravil Apoštol, „mluvte, co máte na srdci, snad potom i my rozvážeme jazyky, neboť i naše srdce překypují.”

„Smutná jest duše má,” začal hetman, „i obávám se, tuze se obávám, abych někdy se slzami v očích nemusel říci: Proč jsi mne opustil, Hospodine?”

„My tě nikdy neopustíme!”, ozvalo se několik vřelých hlasů.

„Uvidíme!”, řekl hetman, a hledě svýma krásnýma, ale zároveň zkoumavýma očima, tázal se: „Slyšeli jste, co mi pravil dnes Jeho Jasnost?”

Otzáka zazněla jako rána kladivem po hlavě. Již několik hodin visela ve vzduchu.

„Slyšeli jsme, a nyní bychom si přáli slyšeti z vašich úst, Jasnovelmožný pane hetmane, co jste mu řekl . . .”

„Co jsem tomu řekl? Můžete se ještě ptát? Což neznáte Mazepu? Odpověďl jsem: není možná! Rekl jsem, že toho neučiním. Za titul knížete římského neprodám Ukrajiny, ani vás, moji věrní tovaryši! Či k vůli tomu obětoval jsem tolik roků těžké práce pro naši rodinou matku, milovanou vlast, abych dnes, kdy snad již stojím jednou nohou v rakvi, zradil ji a vás a pro marný titul prodal za bezcenné pocty? Složím raději své hetmanské žezlo do jiných, snad mladších a pevnějších rukou, a sám, jako moje matka, přijmu šat řeholníka, nežli bych se odhodlal k takovému mizernému a nestoudnému činu.”

Zaslechnuvše to, všichni si oddychli, jakoby jim spadl kámen se srdce.

„Ale vězte, moji pánové, že tu píseň mi stále zpívají, nedávají mi pokoje, abych vás rozehnal na čtyři strany a vydal jím ty nejlepší. Chraň Bože, aby se to někdy proti mé vůli stalo. Snad víte, jak v Moskvě a v Petrohradě našince vítají a jich hostí.“

„Co ještě na nás chtějí tito Herodové proklatí?“, tázal se Apoštol. „Což jsme nesloužili moskevskému caru pokorným srdcem a bez jakéhokoliv odporu? Nepořádali jsme na své útraty dalekých výprav na Inflantu, na Polsko, na Litvu, na donská města, a do Kazaňské říše? Což nestaví car na kozáckých kostech své hlavní město, nevysušuje bažiny, nezahrazuje moře kozáckým bílým tělem? Co ještě chtějí?“

„Co?“, opakoval hetman a hlava mu klesla. „Mnoho, mnoho. U nás je prý úrodná zem a slunce lépe svítí než u nich a řeky tekou k Černému moři. Ale jaké řeky! Jen co znamená Dněpr . . . Slyšeli jste, jak to řekl car, že by rozmlátil všechny dněprovské prahy? Ale proč, ptám se vás? Aby mohly jeho lodě od Baltického moře k Dardanelem a ještě dále volně plouti a všelijaké dobro jako včelky do oulu, ze všech končin světa do jeho studeného a ubohého hlavního města přivážeti. Pokud máme aspoň zbytky našich svobod, zajištěných perejaslavskými pakty, na které moskevští carové přisahají, kladouce ruku na evangelium a libajíce svatý kříž, není jim dosti bezpečno ani výhodno toto učiniti. Nuže, jak vidíte, je prý zapotřebí, ne příliš zřejmě, zvolna vykořeniti všechny kozácké hodnostáře, městům práva a privilegia zabratи, všude své vojvody a gubernátory dosaditi, všude vojenské posádky na zkázu národa umístiti. Nebude-li národ chtít veškeré tyto obtíže pokorně snášeti a urážky trpěti, tak ven s ním za Volhu a na Ukrajinu poslat moskevské lidi, — to je, co oni chtějí!“

„To je, co oni chtějí!“, souhlasili důstojníci, sklánějíce své hlavy, jež obyčejně tak nerady se sklánely.

„A což Mazepa?“, pokračoval hetman. „Je starý, zasloužený a příliš znalý světa, ale proto, že ho milosrdný Bůh nepříliš brzy volá k sobě, je potřeba tohoto Mazepu vévodstvím car-

ským zlákati, do hermelínového pláště obléknouti, knížecí korunu na hlavu mu dáti, aby on, jako loutka v divadle, dal se za provázek tahati, zapomněl na svůj národ, a své generální důstojníky, továryše své věrné, a to vše jako zbytečnou marnost a věci Jeho Nejjasnější Výsosti nedůstojné, daleko od srdce svého odhodil . . . Co oni chtějí? — ptáte se pánové!"

Hlavy důstojníků ještě níže se sklonily, ale ústa jejich mlčela, viděliť nebezpečí a neuměli je odvrátiti.

V hetmanově zahradě praskaly větve stromů, děšť velkými krůpějemi narážel na okenice, jako by někdo klepal donich . . .

Najednou nastal v předsíni nějaký hluk, kdosi chtěl násilně vtrhnouti, byl ale zdržován.

„Stůj! Heslo!”

„Meč a — veslo.”

„Co to říkáš?”

„Ty nepospícháš, tak mě pust.”

„Nelze! Jak tvé jméno? Řekni hned!”

„Sýček stepní, tvůj praděd.”

„Jsi blázen!”

„Nevědět kdo — ty nebo já? Vpustíš již?”

„Stůj, ani krok, nebo střelím hned!”

„Hloupý je tvůj děd! Uhú-hihú!”

Hetman obrátil se k Orlíkovi: „Kdo má dnes velení dvorní stráže?”

„Mladý Čujkevič.”

„Spolehlivý?”

„Věrný až do smrti.”

„Avšak podívej se, kdo je tam.”

„Rozkaz, Jasnovelmožný pane hetmane.”

„Počkej! Ať je to kdokoli, pust ho ke mně. Přeji si ho vyslechnouti.”

Orlík se vzdálil a po chvíli se vrátil.

Přišel s velmi starým člověkem, postavou ještě vyšším než car, šedivým, jako by z mlýna vylezl. Oči jakoby sluncem vybledlé, nad očima svislé obočí, pod očima váčky. Kníry jako

příze, sáhající až po prsa, na prsou potrhaná košile, vypraná deštěm, větrem osušená; dírami bylo viděti nevyléčenou ránu.

Vešel a stanul u prahu. Oči jako nebozezy se zavrtávaly do dálky.

„Dobrý večer, pánové! Toť hodokvas,” děl, rozhlížeje se po zdích, „baví vás tyto hadry?”, a usmívaje se, ukázal rukou na stůl: „Dobré to je, ale ne pro nás! Pozdravují vás, pánové!”

„Odkud jsi, starče?”, tázal se hetman.

„Z Ukrajiny.”

„Ukrajina je veliká.”

„Záleží na tom, jak komu: jednomu je daleko kmezím jeho statku, jinému od kolébky ke hrobu, od políčku k slávě, tak mně rozum praví!”

„Jak se jmenuješ?”

„Nevím. Nemám ani jména, ani rodu. Jsem z národa a jména svého nepamatuji.”

„A jak jsi stár?”

„Jako boží svět. Přežil jsem již sto let. Ještě ses nenarodil, a já jsem již mečem kropil ... Kdysi jsem žil. Ted' již nejsem ... Zde nejsem já: jen zármutek, jen děsný smutek, jen nepokoj ... Cesta k slávě zarůstá trním; zmalátněl lid, zůstala jen drobotina, není v tom divu ... Váš chléb je chutný, avšak slabou dá výživu. Jen trampoty a psota ... Hu-u!”

Apoštol se přiblížil k hetmanovi: „On je snad pomatený. Ted' se jich mnoho toulá světem. Nové století, národ čeká na konec světa, věří, že vládne Antikrist.”

Hetman zavrtěl hlavou: „Není pomatený, ne, poslouchejte — mluví vtipně, ale jinou řečí, ne tou, již jsme zvyklí.”

Uslyšev to stařec, zamával rukama, jak větrný mlýn:

„To se vám jen zdá! Nejsem pomatený. Nejsem otrok — jsem kozák. Otrok neví, co je svoboda. Dej mu jen brambory a chléb, lhostejno mu, z jakého jsou pole — jen jí. Nejsem takový? Ó ne, ne!”

„Však, proč přicházíš?”

„Líto mi ...”

„Koho?”

„Tebe, jeho, jich a celé Ukrajiny, té velké ruiny.” Náhle, popošed k hetmanovi a vbodávaje své orlí oči v hetmanův zrak, neříkal, ale poroučel: „Neboj se zrad, hetmane! Boj se, abys sám nezradil!”

„Koho?”

„Idei! Bud' jí věrným do smrti, zemři pro ni. Ona je tvou vládkyní. Tak — jen ona. Život bez ní, jak lod' bez dna. Na ní nepřepluješ na druhý břeh ani za rok, ani za věk . . . marně! Jak lod' bez dna je život bez ideí . . .”

„Jak vidím, jsi vzdělaný?”, ozval se hetman.

„Mám život planý. Rozumem pláču a srdcem myslím. Čekám svou smrt, ale nejde a sám se nezabiju — je to hřich. Trpím za všechny a trápím se. Za tebe také.”

Ukázal rukou na hetmana.

„Za mne?”

„Ano, ano. Za tebe, Jasnovelmožný pane hetmane, Stepanoviči Ivane! Hostil jsi dnes Petra, jemu sloužil a tymián jako před modlou podkuřoval, leč on . . . kdo on je? On není ani přítel, ani bratr — tot' kat! Viděl jsi jeho oči? Chce nás snísti! Rodného svého syna nelituje a do věznice ho vhazuje, pro stát, pro Petrův stát. — Myslíš, že se nás bude bát. Ušetří-li nás — tebe i mne a mnoho nás. Však ta hodina přijde, a přijde čas smutku! Krásný kraj, jak ten ráj; kolik národ má síly, leč všude jsou mohyly a není jim konce! Sláva čeká na vzkříšení, od vzkříšení do povznešení, od roku do roku, celý věk, celý věk — a není pro nás záchrany.”

Odmlčel se, jakoby se mu zastavila mysl. Najednou, pozdvihnuv pravici směrem k hetmanovi, tak, že div se nedotkl ukazováčkem jeho prsou, na nichž se skvěl řád sv. Ondřeje, zvolal: „Odstraň tento kámen, odstraň! Je sice těžký, leč ještě těžší je náš život. Pod kamenem se červi hemží, shnijeme nemocemi. Odstraň tento kámen, odstraň. Je těžký, snad zabije tebe i mne a mnoho nás. Však ta hodina přijde, a přijde čas, on se zachvěje a v prach se rozletí. Ano, ano . . .! Dobrou noc, pánové!”

Nikdo nebyl schopen mu odvětiti; jakoby zavanulo duchem z onoho světa.

„Velké zlo, velký hřich! Nevydávejte posměchu slávu našich dědů! Nevydávejte. S Bohem!”

„Však kam odcházíš?”, ptal se hetman. „Tam je tma, prší, padají kroupy.”

„Miluji tmu, neboť nevidím zla. Já rozumem pláču a srdcem myslím. Kam odcházím? To nevím. Nemám nikoho. — Moje rodina — všichni. Mým domovem step, louky, mohyly. Co je tu síly, co je tu síly, nemůžeme svobodu vybojovati, ani s nážiti, ani na ni zapomenouti. Děkuji tobě za pohoštění, synu můj!”

Hetman se obrátil k Orlíkovi: „Naříd’, aby mu dali komnatu; je stár, unaven, ale um má nevšední. Zítra s ním promluvím.”

„Vše je kouř, vše je dým, všechno je nicotou: i koruny, i kříže, pláště knížecí, i „svatí Ondřejí”, mimo oné jedně velké idey. Jí nezrazuj! Velký šum, krásný kraj, tolik myšlenek má náš um, a jak jsou pěkné! Děkuji tobě za komnatu, mám na mohylách svoji chatu; tam jsem doma se svými myšlenkami o dávných dobách, o Bohdanu. Jimi se opije mysl má — ano! Dobrou noc, pánové!”

„Počkej!”

„Ne, ne! Již musím jít, nejvyšší čas. Nesejde se jen hora s horou. A bude boj, velký boj . . . Jsi-li hrdinou, vzmuž se a pevně stůj! On pouze car, tys hrdina! Za svobodu! Bude boj. Odbije dvanáctá hodina, on neušetří ani vlastního syna, rozkáže vydat ho katu, pro blaho státu, Petrova státu. A my? Budeme-li svou hrudí brániti naši zem, naši slávu, krví politou —? Odstraň tento kámen, odstraň! — Přeji vám sníti sny vašich otců . . . Dobrou noc vám, pánové, — tobě a jím a všem . . . S Bohem!”

Odešel. Vojnarovský šel s ním, aby ho provedl strážemi.

Apoštol třel si rukou čelo. Zelenský trhal knír, hetman se díval na dveře, jimiž stařec odešel.

„*Sviat, sviat, sviat!*”*) křížoval se Apoštol.

*) „Svatý Bože!” — vyjádření podivu nebo strachu. (Pozn. překl.)

„Kdybych neviděl před sebou vás, pane hetmane,” pravil, přerušuje trapné mlčení, „a také vás, ctěné továryšstvo,*) myslil bych, že jsem se příliš napil vína, ba až příliš. Staré prý je to víno z hetmanových sklepů; odtud ten strach! Ale takto —”

„Stejně bychom myslili i my všichni, pane myrhorodský plukovníku, kdybychom nevěřili svým očím a uším,” děl Zelenský. „Ale není to klam, — on zde byl.”

„Kdo je to? Živý člověk, nebo duch?”

„Nu jistě živý! Nejsme ženy, abychom věřili v duchy.”

„Snad jeden z těch, kteří nemohou umříti.”

„Myslíte, že je to ukrajinský Ahasver?”, řekl hetman.

„Snad Marko Prokletý?”

„Já míním však,” ozval se Orlík, „že to nebyl ani ten ani onen. On ví, proč k nám přišel.”

„Zajisté ví, jest však čas, abychom i my poznali proč.”

„Tedy copak chtěl?” ptal se hetman.

„Totéž, co chceme všichni,” — odvětil Orlík, — „jenom se to neodvažujeme říci.”

„Co povídal?”

„Opět totéž, co nám všem svědomí káže, ale my tlumíme v sobě jeho hlas. Vyřkl to, co visí ve vzduchu, jako Damoklův meč na vlásku.

„Co máme tedy činiti?”

„To, k čemu radil.”

„Máme učiniti, co on nařídil,” opakovali důstojníci.

„Ale co?”, — tázal se hetman. „Mluvte zřetelněji, nechť zníme, jaké je vaše mínění a vaše přání. Hlas národa — hlas Boží, a já, jak víte, jsem člověkem věřícím.”

Apoštol se zvedl s místa, po němž pak ostatní a těsně obklopili hetmana.

Apoštol se zvedl s místa, po něm pak ostatní a těsně obklopuši hetmana Bohdana a jméno jeho v úctě slavíme a dětem svým tuto velikou úctu vštěpujeme za to, že osvobodil Ukrajinu z cizího jařma, jako Mojžíš vyvedl své lidi ze zajetí

*) Ctěná společnosti. (Pozn. překl.)

egyptského, tak budeme my, i dítky naše a dítky našich dětí na věky duši tvou a tvé kosti proklínati, jest-li nás za hetmanování svého necháš v dosavadní porobě.”

„Odpusť tato hořká slova,” — dodal, ukláněje se, Zelenský, — „však neřekli jsme je, abychom tě urazili, nýbrž vytryskla nám z hloubi duše, jako bouře vynese ze dna mořského kámen; neboť dosti již nám toho zatajovati dále v sobě, dosti již své myšlenky skrývat!”

„Odstraň tento kámen, odstraň!” — volal Orlík, klekaje před hetmanem.

„Povstaň!” — poručil mu hetman. „Přines sem z mé ložnice ten kříž, který Bohdan Chmelnický přivezl z výpravy zborovské!” A obrátil se ku shromáždění, pravil: „Ještě jednou se vás ptám, moji věrní a slavní pánové tovaryši, je-li to vaším uvědomělým přáním, je-li to vaší pevnou vůlí, za níž jste odhodlání otevřeně a zmužile bojovati, nešetřice ani statků, ani majetku, ba, ani života svého?”

„Nebude nám líto ničeho, abychom uhájili svých práv pro svobodu a slávu Ukrajiny!”

„Mohu se na vás spolehnouti?” ,

„Jako na sebe samého. Neopustíme tě do skonu, — tak nechť nás neopustí pán Bůh v těžké hodině smrti.”

„Budiž,” řekl hetman a pozvedl dřevěný kříž, krásně vyřezávaný a bohatě huculsky zdobený. „Volám za svědky všemohoucího Boha ve sv. Trojici všudypřítomného a Matku Boží, orodovnici naši a svatého Michajla, patrona rytířstva ukrajinského. Volám a zapřísahám se před vámi a před budoucností národa našeho, od věků volného, a nyní do těžkého, cizího jařma uvrženého, že ne vzájmu vlastním, ne k vůli poctám, domněle vysokým (avšak ve skutečnosti prázdným a nicotným), ne k vůli bohatství, kterého nepostrádám, neboť ho na onen svět s sebou nevezmu, — nýbrž pro vás všechny, kteří jste pod mojí vládou a *regimentem* mým, pro ženy a děti vaše, pro všeobecné blaho rodné máti naší, ubohé Ukrajiny, pro zdar vojska záporožského a národa ukrajinského, pro zvětšení a zesílení vojenských práv a volností našich,, přeji si a chci celou duši svou a veškerým pomyšlením, s pomocí Boží tak

učiniti, abyste vy se ženami a dětmi svými a celá naše milovaná říše s přeslavným vojskem záporožským ani pod carem, ani králem, ani chánem, ani pod žádným nepřítelem našim nezahynuli, nýbrž zůstali svobodni a nezávislí ode dneška, až po věky věkův —.”

„Amen,” zvolali všichni, líbajíce kříž a klaníce se hetmanovi.

„Odstraň tento kámen, odstraň!” — ozvěnou letěl mohutný hlas nad ulicemi Kyjeva, v hluboký sen ponořeného.

„Stalo se!”, řekl hetman a únavou klesl do křesla.

N O C.

Skrze srdéčka, vyřezaná v okenicích hetmanské ložnice, vybíhaly a na prkno, podél hradeb položené, dopadaly úzké pruhy světla, jako dlouhé, lesknoucí se jehly.

Serd'uk,*) stráž konající, jenž po prkně, položeném podél valu, sem a tam přecházel, hřmotně vyklepávaje svými botami, aby bylo slyšet, že neusnul, mhouřil oči pokaždě, když přetínal tyto světelné pruhy.

To jej zneklidňovalo.

„Hetman nespí,” pravil sám k sobě. „Proč pak nespat? S chutí se navečeřel, popil dobrého vína, postel má pěknou, samý labutí prach; kdyby šlo o mne, pak by ani rodný otec

*) Vojín hetmanovy tělesné stráže.

mě nedovedl vzbuditi. Kdybych se tak mohl do sena zahrabati, nebo jen tak ulehnoti na trávě, na burce,*) to bych spal . . . ! Ale on nemá spaní ani v prachových peřinách."

Přicházel ke strážní budce, otáčel se kolem doleva, hleděl, aby neuklouzl s prkna, pak šel dále, vyklepávaje nohamu.

„Kdo má čisté svědomí, ten má i zdravý spánek. Povídá se, že náš hetman prodal čertovi duši. Což já to vím? Tak se povídá. Snad si to vymyslili jeho nepřátelé, neboť těch on má, jako vlasů na hlavě. Povídá se, že vydržuje sirotka, a ten ho nějakými mastmi natírá a proto prý jeho tělo nestárne. Ženy se na něho lepí, jako mouchy na med; on je však tuze od sebe neodhání. Má rád ženy. A kdo jich nemá rád?"

Serd'uk si vzpoměl na svá známá děvčata.

„Je to ale noc!", řekl a kýval hlavou. „Krásná noc! Děšť ukojil zem a ted' je opět pěkně."

Došed ke druhé boudě proti druhému rohu hetmanova paláce, otočil se kolem do prava a pokračoval v myšlenkách.

„U nás, na Poltavštině, jsou noci ještě krásnější. To není k porovnání! U nás, když nebe se vyhvězdí a lípy zavoní, když z luk zavane čerstvým senem, jsi celý u vytržení! Někam tě to táhne, že nemůžeš ani klidu najít. A děvčata —!" a pevně přitiskl k srdci dlouhou a těžkou pušku.

Povzdychl si.

„Eh, to je má dívčina, má manželka. Snad na věky věčné. Dnes stojíš na stráži a zítra snad potáhneš do boje — takovým je můj život! Trpký je ten můj život! Trpký je ten můj svět!"

Vtom jeho zrak padl na jedno ze srdíček, vyřezaných ve dřevěné, hustě hřebíky poseté okenici.

„Nevím, zda-li bych tam trefil koulí. Snad trefím . . ."

A jakýsi podivný hlas mu šeptal: „Jen to zkus! Snad zabiš onoho sirotka a snad i Jeho. — Nepostaví tě více na stráž, nepoženou v pochod, vrátíš se na Poltavštinu a nebudeš pušku tisknouti k srdci, nýbrž koho ti bude libo — jen to zkus!"

Serd'uk se pokřížoval a plivnul vlevo, neboť plivati vpravo

*) Vlněný plášť. (Pozn. překl.)

se nehodí: po pravici anděl strážce stojí a po levici se plazí čert.

„Co za nápady!“, řekl, ještě hlasitěji vyklepávaje botami, jakoby chtěl zahnati čerta.

„Co za nápady! Pryč s nimi. Snad ten, který hetmana maže mastmi z ještěrek, pokouší mne takovými nápady. Nejsem hlupák, miláčku! Dnes jsou těžké časy, to je pravda, ale, jak vypravují starí lidé, bylo za dřívějších hetmanů ještě mnohem hůře. Je to pravda, že ted' mnoho kozáků honí na vojenské výpravy a mnoho jich hyne, ale v naší zemi není již takové řeže, jako bývalo. Hetman udržuje pořádek a nebýti moskevských posádek a loupeží, jež pášou na klidných obyvatelích, bylo by pod jeho vladařstvím i u nás, jako u lidí. Zaprodal-li svoji duši čertu, nebo ne, je to jeho věc, do toho nám nic není. Bylo by však dobře, kdyby se jednou nějakým způsobem zbabil těch moskevských čertů. A ještě — jak by bylo dobře!“

Serd'uk přecházel dále, poklepávaje nohami, jako baba *práčem** u řeky. „Dnes stůj na stráži a snad zítra do boje... Takový je můj život! Trpký život!“

Nad hetmanovou zahradou bledla temná modř nebes, hasly zářící hvězdy a hustými korunami stromů proklouzávaly zlaté červánky. Vanul ranní chládek.

Hetman nespal. Rozloučiv se s důstojníky, ještě asi hodinu rozmlouval s Orlíkem, připomínaje, co a komu má tento zítra napsati a jemu k podpisu předložiti.

Orlík pohlížel na něho jaksi udiveně, tak, jako by ho viděl po prvé.

„Je to skutečný orlík, který jednou může vyrůsti v orla. Čte šifrované dopisy... Nemám-li se mu svěřiti, anebo dáti mu postavení, jaké měl Vyhovský u Bohdana? — Ne, k tomu ještě není čas. Ani sám ještě nevím, co učiním. Ale učiním to, co uznám za nutné, abych neodbočil s naznačené cesty...“

*) Práč — prkénko s držadlem, jimž se klepe mokré prádlo. (Pozn. př.)

Na čtyřohém stole s kroucenými nohami, pokrytém pestrým perským kobercem, za nějž by bylo možno kupiti pěkný stateček, leželo několik rukopisných sešitů v pergamenových vazbách: kozácké kroniky, memoáry a opisy *Perejaslavské* a *Andrusovské smlouvy*.

Hetman si prohlížel ony vážné historické dokumenty, pozastavuje se nad každým bodem zvláštř.

„I zde to pálí i tam to bolí“ — řekl, utíraje si bledé čelo rukou. „Postavil nás Hospodin na prahu mezi Asií a Evropou, položil nás, jako železo mezi kladivo a kovadlinu. — Ted' nás kovají. Až jiskry odlétají. Hořký osud! Obzvláště ted', kdy ve světové kovárně se objevili takoví dva kováři, jako je Petr a Karel. První je geniální barbar, kdežto druhý — fantastický hrdina. Oba se chtějí zmocniti celého světa a předělati jej podle svého. Oba sní o Alexandru Macedonském, jeden dokonce i o Tamerlanovi. Oba jsou mladí. Mazepa by mohl býti každému z nich otcem

Nová metla dobře mete, ale brzy se otřepá. — Petr piše, veselí se, při tom trpí padoucí nemocí; a povídá se, že ze zahraničí si přivezl ještě jinou — francouzskou: potrásá hlavou, ani chvilky klidně neposedí, jako by čertem byl posedlý. Dlouhý život mu není souzen. Ke všemu není vojákem. On válčí tak, jako by trhal zuby; mlátí i mrtvé. Karel — toť vůdce, jakého dávno svět neviděl. Větší, než Valdštýn a skutečný hrdina. A jaké má při sobě generály a jak jsou mu věrní! Vojsko jeho za ním půjde do ohně i do vody.“

Hetman odložil stranou opisy smluv a jal se prohlížeti tajné dopisy a výstřížky ze zahraničních novin, které mu přivezli poslové jeho důvěrníků.

Zdálo se, že se štěstí kloní na stranu Karla XII. Tak bylo možno se domnívati. To bylo hetmanovi velmi vhod. Nejen proto, že odpovídalo jeho politickým plánům, nýbrž také z důvodů osobních. Hetman nemiloval Petra. Bylť to barbar, a Mazepa barbarství nenáviděl.

„Petr dělá ze sebe Evropana, ale v duši své je Asiatem, orientálním despotou. Kulturu násilím nelze přesaditi, je jí nutno pěstovati na rodné půdě. A rovněž nelze šířiti kulturu

způsobem bestiálním, neboť kultura je věcí humánní, prací pro štěstí lidu. Trýzní miliony svého vlastního národa. Co teprve bude, až nás dostane do svých rukou? Petr si neváží člověka, nemá ho rád, ba dokonce, ani svého vlastního syna. *Kunstkamera**), sochy, francouzské tance a komplimenty, mezičím co před okny plesové síně trčí na tyčích lidské hlavy a jejich ukrutný zápach se mísí s vůní drahých cizozemských vonavek."

Hetman si přitáhl blíže poltavský polévaný džbán, plný nádherných růží a dlouho, dlouho k nim přihlížel, dokud se jeho uzké, svěží, skoro jinošské rty neusmály.

„Karel rovněž nešetří svých vojáků, ale nešetří také ani sebe. Válka nezná slitování. Však on není krvlačným tygrem, ale je skutečným člověkem, kulturním, neohroženým rytířem filosofem. V mládí se vybouřil a dnes lidské bolesti mu již nečiní rozkoší. Proč trýzniti lidi, když život je i bez toho dosti těžký, když i bez toho je na světě taklik bolů?”

A hladil svou bílou, malou rukou nejkrásnější růži, jako by ji litoval, že nedokvétá na mateřské větví.

„Volba je lehká, ale voliti je těžko. Naše vojsko je roztroušeno po celém evropském východu, od moře k moři, a nebude snadným stáhnouti je dohromady, až přijde rozhodný okamžik. S důstojnictvem je starostí ještě více nežli s vojáky. Jsou to lidé zámožní, vládnoucí statky, pozemky, dvory; nabyla mnoho bohatství. Obávají se, aby o to vše nepřišli. Dokud se pouze mluví, jsou odhodláni ke všemu, ale když dojde ke skutkům, začnou se vymlouvat, ten churavostí, někteří rodinnými záležitostmi a mnozí i bez omlovení se zachrání útěkem. Takových, na něž by bylo možno se spolehnouti, není však mnoho.”

A hetman se jal počítati je na prstech: „Vojnarovský, Horlenko, Lomykoský, Kožuchivský, Andriáš, a snad ještě někdo.” Ale jsou-li i tito spolehliví? Snad se ho zřeknou, jako Petr se zřekl třikrát Jeříže. Kdyby věc byla zajištěna, ó jej! Ani bych

*) Petr vštěpoval násilně cizí kulturu, hlavně německou. (Pozn. překl.)

je nestačil odháněti. Zapomínají, že žlab nechodí ke koňům, ale koně ke žlabu."

„Zmalátněl lid, zůstala jen drobotina,” připoměl si hetman slova neznámého a jeho vysoké čelo se pokrylo vráskami. „Snad tomu dokonce tak není! Snad se i dnes najdou lidé nehorší, než za doby Chmelnického. Jen časy jsou jiné, a to, že jsou jiné, není snad mojí vinou? Uspal jsem rytířského ducha, chtěl pokud možno zahnati válku od hranic Ukrajiny, aby se zem na novo hospodářsky zotavila, aby si lid připamatoval, co je to mír, co je to klidná kulturní práce ve vlastní, třeba i ne docela svobodné zemi. Tím se zadržel rytířský rozmach, ona neudržitelná touha bojovati, třeba se samotným satanem, pro osvobození rodné vlasti. Lidé si navykli válčiti z donucení, na rozkaz cara, pro uskutečnění jeho plánů, ale nikoliv ze své vlastní vůle a pro vlastní svobodu. Car se pro ně stal takořka jejich vlastním vůdcem, kterého však nemají rádi, ale poslouchají jej, jelikož se ho bojí. Což se oni nyní opováží proti jeho vůli?”

Tato otázka právě ted', jak ještě nikdy, se vynořila před ním s celou svou nezbytností a domáhala se odpovědi, jíž hetman nemohl dát.

„Jak těžké je toto řezlo!” děl, zhluboka vzdychaje. „To není řezlo, ale kříž, jejž snad bude nutno vléci na novou ukrajinskou Golgothu. Povleku . . .”

A přece jen, jak vábivé je toto ukrajinské řezlo!

Hetman si vzpomněl na svého předchůdce Slunce ruiny*) proč stojí před ním tak krásný a tak bezradný a proč vyčítavě hledí na něho, na svého generálního tajemníka: „Ty žádáš o dovolenou,” — dí — „chceš k manželce do Korsuně, ale já vím, že mne chceš opustiti, neboť vidíš, že se můj den blíží k večeru.” Dorošenko uhodl. Mazepa jej přece opustil, zdánlivě ne z vlastní vůle, ale zajat prý Záporožci a dopraven k Samojlovičovi. Přece jen svého dobrodince opustil.

*) Petr Dorošenko byl svým hetmanováním nazván Sluncem ruiny (Ukrajiny).

Nebylo by divu, kdyby nyní zrovna tak jej opustili ti, jimž on činil a vždy činí dobro.

A hetman viděl před sebou tu nešťastnou chvíli, kdy „Slunce ruiny“ zapadlo za mraky . . .

Borkovský oblehl Čyhyryn, neodvážil se však útokem zmocnit města, v němž seděl Dorošenko. Až přitáhli s velikými posilami Samojlovič a Romodánovský. Dorošenko si nepřál nové domácí války, nepřál si nového prolévání bratrské krve. V plné vznešenosti své vyšel z Čyhyrynského hradu přednímu pluku vstříc, přeplul Dněpr, složil hetmanské klenoty, louče se s Ukrajinou navždy.

Oh, jak rudé jsou tyto rubíny, jako krev! Jak pálí do rukou to zlato!

Ale jak vábité je hetmanské žezlo!

„A pročpak, hetmane Ivane Samojloviči, hledíš na mne tak smutně z dalekých sibiřských sněhů? Naříkáš si, že jsem přebral z tvých rukou hetmanské žezlo? Učinil jsem s tebou to, co jsi učinil s Dorošenkem a co snad i někdo se mnou učiní a snad již i činí. (Oh, jak vábité je hetmanské žezlo!) Chce se nám slávy a vlády, proto jsme muži. Kdo říká o sobě, že není ješitný, ten je bud' lhář, aneb hlupák, aneb obojí dohromady. Pokud je život, potud trvá zápas o slávu a vládu. Věkem jsem stár, ale duchem ne! Chci ještě žít, chci setrasti z tohoto žezla cizí prach a ozdobiti je novými, nikým nedarvanými perlami. Slyšíš? Chci!“

Pozvedl se z křesla a stanul v plné výši, štíhlý a pružný, jako kozák.

„Byl jsem si jist, že mám více nadání postaviti Ukrajinu na vlastní nohy, nežli jsi měl ty, Ivane Samojloviči. Ba více, nežli kdo jiný na světě, a proto jsem se ujal této věci. Je to těžší úkol, mnohem těžší, než svůj věk v Sibiři dožívati, ale já se toho nevzdám! A když se někdo domnívá, že to dokáže lépe než já, ať to zkusí, ale já nevěřím. Nevěřím a nedovolím! Tak je to!“

V tom okamžiku zaškrabal někdo na dveře jako kocour a zachechtal se tlumeným smíchem: „Hi,-hi, -hi!“

„Dále!“ zvolal hetman. Dveře se otevřely a do hetmanovy

ložnice vklouzla maličká osobnost v kontuši a ve vysoké sobolí čapce s bílým čapím perem a s dlouhým kordem. Byl to maličký trpaslík, šlechtic, jejž Petr poslal darem Mazepovi z vděčnosti za celý oboz*) zvěřiny, kterou kdysi o masopustu poslal hetman carovi ze svých lesů.

Trpaslík sotva dosahoval nosem stolu.

„Ty sysle jeden, což nejsi ještě ve své díře?“ zeptal se hetman.

„Střecha domu mého vedle dvora tvého. Ve dvoře ještě nejdou spáti, mně se též nechce o ničem zdát. Střežím Vaší Jasnosti.“

„Sedni si,“ řekl hetman, ukazuje na křeslo.

Trpaslík si sedl. Jen čapka a pár maličkých očí trčelo nad stolem.

„Co přinášíš nového?“

„Jen to vám nesu, co dobře snesu, jak pravý diplomat — nikoli nachvat, myslím pokud možno víc a dříve neříkám nic.“

„Jsi hloupý!“

„Maličký jsem, proto nemohu mnoho rozumu míti. Jsou malí hlupáci, ale jsou též i velcí.“

„Koho míníš?“

„Jen tak!“

„Jsi nudný.“

„Je nudno nyní na světě! Ale brzy bude veselo. Benátský karneval: Džinchischán, Tamerlan, Sardanapal! Zachytí se slávy a ztratí hlavy, budou se prát o maličkost, o nicotnost, také bez pardonu, o kousíček země od Zbruče až k Donu, jako psi o kost — a je toho dost. *Na pal, na pal mačuga wal!* *Wal go v leb mačuga, niech sie ne méczy dluго!* *Padam do nog waszej hercogskej mósci.***“

Náhle povstav a přikládaje ukazováček ke rtům, řekl směšně vážně, jako by hrozivě: „Nuž pozor, Mazepa, aby se nestala *chalepa.****“ A ještě jaká! Aha, aha!“

*) Oboz = několik vozů.

**) Na kůl, na kůl, bij kyjem, bij ho kyjem do hlavy, ať dluho netrpí! Padám k nohám Vaší vévodské milosti. (Pozn. překl.)

***) Psota.

„Skutečně?”

„Přísámbůh! Kočubej, miláček, maličký je ptáček, ač vždy výšky hledá, přece na zem sedá. Kočubej, miláček, maličký je ptáček. Však on dobře ví, o čem sníti smí . . . Hi, hi, hi!”

Hetman uchopil trpaslíka za ucho a přitáhl ho k sobě:

„Chodž pan tu, panie laskavy!”*)

„Do uslug waszej hercogskej móšci!”**))

„Mluv, ale nelži, víš něco o Kočubejovi?”

„Na něm mi naprosto nezáleží a proto nic nevím.”

„Proč tedy pleteš něco takového, co ani za mák nemá smyslu?”

„Smyslu za mák, ale už je to tak . . . Dej si pozor, Mazepo, aby se nestala *chalepa*!”

Se smíchem se vyprostil z hetmanovy ruky, vklouzl pod stůl, odtud — za kachlová kamna a konečně do dveří.

„Hi, hi, hi —”, ozvalo se z vedlejšího pokoje.

„Malý, ale vážný; až ku podivu, odkud má tolík rozumu,” — pravil hetman sám k sobě. „A chytrý! Jak do všeho vnikne, jak vše uhodne. Praví: Kočubej, miláček, maličký je ptáček, a má pravdu. Kočubej je skutečně maličký ptáček, ale Kočubejka, toť velký a vzácný pták. Čert jistě sedm páru bačkor prošlapal, než je dohromady sehnal! Co chybí jemu, to ona doplní. Říká se: žínka je jak pytel; co do něho naložíš, to všechno unese. Kočubejka ale nikoli. U Kočubejů je pravý opak: ona nakládá a on táhne. Jednou naloží na něho více, než unésti může a on klesne. Toho se obávám, neboť Kočubej není člověk zrovna nejhorší, je mi ho líto. Ale žena jeho . . . co si počneš s takovou ženou, v níž deset čertů sedí a ještě zbývá místa pro dvanáct. Nejsem u Kočubejky v lásce. Snad proto, že mám dlouhý život a jí po žezle zrovna ruce svědí. Ona by ho držela, nikoliv on, on toho není schopen, však ona? — hoho! Ale z ní by nebyla taková hetmanka, jako byla moje nebožka žena. Druhé takové, jako je Ljubov Fedorivna, ne-

*) „Pojď sem, laskavý pane!”

**) „K službám Vaší vévodské milosti.”

najdeš ani za letního dne se svíčkou. Děsná ženská! . . . Je sice pravda, že se Ukrajina odedávna honosila vynikajícími ženami, jako na příklad Anna Rejina, dcera Jaroslavova, jež tak slavně spravovala království francouzské, ale takové, jako je Ljubov Fedorivna, v našich dějinách ještě nebylo. Mám tušení, že beze stopy ona nesejde."

Hetman se zamyslil, sklopil víčka, ale spánek nepřicházel. Příliš mnoho všelijakých myšlenek se mu hemžilo v hlavě. Bylo nutno je nějak uspořádati, aby se nepohádaly, jako baby na trhu.

„Představuji si, jak Ljubov Fedorivna spílá svému Vasiljovi, že není mužem, jako ostatní: když jsi muž, tedy se vzmuž! Jiný na tvém místě by již dávno poslal Mazepu cestou Samojlovičovou; což není ti drahá čest, když ne tvá, tedy alespoň čest ženy a dětí?

Zajisté, že mu doma dobře hraje . . . Avšak nutno tu Ljubov Fedorivnu nějak uchláčholiti, aby on k vůli ní neprovedl mi nějaký kousek. Ale jak?”

A hetman dlouho přemýšlel co počíti, ale nemohl na nic přijíti.

Kočubej měl po hetmanovi nejvyšší postavení, byl generálním soudcem,* tedy na nějaké pocty ho nenachytáš a statků má tolik, že ho penězi nezlákáš, — co zde jen učiniti?

Nezbývá nic, nežjeti ke Kočubejovům návštěvou, ale ne na hodinu, nebo na dvě, nýbrž na pár dnů, jakoby s cílem, přesvědčiti se o jeho zdraví (vždyť si naříkal, že je churav) a blahopřati mu v novém dvoře, ve skutečnosti však s cílem, krásnými slovy získat Kočubejku pro sebe. Znalť hetman sílu svého slova a celého svého zjevu, kteréžto síle podlehl sám car Petr.

Což je Ljubov Fedorivna silnější než car? — V Kovalivce spatří svou kmotřenku Motriu. Krásná dívčina, ku podivu krásná! Není ani po otci, ani po matce, taková zcela odlišná zevnějškem a povahou. Nikomu na světě není podobna. Kněžna Dólská, jak je krásná, ale i ta by se před Motriou setměla, jako pod sluncem zblednou červánky.

* Titul odpovídající hodnosti ministra spravedlnosti. (Pozn. překl.)

„Mladosti! Velká a nepřemožitelná je tvoje moc! Hledíš na mladou krásu a zdá se ti, že pozvolna mládneš, jako by se nová krev vlévala do tvých tepen, chceš žít, milovati, tvořiti.

Chápu tě, doktore Fauste, tebe i tvého Mefista! A ještě jak vám rozumím, nejen mozkem, ale i srdcem a celou svojí bytostí. Léta jdou den za dnem, jako bys sestupoval po schodech dolů, do hluboké a tmavé studně. A tam nahoře, za tebou je tolik kvítí, tolik slunce, tolik rozkoše! Chápu tě, doktore Fauste!!!”

Hetman k sobě naklonil pyšné růže a se smutkem v unavených očích se do nich zahleděl.

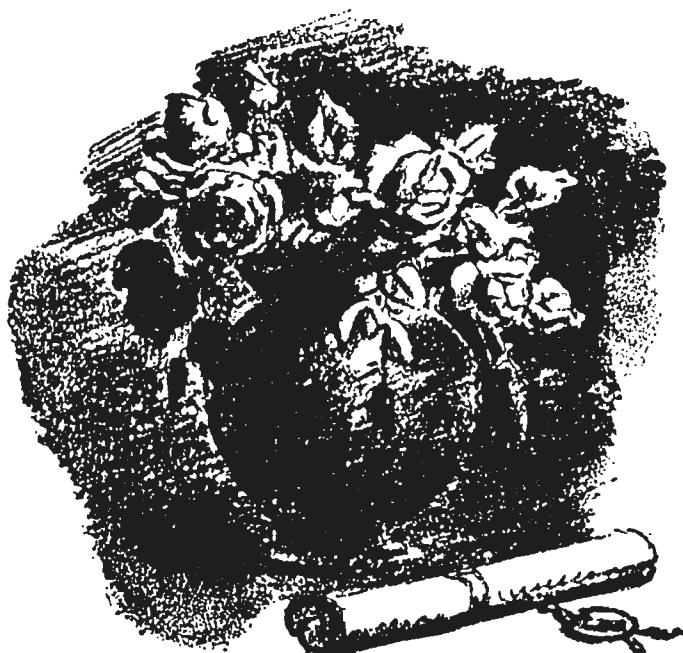
„Včera jste zdobili zahradu, hleděly jste na nebe, na hvězdy, a dnes vaším světem jsou tyto čtyři stěny; dnes hledíte do očí starého člověka, snícího o mládí, zítra zvadnete, vyhodí vás a do džbánu místo vás přijdou vaše mladší sestry. Takový je zákon života!”

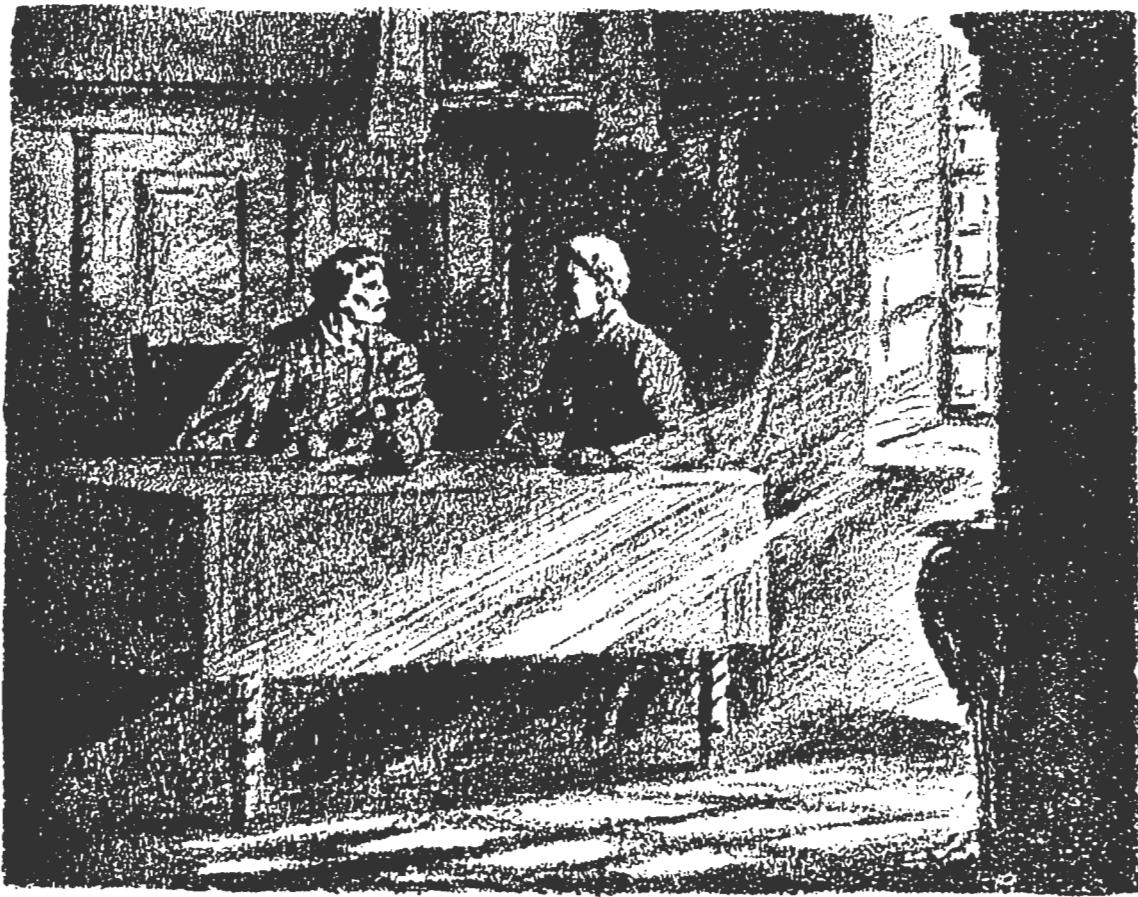
Pohlédl na okno. Vyřezávanými srdíčky v okenicích padaly paprsky vycházejícího slunce, přímo na hlavičky růží.

„Polib je, slunce, polib! Vidíš, vadnou! Zítra nebudou schopny těšiti se tvé lásce.”

Zhasl svíčku a dlouho, dlouho se díval, jak růže oživovaly, spatřivše slunce. Plály, usmívaly se na ně, žily.

„Tak je to, tak!” povzdychl hetman a odstranil záclonu své postele.

Z R Á N A.

Spal krátkým, leč tvrdým předranním letním spánkem, — snad asi tři hodiny, — probudil se však pln síly a zdraví. Natáhl se — postel zavrzala.

„Lidé se domnívají, že Mazepa trpí dnou a chiragrií. Blbci!“

Ještě chvíli ležel s přivřenými víčky, jakoby si přál snít dále o něčem krásném, rozkošném.

Náhle vstal, přehodil přes sebe bílý, ke kotníkům dosahující župan, vstrčil nohy do červených střevíců a zatleskal rukama.

Jako ze země kdyby vyrostlo, objevilo se mladé páže, hezké jako ona, která byla oblíbeným motivem Van Dyckových obrazů, ba ještě hezčí.

Připomněl si hetman dobu, v níž byl on sám královým pážetem, připomněl si, jak jej měl král rád a jak byli všichni uneseni krásou mladého šlechtice, zvláště dámy.... Po usmál se.

„Jak ses vyspal, Petříčku?”

„Děkuji, Jasnovelmožný pane hetmane, spím stále dobře.”

„Jsi mlád a zdráv. Nechť je tvoje mládí šťastné, Petříčku,” pohladil mu hlavu. „Připravil jsi oblek?”

„Ano, Jasnosti!”

„Který?”

„K vyjíždce.”

„Ale kam?”

„Do města.”

„Uhodl jsi. Jsi důvtipný kozák. Po snídani a slyšeních pojedeme do města, potom půjdeme na přehlídku pevností. Je koupel připravena?”

„Ano.”

„Posnídám s panem generálním tajemníkem. Hled' však, aby se neopozdil.”

„Budu se snažiti.”

Páze se vzdálilo. Hetman se za ním díval, až zavřelo dveře.

„Sirotek, ale je krásný. Nebýti Mapezou, přál bych si býti takovým, jak on. Cítil bych se tak lehce, širý svět by se přede mnou otevřel.”

I nevzpomínal si hetman po prvé: Letí na bujném oři, letí přes louky a údolí, přes bodláky a trní. Slunce pálí, hrdlo žízní prahne, — děsná jízda! Avšak nelituje toho, jakož nelituje i celého svého bujného mládí, plného dobrodružství. Bylť to život!

Tento oř je alegorií jeho mládí, kterou si sám vymyslil v době svých poměrů s musami a graciemi, krásnými Apolono-vými dcerami a žertem ji vyprávěl. A lidé to považují za pravdu. Alegorie stala se skutkem.

Obléknuv po koupeli lehký hedvábný kontuš šedivé barvy a opásav se *slackým* pasem, hetman vešel do malé světlé komnaty, v níž snídával. Zde očekával jej Orlík.

„Krátká je letní noc, že ano?” pravil hetman, pozdravuje svého generálního tajemníka.*)

„Až příliš: ani oka jsem dnes nezamhouřil.”

„Pročpak?”

„Po včerejších událostech.”

„Budeme nuceni přežítě i horších věcí,” děl hetman, „spáti však je zapotřebí. Zvykej, Filipe, carově lásce, zvykej! Dlouho snad budeš nucen ještě jísti tyto marcipány.”

„Nechci.”

„Ó — ó! Cože, snad vy, Jasnosti, hodláte mne, starého, opustiti?”

„Pana hetmana nikoliv, — nýbrž ty tam. Má m jich až po krk.”

Hetman pátravě se zahleděl do očí svému mladému tajemníku.

„Smiř se s tím, Filipe, smiř. Víš jak se to říká: bud' tichý jako pěna. *Trp kozáče a budeš atamanem.* Mnoho-li máme dnes k slyšení?”

„Mnoho, jako vždy. Od té doby, kdy se na nás navalili Moskalé, nejsi s to dáti si rady se stížnostmi na činěnou křivdu. K slyšení se hlásí převážně ti, kteří hledají v hetmanovi zastánce proti moskevským křivdám.”

„Co já mohu pomoci? Jeť carova vůle silnější než já.”

„Je to svévůle, nikoliv vůle.” řekl Orlík.

„*Mlč jazýčku, budeš jísti kaši,*”**) pohrozil hetman. „Přijal-li jsi žádosti, prohlédnul?”

„Vše je v pořádku. Roztrídil jsem žádosti dle obsahu na přípustné a nepřípustné, na spěšné a takové, jež mohou poséckati. Některé se zasílají do příslušných úřadů, neboť vzdor tomu, že naše úřady pracují rádně, přece lidé vyrušují hetmana záležitostmi, jež mohou býti vyřízeny bez obtěžování a rozčilování hetmanovy osoby.”

„Každý se domnívá, že jeho bída je ta nejhorší a jde přímo tam, kde doufá získati si bezodkladnou pomoc.”

„Národ hrozně naříká —,” počal Orlík.

*) Kancléř. (Pozn. překl.)

**) Lid. pořekadlo. (Pozn. překl.)

„Na koho? Na mne?”

„Na moskevské drancování a vraždy, za které následkem své neuvědomělosti a nevzdělanosti činí hetmana zodpovědným. Není dne, aby naší kanceláře nedošla nějaká stížnost ze vsi, městysu i z města, na to, že v jednom místě vraždí lid, v druhém zabírají dobytek, v jiném zase zpopelnili statek, znásilnili ženy —, již to i čisti člověka omrzelo.”

„Je tedy třeba zaslati novou stížnost caru.”

„Škoda námahy, — nic to nepomáhá.”

„Ať to pomáhá či ne, naší povinností je zpravovati cara o násilnostech, jichž se dopouštějí jeho lidé na našem národě. Nechť to ví.”

„Což on o tom neví? Mně se zdá, že to vše se děje s jeho vědomím — ba i svolením.”

„Je to možné?”

„Ano! Neboť v opačném případě byli by bývali provinilci potrestáni, avšak tito zlosyni zůstávají stále bez trestu. Dohánějí náš národ k zoufalství.”

„Dohánějí národ k zoufalství, řikáš,” opakoval hetman nedovraceje od Orlíka oči. „Ale proč je tomu tak?”

„Chtějí, aby se národ vzbouřil a pak by ho úplně zničili.”

„O tom pochybuji. Car potřebuje, aby v Ukrajině byl klid. Přece má na krku nepřítele a k tomu ještě neobyčejného.”

„K tomu účelu není náš národ caru potřebným — pouze naše armáda a rovněž dobytek a zboží. Národ je pro válku pouze břemenem.”

„Uvidíme, uvidíme,” pravil hetman, dojídaje mléčnou kaši, kterou rád jídával při snídani, říkaje, že *panské jídlo chutná, sedlácké pak uzdravuje*. Byl jist, že jednoduchá strava zachová mu zdraví a mladistvé vzezření. Mléčná kaše, vaječnice, chléb s máslem, nebo se sádlem — toť jeho snídaně. Zapíjel hrnčekem dobrého čaje: jiných nápojů nepožíval.

„Co strízlivý myslí, to opilý křičí,” říkával, „ale ne vše máš lidem povídati, nýbrž i pro sebe musíš něco uschovati. *In vino veritas* — je to pravda, ale ještě vtipnější je druhé latinské pořekadlo a sice: *Aurea mediocritas* —, recte, — pozor sklo!”

Nejednou opakoval toto svým mladým úředníkům a důstojníkům.

„V Moskvě je stále zima a proto je nutno ohřívat se kořalkou, v Ukrajině je však teplo i bez alkoholu.“

Leč nedrželi se všichni této jeho rady. S chutí se najísti a hodně napít, toť prý zákon života.

„Nuže, ty říkáš,“ — začal hetman, dopíjeje čaj, — „říkáš, že si národ stěžuje? Je to zlé. — Vzdechy se nemocný neuzdraví, pouze léky. Léků, Filipe, postrádáme, a to ostrých léků, neboť naše nemoc je těžká a zanedbaná. Ale stížnost carovi přece jen napiš, a to obsáhlou, argumenty nešetř. Ještě mně napiš dopis Kočubejovi s afekty a komplimenty, bezvadně uctivý. Stylisuj ho tak, aby Ljubov Fedorivna čtouc jej, olizovala si ústa svým dlouhým jazykem, kterým ji Hospodin, nevědomo zač, na úkor jejích bližních obdařiti ráčil. Napiš, že ode dneška za deset dnů přijedeme do Kovalivky, abychom jím tam přáli v novém dvoře plného zdaru, a přesvědčili Její Milost, vzácnou paní Ljubov Fedorivnu, o naší dokonalé úctě k veškerým jejím obdivuhodným vlastnostem. Dopis bez průtahu zašleme ihned zvláštním poslem, ale poslem ne lecjákym, nýbrž jedním z našich důvěrných lidí, jemuž pro bezpečnost a větší dojem přidáme několik ozbrojených jezdců. A teď odejdu; žadatelé čekají na výslech. Bud' zdráv!“

V P E V N O S T I.

Tiše a zvolna se pohyboval hetmanův povoz ulicemi Kyjeva.

V čele a několik kroků za ním jeli kozáci v stejnokrojích, na koních hetmanovým podobných — jako havran černých.

Obchodníci ukazovali se na prazích svých obchodů a hluboce se hetmanu ukláněli. Ba i Němec v dlouhém fraku, majitel lékárny, v níž mimo léky prodával také hodinky a brýle, vyskočil až na chodník a kroutil se jako káča.

Hetman děkoval všem: někomu kývnutím ruky, na níž se leskl všemi půvaby jara nádherný smaragd; jiné zase pozdravoval smeknutím.

Studenti akademie, kteří neměli ke komu odjeti na prázdniny a proto zůstali v Kyjevě, spatřivše povoz svého dobro-

dince, obraceli se a hluboce se ukláněli, až se jejich čepice dotýkaly zemi.

Chovanci *bursy**), kteří měli v burse pouze byt, jinak se však museli stravovati na své útraty, běhávali se džbánky od domu k domu, kde jim dobrí lidé po řadě poskytovali stravu, ten oběd, onen snídani.

Potkav takového, volal jej hetman k povozu a házel mu do džbánku peníz, za nějž bylo možno pořídit několik obědů.

Mrzákům a ubožákům, kteří smutnými věnci roubili schody kostelů, vystavených dobročinností „Božího otroka Ivana Stěpanoviče“,** dával almužnu, posílaje ji po jednom z kozáků, který vyplnív rozkaz svého pána, se vracel, doháněje hetmanovo komonstvo.

Na některých místech byly ulice vystlány dřevem. Po takových jel hetmanův povoz jako po mandlovce. „Je to prospěšné žaludku,“ — zažertoval si hetman — „bude nám oběd lépe chutnati.“

Stávalo se také, že povoz zapadl do jámy nebo výmolu, zvláště pak tam, kde dováželi dříví, písek a kamení pro stavbu pevnosti.

Hetman mohl býti sotva spokojen s pořádkem, který pozoroval na ulicích. Lampy osvětlovaly ulice pouze před hostinci a „zájezdními dvory“***); vše, co v domě překáželo, vyhazovalo se prostě na ulici a nikdo to neuklízel.

Kyjev podobal se velkému zájezdnému dvoru, kde každý pořádek jest marný, neboť pokaždé přijde nový host, a zašpiní jej znovu.

Domy byly většinou dřevěné, s vyřezávanými příschodky na sloupech, s krásně vymalovanými okenicemi; zdálo se jako by byly vystaveny jen prozatímně až do nových, lepších časů. Pouze nádherné kostely vábily na sebe zrak.

Jejich krásy nebylo možno nikdy se nabažiti, zvláště nyní, kdy slunce tak jasně zářilo a nesčetné báně a kříže se leskly všemi odstíny zlata.

*) Theologické školy.

**) Mazepy. (Pozn. překl.)

***) Zájezdní hostinec. (Pozn. překl.)

Nejvíce byl hetman unesen pohledem na kostel Sv. Mikuláše, jehož velké, klidné průčelí s vysokými sloupy činilo dojem jakéhosi vzletu do nebes. V hlavě Mazepově rojily se nové plány, nová přání, touha učiniti Kyjev světovým městem velikého národa. Přál si okrášliti jej tak, aby mu na světě nebylo rovna, současně pak zabezpečiti jej před cizími útoky, před nepovolanými hosty, kteří ode dávných časů až do dnes do něho přicházeli a zde dle své libosti vše činili — na úkor.

Dnešní*) ovšem jsou nejhorší, neboť oni se nepodobají bouři, která pouze proletí, ale jsou jako podzimní mlha, ve které vše kysne, hniye a vše se rozkládá.

Tato myšlenka ostravovala mu rozkoš, jíž pocitoval, hledě na máti měst našich, na hlavní město Vladimíra, Jaroslava a Monomacha, do něhož tak slavnostně vjízděl nezapomenu-telný *bat'ka* Bohdan.

„Ony světlé časy zase se vrátí pro tebe, můj zlatohlavý Kyjeve, vrátí se!”

* * *

Navštívil arcidijakona Mihuru, který ryl portrét hetmana, obklopeného alegorickými postavami. Rytina byla rozdělena na čtyři díly. První — nápis, hetmanův erb a různé emblémy; druhý — hetman uprostřed alegorických postav; třetí — svatí otcové; a na posledním — kostely hetmanem vystavené.

Hetman se otázal, proč Mihura vyryl jej v pancíři a ne v obyčejném úboru. Mistr odpověděl, že toho vyžaduje sloh. Hetman to uznal za správné, neboť tak jeho postava lépe souhlasí se slohem, a kov pancíře se odlišuje od sukna a plátna ostatních oděvů.

Poté šel hetman na přehlídku stavby nové pevnosti. Tato stavba se mu nelíbila; v té věci byl zodpovědným caru. Car slíbil platiti zaměstnaným, ale neplatil. Práce byla velká a těžká, vyžadovala mnoho dělníků, — car pospíchal.

*) Narážka na Moskaly. (Pozn. překl.)

Dělníky nutili k práci v době děsného vedra, pobízejíce je ranami, urážkami a známými nestoudnými moskevskými nadávkami.

Zdálo se, že se to nestaví pevnost, nýbrž palác pro samého satana. Každá píd' země byla zalévána slzami a krví, každý sáh hradeb vyrůstal z kruté lidské křivdy.

Viděl hetman křivdu, jež páchána byla na tisících ukrajinského lidu, který na své vlastní zemi stavěl pevnost pro cizího násilníka, jako by byl pro svou vlastní šíji připravoval provaz. Hetman však nesměl práci zastaviti. Zanechati stavby kyjevské pevnosti, neb ji odročiti, znamenalo by potvrditi udání, zasílaná carovi na hetmana.

Zařal zuby, poručil srdci mlčeti a přiblížoval se k tomuto novému peklu.

Nad celým Pečerskem*) zavěsil se hustý kouř, jako by Pečersk hořel. V tomto kouři cosi se vařilo, dunělo, hřmělo. Občas jako by hromy praskaly vpravo i vlevo, až se chvěla země.

To bořili staré hradby, Bůh ví, jak staré! Prach létal do očí, zastavoval dech. „Kolik drahocenných starožitností se zde ztratí navždy,” pomyslil si hetman, ale vida, jak se zde ničí lidský život, přestal toho litovati.

Život se zde skutečně ničil, nelidsky a ukrutně.

Kozáci, svojí statečností v nesčíslných válkách proslavení, jako dobytek tahali zde trakaře a vozy, zatížené kamením, pískem a zemí.

Postroje se jím zařezávaly do ramen a prsou, krví se nalévaly žily na rukou, na šíji a čele. Zdálo se, že to nejsou lidé, nýbrž automaty, sestrojené ze silných, zakrvácených provazů. Oděvu téměř neměli, jen některým visely s ramen potrhané hadry, ostatním pak — sotva od pásu. Nohy s roztahnutými prsty po kotníky uvízly v zemi, a zdálo se, že napínají všechny své síly, aby se dostaly do hloubky, do podzemních jeskyň, neboť již nemohou déle vydržeti toho týráni, které zde na povrchu snášejí.

Ti, kteří kopali příkopy, činili dojem, jakoby si vlastníma

*) Předměstí v Kyjevě. (Pozn. překl.)

rukama vykopávali hroby. Kopali pilně, poháněni práskačími biči, nadávkami dozorců, které zraňovaly bolestněji než biče.

Nikdo neusnadňoval si svoji práci ani rozmluvou se sousedem, ani zpěvem. Píseň, jako nedůtklivý pták, odletěla z toho pekla pryč. Zde vládlo kletí — kletí carovi, hetmanovi, důstojníkům, kletí celému světu, kletí celému děsnému životu.

Takovou práci hetman mnohokrát pozoroval v době války a tažení, bylo to však docela něco jiného! Ve válce se zákopy připravují, ne-li s válečným zápalem, tak alespoň s pochopením nutnosti. Zde však i ono pochopení chybělo. Bylo zde jen — přinucování.

Do těchto příkopů nepohlrbívali jen svoji sílu, nýbrž i zbytky své svobody. Považovali je za svůj hrob. Tyto krví a potem nalité oči neviděly hetmana, jenž stál v mlze a prachu vedle jedné z bud, ledajak stloukaných, aby inženýři a dozorci mohli hledat tam ochranu před deštěm a vedrem.

Jemu cosi vysvětlovali, přicházeli s nákresy, kružítka a trojuhelníky, ale on, jakoby ničeho neviděl. Viděl pouze jedno — těžké utrpení svého lidu a zápasil se svým svědomím.

„Zastav tuto práci! Osvobod’ tyto nešťastné mučedníky, rozpoutej jim ruce, vlož jim do pěstí meč, ať se vrhnou na své katy a učiní nad nimi soud,” — pravilo mu svědomí. Rozum pak odpovídal: „Ještě není času, není času! Sevři ústa, mlč do určité doby, abys nepřivolal ještě horší neštěstí.”

Hetman mlčel a přihlížel.

Před ním se hemžilo sta a sta lidí a tisíce vozů, jakoby něčí mocná dlaň rozbořila velikánské mraveniště, ničíc jeho klidný, během mnohých věků zařízený život. Hotové hradby, jako obr — hrozný svíraly ve svém objetí značnou část Kyjeva a postupovaly k Dněpru, aby dněperskou vodou uhasily svou plamennou žízeň.

Z dálky zahľédl hetman mezi dělníky mladého hocha, vysoké postavy a tak hezkého, že nezbývá, než se zastaviti a dívat. Takové bral hetman ke své stráži. Což, má vzít i jej?

Avšak uviděv ho zblízka, upustil od svého úmyslu. Ku podivu krásný obličej byl zmrzačen a zohaven, že se hetman

bezděky odvrátil. Nozdry byly utrženy a ještě nezaceleny, z pravého ucha vytékal ohavný hnis.

Hoch se podíval na hetmana takovým pohledem, že se tento bezděky zeptal: „Jak se jmenuješ?”

„Maksym Pavlenko”, odpověděl nešťastník.

„Odkud?”

Tento pojmenoval jednu z vesnic Prylucké setniny.*)

„Je to možné? Jsi skutečně náš, ne Moskal. Kdo tě tak potrestal?”

„Tehle!” odpověděl hoch ukazuje na moskevského důstojníka, jenž stál nedaleko na kopečku a dohlížel na práci své sekce.

„Vzali mne k práci násilím, prchal jsem; chytili mne a takto se mnou naložili!” — vysvětloval hoch slovy, která působila na hetmana, jakoby mu lezlo tisíce mravenců po zádech.

Dal předvolati Moskala. Ten šel nepospíchaje.

„Rychleji!” křikl netrpělivě hetman.

Důstojník zrychlil o něco svůj krok, ne však příliš.

„Vy jste ho potrestal?” tázal se hetman.

„Potrestal? Koho? Toho zde? Snad, nevím. Což zde není takových mnoho?”

„Co znamená *snad?* Co znamená *mnoho?* Přeji si od vás stručné, ale určité odpovědi!”

Důstojník mlčel, hetman se zřejmě rozčiloval.

„Odpovězte!” zahřměl.

„Dejme tomu, že já.”

„Nuže, není-li vám známo, že soud nad mými lidmi patří mně?”

„Všichni patříme Jeho Veličenstvu,” odpověděl sebevědomě důstojník, domnívaje se, že takovou odpovědí zamezí další otázky.

„Mne nebudeš poučovati,” zahřměl hetman hlasem, jenž prozrazoval, že ztrácí svou obvyklou rovnováhu: „Mne nebudeš poučovati, komu patříme. Ale já vás poučím, že zatím je

*) Ukrajina byla teritoriálně rozdělena na „pluky”, pluk opět na „setniny”, které tvořily správní jednotky. (Pozn. překl.)

Kyjev ještě pod mojí vládou a velení pevnosti mám já a nikdo jiný. Chápete? — já, hetman!"

Malou chvíli se díval Moskal mlhavým pohledem, jakoby hledal na tato slova nějakou odpověď, pojednou se však obrátil a bez pozdravu chtěl se vrátiti na své místo.

„Stát!" křiknul hetman s takovou silou, že se všechny vozy a všichni lidé, vedle se pohybující, náhle zastavili a zůstali státi, jako začarovaní.

Moskal se zastavil, zlostně se dívaje na hetmana. Byl jakoby němý. Veřejně zneuctěn, nechápal, co na něm chtějí, zvykl přece tomu, že si největší svou ukrutností získá největší odměnu.

Hetman předvolal službu konající stráž.

„Vzíti toho zde a dopraviti na velitelství! Trýzní mé lidi a nezná úcty k vládě. Pryč s ním!"

Odvedli oběť hetmanova hněvu a mezi národ letěla zvěst, že se hetman zastává svých lidí, brání je před křivdami.

Jako vítr v době vedra letěla tato zvěst na vysílené lidi.

„Hetman nedá nám zahynouti, dej mu Bůh zdraví!" šepotala mnohá ústa.

Hetman procházel, ohlížeje se na všechny strany, jakoby vyhledával nové zločince, jakoby právě proto sem přišel, aby činil pořádek. Vtom se vedle něho skácel člověk pod kola jednoho z vozů, vezoucích kamení.

„Hej! Ty tam! Vstávej! Není ještě po práci!" ozvaly se hlasy dozorců.

Hetman zastavil vůz.

Vytáhli věkem staršího člověka, tak zesláblého, že se zdálo podivným, jak se tyto kosti mohou udržeti pohromadě. Nohy měl zakrvácené, omotané hadry a olepené skupinami dotěrných much. Tyto zalézaly mu i do přivřených očí a on se jím ani nebránil, nemoha již ani pohnouti rukou. Z úst vycházela pěna. V hrudi jeho jakoby chrastilo, vrzalo. Hetman kázal donést vody, umýti nešťastníkovi obličeji, dávno již patrně neumývaný a dát mu napítí.

Nechtěl, neb neslyšel.

„Nechte mne skonati!” prosil, odvraceje svůj bílý, modrající obličeji.

S námahou rozevřeli mu ústa a vlili vody. Široce otevřel oči, pohlédl na hetmana, zachvěl se, a řekl pouze jedno slovo: „Kat!”

Kdosi se na něho vrhl, chtěl ho zbíti.

„Jak se jen mohl opovážiti!” začal —.

Ale hetman zarazil ho rukou: „Nech toho! Jest již na Boží cestě —. Dříve než my přijde na soud Boží, aby si na nás stězoval.”

„Nestězoval, nýbrž proklínal, lidojedové!”

Hetman se před ním posadil a odháněl mouchy od jeho očí. „Všichni staneme před Božím tribunálem a všichni budeme odměněni, neb potrestáni. Jen tehdy se objeví naše hříchy *volné a nevolné*,” pravil tichým hlasem, jenž se vléval do duše umírajícího, jako poslední lék.

„Jen tehdy poznáme sebe takovými, jakými jsme, a budeme žasnouti, že jsme sebe neznali. Žasneš tedy i ty, můj bratře ubohý, že nepoznal jsi svého hetmana a jej proklínal za to, zač on nemůže —. Mnoho on činí proto, že musí, neboť my všichni nejen svou vůlí se řídíme; ale vše činí on jen proto, aby se lépe vedlo těm, kteří po nás přijdou — dítkám a vnučkům našim.”

Umírající s námahou pozvedl víčka: „Vnukům? mám je čtyři, maličké. Synové mi zahynuli ve válkách. Vnukové nezaopatření —.”

„Uklidni se, bratře můj, na ně nezapomenu. Jakého jsi pluku, jaké setniny, jak se jmenuješ?”

S námahou uslyšel a kázal to zapsati!

„Tvoji vnuci ode dneška jsou v mé péči,” pravil hetman tak, jakoby mluvila sestra ošetřovatelka.

Pohledem plným zoufalství, díval se umírající do světlých očí hetmanových: „Zakopají mne jako psa, který nemá domov, po mých kostech budou vozy jezdit —.”

„Pochovám tě v Lavře*) mezi hroby vznešených lidí, já

*) Klášter v Kyjevě. (Pozn. překl.)

půjdu za tvou rakví, bratře,” — děl hetman, skláněje svá ústa k jeho bledému čelu.

„Odpust' mně!”

Umírající, pocítiv na svém čele hetmanův polibek, zachvěl se, chtěl se vzchopiti, ale byl jen s to, pozdvihnouti k svým ústům hetmanovu ruku a přitisknouti k ní svá ústa. Tak i zmřel.

Hetman třikráte jej pokřižoval, poručil položiti na nosítka, donéstí do nejbližšího kostela, s úctou pochodovati i k pohřbu jej samého očekávati.

„Dnes je již po práci!”, — rozkázal, a tento rozkaz letěl celou pevností, uvolňuje do zítřka tisíce rukou, těžkou prací vysílených, a tisíce srdcí naplňoval nadějí na milosrđnost a úlevu.

„Z mých zásob dáti lidem kroupy, chleba a omastku; těm, jež nemají oděvu, koupiti na moje útraty nutné prádlo a obuv. Jsouť to lidé!”

„Jsouť to lidé!”, ozvěnou se neslo pevností: „Jsouť to lidé!”

M A R I E M A G D A L E N A.

V těžkých chvílích, kdy nebyl s to utišiti svou rozbouřenou duši, chodíval hetman navštíviti svou matku. Nebyli si věkem tak vzdáleni. Matka byla asi o dvacet let starší než její syn. Kdesi daleko před branami tichého kláštera zanechala vše pozemské, vyjma syna, kterému milosrdný Bůh udělil skvělé postavení, učiniv ho nejvyšším hodnostářem širé Ukrajiny; nekonečnou láskou a lidskému rozumu nepochopitelnou prozřetelností popřál mu tuto hodnost po dlouhá leta.

Nemohla vytrhnouti ze svého srdce tuto hrdost a často se modlila před obrazem Nejčistší Matky za odpuštění tohoto jediného svého hříchu. Zdálo se jí podivným a neuvěřitelným, že Matce Boží byl vyrván jediný syn tak brzo a krutě, kdežto

ona, abatyše Magdalena, vidí svého syna ve slávě a v plném zdraví. *Divná a nepochopitelná jsou díla Tvá, ó Hospodine!*

Abatyše Marie Magdalena byla hetmanovi nejdůvěrnějším přítelem, zpovědníkem a rádcem v jeho stále nových plánech a předsevzetích, učitelem a důvěrníkem. Nikdo nevěděl tolik, jako ona, a nikomu se hetman nepodroboval tak pokorně jako své dobré a moudré matce. Nejednou hluboce litoval a naříkal na sebe, když neposlechl matčiny rady a naopak byl mnohokrát spokojen, když se jí řítil.

Marie Magdalena byla po dlouhá leta představenou dívčího Voznesenského-Kyjevopečerského-Hluchovského kláštera.

Přiblíživ se k němu, propustil hetman své lidi a rozkázal, aby pro něho přijeli po obědě, až se slunce schová za věže katedrálního kostela. Páze Petřík oklepalo prach z jeho oděvu, hetman uchopil kladívko, jež bylo zavěšeno na úzkých dvířkách vedle brány kláštera, a tříkráte zaklepal.

Po dlážděné cestičce hluše zaklepaly dřevěné sandály, a stejně dřevěný hlas se zeptal: „Kdo ruší klid tohoto domu?”

„Boží otrok Ivan Stěpanovič přichází si pro požehnání představené Marie Magdaleny,” odvětil hetman.

Vrátná poznala hetmanův hlas, jenž se lišil od hlasů ostatních lidí jako se liší vůně růže od vůně polních květů, a otevřela rychle dvířka. Tato byla nízká, určená pro pokorné řeholnice, a musil hetman notně sehnouti svá rovná záda, aby prošel.

„Bud'te zdráva, sestro Jefrosinie!”, řekl hetman, smekaje sobolí čapku, hladkou a bez ozdob.

„Nechť Bůh popřeje dobrého zdraví Vaší Jasnovelmožnosti!”, odvětila vrátná, znamenajíc se tříkráte velkým křížem, jako by se chtěla ubrániti návalu pokušení.

„Je abatyše ve své cele?”, tázal se hetman, „nebo v kostele?”

„Sestra Marie Magdalena, z Božího požehnání velebná naše představená, právě se vrátila z kostela a potěší se velice, až spatří Vaší Jasnovelmožnost.”

„Jděte, sestro Jefrosinie, a oznamte představené, že její syn přichází na návštěvu a přeje si s ní mluviti.”

Vrátná, zastrčivši klíče za páš a složivši ruce křížem na

prsou, jakoby šla k svatému přijímání, uklonila se hluboce hetmanovi, nepozvedajíc ani své stále polekané, fialové oči, a odkvapila k hlavní budově.

Hetman zůstal samoten mezi vysokou ohradou a ještě vyššími zdmi kláštera; ovanul ho onen blahý klid, jemuž ne najdeš rovného nikde jinde na světě — snad jediné v hrobě.

„Snad v hrobě,” řekl sobě hetman, sedaje na sluncem roze hrátou kamenou lavici nedaleko brány.

Na úzkém pruhu trávníku, jenž se táhl jako zelený chodník podél zdi, bzučely pilné včelky, naříkajíce, že sem přiletěly, neboť zde nebylo z čeho nabratí medu.

Vedle vchodu nebylo ani kvítí, ani plodných stromů, niceho, co by připomínalo život.

„Marný život,” proletělo hetmanovi hlavou a jako v odpověď spatřil na zeleném trávníčku fialové oči nestaré dosud vrátné, do kterých bylo tak těžko pohlédnouti, neboť byly stále cudně sklopeny.

„A je to škoda, má pozoruhodné oči,” pomyslil si hetman, současně však se zastyděl za tuto svou myšlenku. „Je podivné, že ani v posvátném tomto útulku se neubráníš těmto hříšným myšlenkám, které se podobají doterným mouchám, a tak všude lituješ život, jenž by mohl kvést, ale marně vadne —. A přece jen, jaký mají zde klid, jak jsou vzdáleni od starostí a mar ností života. Nehoní se za rozkošemi ani slávou, nermoutí se, co o nich řekne budoucnost; život je jim lhostejný. Já však tomu nevěřím —. Člověk dovede přemoci i nejstatečnějšího nepřítele, ale nikoli sebe —.”

„Matka představená poručila, abych pozvala Vaší Jasnovelmožnost do její cely,” ozvala se vrátná, vyrušujíc hetmana v rozjímání. Nyní zněl její hlas jako zvoneček za pěkného po časí a jenom oči se stále ještě dívaly na bílé prsty, jež vyku kovaly z pod řemínek dřevěných sandálů.

„Děkuji vám, sestro Jefrosinie,” řekl hetman, zvedaje se z lavice a šel tři kroky za řeholnicí, která ho vedla hlavní klášterní budovou a potom podloubím až k posledním dveřím.

„Račte vstoupiti!”, řekla, otvírajíc před ním nízké dubové,

hřebíky hustě pobité dveře, nad nimiž visel kříž, okrášlený věnečky vonných, povadlých květů.

Poděkoval a vešel.

Představená Marie Magdalena Mazepová obývala tři přízemní cely, spojené mezi sebou nízkými dveřmi, podobnými vchodu. Cely byly klenuté, nevelké, bíle natřené a ozdob prosté. V první stály skříně s bohoslužebnými knihami, klášterními matrikami, letopisnými pracemi, objasněním Svatého písma a s úvahami vzdělanějších sester-řeholnic, které perem si krátily nudu klášterního života. U jednoho okna stál stůl s psacími potřebami a uprostřed cely druhý, obklopený židlemi pro návštěvníky, kteří přicházeli do kláštera, aby přispěli dary ke slávě Boží a vyžádali si požehnání abatyše, jež byla svojí moudrostí a nábožným životem proslulá.

Abatyše bydlila v druhé cele, v třetí stála její tvrdá postel; před obrazy svatých svítily lampičky, vonělo kadidlo.

Hetman vstoupil do první cely a na prahu druhé se setkal se svou matkou.

Stála před ním, ovšem velmi vetchá, ale přece vzpřímená; ač řeholnice, přece hrdá, se složenýma rukama na prsou, jako na podobizně, jež visela v hetmanově pracovně naproti jeho stolu.

Kdysi pěkný, nyní již jen vážný obličej, pro rod Mokyjevských tak velice charakteristický, zřejmě se snažil dělati dojem přívětivosti a lásky. Avšak pouze oči se lehce pousmívaly, rty zůstaly jakými obvykle byly — jakoby se nikdy smáti neuměly . . .

Hetman se sklonil nad matčinou rukou a políbil ji, onu vyhublou, něžnou a chladnou ruku, chladnou jako u mrtvé.

„Prosím o Vaše požehnání, matko,“ řekl pokorně.

„Budiž s tebou Boží požehnání ode dnes až do konce tvých dnů, synu můj,“ odpověděla, pozvedajíc hlavu ku klenutí, jež nad nimi viselo a je tlačilo, příliš pro něj vysoké. Bezbarvá a stále se chvějící ústa představené šeptala ještě malou chvíli jakousi modlitbu, jež nikdo mimo Hospodina Boha neslyšel; pak náhle měníc hlas a vzpřímovši postavu, řekla:

„Díky Ivane, že mne navštívil. Zastesklo se mi po tobě,

synu můj, dávno již jsme se neviděli. — Nejsi asi velmi potěšen takovou řečí, neboť máš na sobě řád, jak vidím, hostil jsi včera u sebe cara a jedl s ním velkou lžicí, — zpíváš tedy vysokou píseň.”

„To ne, matko, to ne! Ale mám mnoho všelijaké práce a ještě více starostí; proto nepřicházíš jsem k tobě. Proč vyrušovati věcemi pozemskými vaše stáří a klid domu toho.”

„Proč? I myšlenky touží dostati se z hlavy a je jim v hlavě těsnou, je tudíž zřejmo, že je nutno svěřiti se bližnímu svému. A myslím, že jsem ti tou nejbližší.”

„Jest tomu tak, jak pravíte,” odpověděl, nabízeje matce křeslo s vysokým opěradlem.

„Posad’ se i ty,” řekla, „musíme oba šetřiti svých nohou: já — aby mne přivedly na onen svět; ty — abys dorazil k cíli, jež sis vytkl. Posad’ se a odpočiň! Vidím, že jsi znaven. Snad nejsi zdráv! Máme sestru lékárnici, zná všelijaké léky lépe než vaši chirurgové a doktoři. Neostýchej se a vypravuj!”

„Ne matko! Tělem jsem zdráv jako ryba, jen duše bolí.”

„To je těžká bolest, můj synu, těžká. Není ale bolesti, jež by nezmírnil Hospodin. Šel bys k našemu *archymandrytovi* a vyzpovídal by ses; je člověkem moudrým a bohumilým, myslím, že by se ti ulehčilo.”

„Většího bohumila nad představenou Marii Magdalenu neznám.”

„Nemluv tak, synu můj, je to hříšné. Rozmluva, toť jedno — a zpověď — druhé. Zpověď poskytuje hříšníku odpuštění. Avšak vy, lidé novodobí, naplnili jste se latinskými pohanskými knihami, romány francouzských a italských hříšníků a nedodržujete Božího zákona, dopouštíte se všelijakých nemírností, a pak: — „bolí mne duše!” Inu jistě že bolí, když raníš všemožnými hříchy . . .

Však já vypravuji a ty jsi snad dosud neobědval. Zajisté se vracíš z města, měl jsi starosti s Moskaly a snad přehlížel jsi stavbu oné pekelné pevnosti, od níž ani my nemáme klidu.”

„Uhodla jste matko, rád s vámi poobědvám v klášterní jídelně.”

„Ne, ne, synu můj,” děla abatyše, záporně potrásajíc hlavou. „Tebe tam nepustím. *Nepouštějte vlka mezi ovce.* — Dám donést oběd do první cely, sníme ho společně, jak to bývalo dříve. Nebude však lahůdek, a ty, hříšníku, si na ně velice potrpíš. Je nejvyšší čas, Ivane Stěpanoviči, ukojiti požadavky duševní, nejvyšší čas!”

Pohrozila mu rukou, zaklepala berlou do dveří. Rozkázala, aby přinesly oběd pro dva.

„Nuže, jaký to máš zármutek, synu můj? Povídej!”, děla matka. „Viděla jsem tě, synu, ve snu na bílém oři a s křížem v rukou. Jest sice hřichem věřiti ve sny, ale říkají lidé, že to znamená velkou poctu anebo velké neštěstí. Modlím se nyní k Hospodinu, aby tě od jednoho jak druhého uchránil. Neboť jaké pocty ještě postrádáš?”

„Jaké? Vy se ještě ptáte, matko? Je-li to poctou, tento řád svatého Ondřeje a i ona knížecí koruna, kterou pro tebe chystají? Pro mne nikoliv, pro lidi však je to patrně velkou poctou, neboť proč by se jinak o tu věc tak ucházeli?

Jediné pocty si přeji, a to, aby příští lidé vyprávěli: Mazepa osvobodil Ukrajinu, ne však jak Bohdan, na krátkou dobu, ale na dlouho, na věky — mohou-li lidé mluviti o věčnosti.”

„Ušlechtilé je tvé přání, synu můj, nechť ti Nejvyšší Bůh a Svatá Matka Boží pomohou dosáhnouti této pocty; jsi-li toho skutečně hoden?”

Hetman položil nůž a vidlici na bílý, hladký talíř a zahleděl se do okna, jež kulatými tabulemi se dívalo do zeleninové zahrady. Na okně stály džbánky s květinami, neboť bez nich nemohla představená žít; v zahradě okopávaly dvě řeholnice zeleninu. Jejich obličeje, zrudlé sluncem i prací, lišily se podivuhodnou krásou od smutných černých hávů. Dlouhý černý šat zjemňoval kontury těla a přidával pružnosti jejich pohybům. „Je to skutečně obraz!”, pomyslil si hetman. — „Proč nemalují naši malíři takových obrazů?”

Pojednou si připomněl matčina slova: „Jsi-li skutečně této pocty hoden?” Jak těžká byla zde odpověď!

„Mlčíš?”, otázala se matka, která byla zvyklá synovým zpovědím. Nezpovídala ho po prvé, zpovídala ho vždy přísněji,

než zpovědník, který by jistě nebyl s to odděliti Mazepu hříšníka od Mazepy hetmana.

„Co vám mám říci, matko, když sama víte, jakým jsem hříšníkem.“

„Oh vím, Ivane Stěpanoviči, vím; znám tě, a to ne právě s dobré stránky, nýbrž jako nenapravitelného hříšníka.“

„Zajisté míníte ženy?“

„Snad —. Není-li čas, říci si dosti?“

„Jakým mne Bůh stvořil, takým jsem.“

„*Omlouвати се сенем ze sklepa,** k tomu není nutno býti Mazepou. Žvatlati dovede i tvůj čeledín. Pro tebe však, držitele žezla, bylo by na čase, kdybys zapoměl na spodničky.“

„Nemohu! Každá krása mne unáší a lidská obzvláště. Spatřím-li lidskou krásu, cítím, jakoby vládl nový duch mým tělem. Pociťuji v sobě vůli pracovati, zápasiti, dobývati.“

„Toť právě onen velký hřich. Nepracuješ pro slávu Boží, ne pro záchrana lidstva, nýbrž pochoutky života tě nutí do práce; v těle, nikoli v duši je popud k tvým činům. Jen to, co z ducha pochází, jest nesmrtné, tělo však jest hniloba.“

Upřela naň svůj zrak a jakoby si na něco vzpoměla, pravila: „Mnohé jsi, Ivane Stěpanoviči, zdědil po svém otci, nebožtíku Stěpanovi Mykolajevičovi, Bůh mu dej království nebeské! On byl rovněž horlivou povahou — pouhý oheň. Ale Ukrajinu miloval, a pod žezlem Vyhovského statečně válčil pro její blaho.“

„Což já ji nemiluji?“, zeptal se hetman.

„Kdybys ji nemiloval, nemohla bych tě považovati za svého syna. Ale věz, že Ukrajina žádá od tebe veliké a upřímné lásky, chce, abys jen pro ni se snažil a nikoli pro někoho jiného.“

„Ani pro vás ne, matko má?“

„Bude-li nutno, zapomeň i na mne. Nepřicházej ke mně, neplýtvej časem, obětuj jí sebe celého; tak to musí býti.“

„Snad ano, a snad i ne. Říká se, že starému opilci není dobře zříci se pití náhle.“

„Proč?“

*) Omlouвати се маликости. (Pozn. překl.)

„Nechutná mu prý jídlo, zeslábne a umírá. Podobně myslím i o sobě. Kdybych se náhle přestal dívat na ženy, zda bych nepoznal své hodnoty, nezestárnul a nestal se lhostejným k životu? A jaký zisk by měla Ukrajina z toho?”

Abatyše se tříkráte poznamenala křížem. „*Hospodine náš, Kreste Ježíši, jenž jsi pro nás trpěl, smiluj se nad námi!*”

Pak po krátkém přemítání řekla: „Nu co? Jednej podle své vůle! Jsi mi jako staré dítě. Nesluší se již voditi tě na provázku. Avšak nezapomínáš při svých paních a kněžnách své povinnosti?”

A nečekajíc na odpověď, pokračovala: „Lidmi plýtváš velmi. Vzpomeň si jen, co lidu zahynulo při carových výpravách, kolik jich bylo zničeno při stavbách pevnosti! Veliký hřich bereš na své svědomí, Ivane!”

Hetman vstal z křesla a prošel několikráté pokojem.

Byla to pro něho otázka skutečně bolestná.

„Možná, že jsem se dotkla rány příliš bolestné, synu můj? Odpust!”¹, řekla, sledujíc ho svýma přísnýma očima.

V odpověď políbil jí hetman ruku. „Ano, matko, mimo vás neví nikdo, jak mně tato křivda bolí.”

Vypravoval jí, co viděl dnes na staveništi pevnosti. Přál si mluviti klidně, aby nerozčilil srdce matčino, příliš citlivé k lidské bídě a utrpení. Nebyl však s to. Jeho hlas se chvěl jako přetržená struna. Tu nabýval mohutnosti rachotu jarního hromu, tu opět zeslábl a tonul v hlubokém zoufalství.

Marie Magdalena utkvěla svým zrakem na rtech Ivana Stěpanoviče; v tu chvíli stávali se matka a syn jediným vtěleným utrpením.

Pojednou přilnul hetman k matčiným rukám. „Matko, matko! Jak těžké je toto moje žezlo! Ah, těžké, těžké jako kříž!”

A ona hladila jeho tmavé, bujné vlasy, na nichž jako první jinovatka na trávníku se bělaly stříbrné nitky, a obracejíc svůj zrak k obrazu Božích muk, jenž byl pověšen na zdi, pravila: „Nes tento svůj kříž, synu můj, jím tě zatížil Hospodin. Trp! Nic není věčným na světě, možná, že i ona křivda blíží se svému konci. A snad Hospodin skutečně poslal Antikrista,

aby vyzkoušel nás, hříšníky, a kdo své utrpení do konce ponese, zachráněn bude. On prý vydává posměchu naší svatou víru, jako Nabuchodonozor pije kořalku z posvátných nádob, v kněžských řízách hýří, trýzní křesťanský lid. — Trp! Bůh udělil ti nevšední moudrost, synu můj, snad sejde na tebe duch svatý, abys jednal správně. Krátká je již moje cesta pozemská; až ji skončím, Bohu budu se za tebe modliti, za svatou víru naší, za ubohý národ náš! Vzmuž se!"

Květiny ve džbánech skláněly od velikého vedra své listy, na okenní tabuli bzučela moucha, jež se zapletla do sítě pavouka; řeholnice rozcházely se z jídelny po klášteře a ozvěny jejich tichých kroků rozléhaly se klenutím.

Hetman pozvedl hlavu, opřel ji o opěradlo a přihmouřil víčka.

Marie Magdalena povstala, zkřížila prsty a vzrušeně se otázala: „Co činiti, synu můj?”

„Jako moucha v pavučině, tak i já se kmitám v myšlenkách,” odpověděl hetman. „Byl jsem nejednou v úzkých, avšak necítil se dosud nikdy tak, jako dnes! Zde platí: *bud' a nebo!* Budu nucen vsaditi vše na jedinu kartu. Nepřál jsem si nikdy hazardní hry. Hazardovali již dosti moji předchůdci. Šel jsem pozorně jako kocour po strništi. Zajistil jsem blahobyt, tvořil kulturu, bráníl mír, přál jsem si, aby národ okusil lidského života. Chtěl jsem míti svůj stát. A chci dosud! Budoval jsem jej tak, jak podle mého mínění je nutno budovati. Nemohou přece všechny kameny zůstat na povrchu, něco musí být i pro základy. Vždyť základy musí vydržeti velké zatížení. Národu je těžko, to vím. — Ale vznikne-li náš vlastní stát, přijde úleva, musí přijíti, věřím v to! Bez státu však pro nás všechny běda, krom těch, kteří vstoupí do služeb vítěze. A toho račiž nás Bůh chránit! Náhle vypukla válka. Na nás táhnou dva mraky: zde Petr, tam Karel —. Vol si —.”

„Vol si —.”

„Je nutno voliti, abych se nedostal z deště pod okap, abych zachraňuje část, nepřišel o vše!”

„Luther a Antikrist,” odvětila matka, „ani s tím, ani s oním nemáme společné cesty!”

„Avšak onen Luther, toť člověk, a jest nám vzdálen, kdežto Petra máme na krku, tento pak je rys, jenž se zakousl do naší šíje a ssaje naši krev. Zdá se mi, že Ukrajina je ženou a Petr mužem, který ji trýzní. Není to manželství trvalé, je nutno rozloučiti je.“

„Naše církev rozluky neuznává, je nutno sňatek zrušiti.“

„Obávám se, že budeme skutečně přinuceni zrušiti tento sňatek. Není-li to však hřich?“

„Čí vina, toho i hřich. Bůh ti odpustí —.“ A pozvedla své ruce: „Co bys neučinil pro zmírnění osudu národa svého, pro osvobození ze zajetí babylonského, nechť ti odpustí milosrdný Bůh, jak i moje srdce mateřské ti odpouští všechny hřichy tvého mládí a poklesky v životě nynějším—. Amen.“

„Zanedlouho musím do kostela,“ řekla představená.

„Ještě otázku, matko,“ zdržoval ji hetman. Bylo mu patrně zá těžko svěřiti se s touto věcí a proto ji nechával na konec.
„Co ještě?“

„Obávám se Kočubeje. Ne tak jeho, jako Ljubov Fedorivny. Vím, že ona hoří touhou po žezle.“

„Co na tom? Pohoří a vystydne.“

„Avšak meziká může způsobiti velký požár. Kočubej zná mnohé, o čem by věděti nemusil, neboť do carova ucha doletí každý hlas i z nejvzdálenějšího kouta.“

„Myslíš?“

„Obávám se toho —. Je nunto Kočubeje uklidniti.“

„Tedy ho uklidni!“

Hetman povstal, potáhl si páš, pohladič svůj malý knír a klopě oči, otázal se: „Co byste tomu řekla, matko, kdybych se ucházel o Motrii Kočubejovnu?“

A po malé přestávce pokračoval: „Jest možné, že bych takovým jednáním utišil žízeň Kočubejové. Nebude-li hetmankou, tedy bude alespoň hetmančinou matkou a dobrá matka slávou dcery sama slavná bývá.“

Abatyše mlčela. Svraštěné čelo, svislé obočí, rty silněji než jindy se chvějící, prozrazovaly, že její mozek pracuje.

„Je však tvou kmotřenkou,“ řekla náhle.

„O této záležitosti promluvím s metropolitou, a bude-li nutné, i k patriarchovi zajedu. I carové, věznivše své ženy v klášteřích, znova oženiti se neostýchali. Podobně činili císařové a králové, a to se svolením církve. Takové události nejsou dějinám neznámé.“

„Ano, avšak není to pěkné, a je to hřichem. Jindřich VIII. byl sice slavným králem, ale zároveň učiněným kancem, zvířetem. — Nepřeji si, aby dějiny i o tobě takto mluvily. Mimo to jsi již v pokročilém věku, kdežto ona teprve rozkvétá.“

„Tvrdila jste přece matko, že duch jest síla, nikoli tělo.“

Představená mlčela.

„Avšak, bude tě ona míti ráda? Jestliž mezi vámi hluboká propast. Pochybuji, že byste si přes ni dovedli podati ruce. Chraň Bůh, aby byla přinucena tebe si vzít za muže, donucena provdati se za žezlo. K takovému sňatku svého požehnání nedám. *Na bičovaném koni daleko nedojedeš.*“*)

„Slibuji ti svým slovem, že se hodlám oženiti s ní pouze za jejího nevynuceného souhlasu.“

„Je-li to k tvému prospěchu, blahu všech, budiž! Avšak, mám-li mluviti upřímně, nevěřím v to podnikání, nevěřím. Není Kočubejka z těch, které se zříkají ve prospěch své dcery své pocty. Mimo Motrie má ještě jiné děti. Bude jejím přáním, aby i ony se mohly honositi matkou-hetmankou. Tak je to! Ale budiž podle tvého přání. *Souzené si děvče ani koňmo neobjedeš.*“

Zvon se ozval po druhé.

„Musím k modlitbě,“ řekla představená, se synem se loučíc.

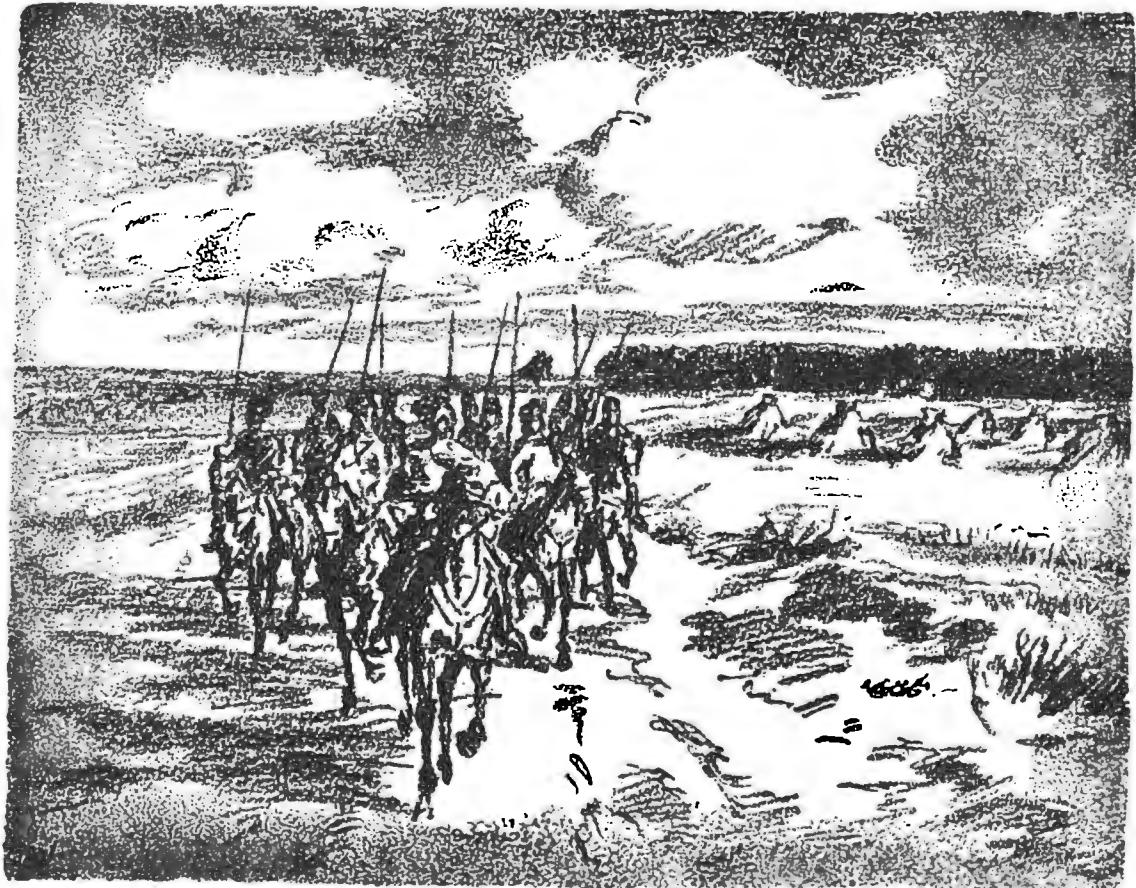
Rozešli se. On kráčel chodníkem ku bráně, ona pak s berlou a růžencem ubírala se zahradou ku klášternímu kostelu. Ale

*) Lid. pořekadlo.

na půli cestě se zastavila a ohlédla. Dívala se, jak její syn, věkem sice stár, ale mlád duchem, blížil se ostrým krokem ku bráně, jda za vrátnou-jeptiškou s fialkovýma očima.

„Podivné jsou, ó Hospodine, cesty tvé!“, zašeptala Marie Magdalena, přestupujíc práh kostela.

S · H · E · T · M · A · N · O · V · Ŷ · M D · O · P · I · S · E · M.

Již se smrákalo, když hetmanský úředník Ivan Čujkevič se svou nevelikou četou jízdy se dostal na druhý břeh Dněpru.

Za Dněprem skvěly se báně nesčetných kyjevských kostelů, zářily kříže jako svíce na vánočním stromě, od zlacených plátů a okenních tabulí odrážel se takový třpyt, že nebylo ani možno se podívat.

Kyjev činil dojem čaravného ostrova na vlnících se vodách Dněpru.

„Jak krásný je ten náš Kyjev!“ pomyslil si Čujkevič, ohlížeje se naposled.

Před ním prostírala se pole, na nichž hustě ležely *kopence*, šuměly louky, porostlé bujnou otavou, poskakovali zajíčkové, volaly křepelky; kdesi v dálí naříkal racek.

Nalevo na obzoru šířil se jako černý mrak brovanský les.*) Zdálo se, že z jeho černého nitra vychází noc.

Mezi nivami a loukami vlnila se široká silnice. Ale na ní bylo tolik prachu, že jezdci docela mizeli zrakům, zdálo se, že temný mrak táhne od západu k východu. Dupání kopyt nebylo slyšet, neboť koně stoupali jak po peřinách. Okolím rozléhalo se pouze jejich frkání, a chvílemi zařinčela šavle o kozáckou ostruhu.

„Bud' zdráv, můj hnědáku!”, pravil kozák, poplácav pružnou šíji svého oře, který pocítiv step a pole, říčí, škube sebou a řehtá, až se od brovanského lesa odráží ozvěna.

„Budou z nás mítí radost,” pravil druhý kozák z Myrhoroda.

„Z tebe aby neměli potěšení!”, dobírali si ho druží.

„Takový krasavec! Chraň Bůh, aby na tebe se nějaká žena zadívala!”

„Pročpak?”

„Ale nic. Jenomže kdyby jí Bůh dal syna, byl by tento hloupý jako bota z kostelníkovy levé nohy, a kdyby dceru, byla by tak krásná, že by se hodila za družku jenom čertu.”

„A vy? Myslíte snad, že jste lepšími?” odsekla a zanotovala píseň tak krásným a mohutným hlasem, že nikdo se ani neodvážil zpívat s sebou, aby snad nepokazil dojem písni.

„Zpívej ještě,” — žádali, — „ve zpěvu jsi mistrem. Pán Bůh ti vsadil do hrdla to, co ti vzal z hlavy.”

„A pro vás nelitoval dlouhých jazyků,” odvětil ten, jehož si dobírali.

„*Sed' zticha, kníre, když holí vous!*”**)

„Hle, jaký je! Srkl si jen z panské polévky, zakousl se do hetmanského chleba a již myslí, že se stal člověkem. Zpívej, byl si o to žádán!”

*) Brovary a Myrhorod — města na Poltavsku.

**) Lid. pořekadlo. (Pozn. překl.)

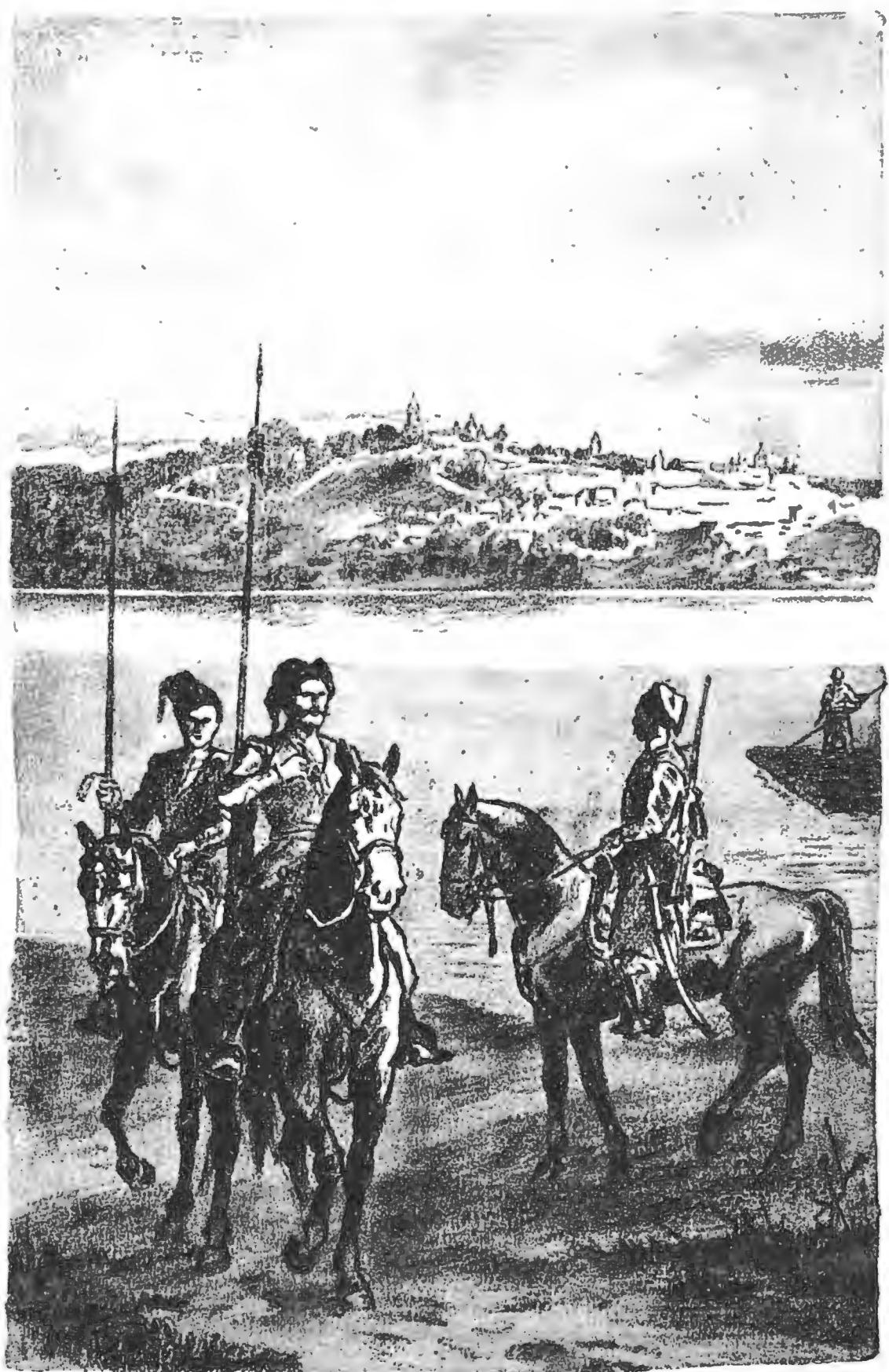
Koně frkali, ostruhy cinkaly, šavle řinčely.

Čujkevič pobídl koně, aby se nenahltal prachu, kouřil dýmku a přemýšlel. V náprsní kapse má dopisy z hetmanské kanceláře, podepsané samotným generálním tajemníkem a opatřené hetmanovou pečetí. Byly to dopisy setníkům, jichž územím bude Čujkevič projízděti, nařizující, aby pro spěšnost mu ve všem vyšli vstříc, poskytli nocleh, chleba, koňům pak obročí, a bude-li nutno, aby dali i koně. Při návratu budou prý jim zas vyměněni. Byl tu ještě průvodní dopis, moskevsky napsaný, určený k zamezení šarvátek při setkání se s moskevskou hlídkou, což se jinak obvykle stávalo. Hetmanův dopis Kočubejovi zašil si Čujkevič do čapky. Pouze zároveň s hlavou mohli mu tento list odejmouti.

Dále přemýšlel o tom, jak ho Orlík moudře poučoval, jakoby z knihy četl. Jaká je kde cesta, jaké řeky bude nutno přebrodit, jak se má míti na pozoru před lotrovstvím, které číhá v lesích i na polích. Byl arci ještě mlád, ale staral se již jako otec. „Dnešní noci,” — pravil, — „můžešjeti bezpečně.” Noční chládek jest prý jak koňům, tak i lidem výhodnější, a cesty kolem Kyjeva jsou bezpečny. V Kyjevě je nyní hetmanova residence, před nedávnem byl tam car, s kteréhož důvodou bylo celé okolí prohlédnuto. Zítřejší noc však doporučoval přespati, a to jak pro zdraví, tak i pro bezpečnost. Čujkevič uposlechl této Orlíkovy rady. „Je to hlava, že zlo ho nemine!”, mínil (ovšem, že teprve po pokud možno nejdelším hetmanováním Mazepově, ke kterému tálala Čujkeviče jakási čaravná moc, jako k nikomu jinému na světě).

Nemohl zapomenouti hetmanova hlasu, ani jeho chůze, ani výrazu jeho očí, jež četly v duších jako v otevřených knihách. Důvěra, která mu byla prokázána svěřením hetmanova dopisu, upevnila ještě více tuto oddanost. Čujkevičovi se zdálo, že sám hetman mu jede po boku, sleduje jeho krok, zná předem každou jeho myšlenku. Ale hetmana samotného bylo tak těžko pochopiti!

Říkají, že ho národ nemá rád, že naříká a proklíná; avšak poslouchá a nebouří se, jako dříve. Snad kdesi, v hloubi své duše národ cítí, že hetman chce jeho dobro. Nebylo přec pře-

tvářkou jeho dnešní jednání s umírajícím kozákem tam na stavbě pevnosti. Mluví o tom celý Kyjev a zítra bude pověst ta kolovati krajem. Ať je jakýmkoli a ať cokoli činí — jest jeho hetmanem, a on mu zůstane do smrti věren. „Vždyť on nás povede k slávě!” Již sama ozvěna těchto slov dodala mladému kozákovi lehkosti, jakoby mu někdo přivěsil křídla na ramena a křídla ta nesla ho kupředu, do mlhavého sice Neznáma, ale krásného a lepšího, než zřejmá skutečnost —.

Ušlo mu, jak prchla krátká letní noc, jak od rybníčků a jezer zavál ranní chlad. Ohlédl se, avšak nespátril nikoho: Vzdáil se příliš daleko od svých kozáků. „Púhu, púhu!”,*) zvolal celou silou své zdravé hrudi a jako ozvěna odpovědělo mu mnoho hlasů „Púhu, púhu!”

Bylo slyšet zrychlený dupot, řehtání koňů a hvizd kozáků. Obklopili ho věncem, hlavy koňů ke středu, zadní nohy k poli, tak jako koňské stádo, jež se brání vlkům.

„Nuže, pánové-továryši, není-li čas k odpočinku?”, zeptal se.

„Asi ano,” odpověděli. „Blíží se hodina duchů; ještě nás některý svede s cesty.”

„Zapálíme oheň,” řekl onen myrhorodský, „strašidla se ohně bojí.”

„To je kozák!” začali si ho znova dobírat, „to je kozák — bojí se strašidel.”

„Kdybych byl v jiné společnosti, snad bych se jich nebál,” odsekl.

„Hled’te, hled’te,” smáli se továryši.**) „Hled’te, našemu dítěti rostou zuby. Musíme ti nahlédnouti do huby, synu!”

„Čertově matce nahlédněte a ne mně,” řekl myrhorodský, jehož tyto žerty již omrzely.

„A proč naň tak dotíráte?” otázal se Čujkevič kozáků.

„Máme ho rádi, přes to, že je tak ošklivý. Pěkně zpívá.”

„Nuže tedy, dolů s koní, rozdělejte oheň a poslechneme jeho zpěv.”

*) Zvláštní volání ukrajinsk. kozáků, napodobující sýčka. (Pozn. překl.)

**) Ukrajinci používali slovo „továryš” namísto kamarád, soudruh. (Pozn. překl.)

Zařinčela zbraň, otrásli se koně, zbavení břemena, kozáci odvázali řemeny a odložili sedla.

Brzy doutnala hranice, dým nesl se v kotouči, jakoby si hledal cestu k hvězdám; kolem dokola ulehli kozáci na houň, opírajíce se o sedla, koně stranou hryzali trávu. Zahvízdlí některý na svého koně, ozval se; zahvízdal-li po druhé, přichvátal kůň k svému pánu.

„Nuže, zkus to se svým,” dotírali továryši opět na myrhorodského. — „Zavolej ho!”

„Nechci!”

„Nuže!”

„Nechci!”

„Tak mu zazpívej, snad přijde,” dodal vesele Čujkevič.

Zasmáli se.

„Netrap se,” těsil ho Čujkevič, „v posměchu často leží závist.”

„Proč by ne!” odpověděl kozák, a aby se vyhnul dalším žertům, zazpíval. Nezpíval však již píseň smutnou, ale žertovnou.

Najednou napnuli čilí kozáctí koně uši. Ticho se rozhostilo.

Kozáci rovněž umlkli a obrátili se v tu stranu, kam hleděli jejich koně.

„Není nic slyšet,” řekl jeden, který měl dobrý sluch.

„Kdo chce, nechť sedne na koně,” řekl Čujkevič, „a podívá se, co se tam děje. Ale ať se nevzdaluje příliš!”

Hlásilo se jich několik. Čujkevič zvolil toho, jenž se přihlásil první.

Odejel.

„Zhasněte hranici, osedlejte koně. Připravte se!”

Každý kozák stál u svého koně. Ten dojídal ještě kus chleba a sýra, onen hltal „pro povzbuzení” z lahve kořalku.

Vrátil se kozák, jenž byl poslán na výzvědy a hlásil, že nalevo v údolí za lesíkem či háječkem je jakási velká osada nebo vesnice, a tam že se něco nedobrého děje.

„Hoří?”

„Hlupáku! Kdyby hořelo, bylo by viděti záplavu; vždyť je noc.”

„Možná, že to nějací ničemové přepadli bezbranné a snad i ospalé lidi. Letme.“

Čujkevič cválal v čele. Jemu po boku ten, jenž byl na výzvědách. Jeli bez hluku, bez hvízdání, a nevšímajíce si cesty, nazdařbůh, polem a loukami, přes příkopy a řeku, jen aby se dostali rychleji kupředu.

V háječku sestoupili s koní; tam zanechali dva kozáky, kteří seskupili koně a drželi je za otěže.

Čujkevič hnal se s kozáky směrem k osadě; běželi rychle, roztroušeni, vzdáleni jeden od druhého několik kroků. Rukama přidržovali si šavle, aby se jejich zvoněním neprozradili. Nezřídka se stalo, že některý klopýtl, neboť byla-li před tím noc jasná, nyní k ránu se zachmuřilo. Ale kozák má oči jako vlk — hlavy o strom si neroztržíští.

Běželi.

Háječek nebyl veliký; za háječkem zeleninové zahrádky a dále osada. Rychle přeběhli zahrady, jako při útoku, a před ploty vrhli se na zem.

Čujkevič byl v čele oddílu a ocitl se uprostřed silnice, jež přetínala osadu.

Okamžik naslouchal.

Zaslechl křik lidí, pláč žen, lkání dětí, řev dobytka. Mezi lidské hlasy mísily se sprosté nadávky moskevské a spílání otci, matce, Bohu a čertu, — tyto nesmyslné moskevské nadávky, jichž Moskalé rádi používají bez jakéhokoliv důvodu, jen tak, pro rozptýlení.

Čujkevič ihned uhodl, že to jsou carští lidé, rejtaři nebo nějací vojáci, kteří se vzdálili od svého velení a vyšli na noční lup. Car byl lakový, nutil lidi k těžké službě, litoval však peněz na vydržování armády. Jeho vojáci jako hladoví psi toulali se v okolí svých stanic a olupovali nešťastný lid. Vpadli-li do vesnice, v které mimo žen, dětí a starců byli i muži, schopní obrany a k tomu ještě s puškami, docházelo ke krvavým potyčkám, ve kterých nechybělo raněných ani padlých.

Čujkevič pochopil, že právě dnes odehrává se jedna z takových nočních tragedií.

„Ženy, do chaty!”, zvolal Čujkevič. Nebylo nutno opakovat. Ustrašené děvče vběhlo do chaty, za ní matka, a bylo slyšet, jak zatarasují kládou dveře.

Čujkevič se opřel zády o dveře, vytáhl svou šavli a stanul hotov k obraně. Maskalové leželi jako zabiti. Jen zlehka sténali a sténání proplétali nadávkami. Náhle se oba jako divocí koč uři vzchopili se země a počali se dvou stran na něho útočiti.

Čujkevič zamával nad hlavou šavlí. Moskalové doráželi na něho a odskakovali jako sekera od tvrdého dřeva. Ale jako dřevař nenechá dřeva, nenechali ani oni jeho. Byli na něho zle rozrušeni, že jim vyral z rukou vábnou kořist. Spoléhali na to, že samoten a znaven zápasem s oběma, podlehne. Ten, který dostal mezi oči, dorážel silněji, byl mladší a dobrým bojovníkem. Konečně se mu podařilo zasáhnouti Čujekviče šavlí do ramene. Čujkevič pocítil úder, a nevěda, zda-li není poraněn, zasadil útočníkovi těžkou ránu a bleskurychle se obrátil, srazil druhého strašným úderem do hlavy.

Dva výkřiky, dva vzdechy, a pak jako by někdo hodil dva pytle na zem.

Čujkevič kopl do vrat a vyběhl na silnici. Tu byl oslněn náhlým bleskem. Jako jazyk pohádkového draka lízal ulici plamen, dosahující až ke dvoru, z něhož Čujkevič právě vyběhl. Uviděl, jak plamen šlehá do výše, opaluje listí stromů podél chaty rostoucích. Listí chřestilo, svíjelo se a konečně vzlétalo jako ptáci nebo motýli vysoko k černým mrakům, nad ubohou vesnicí visícími, jako by prchalo před ohněm kam si do dálky. Hořelo stavení na druhé straně silnice.

Přebíhaje silnici, srazil se s dvěma Moskaly, kteří bez čapek a s pozdvíženými kabáty, ozářeni plameny hnali se cestou jak čerti peklem. Široce otevřené oči, v nichž se zračil strach a úžas, zjezené kníry, vyplazené jazyky — vše to činilo je ohromně směšnými. Jeden z nich, sraziv se s Čujkevičem, klopýtla a upadl. Čujkevič ho přeskočil a běžel k hořící chatě.

První, co zde zpozoroval, byla pevně zabitá okna; vozy, saněmi a prknami zatarasené dveře. Uhodl, co to znamená. Z různých stížností a vyprávění věděl, jak carští lidé za živa

zpopelňují „Malorusky“,*) jež jich vilným choutkám nechtějí vyhověti. Rychle otrhal rukama prkna z oken, šavlí roztríštil okenní tabule, nehledě na skla, která mu letěla do očí, ani na třísky, jež ho šlehaly do obličeje.

Z oken vybuchl dým jako z komína. Vskočil do stavení. Uvnitř chata ještě nehořela. Dubové dveře předsíně zdržovaly plamen shora dolů šlehající. Ale kouř vnikal všemi trhlinami a strop již praskal. Neviděl nic, slyšel jen ženské sténání. Uchopil jednu ženu, jež bez vědomí již ležela vedle lavice a vyhodil ji jako kládu oknem. V tomto okamžiku pozoroval své kozáky hnáti se za Moskaly.

„Sem dva muži!“, zvolal. Jeden vtáhl se oknem. „Druhý zůstaň venku! Posvit!“

Ten chopil hořící louč a do chaty vniklo tolik světla, že bylo jasně viděti, kde kdo leží.

Vytahovali ženy a oknem podávali tomu, jenž stál před chatou; tento pak přenášel je do zahrady na trávník.

„Rychleji, neboť strop již praská!“, povzbuzoval Čujkevič. Kouř pálil jim do očí a vnikal do nosu a úst, — ještě okamžik a bude konec.

„Z pod postele trčí ještě jakési nohy,“ zvolal kozák.

„Táhni!“, odvětil Čujkevič.

Vytáhli poslední, jež utekla před kouřem pod postel, kde králíci měli svou díru; vytáhli ji oknem, podali venku stojícimu, a za ní i sami vylezli z chaty.

Po chvíli se s rachotem ztržitl strop a okny jako z velikánské peci vyšlehl plamen, slévaje se s ohněm, jenž pohlcoval střechu.

Zachraňovati chatu bylo bezúčelné. Ještě štěstí, že oheň nezachvátil sousední střechy; oheň zadržovaly stromy a celá vesnice tonula v zahradách. Chaty byly jedna od druhé vzdáleny. Nebyla to vesnice stará, byla zbudována asi před nedávnem; země dostatek, nebylo tudíž nutno, aby se lidé tísnili jako v městě.

„Ve městě by to bylo mnohem horší,“ pomyslil si Čujkevič, vrhaje se vysílen na trávník.

*) Ukrajinky. (Pozn. překl.)

Celý hořel. Levé rámě ho pálico, v očích cítil oheň, v uších šum, v ústech žízeň. Do spánků jako by někdo mlátil kládami.

Vedle něho leží jeho pomocník, těžce oddychuje a plivá.

„Fuj! Zlořečená Moskva, hle co učinila! Nestalo se Vaší Milosti nic?”, tázal se Čujkeviče.

„Nic zvláštního. Vyschne. Jak dobře, že jsme tolik lidí zachránili!”

„Jedny jsme zachránili a druhé poslali k čertu. *Co čertu patří, to se mu neztratí. On ze svého nedaruje.*”

„A jak jsi vyvázl ty, továryši?”

„*Kopřívnu mráz nespálí,*” odpověděl, blýskaje svými bílými zuby. — „Zažil jsem mnohá dobrodružství a hle, jsem zdrav jako ryba. Moje mamička koupala mne po prvé v takové zvláštní vodě — říční, a to ještě v pravé poledne čerpané. Je to živá voda —. He — he — he!”, smál se, vyplivuje zbytky sazí a kouře.

„Jsou tito carští vojáci zbabělí,” pravil Čujkevičovi, přiseďaje blíže ku svému představenému. „Jako tchoři zbabělí, děsně nadávají a s křikem se vrhají do boje, při prvním však útoku, když se před nimi nepohněš, utíkají až jím oči hoří. Ano. Viděl jste, jak tamti chvátali?”

„Viděl jsem,” odvětil Čujkevič, jemuž se pozvolna vracely síly.

„Nahnali jsme jim hodně strachu. A bylo jich více než našich. Nevím, vrátí-li se někdo z nich ku svému veliteli „*k mel-dunku*”. Omelduje se mu na onom světě, aj — ja! Neboť tam, víte, v dolíčku, na ně čekali vesničané s tyčemi, sekerami, co kdo měl . . . Jistě, že Vaše milost ví, jak to s nimi dopadne. Ale dobře jim tak! Padouši! Tolik zlého učinili této klidné vesnici! Není snad jediného dvora, kde by nebyli útočili, ženy znásilňovali, loupili. Říká se, že čeho se čert a Moskal zmocní, toho se již nedostane zpět, a hle, kolik jsme jim odebrali! He-he-he! Celé stádo dobytka hnali z vesnice, lumpové! A s těmi ženami, které jsme zachránili, bylo to tak: nejhezčí z celé dědiny sehnali do jedné chaty a počali se tam baviti. Okna zatloukli prkny, aby nikdo neviděl, aby snad nějaká hvězda nezpozorovala ty jejich nestoudnosti, a v nebi si na ně neztěžo-

vala, ačkoliv mají do nebe dále, nežli já k carskému trůnu. — Nuže, zatloukli okna a uslyševše, že přichází nějaká nečekaná pomoc, vyběhli ven, zatarasili dveře a chatu zapálili. Když ne pro nás, tedy pro nikoho — myslili si —, ale bylo jim již asi tak souzeno.”

Najednou přiblížil se až k samému uchu Čujkeviče a šeptal mu, jako hříšník při zpovědi: „Myslím si, že i cara se zbytečně bojíme. Tak jednou se shromážditi v poli proti nim —, to by bylo ještě hůře než ondy v Konotopech! A co by tomu řekla Vaše Milost?”

Čujkevič se zamyslil a teprve po chvíli odvětil:

„Jiní myslí za nás; naší věcí pak je poslouchati a dávati pozor na šavli.”

„Jest pravda, nemůže jeden učiniti vše,” odpověděl se zřejmým žalem kozák.

Ve vesnici nastal klid.

Boj přestal. Jen lidé běhali, svolávali se. Rodiče, kteří nacházely své dítky, radovali se. Ti, kteří toho štěstí neměli, plakali, obzvláště matky. Bylo vůbec více pláče než radosti, neboť se plakalo i bez důvodu — pouze z rozrušení. Ze zahrady vydávali děvčata a ženy, které byly zachráněny před upálením. Některé vedli pod paží jako by byly opilé, jiné zase nesli na rukou, neboť neměly již tolik síly, aby šly samy.

„Ode dneška za rok, za dva, budou po vesnici běhati Moskalčata,” pravil Čujkevičovi jeho mnohomluvný společník, „budou jim přezdívat „Moskalčata”, jako by mohla za to, že přišla na svět nevolána.”

Čujkevič mlčel. Kozák pokračoval:

„Zanedlouho spadne dešť, spláchne krev, lidé pochovají mrtvé a vrátí se ke své práci. Mají-li štěstí, bude tomu konec, ne-li — budou se ještě před moskevskou vládou zodpovídati za to, že se bránili. Taková je tato naše Ukrajina!”

„Spadne dešť, spláchne krev a lidé se vrátí ke své práci —” opakoval si v duchu Čujkevič za kozákem.

„Továryši”, obrátil se na něj Čujkevič, „je nutno postarat se o mou ránu.”

„Pro Boha!” vzchopil se kozák. „Proč jste to již dávno neřekl?”

„Byla vážnější práce, a nyní mi pomoz.”

Kozák kvapil pro vodu. Po chvíli byl Čujkevič obklopen svými kozáky a několika sedláky. Byl mezi nimi jeden stařec, který uměl hojiti rány.

„Nepomůže-li náš Zosyma, tak to již nikdo nedokáže —,” s hrdostí vychvalovali svého mastičkáře.

Zosyma, šedivý vousatý stařec, s vybledlýma očima a zmodralým nosem, měl na svém obličeji a rukou tak mnoho zacelených ran, že se mohl v léčení vycvičiti na sobě samém.

Uchopil Čujkevičovu ruku: „Bílá, ušlechtilá panská ruka, kost útlá, ne sedlácká. S takovou bude více starostí.”

„Pročpak?”

„Proč? Nepoddává se tak snadno léku. Našemu sedláku na ránu plivni, střelným prachem ji pomaž, pavučinou stáhní, a je dobře. S takovou však nutno dát si pozor!”

Mluvě tak, promýval ránu vodou, natíral mastmi, přikládal nějaké listy a obvázal čistým, lněným plátnem.

„Tělo koupané,” promlouval, „košile čistá, asi ještě dnes oblečená, moskevská šavle pak čerstvě broušená — travy snad nebude.”

Lidé s úctou přihlíželi starcově práci, jakoby se sami lečtemus přiučiti chtěli.

„Nevím, jak vás mám oslovit,” pravil stařec Čujkevičevi, „zda setníkem či plukovníkem, ale dnes sám Bůh s vašimi lidmi z nebes vás poslal. Bez vás byli bychom zahynuli. Přičinili jste se. Již jsem se postaral o několik z vašich. Dva z nich leží v mé stodole.”

„Jakže!” až vykřikl Čujkevič. „Tak jim bylo zle?”

„Zle, nezle, avšak musí ležet!”

„Dlouho?”

„Bůh ví. Snad den, a snad i týden. Je bylina, jež rychle roste, jiná pak zas pomalu. Podobně jsou rány, jež se zacelují ztěžka. Vše je v Božích rukou. Pozvali mne jednou k plukovníkovu synovi. Byl těžce posekán — bil se pro jakési děvče s polským šlechticem. Bylo to již dávno. Opatruji jej, až

k němu přijel učený Němec od samého hetmana. Ten ke mně: „Co ty tomu, hloupý starče, rozumíš? Je zde takové a takové masti zapotřebí,” obrací se na mně. „Já svému rozumím,” pravím mu, „a vy zase svému.” — „Hloupé lidi balamutíš!” praví on. Čal mě, víte, do živého. Udělal jsem nemocnému, co bylo nutné, a pravím: „Prosím, vašnosti, do zahrady.” Pohlédl na mne, jako pes na kočku, ale šel. Plukovníkova zahrada byla veliká, na valech vseljaká tráva rostla, znal jsem to, sbíral jsem tam léčebné bylinky. Vyhledal jsem jednu květinu a dal mu přičichnouti. Prohlíží a chce si připomenouti, jak se latinsky nazývá, — neví. „Nuže, co je mi do toho?” ptá se. „Ale nic,” říkám, „jen si přičichněte.” Přičichl a za chvíli se dal do křiku. Nos mu napuchl jako okurka. Polekal se Němec, skučí, spílá mi. „Nic to není,” říkám, „jen nemějte strachu.” Vytáhl jsem lístek, přiložil, a po krátké chvíli nos mu splask a stal se snad ještě menším, než byl předtím. Němec zakroutil hlavou: „Jak vidím, vyznáš se ve svém oboru,” řekl. „Léčím také vzteklinu,” pravím. „Je to možné?” — „Ano,” pravím. — „Ale jakpak?” „Inu, tak, vy, učený pane, se mne, hloupého netažte!”

Lidé mu přizvukovali se zřejmým uspokojením. Byli na něj hrdi. „To mu dal Bůh,” pravili.

„Od nebožtíka otce se tomu naučil,” vysvětlovali.

„Moudří byli kdysi lidé!”

„Všechno na světě se kazí!”

Počalo pršet. Přešli do nejbližší kůlny.

* * *

O Čujkevičovu ránu bylo již postaráno. Horečka klesala. Kůlna se naplňovala lidmi. Zajímali se, kým je, kam jede, a proč —? Vesnička byla maličká, valně od cesty vzdálena, v údolí, mezi lesíky — cizího člověka málokdy bylo viděti. Co mu na nich záleželo? Pouze tací hosté je navštiví, jako tamti v noci.

„Nemusíte věděti, kdo jsme,” děl Čujkevič, „nás rovněž nezajímá, jak vaše vesnička sluje. *Konce do vody** a je po všem!”

* Obrazně: zahladiti stopy. (Pozn. překl.)

Stařec se pátravě podíval. „Ano, ano,” přizvukoval. „Konce do vody a je po všem! Poručte jim, aby drželi jazyk za zuby.” Hrmělo.

„Pán Bůh se hněvá pro prolitou krev,” pravil kdosi.

„Cože, snad jsme ji my prolévali?”

„Ovšem že ne, ale přece jen tekla.”

„Bůh ji smyje.”

„Bůh odpustí, neboť nestalo se tak naší vinou.”

„A co bude s mrtvolami?” otázal se Čujkevič.

„Což je málo mrtvol na naší zemi?” děl stařec.

„Kde pooráš, lidské kosti pod oradlem zachřestí. A tyto tak uschováme, že ani sám car jich nenajde.”

„A stopy?” tázal se Čujkevič.

„Něco spláchne dešť, něco lidé zahladí. Později pojedou vesničané pro snopy na pole. Však víme, co máme činiti, nemějte strachu. Aby se jen vaši lidé přiliš nechlubili.”

„Moji lidé,” uklidňoval ho Čujkevič, „dovedou mlčeti jako hrob.”

A při tom zůstalo.

* * *

Čujkevič zahvízdal a jeho kozáci se shromázdili.

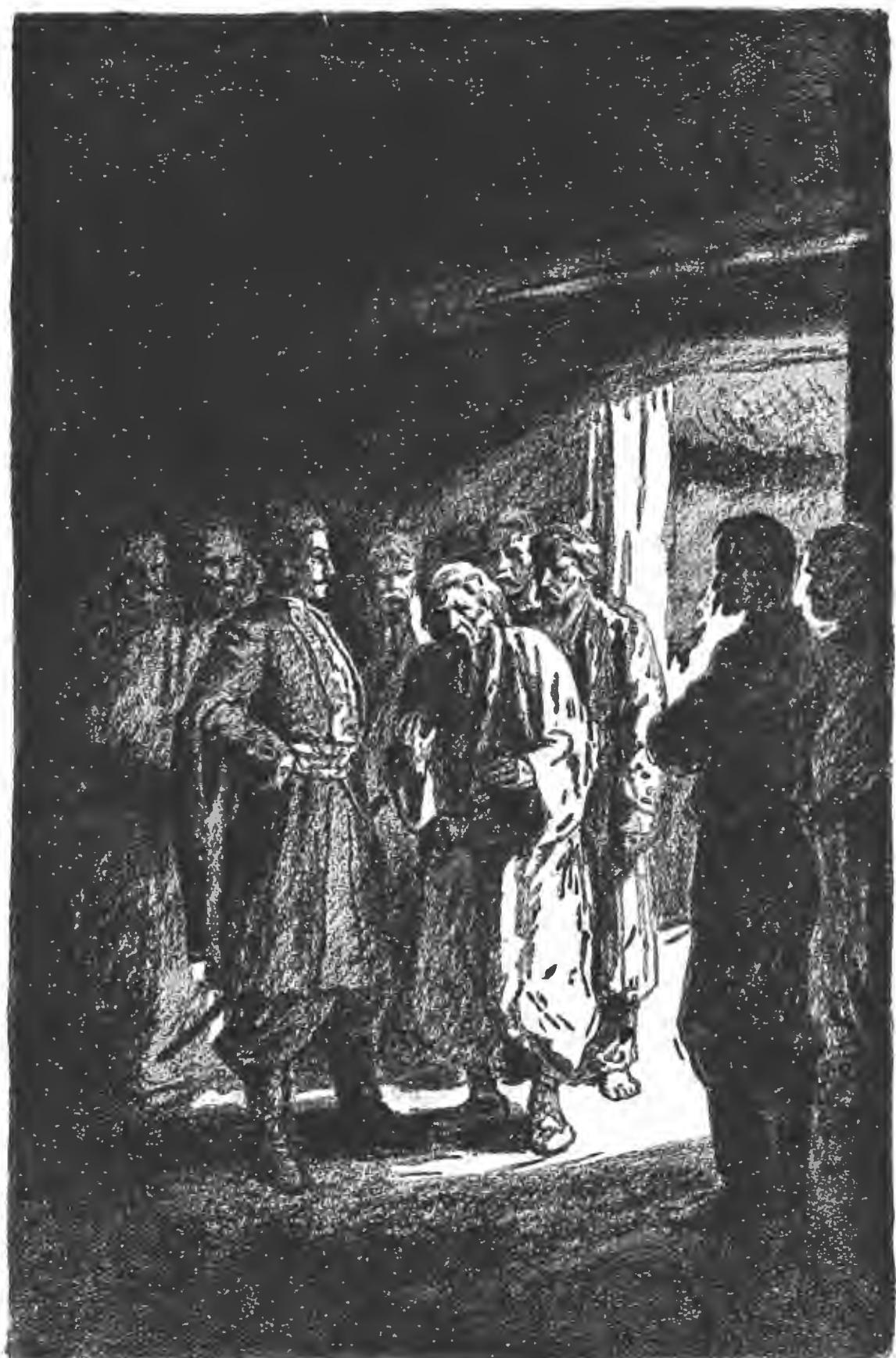
Než se rozednilo, opustili vesnici. Koňům obalili kopyta hadry, aby zahladili stopy.

Hnali se, až zem pod nimi duněla.

Hledej vítr v poli!)*

„Dešť spláchne krev —. Bůh odpustí —. Což jest málo mrtvol na naší zemi?” opakoval si Čujkevič v duchu. „Taková je tato naše Ukrajina! Proč je taková?” tázal se sám sebe. — „Proč nemůže žít klidným životem, pokrýti se městy velikými a krásnými, jak to je u jiných národů; ozdobiti se hezkými domy, okrášliti uměleckými díly, vypěstovati rozsáhlou vědu —?” Na tyto otázky nestačil odpověděti, ačkoliv studoval na vysoké škole, cestoval v zahraničí a pročetl mnoho vědeckých knih. Však se mu zdálo, že vinou byla vlastní bujnost, touha po vlastní vůli a pohodlném životu. Nadarmo nepravil

*) Lid. pořekadlo: Najdi důkazů.

hetman, že jsme jako ten velký, všelikerým bohatstvím zatížený vůz, jehož kola se netočí stejným směrem. Jedno, jak to Polák říká, *do sasa, druhé pak do liasa*;^{*)} vůz stojí a všelijací darebáci, všelijací ničemové zaslechnuvše o něm, sbíhají se a olupují jej. „Taková je ta naše Ukrajina!“ přisvědčoval si Čujkevič.

Představoval si hetmana jako kočího, jenž chce vozem pohnouti s místa, dátí kolům jeden směr, aby se točila kupředu. Bůh mu pomoz! Kočubej je jedním z oněch kol. Ljubov Fedorivna ho maže svým vlastním dehtem. Snad ten dopis, který on nese ve své čapce, zamezí neštěstí. Kdož ví —?

I bylo Čujkevičovi milo, že může k takové dobré věci přispěti. Proto mu není líto ani námah dnešní uběhlé noci, ani vlastní krve, a je odhodlán, kdyby k tomu došlo, beze strachu i svou hlavou odpovídati za svůj čin, — po kozácku.

„Možná, že k tomu ani nedojde,“ utěšoval se. Rád by se dočkal lepších časů a rád by pro ně ještě pracoval. Vždyť je ještě mlád. Začal teprve svůj život žítí a již by měl svou hlavou zaplatiti za moskevské darebáky? Nebylo by to spravedlivé! Kozáci budou mlčeti, a on se svěří pouze Orlíkovi. Jemu možno prozraditi i nejsmrtnější hřich. Jemu — možno —.

Nacházeli se mezi Baryševskou a Boryspolem.

Jeli zpříma: jednak aby jeli rychleji, pak i proto, aby nezanechali za sebou žádných stop —.

Opočívali v roklinách a lesích. Jeden jel vždy několik set kroků napřed. Zpozoroval-li větší skupinu lidí, bez rozdílu kdo to byl, dával znamení, a kozáci jako by se do země propadli. Koně byli již tak vycvičeni, že ulehli celým svým tělem, neřehtali, nefrkali, pouze jako by vzduchali lítostí, že nemohou bujně poskakovati, neboť dle všeho i kozáctí koně mají rádi kozáckou svobodu.

Vesnice zaopatřila kozáky potravinami, obrokem pro koně; tabáku měli dostatek ještě z Kyjeva.

^{*)} Opáčné směry. (Pozn. překl.)

Minuli Teplivku, přebrodili řeku Udaj. Piriatyn rovněž nechali stranou. Nač? Lépe se pohybovali pod deštěm, než dávati se v nebezpečí. Občas se stává, že se setkáš raději s vlkem, než-li s člověkem. O vlku víš s určitostí, že jest vlkem; člověk však jest hádankou, nikdy nevíš co v něm vězí. Tou dobou potulovalo se mnoho podezřelých lidí. Moskevští plukovníci a guvernéri rozesílají všude své vyzvědače, přestrojené bud' za starce-banduristy,*) neb za řeholníky, — všeli jak bývalo. Ten pracoval ve prospěch Moskvy, onen opět pro Polsko, jiný zase pro Tatary, všichni však na úkor Ukrajiny.

Z těchto důvodů přespali naši kozáci i druhou noc v poli. Navykli tomu v mládí, ještě za doby, kdy vodili koně na noční pastvu, a nikde neměli tak libých snů, jako pod širým nebem.

Uprostřed oheň, dokola příkop, aby nechytilo suché pole, pak aby oheň také nebylo viděti.

Kolem ohně sedí a leží kozáci. Jeden stojí na stráži, druhý hlídá koně. Koně bud' škubou trávu, aneb leží unaveně na trávě.

Myrhorodčan přikládá ucho k zemi a naslouchá. Pak praví, že je slyšet na celou míli, jak v dálí někdo cválá.

„Máme to trápení s tím kozákem,” začínají tovaryši žertovati. „Je bojácný jako bába. Proč nepřeješ svaté zemi klidu a nespíš? Spi!”

„Naslouchám, zda-li nás nepronásledují Moskalé!”

„Stihnou tě teprve v Josafatském údolí, a do té doby budeme již v Kovalivce.**) Zbývá jen přeplouti Sulu.”

„Ale co Chorol?” táže se Myrhorodčan.

„Nu, Chorol také a ještě dvě, tři ničemné říčky,” odpovídají mu.

„Nesluší se mluvit takto o svaté vodě,” praví.

„Ach, pro tebe, ubožáku, je vše svaté, pouze ty samotný jsi hříšníkem.”

„Uvidíme, kdo se z nás první dostane do nebes,” odsekává kozák.

*) Bandúra jest národní hudební nástroj ukrajinský.

**) Kočubejův statek. (Pozn. překl.)

„Asi to budeš ty, neboť tebe co nevidět chytí nějaký Moskal, ale my budeme opatrnejší.“

„Aby se s vámi mohlo mluviti, jest nutno dříve hráchu se najísti,“ praví Myrhorodčan a umlká.

Dotírají naň zprava i zleva, ale on se tváří jako by spal. Snad i spal, snad se mu zdálo o rodném Myrhorodu, slavném kozáckém městě, kde jsou nejkrásnější noci, nejchutnější lívance a nejhezčí děvčata. Hvězd bylo na nebi tolik, že to dělalo dojem, jakoby se jich byl celý pytel rozsypal a ony se rozkutálely po celém nebeském klenutí.

Mléčná dráha — jakoby po ní sud se smetanou jel, zátka se ztratila a smetana se rozlila po cestě. Měsíc šibalsky mrká na hvězdy jako kozáci na děvčata —. Tak uvažovali kozáci a s těmito myšlenkami usínali. Vítr hladil jejich bujně kštice, koně pilně žvýkali trávu, syslové vyskakovali ze svých děr a prohlíželi si nezvyklé hosty.

Jediné Čujkevič nemohl usnouti. Převracel se s boku na bok.

Nedaleko něho leží serd'uk, chvílemi povzdychuje.

„Tíží tě něco na srdeci?“ ptá se ho Čujkevič.

„Nemám štěstí. Takový mě dal Bůh osud, že by tím i slepici rozesmál.“

A jal se vyprávěti, jak jeho rodiče byli bohatí statkáři, později zchudli; jak ho děvče opustilo a jiného si vzalo, bohatého; jak on v každém tažení, v každém boji, ba i v každé nicotné rvačce musí bud' ucho, aneb aspoň prst ztratiti. Bude-li jej osud nadále tak míti v lásce, bude podobný osekanému polenu.

Čujkevič jej chláholil, jak jen dovedl. Bylo mu vskutku líto tohoto hezkého hochu, kterému chybělo jedno ucho a dva prsty na pravé ruce, nohy pak měl posekané, jak dříví v lese hajným vroubkované. Je pravda, že Bůh, právě tak jako hajný v lese, mezi lidmi chodí a je znamená?

„Největší však trápení mám,“ pravil serd'uk tlumeným hlasem, „s čertem!“

„S kým?“

„Ale s ním —, s temnou silou!“

„To jsi kozák — věříš v temné síly?”

„Jak bych nevěřil, když stále na mne dotírají. K ničemnostem mne navádějí, slibují pěknou odměnu. Necht se Vaše Milost na mne nehněvá, že vypravuji v noci takové věci, snad jsou to nezdvořilosti, ale musím se někomu svěřiti, abych své duši ulehčil; továryšům pak svěřiti se nechci —, vysmáli by se mi.”

„Mluv!”

„Před nedávnem stál jsem na stráži u hetmanova paláce; bylo to oné noci, kdy car odjel —”.

A s velkým přemáháním vyprávěl, jak ho čert pokoušel, aby vystřelil do hetmanovy ložnice.

Ukončil, pokřížoval se a odplivl.

„Pravím vám, takový mi dal Bůh osud, že i slepici je k smíchu.”

Čujkevič se zamyslil. To není dobré, zmocňují-li se lidí takové myšlenky. Od myšlenky není daleko k činu. — Chraň Bůh! Musí se něco státi, nebo se stane velké neštěstí. Trpělivost všech jest u konce.

„Víš co, továryši?” řekl se zřejmým soucitem Čujkevič serďukovi. „Požádám hetmanskou kancelář, abys byl přidělen ke mně. Kam půjdu já, půjdeš i ty, snad se pak svého trápení zbavíš.”

Serd'uk byl by mu málem ruku políbil, tak byl potěšen, jako by ho někdo značně obdaroval.

„Kéž by vaše slovo Bohu do ucha,*) řekl.

* * *

A znova bledly hvězdy, na trávě perlila rosa, kozáci snídali, sedlali své koně a dali se na cestu. Potkávali poutníky, kteří táhli do svatého Kyjeva, čumáky**) s vysokými vozy . . .

Spatřivše naše kozáky, jímal je strach, nejsou-li to snad nějací ničemové a ihned přeskupovali svou karavanu v obranný tábor.

*) Lid. pořekadlo: „Kéž Bůh tě vyslyší”.

**) Odvážlivci, kteří jezdili do Krymu pro sůl a ryby, nedabajice moru (čumu), který tam stále rádil. (Pozn. překl.)

Bylo nutno vyslati dopředu jednoho kozáka s bílým šátkem na kopí, aby se vyhnuli zbytečné střelbě.

Zde byl kraj zámožnější a více zalidněn, takže již nebylo snadným pro skupinu jezdců, pohybovat se nepozorovaně. Ale nebylo to již nutné. Vesnici, v níž se bili s Moskaly, zanechali za sebou za sedmi řekami, a „za sedmi řekami”, pravil Myrhorodčan, „jest prý i možno zraditi ženu a nejen ujít Božímu trestu za moskevské ničemy.”

Toho dne k večeru zakulhal Myrhorodcův kůň.

To byl důvod k novým žertovním útokům.

„Dobrý to oř,” pravili kozáci, „jeden den běží a tři dny leží.”

„Je to taková klisna,” žertovali druzí, „že moře přeskočí, anuž by si ohon omočila.”

„Uschovej si ji; až budeš jmenován setníkem, opět si na ni vyskoč. Snad na ní i hodnosti plukovníka dorazíš. He-he-he!”

Čujkevič propustil kozáka, aby zůstal v některé osadě a koně vyléčil. Až se kůň uzdraví, má přijeti za nimi do Kovalivky.

Sám s ostatními kozáky jel dále směrem k Myrhorodu.

Nebýti toho, že koně již skutečně byli unaveni a v obavě, že by pana generálního soudce v nepříhodné době vyrušili, byli by ještě téhož dne o půlnoci dorazili do Kovalivky.

Z těchto důvodů rozhodl se Čujkevič přenocovati v Myrhorodě, nakrmiti zde řádně koně a vydati se zítra na další cestu. Louče se s Čujkevičem, nakázal mu Orlík, aby „pospíchal zvolna” to jest — aby nehnal koně a neznepokojoval lid.

Zastavili se tedy u velké krčmy, kterou postavil Kočubej při poltavské silnici a za slušný peníz pronajímal šenkýřce. Byla slavná nejen svými dobrými medovinami a „nálivkami”,*) nejen chutnými koláči, ale i dvěma dcerami, známými svou krásou v celém okolí. A nejen kozáci se na ně lepili jako mouchy na med, ale i vážným důstojníkům se lámala kola stále právě u této krčmy, aneb se jich zmocňovala velká

*) Druh likéru domácí výroby. (Pozn. překl.)

žízeň; vůbec nikdo z mužů, jedoucích kolem této krčmy, nemohl odolati, aby tam alespoň na hodinku nezaskočil, ovšem — nejel-li se svou ženou.

Před krčmou se rozkládalo prostranné náměstí, na němž byly do země vbity koly s železnými kolečky na přivázání koňů. Pro povozy byl dvůr, chráněný střechou před vedrem a nečasem. Kamenné sloupy podpíraly přístřešek budovy se strany náměstí; ze tří oken do silnice bylo prostřední otevřeno a z něho vyhlížela jedna z hezkých dcer šenkýřčiných.

Nad průčelím domu trčela železná tyč a na ní — velká lucerna, v níž se kmitala lojová svíčka, ovšem jen tehdy, když se s určitostí vědělo, že nebude svítiti měsíc.

Hospodyně, zpozorovavši tak značný houf jezdců, sestoupila se schodů až na samé náměstí.

„Dobrý večer!” pozdravil Čujkevič.

„Vítám Vaši Milost, a prosím, abyste poctil můj skromný práh.”

„Je u vás bezpečno?”

„Ani v Kyjevě v Lavrském pohostinském dvoře nemůže být bezpečněji.”

„A bude-li dosti místa pro moje lidí a koně?”

„Pro Vaši Milost musí být místo.”

Kozáci zavedli koně do zájezdu, přivázali je ke žlabům a otřeli věchty slámy. Potom se ptali, mohou-li zde v hostinci dostati pro sebe čerstvou slámu, jelikož nejsou zvyklí uléhati po jiných.

„Hoši,” — řekl jim Čujkevič — „večeře bude za vás zaplacena, vypíti může každý kolik mu libo, ale vše v míru. Pozor na sklo a na dívky. Je snadné uškoditi ať tomu či onomu, ale těžko je napraviti škodu. Hled'te, ať neslyším na vás žádných stížností, — nezapomínejte, že jste hetmanovými lidmi, vyslanými samým hetmanem!”

Opustil je a šel do krčmy, kde za velkým „šinkvasem” seděla sama hospodyně.

V krčmě bylo několik lidí, kteří by rádi byli promluvili s hostem, ale tento byl pozván do druhé světnice, kde mezi širokými lavicemi stál velikánský stůl. Na lavicích jakož i nad

nimi na zdech visely krásné koberce, okna byla ozdobena bílými záclonami, nade dveřmi byly rozestřeny krásně vyšívané ručníky, do džbánů dány vonící květiny. Co však mezi vším tím nejvíce lákalo, byly šenkýřčiny dvě krásné dcerky.

„Račte laskavě dále; jste naším hostem!”, zvaly dívky.

„Díky. Ale především mně řekněte, je-li pan plukovník doma?”

„Jeho Milost je na cestě, vrací se z Kyjeva. Všude čekají na něho nádherní koně: Milostivá paní vyjela mu vstříc — snad proto nespěchají.”

„Budu tedy patrně nucen, u vás přenocovati!”

„Jen račte!”

Čujkevič se odebral do pokoje, pro něho určeného. Byla to slušná místnost, modře vymalovaná, se zrcadlem v zlaceném rámci, s postelí velkou a „pod nebesy”.

Umyl se a šel k večeři.

Večeře byla výborná, zvláště ryba, připravená k tradiční sobotní večeři. Nikdo v celém světě nedovede tak připravit rybu, jako to umí ukrajinští židé.

„Ryby, hříbky, vepřovina, vždy si vyžadují vína!” — vtipkovala hospodyně, plníc pohár vznešenému hostu.

Pil, neboť víno mu chutnalo, jakoby bylo z hetmanových sklepů.

Krásné šenkýřčiny dcerky ho bavily, hledíce se mu vše možně zalíbiti, on však si nezadával. Chtěli vyzvěděti, kdo je, proč a kam cestuje, ale host zůstával jim odpověď dlužen.

Pozoruje jejich neobvyčejnou krásu, pěknou postavu a zdra vý vzhled, nedivil se Čujkevič již tomu, že krčma nikdy nebyla prázdná; byly takovým vnadidlem, na které by se i ta nejhrubší ryba chytila. On však se chytiti nedá. Zítra musí být již u Kočubeje. Nebyl si toho sice jist, ale doufal, že i Motria nyní bude v Kovalivce. Proč by ji rodiče nevzali s sebou do nového dvora?

A před očima kozáka objevil se ideál ukrajinského děvčete, krásného, půvabného, ale i bizarního, takového, jež, vnikne-li ti jednou do srdce, nikdy je již z něho nevytrhneš.

Čujkevič a Motria znali se ještě z dětských let. Později odejel do škol, trochu cestoval po cizině, podíval se i do „Síče“*) ale ani ho nenapadlo, že za ten čas rozkvete podivnou krásou.

Když před dvěma roky ji spatřil v Batúryňě, zadíval se do ni tak, že div nešlápl hetmanovi na nohu.

Však ona skutečně zasluhovala pozornosti. Na bohaté Ukrajině nekvete snad druhý podobný květ. Postava, výraz očí, jejichž barvu není možno určiti, neboť se stále mění a hrají ve všech možných odstínech, obličej — tvář klasické sochy, politá ruměncem studu, a úsměv —. Můj milý Bože! Jaký to úsměv, tak podivný a tajuplný, přitahuje a odpuzuje, zahrnuje láskou a posmívá se — učiněné kouzlo!

Byl celý unešen vzpomínkou na Motriu a krásné šenkýřky byly zcela udiveny, že vidí kozáka, jenž jejich vnadám nepodléhá.

Poděkovav za večeři a za milou společnost, šel do své ložnice.

Ale spáti nemohl.

Motria —.

Když odjízděl z Kyjeva, neměl ji ještě ani v mysli a v Myrhorodě stále o ní sní.

Není možno předem říci, jak ho uvítá, — zda vlídně či hrdě? Miluj mne, chceš-li, já tebe však ne. Bud' šťasten, že můžeš milovati!

Ljubov Fedorivna — pravý opak. Byla mu nakloněna; ještě když byl malým děckem, domlouvali se Kočubejové s jeho rodiči, aby oddali své děti.

Na generálního soudce ani nevzpomněl.

Vždyť ví každý, že kam chce hlava, tam musí i ohon, a ohonem byl zde Kočubej.

S takovými myšlenkami vyšel Čujkevič poohlédnouti se po svých lidech a koních.

Koně stáli ve dvoře. Kozáci spali v čerstvé slámě. Dva stáli na stráži.

*) Ukrajinská vojenská organisace na opevněném ostrovu mezi Dněpranskými „porohy“ (Odtud — „zaporozci“, totiž kozáci k té organisaci přináležející.) (Pozn. překl.)

Jeden z nich byl serd'uk. Čujkevič se k němu přiblížil.

„Tak co, ještě tě to pokouší, abys střílel?”

„Bohudíky, ne. Nepřistupuje více ke mně.”

„Tak vidíš —. Ale jak ses dostal vůbec k mému oddílu?”

„Požádal jsem o to, neboť chci navštíviti své rodiče pod Poltavou a dostal jsem dovolení. Jsem dobrým jezdcem, vzdor tomu, že sloužím u serd'uků.”

„Dobrá.”

* * *

Nad Myrhorodem vyšel měsíc, střechy domů a chat leskly se v jeho svitu jako stříbro. Od stromů a plotů tálly se stíny. V těchto stínech šeptaly si zamilované párečky, jež však vždy, jakmile je nějaký chodec vyrušil, umlkly, a ještě blíže se přitulily ke stromu nebo plotu.

Ačkoliv byl Myrhorod městem plukovým, neměl okázalého zevnějšku a činil spíše dojem velké vesnice. Mohl se pochlubiti jen několika lepšími domy a kostely. Bylo jen toho osvětlení, jež padalo z oken, okenicemi neopatřených; ulice byla jako veškeré silnice na Ukrajině, jen snad o něco širší, ale za to s většími kalužemi jako jezírky.

Aby se nesetkal se strážemi, zahnul Čujkevič do jedné z postranních uliček, kde za vraty a pod vysokými branami štěkali psi.

Dostal se ke kterémusi náměstí, na němž ke svému překvapení spatřil tábor. Stany, vedle stanů vozy, u nich leželo několik klisen; několik přivázaných psů kousalo se a spatřivší cizího člověka, zakňučeli.

Tábor spal.

„To jsou asi cikáni,” pomyslil si Čujkevič.

Z jednoho stanu vycházelo světlo, tam namířil Čujkevič.

„Kdo je?” — ozval se hlas nějakého starce s nosovým přízvukem, jaký bývá u slepců.

„Našinec,” — odvětil Čujkevič.

„Takový našinec, jenž považuje cizí majetek za svůj. Známe to. Čestní lidé již spí a nevyrušují ostatní, kteří nemají ani vlastního kouta.”

Čujkevič chtěl již odejít, když ze stanu vyšel stařec, vysoký jako věž, avšak chromý na jednu nohu.

Spatřiv dobře oděného kozáka, a k tomu ještě šlechtice, ihned změnil hlas.

„Jdete snad ke mně pro radu?”, otázal se.

„Pro radu? Ne. Nemohl jsem prostě usnouti, a vyšel jsem si na procházku.”

„Možná, že jste příliš hojně večeřel, a žaludek nedává klidu; a snad i něco jiného.”

Pojednou zavrtěl hlavou a přičichnuv, řekl: „Cítím krev.”

„A dobré cítíte, starče.”

„Míníš asi ránu na svém těle? Ne, necítím tuto krev, nýbrž jinou, kdesi vpředu.”

„Jste snad čaroděj?”

„Jsem pouhým žebrákem. Tento stan je celý můj majetek. Ve stanu je moje žínka a vnuk. Toť moje celá čeleď. Hle, kam jsem přišel! A kdysi byl jsem kozákem. Pětkrát jsem vystavěl, pětkrát nepřátelé vypálili, dítky povraždili. Proto sluji — Palijevý. — Musil jsem utíkat. Naložil jsem svoji bídu na vůz a nazdařbůh. Chápete —? Ach, mnoho bych mohl o tom vyprávěti! Takových nás není málo. Jedni hrají na bandúrách, jiní zpívají posvátné písně, — jiní zas i tak „zaplať pánbůh” na lidi dotírají —. Já předvídam osud a lidé si mne váží. Přejete si?” — a vzal Čujkevičovu ruku.

Čujkevič nevěřil čarodějům, zajímalo ho však, co mu ten zde asi řekne. Mimo to nechtělo se mu spáti. Proč by nepromluvil s „člověkem Božím”? Neřekl tudíž ani „ano”, ani „ne”.

Šli do pole — tábor byl totiž na okraji města. Usedli na mezi. Stařec díval se dlouho na hvězdy, drže kozákovu ruku ve své kostlivé dlani.

„Bolí srdcečko, jen ostýcháš svěřiti se, že ano?” — začal. A po chvíli, jakoby dával výstrahu: „Nesvěřuj se nikomu, nesvěřuj, je to zbytečné. Nejsi chudý, ale ona je bohatší; nejsi také z těch posledních, ale ona je vznešenější. — Měj strpení! Dosáhneš svého, ne snadno, ale . . . Čeká mnoho, mnoho utr-

pení pro tebe, pro ni a pro všechn dobrý lid na Ukrajině —.
Zkouší nás Milosrdný Bůh, oh zkouší.”

Odmlčev se, přenesl svůj zrak s hvězd na kozákovu ruku.

„Avšak ona je krásná, krásnější nežli její osud, oh krásnější!
Kde pak! — krásná jako lilie —. Na bílou liliu krvavý déšť
padá; je zima pyšné květině ve sněhu —.”

„Dost však toho —. Hvězdy nechtějí dnes se mnou mluviti.
Nejsou se mnou spokojeny, a snad rozmlouvají též s jiným —.
Pojd’me!”

Čujkevič chtěl platiti. Nevzal ničeho. „Není zač, neřekl
jsem ti nic dobrého a nic jistého. Snad někdy po druhé přijdeš
ke mně. Kdo vřele miluje, ten v duši lituje. Hled’, jdi
k ni, jed’!”

Rozešli se.

* * *

S rozrušenou myslí uléhal Čujkevič ke spánku. Starcova
předpověď *zlověstně mu* hučela v uších —. Krvavý déšť
spadne na bílou liliu, zima je pyšné květině ve sněhu —. Co
to má asi znamenati? Jedno s druhým nesouvisí naprosto;
dohromady to však tak smutné.

Když se pak ráno probudil, oknem spatřil slunce, zaslechl
veselé řehtání koní a čilý rozhovor svých kozáků, a když si
připamatoval, že dnes odevzdá hetmanův dopis a snad, snad že
i Motriu spatří — zapomněl docela na starcovu předpověď.

Posnídal. Zaplativ, rozloučil se s šenkýrkou a s jejími krásnými dcerami.

Vyskočil na oře.

Dopravázel ho až na ulici a ukázali mu cestu.

„Jed’te s Bohem, je dobrý čas, ale na zpáteční cestě nezapomeňte na nás, prosíme vás o to.”

„Děkuji. Bud’te zdrávi.”

„S bohem. Přijdeme zase,” — křičeli kozáci.

Na zatáčce se Čujkevič ohlédl. Viděl krásné šenkýrky státi
pod přístřeškem krčmy a smutně se dívali k poltavské silnici.

Kozáci zanotovali píseň. Přední začínali:

„*Oj, půjdu já břhem, luhem,
Snad potkám se s milým druhem.*”

A z posledních řad jakoby odpovídali:

„*Bud' zdráv, krásný luhu, vítej, milý bratře.
Bud' zdráva, dívčino, aj, jak tě mám rád!*”

A první řady opět:

„*Oj, měli se rádi as čtyři roky,
Tu neměli se vidět jen čtyři neděle.*”

A ostatní pokračovali:

„*Nemohli se vidět jen čtyři neděle,
a proto rozloučení touhou zemřeli.*”

Lidé vybíhali z chat k vrátkám. Prohlíželi si stejné kozácké kontuše a čapky, koně též rasy, též velikosti a barvy, ve stejné výzbroji: „To nejsou kozáci našeho pluku, jsou zajisté hetmanští. Ah, jací hezcí!”

Děvčata málem si nevykoukala za nimi oči.

Koně, jakoby chápali pochvalu, pozdvihli hlavy a pak zase trhali otěžemi, jakoby se ukláněli.

Píseň proudila dále:

„*Oj, vykopej, matko, hlubokou jámu.
A pochovej, matko, tento věrný pár.*”

Začínali první a všechni společně končili:

„*Hlavu vedle hlavy polož nás mamičko,
Milostnými slovy ulevíme svému srdíčku —.*”

„Ulevíme svému srdíčku,” dopovídalo pole.

„Hoši! Cva-a-lem!” — velel Čujkevič, dávaje šavlí znamení jako před útokem.

Širokou silnicí nesl se prach, jako dlouhý, velikánský drak.

„Mají na spěch,” — pravili vesničané, vyhazujíce snopy na vůz.

„Hetmanský chléb jest výživný a dodává síly.”

„Jsou mladí, a zdraví z nich tryská.”

„A možná, že do války?”

„Nevyvolávej vlka z lesa —.”

K obzoru se zdvihala mračna prachu.

V N O V É M D V O Ř E.

Nový dvůr generálního soudce Vasila Kočubeje v Kovalivce stál uprostřed území mezi říčkami Hrumou a Stechou.

Háje, pole, louky, zahrady, včelíny a větrné mlýny —. Co si můžeš přátí více, srdce ukrajinského pána? Kolik se dá okem přehlédnouti, vše mu patří: zem i lidi, ano i nebe, jež deštěm oživuje pole, a snad i slunce jen pro něho svítí.

Pan generální soudce rád stavěl.

Pět kostelů vystavěl, — ne sice takové jako Mazepa, ale také pěkné.

A kolik měl dvorů, mlýnů, lihovarů, krčem —. Byl ohromným boháčem! Ba dokonce ani žebrákům nedával drobné, jen pouze zvučné stříbrňáky. Řeholníkům sypal zlato.

Možná, že ani nebyl takovým boháčem, jak lidé posuzovali, ale přece byl velice bohat.

Avšak pro jeho manželku, Ljubov Fedorivnu, bylo i toho všechno málo. Od rána do noci vyrušovala svého manžela a pocháněla všechny ku práci: „Rychleji, rychleji —.” Potřebuje toho bohatství ještě více, ještě a ještě. Přála by si sebrati celý svět do svých rukou . . .

Lidé říkali, že Kočubej proto jen pořád něco staví, aby se mohl vzdáliti od ženy. Když se ona přiliš rozlítí, uchopí on čapku a — spěchá na stavbu. „Dopovíš, až se vrátím.”

Vystavěl si v Kovalivce pěkný dvůr.

Velký a vysoký. Okna mnoho a velkých. Polovina nádvoří od hlavního vjezdu byla pod střechou, spočívající na vyřezávaných, pevných sloupech. Když prší, může se zde bavit i velká společnost — na galerii, k níž vedou kamenné schody, široké a pohodlné. Na podkroví nevysoká, ale velice široká okna, obrácená k hlavnímu vjezdu. Měla vyhlídku na daleké vrchy, stromy, až na poltavskou silnici. Jede-li někdo, a je-li ode dvora vzdálen asi na hodinu cesty, je už možno ho z podkroví spatřiti.

Zde měla své pokoje Kočubejova mladší dcera Motria, po celé Ukrajině známá pro svoji krásu.

V druhém koutě dvora bylo ještě stavení: jedno křídlo pro hosty, a druhé pro sluhy.

Ljubov Fedorivně bylo možno říci všelicos, avšak jedno nemohl ji nikdo popříti — pohostinství.

*Host do domu — Bůh do domu,**) a tím spíše host milý. Inu, bylo čím pohostiti. Nikdo se neptal hosta, proč přijel a kdy opět odcestuje; zdržoval se, jak dlouho mu bylo milo.

Za dvorem bylo velké nádvoří s všelikými hospodářskými a kancelářskými budovami a také kostel, — a dále mlýny, za nimi pole, louky, na nichž se probíhaly houfy koní, pásla se stáda dobytka a potulovaly se skupiny beranů.

*) Lid. pořekadlo. (Pozn. překl.)

Mezi říčkami Hrumou a Stechou byl vykopán hluboký příkop, jenž se naplňoval vodou. Díky tomu stál dvůr jako na ostrově a jako stáhnut třemi prsteny. První, velký prsten — stříbrná voda, druhý — vysoké hradby, na nichž postavena děla, třetí nejmenší — ohrada ze silných dubových kolů.

Od hlavní brány do dvora mezi keřy vede se úzká cestička, neboť nestačili ještě položiti podle plánu hlavní cestu. Rovněž i velká zahrada nebyla ještě zřízena. Teprve prosekají stezky a vykopají rybníky. Na největším z nich — udělají ostrov. Je zde ještě mnoho práce.

Motria se o ni zajímá.

Je-li pěkně, nehne se ani ze zahrady. Přihlíží práci. Děvčata zpívají, vyprávějí spoustu zajímavých věcí o čarodějnících, úpírech a kozácích — nesmrtelnících.

Motria ráda poslouchá. Totiž ne snad pro povídky, nýbrž pro svou náklonnost k děvčatům. Nikdy jim neublížila a děvčata mají ji také ráda. Ji jako stín sleduje její chůva a ve dvoře teta. Obě dvě jsou jí přáteli. A ještě má své páže, desetiletého chlapce, krásného jako obraz.

Chůva je přes sto roků stará. Vychovala již Motriinu matku, Ljubov Fedorivnu. Tyká jim všem, jakoby zde byla nejvyšší osobností. Všichni si jí váží, jako by se jí báli. Připomíná otce i dědy, jakoby ani nebyla živou bytostí, nýbrž duchem, jenž spojuje dnešek s časem dávno, dávno minulým.

Chůvě je dovoleno vše. Je známo, jaká je Ljubov Fedorivna, a přece i jí řekne často tato chůva pravdu přímo do očí a Ljubov Fedorivna mlčí. Již ani dobře choditi nemůže, opírá se o berlu a Motria ji vodí pod paží.

* * *

„A tyto květiny, ty, Motřenko, nedávej vyhoditi, je to divinia. Kde je děvče v domě, tam jest dobré míti v zahradě diviniu.“

„Proč? Je jí zde tolik, že až v očích žloutne. Nemiluji žluté barvy.“

„Nemiluji, nemiluji, — diviniu miluj, — přidá se. Poslechni, když ti říkám. Vy mladí jen vseljaké menuety a kontredansy v hlavě máte, ale na dívčí zvyky zapomínáte. Není to dobře. Za našich časů u nás jen *horličku a kozáka tančili*, ale žili dle Božího nařízení, a jak se měli rádi! Můj Bože, milý —! Tato divinia je květem lásky. Sehni ji, kamenem lehce přitlač a v mysli si popřej, aby tvůj milý přijel; po třech dnech kámen odhod', a na devátý —, hle on je tady —. Musí přijeti, musí!”

„Nemám milého,” — pravila Motria s úsměvem.

„Zelené — bujné a mladé — hloupé. Což nevíš, koho ti Bůh určil? Však někdo je pro tebe již určen, pravím ti, ale nevíš kdo ještě.”

„Nevím. A na koho jen se zahledím, vždy se mi zdá, že není oním.”

„Jsi rozmarná, milá Motřičko, vybírává — a to je hřich. Jak stvořil Bůh tebe, tak i pro tebe stvořil; nebylať jsi ještě na světě, když on dorůstal. *Hoch voly žene, a děvče, jen se narodí, a už ho dožene.**) Svého jsi rovněž dohnala.’’

„Nevím, snad.”

„Já ale vím. Jen to zkus! Přilož tuto zde, hle, jak krásná, pružná a vysoká, jako ty.”

Aby nezlobila stařenku, Motria přiklekla vedle květiny, sehnula ji až k zemi a kamenem přitlačila. „Uvidíme,” — řekla, střásajíc zem ze své plachty,** hustě zlatem protkané, a v tom okamžiku uviděla, že cestičkou od hlavní brány táhne oddíl jízdy, se svým vůdcem v čele.

V první chvíli si pomyslila, že se to vracejí otec a matka, ale připamatovala si, že neslyšela zvonů, neboť kdyby to byli rodiče, na všech věžích by zahlaholily. Byli to tudíž cizinci.

„Neuhodla jste, chůvo,” — řekla Motria, usmívajíc se, „jen

*) Lidové pořekadlo.

**) Část úboru, jíž používají ukrajinské ženy místo spodnice. Jsou zhotoveny z různobarevné vlny a někdy jsou protkány zlatem.

jsme na něho pomyslely a už je zde.” Stařena se přísně podívala na svou panenku. „Ty zase hřešíš. Ej, Motri, Motrio, neštěstí na svoji hlavu přivoláváš!”

* * *

Chůvin syn, rovněž vetchý stařeček, jenž dlouhou řadu let sloužil u Kočubejů a nyní mu byla svěřena dohlídka nad novým dvorem v Kovalivce, pozorovav přijíždějící kozáky, vyšel jím, vstříc.

„Bud'te zdráv, Serafine!” — řekl Čujkevič, poznávaje starého. „Co zde nyní děláte?”

„Z lásky pánu hlídám jejich nový dvůr.”

„A páni jsou doma?”

„Ještě se nevrátili. Ale Její Jasnost, panna Motria je doma. Tamhle v zahradě!”

A stařec ukázal na stezku, na níž stála Motria. — „Račte jít k panence, a o rozkazy se postarám já. Jest u nás mnoho prostoru, i pro celý pluk by bylo místa dosti.” Čujkevič se dal směrem do zahrady.

Motria rozmlouvala s chůvou, jako by ho nezpozorovala. Safiánovým střevíčkem odstranila švestku z cestičky. Jednou rukou se do boku opřela a druhou cosi ukazovala chůvě.

„Bohyně!”, proletělo mu hlavou. Přiblíživ se na několik kroků, přidržel levicí šavli, pravicí sňal čapku a přitisknul ji k prsům, uklonil se.

„Vítejte nám, pane Čujkeviči!” — řekla Motria i podala mu ruku. Lehce ji k ústům pozvedl.

„Nepoznala jste mne? Přece jsme již odedávna známi, ještě z dětských let.”

„Jak bych nepoznala. Vždyť jsem vás vaším jménem pojmenovala.”

„Tomu se říká poznala, když jsi mne nazvala pánum! Jsem ti sluhou.” Motria opravila korále na své šíji a přejela rukou těžký pletenec, který ji ležel věncem na její krásné hlavičce. Nejlepší věnec, jaký lze položiti na dívčí hlavu.

„Přicházíš k otci?” — zeptala se, měníc náhle hlas.

„K panu generálnímu soudci, s dopisem od hetmana, Motrio,” — odvětil kozák.

„Od hetmana? Jak se mu daří? Nežení se?”

„Bohudíky zdráv, a zda-li se žení, nevíím.”

„Povídají o jakési kněžně. Snad Dólské, či cosi podobného.”

„Málo-li povídají lidé! Vždyť i o Motrii Kočubejovně jsem slyšel, že se vdává.”

„Ha-ha-ha! Ha-ha-ha!” Zaznělo Kočubejovými sady.

Cujkevičovi se zdálo, že se rozvučely tmavomodré zvonečky, jež vroubily cestičku.

„Proč my, jasná panno, tak vřele z celého srdce se smějeme?”, otázal se.

„Což je možno se nesmáti, když slyšíš něco takového? Což najde se takový hlupák, jenž by položil svou hlavu pod evangelium?”*)

„Myslím, že ano, a bylo by takových mnoho,” — odvětil a rozmysliv se na okamžik i nabrav odvahy, dodal: — „z nichž první jsem já.”

Změřila ho zrakem od hlavy až patě: „Odvážný!”

„A proč by ne?”

„Protože, kdo mne si vezme, bídu velkou vezme si.”

„Za hodinu štěstí lze i život dátí.”

„Všichni zpíváte tutéž píseň, dokud na ni nás nenachytáte, ale potom na jinou notu přecházíte.”

„Motrio!” — začal kozák, ale ona mu vpadla do řeči.

„Nebudeme házeti slovy, jako děti balonkem a půjdeme raději do domu. Jsi cestou unaven, neboť Kyjev není v sousedství; ještě jsi snad neobědval a nyní už i do večeře není daleko. Pojd'me!”

Řekla to, jako by carevna poroučela.

Cujkevič šel za ní poslušně i nemohl se nabažiti její postavy, pružné, harmonické a její chůze rytmické jako nejhezčí tanec.

„To je naše nová usedlost,” — pravila, označujíc rukou

*) Šel k oltáři.

veliký kruh. „Zítra, za denního světla se lépe rozhlédneš. Krásně jest zde, ale přece teskno.“

„Komu tedy je veselo, když se tobě stýská, Motrio? Tolik bohatství a všichni tě tak milují. Bůh jakoby stvořil tebe pro štěstí a rajský život.“

Čujekvič odpovědl tím, co by snad každého napadlo: „Je možno, že se ti po manželství stýská?“

„Ha-ha-ha!“ — zazvučelo jako dříve. „*Trefil prstem do nebes!**“) A možná, že *hladové kmotře jen o chlebě se zdá.***) Snad tě již omrzelo hetmanovi sloužiti a raději bys šavli spodnicí nahradil? Mně se ale stýská a konec. Omrzelo mne toto bohatství, lichocení, žvatlání —, všichni jste mne omrzeli. Chápeš? *Všichni!*“ — I dupla nožkou. „Kdo se připlete, vždy totéž mluví, jak nožík se skládá, medem dýchá — och! Kéž by jeden alespoň něco jiného řekl, něco nového —!“

„Jsi tím sama vinna, Motrio!“

„Já?“

„Když ne ty, tak Bůh, který tě takovou krásnou stvořil. Na tebe se nelze lhostejně dívati, děvče! Odpusť, urazil-li jsem tě.“

V jeho slovech bylo cítit bolest. Pohlédla naň a ulekla se: zbledl, rty mu zsinaly, levice se třásala. „Co je ti?“ — soucitně se zeptala.

„Nic zvláštního, Motřičko, nic. Jsem raněn —. Jen nikomu to neříkej. A zvláště generálnímu soudci ne. Pouze tobě se svěřím.“

Zavedla jej do dvora, do křídla pro hosty. Zde bylo ticho. Otevřela jedny dveře, druhé, třetí. „Tady ti bude dobře, odpočiň si!“

Po chvíli přinesla krabici s léky, víno a vodu.

„Ukaž, postarám se o ránu. Neboj se, umím všelijaké bolesti léčiti, vyjma jedné,“ — zde se chytře poušmála. „A nezemdlím, nejsem slabouškem —. Rána, jak vidím, je dobře ová-

*) **) Lidová pořekadla. (Pozn. překl.)

zána, není se čeho obávati, vše je následkem únavy a ztráty krve —. Vypravuj, můžeš-li.”

Čujkevič vypravoval o své srážce s Moskaly; krátce, jednoduše, aby se nezdálo, že ze sebe dělá hrdinu. Přisedla k němu na sedátko, její oči vzplanuly, jásala —.

„Děšť spláchne krev, zem pohltí mrtvoly, lidé se vrátí ke své práci,” opakoval starcova slova. „Taková je ta naše Ukrajina.”

„Taková je ta naše Ukrajina,” — zašpetala po něm.

Mezi jejich obličeje jako meč vnikl paprsek zapadajícího slunce.

Přihmouřila oči a jako by zahanbena podala mu ruku: „Odpust, že jsem tě uvítala tak chladně, tak podivně. Nezlob se na mne. Mně již vskutku omrzeli všichni ti panáčkové, již mě obletují; nemají zálusk na mně, ale na otcův majetek. Vidím, že nejsi takovým. Budeme přáteli.”

Slyšel, jak hlučně v jeho hrudi tlouklo srdce, jakoby křepelka v dlani. Zapomněl na svou ránu, na svá dobrodružství, na celý svět.

„Budiž, jak to žádáš, Motrio,” řekl, nepouštěje její ruky.

„Ať nám osud určí cokoli, zůstaneme přáteli, jako kdysi za dětských let. Jest manželstva na světě, mnoho, přátelství však málo.”

„Přátelství málo,” — smutně opakoval kozák.

„Jsem chimerná, velmi chimerná a přeji svému příteli, aby si mne vzal. Bídu si vezme, že ano?”

„Nevím, Motrio. Ale, mám-li mluviti upřímně, přál bych si s tou bídou zápasiti.”

„Ach, jaký jsi! Nech toho, nebo znovu stane mezi námi něco, jako mrak. A jak to bylo hezké! Tak hezké to bylo, když jsi vyprávěl —. „Taková je ta naše Ukrajina —.” Odpočívej! Nařídím, aby ti sem přinesli večeři. Tetě řeknu, že jsi cestou unaven a chceš spáti. Nikdo ani slovo ze mně nevytáhne. Mně něco svěřiti, je totéž, jako do rozpálených kamen papír hoditi, a ještě lépe: neboť v kamnech popel zůstane, ale ode mne toho nikdo nedostane. Před mým otcem neměj strachu. Je hodný, jenom ubohý, ač je boháčem, a matka, ani to neví,

proc je ona tobě tak nakloněna; pořád je jen slyšeti: Čujkevič . . . , Čujkevič! Až mne omrzela ten Čujkevič —.”

Zasmála se a odešla.

„Opravdu, bizarní děvče,” — pomyslil si kozák. — „Není možno ji pochopiti. Jak moře láká a vábí k sobě, bezedné moře —. Jen se dotkla rány, již přestala boleti. Srdce však bolí —. Budeme přátely —. Ale může-li býti přátelství mezi hochem a dívkou —? Lépe by bylo, kdyby hetman kohosi jiného do Kovalivky poslal, ne mne —.”

„Lépe tak, jak to je,” — řekl a přivřel víčka.

Oknem se vlévala vůně letní noci. Nehybné stromy stálý jako strašidla, kdesi daleko na obzoru se kutálel měsíc, velký a rudý, jako kolo ve mlýně. — Ve mlýně času.

Nebe ztemnělo, ale jen na malou hodinku, neboť v brzku se na něm vyrojily hvězdy — mnoho, mnoho jich, a nebe, jako by se rozveselilo, opět se vyjasnilo, klidnému moři podobné.

Ale stíny na zemi nepovolily.

J A K T A T O R Á N A B O L Ī.

Čujkevič položil hetmanův dopis pod polštář. Dobře, že jej dovezl. Ted' zbývá jen odevzdat a potom ať se stane cokoliv, — svojí povinnost vykonal. Jen aby ta rána, ta nešťastná rána šavlí, jej nepřipoutala k posteli! Začali by se tázat odkud je, s kým se bil, kdy a zač a tak by snad *po nitce mohli přijít až ke klubíčku*.* Toho se on obával, dokonce i vážně, neboť Kočubej se patrně uchází o carovu přízeň. Proto, ač nerad, přece by zpravil carského vojevodu o srážce hetmanova důstojníka s carovými *ratníky*,**) přes to, že vraždili a olupovali klidný lid.

*) Lid. pořekadlo, znamená: pozvolna by se všeho dověděli. (Pozn. př.)

**) Vojáky. (Pozn. překl.)

Všechnu naději skládá v Motrii. Přislíbila zastati se jej před svým otcem, a na Motriino slovo i hlavu vsaditi možno. — Zjev má ženský, povahu ale mužskou. Je to jakési nevšední děvče. Jak naslouchala jeho líčení. Celá až hořela, jásala; pěsti se jí svíraly, jako by hledaly šavli. Je to Amazonka.

I napadl Čujkeviče jakýsi starobylý mythus o statečných, hrdinných ženách. Amazonka —. A náměstkyně Martha Borecká —! Moskva jde, Novgorod brání svou svobodu. V čele mu hrdě a statečně stojí náměstkyně Martha. *Věčevý** zvon spadl a ona svoji hlavu položila za svobodu a slávu rodného města — státu.

A zmlkl, na věky zmlkl hlasitý zvon novgorodský, Marthiny kosti ve vlhké zemi zetlely, a Moskva jde! Moskva ještě jde —. Ah, jak tato rána pálí!

Motrio, dotkní se jí svou útlou dlaní, snad se utiší bolest —!

Čujkevič nemohl spáti. Tu mu bylo chladno, tu zase horko; tu pociťoval v srdci radost a naději, tu zase bol a pochybnost. Občas se cítil silným a schopným velkých činů, občas se k němu zase blížilo zoufalství a našeptávalo mu nejčernější myšlenky. Vzhlédl k měsíčnímu svitu, jenž se oknem lila do pokoji. Přál si viděti Motriu.

Viděl ji, stála před ním jakoby živá, — blízká a přece daleká. „Krvavý déšť spadne na bílou lilii; chladno je květince na sněhu,” — zvonila v srdci příšerná slova starého Palijevce —. Co mají znamenati —? Snad i nic, ale působí tak smutně —.

Taková je ta naše Ukrajina —! Veliká a bohatá, jak nádherná nevěsta, jež všechny k sobě láká: Jdou krvaví námluvčí, jak k Ostrožské Hálce. Což i jí je souzeno takovou nešťastnou býti, jak ona ubohá kněžna z Ostrohu? Jen žij a jásej ve své kráse, jako žádná zem na světě, pyšní se stepmi a nivami, okrašluj se zahradami, lesy, vesnicemi — jako věnci, městy — jako rodnými úlečky —. Však ne! Žárlí osud na naše štěstí, posílá na nás nepřátele lstitvé, loupežníky dravé; boří a trhají tvé živé tělo, rodná moje ubohá země —.

*) Zvon, jímž byl národ svoláván k shromáždění, t. j. „věči”. (Pozn. překl.)

Tak si myslil kozák, a v duši jeho obraz Motrii se spojoval s obrazem Ukrajiny, jejich láска se stala nerozdělnou.

Měsíční jas mizel. Oknem bylo viděti hvězdy. Na hradbách bylo slyšeti volání stráží. Noční hlídač obcházel dvůr a poklepával do plotu. Rozmlouval se psy, které vodil s sebou.

Větve stromů se kývaly. Občas spadla hruška v zahradě. Když nastávalo ticho, bylo slyšeti přitlumený smích —. Zamilované rozmluvy.

Před ráнем ucítil Čujkevič, že horečka klesá. Přestalo ho mraziti i rána nebolela tak silně, — usnul. Probudil se pozdě. Patrně byl dán rozkaz, aby ho nebudili. Jakoby ve snu si připomínal, že kdosi lehce otvíral dveře a oslnil jej pár krásných očí.

Pohlédl oknem: slunce stálo vysoko. Jakže dlouho on spal a jak tvrdě! A patrně právě tento sen mu prospěl — cítil se tak dobře, věřil, že se uzdraví —. Jak pak ne, když oň pečují tací lékaři — mladost a Motria —.

Před vozovnou zpozoroval povoz s koženou boudou a s velkými pozlacenými lucernami. Povozníci jej myli, otírali, patrně se na cestu chystali. Ze stáje vyváděli šestku šedivých rasových koní. Koně ržáli, jakoby se těšili, že pojedou trochu do světa.

Čujkevič pochopil, že je to povoz generálního soudce a jeho manželky. K večeru zajisté přibudou do Kovalivky. Kývnul na svého čeledína, který rovněž stál před vozem, neboť nic tak nezajímá mladé hochy, jako koně, vozy a postroj.

Džura,*) zahlédnuv v okně svého pána, rychle k němu běžel. Přinesl cestovní pouzdro, připravil vodu a oděv.

Čujkevič se oblékl a hovořil s džurou. Ptal se, co dělají jeho kozáci.

„Nic, jsou bohudíky zdrávi, jen dva z nich se v noci poprali se zdejšími kozáky. Trochu krve si pustili, ale to nic, přischne; *pokud se kozákovi až ke kosti nedostaneš, ničeho nepocítí*.**) Tací jsou!”

*) Zbrojnoš. (Pozn. překl.)

**) Vtip.

„A drží-li jazyk za zuby?”)*

„Jak pak by ne? O čí kůži jde, nežli o jejich. Takovému, který by jediným slovem se prozradil, krk bychom zakroutili,” — pohrozil džura.

„Nuž dobře. A teď jdi a řekni našim hochům, aby se napravo v tom lesíku sebrali a čekali tam na mne.”

Džura odběhl a za chvíli tam zamířil i Čujkevič.

„Buďte zdrávi, páni továryši!” — pozdravil je.

„Přejeme zdraví Vaší Milosti!” — ozvali se kozáci.

„Hej, vy tam! Proč se za cizími zády skrýváte, jako byste v době vedra chládku hledali,” — ptal se dvou, již stáli vzadu.

„Jen pojďte blíže, ať se na vás podívám!”

Vystoupili kupředu.

„Oho, vidím již, že jste zde času nepromarnili. Jste jako kohouti: kde se setkají, tam se hněd bijí. Vždyť jsem vám řekl a dokonce i rozkázal, abyste se chovali slušně a nečinili ostudy hetmanovu kozáctvu.

„Přísámbůh, Vaše Milosti, že jsme neučinili ostudy. Našim protivníkům jsme dali tak za vyučenou, že do soudu, na věky věkův budou pamatovati na hetmanovce.”

„Mluv k nim pak!” — řekl bezradně Čujkevič. — „Vás dát do klády, pak byste snad po druhé lépe poslouchali, co?”

Kozáci přešlapovali z jedné nohy na druhou. Dle řeči svého důstojníka soudili však, že dnes není se proč obávat trestu.

„Potrestám Vás —,” děl Čujkevič, — „potrestám třídenním propuštěním domů. Jste ze zdejšího okolí. Jděte, potěšte své rodiče, sestry a koho tam ještě chcete.”

„Srdečně děkujeme Vaší Milosti!” — zvolali potěšení kozáci.

„Jen žádných výstředností netropte, ani doma, ani cestou. Dejte pozor na koně, nejsou Vaše. A vás,” — obrátil se k oněm dvěma, — „ať mamička vezme do prádla a otec kštice potřepá, že si takové větroplachy vychovali.”

Zítra první den, pozítří druhý, dále — třetí, a čtvrtého dne časně zrána ať jste zde všichni jako jeden muž. Rozuměli jste?”

*) Vtip, znam.: chrání-li tajemství? (Pozn. překl.)

„Srdečně děkujeme Vaší Milosti! Pro nás, jak se říká, *stačí půl kopy slov a jednou palicí do čela, abychom pochopili.*“*)
„Nuž tedy dobré; s Bohem!“

Po chvíli se rozletěli hetmanovy kozáci z Kočubejova dvora do všech čtyř úhlů světa a nebylo snad síly, která by je přinutila k návratu.

Děvčata s lítostí hleděla za nimi a vzdychala. Některá si utírala šátečkem oči.

Čujkevič zůstal jen s džurou. Ten byl z Baturyna a ve zdejším okolí nikoho neměl.

„A což ty? Nelituješ-li, že s nimi neodjel?“

„S Váší Milostí se mi nikdy nestýská.“

Čujkevič mu pohladil hlavu. „Je vidět, že při hetmanově dvoře sloužíš.“

„Dle čeho?“

„A dle toho, že umíš lichotiti.“

Džura se zastyděl. — „Vaši Milost zvali ke snídani —.“

Čujkevič si teprve nyní vzpomněl, že dosud nesnídal a spěchal ke dvoru.

*) Lid. pořekadlo. (Pozn. překl.)

K O Č U B E J O V I.

Po snídani a dobrém obědě, který jedli ve třech, totiž: Čujkevič, Maria Fedorivna a chůva, neboť Motria ani k obědu nesestoupila se svého podkroví, vrátil se Čujkevič do svého pokoje.

Ulehl, neboť doposud ještě cítil bolest a únavu.

A nebolela ho jen rána. Ještě více bolesti mu činila Motria, jež k němu nepřišla. Včera se tak dobře rozešli, přislíbila ukázati mu nové obydlí, dnes se ale ani nezeptala, není-li mu hůře. Opravdu jakási nepochopitelná duše. Již v dětství byla tak rozmarná. Stalo se, že se s ním bavila, a najednou našpulí ústa, pokrčí rameny a odchází.

„Kam pak?“

„Nevím, nudím se.“

Patrně i nyní je tomu tak. Avšak dětské rozmary nejsou tak bolestné jako dívčí. Tehdy mu to bylo lhostejno: chceš-li odejít, odejdi. Je-li málo zábavy pro kluka? Ledajaká tyč, a již máš hotového koně, a jakého —! Bujný a ohnivý jako u nějakého setníka. A kolik ptačích hnizd v zahradě, kolik ryb v řece, — co tu znamená nějaké děvče?

Nyní tomu není tak. Nyní tato urážka hluboce zapadla do kozáckého srdce, tak hluboko, že snad jen se srdcem možno ji zničiti, zapomenouti však nikoliv.

Uráží-li tě nepřítel, můžeš se s ním vyrovnat — k čemu jest kozákovi šavle? Vyrovnej se však nyní s Motrií. Jest nejlépe ponechati jakoukoliv myšlenku o ní stranou.

Ale to se jen tak zdá. Není s to. Usměje se ti, ne-li ve skutečnosti, tedy ve vzpomínce, a po tomto úsměvu zapomeneš na vše, odpustíš, kdyby ti i tu největší křivdu učinila.

Čujkevič dlaněmi zakryl oči a pomyslil si: kozácká hodnost, kozácká statečnost —! Což, kým je on? Ledajaký sprostřák, který díky pánově lásce mezi důstojníky skočil a nyní je šťasten, když jej urážejí? Je syn poctivých rodičů a hoděn Motriiny ruky, ne-li bohatstvím, tedy rozhodně původem a kozáckými zásluhami. Proč se mu tedy vysmívá? Nechce-li ho, ať to řekne; a tu pod rouškou přátelství chce mu oči zamazati. Není takový! Odevzdá Kočubejovi dopis, pozdraví a na ony tři dny pojede do Myrhoroda k Apoštolovi a od něho snad i k rodičům zamíří.

Není nic horšího, než prozraditi dívce, že hyneš pro ní — přestane si tě vážiti. A tak: bud' *plukovník*, nebo *nebožtík*.* — Uvidíme!

Pohlédl do okna. Jaký pěkný den! Slunce se začíná skláňti k obzoru. Červenají se lesy, zlatí se louky, řeka se růžoví, jakoby se něčeho hanbila. Jak krásně je za takového odpoledne jít s milovaným děvčetem do pole, podívat se na žence, neb zajeti k sousedům do nějakého útulného dvorečka.

Byl ze svých myšlenek vyrušen hlaholem zvonů.

*) Ukrajinské pořekadlo. (Pozn. překladatele.)

Nejdříve zvonili kdesi daleko, v sousedních vesnicích a potom stále blíže, až se konečně k nim připojily všechny zvony nového, Kočubejem vystaveného kostela.

Generální soudce se vrací na své statky z Kyjeva od hetmana a od samého cara.

Když Kočubej jel sám, to obvykle tak, aby lidé o tom nevěděli, neboť bylo nutno před kostely vystupovati z povozu a přistoupiti k svatým obrazům, s nimiž mu kněží vycházeli vstríč. A on byl člověk vážný a pohodlný. V povoze sedadlo se dalo rozložiti tak, že si bylo možno i poležeti. Stávalo se, že cestou usnul, zvláště když se z dobré hostiny vracele. (Neríkali bez příčiny tomu povozu kolébka.) Když ale jel se ženou, byla to jiná věc.

Ljubov Fedorivna si potrpěla na pocty. Tak hrdě vystupovala z povozu, přiblížovala se pro požehnání velebného otce a k tomu ještě i do kostela zavítala, aby si poslechla modlitbu a mohla přinésti oběť.

Podobně činila i nyní a proto teprve po západu slunce zahřímaly hmoždíře před nedávnem rozestavené na valech a povož generálního soudce, právě ten, jejž viděl Čujkevič dnes ve dvoře, vjel pod vysokou, hřebíky posetou a střechou přikrytou bránu.

Hejduci seskočili s lavice za povozem, podstavili ke dveřím stupátko a Ljubov Fedorivna, pozvedši šedý cestovní oblek, vážně sestoupila na zem. Za ní vystoupil její manžel, podal jí ruku a strmou, ještě neupravenou cestičkou ubírali se ke dvořu, jenž byl něco výše na kopečku.

Povoz zatočil k nádvoří.

U vrat na ně čekala Marie Fedorivna; políbily se se sestrou a švakrem. Poté k nim přistoupil Čujkevič.

„Ho-ho-ho!” houknul Kočubej. — „Koho to vidím! To je host!”

Čujkevič padl mu k nohám, Kočubej přitiskl kozáka k sobě a přidržel jej u svých prsou, vyjadřuje tím svou přízeň.

„Nech ho již, vždyť mi toho hochu uškrtíš!”, — ozvala se Kočubejova. — „Dej mi také jej uvítati.”

Čujkevič přistoupil k její ruce; ona jej políbila na čelo.

„Což tě k nám přivedlo, bratře?”, — otázal se Čujkeviče Kočubej. — „Před nedávnem jsme se v Kyjevě viděli, a dnes již jsi do Kovalivky přichvátal dříve než já. Čemu máme děkovati za tuto návštěvu?”

„Přináším Vaší Milosti dopis od hetmana. Račte přijmouti, zde je!”

„Ho-ho-ho! Dopis od Jasnovelmožného, a já jsem myslel, že po dobré vůli k nám jsi zavítal. Což pak chce na nás pan hetman? Uvidíme.”

Drže dopis, spěchal ke dvoru. Po ruce mu šla Ljubov Fedorivna, zrychlujíc chůzi, neboť náramně toužila zvěděti, co hetman píše.

Přede dvorem čekala Motria.

Kočubejova pohlédla na ni a řekla pouze jedno slovo: „Vyšla’s?”

Motria uvítala matku a otce.

Otec jakoby i na hetmanův dopis zapomněl, kroutil dcerou, jako při tanci hoch dívkou a se zřejmým uspokojením hovořil: „Hle jaká, hle jaká je!”

„Ale jdi již!”, — zlobila se Kočubejova.

Vešli do domu.

Motria zůstala.

„Pěkný den je dnes,” — začal Čujkevič, aby něco řekl.

„Ano, pěkný, ale ne den — večer. A pro tebe je snad ještě den?”

„Když se na tebe dívám, Motrio, zdá se mi jakoby den, jakoby slunce zářilo.”

„Poklony! Přej mi Moskala, přej!**”

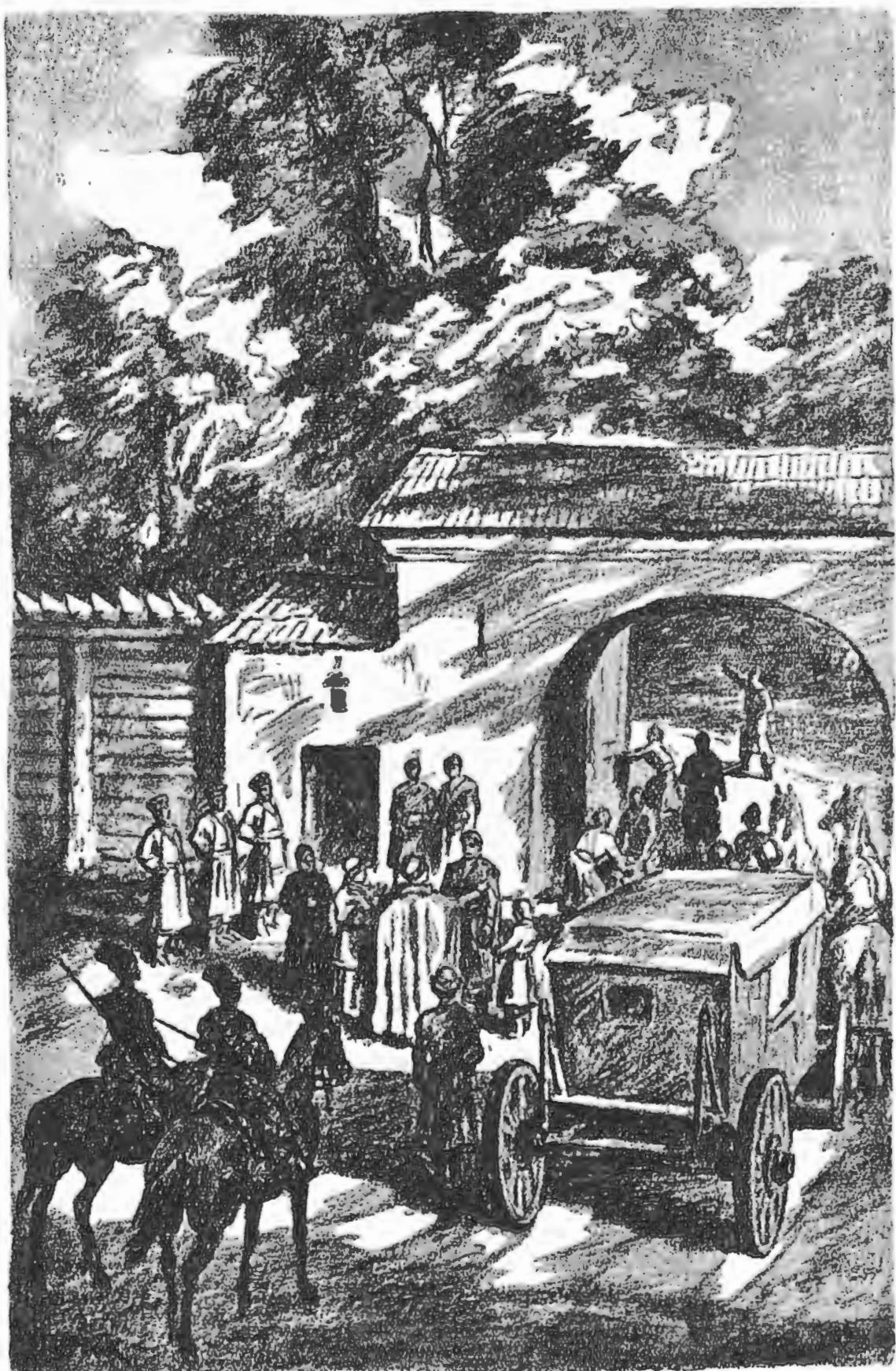
„Motrio! Proč jsi ke mně tak nehodná?”

„Že jsem nehodná?”

„Ne-li nehodná, tak jistě lhostejná.”

„A je to hříchem?”

**) Jen mi čiň nelibosti, čiň (ironie). (Pozn. překl.)

„Hříchem nikoliv; ale včera jsi mi řekla, že jsme přátelé. A když přátelé, tak si nejsme lhostejní.“

„Ať lhostejní, či ne, jak na to přijde. Nemám ráda obludu.“

„Což já jsem obludníkem?“

„Ne!“

„Tak proč mě nemáš ráda?“

„Já? Tebe? Že nemám ráda?“

„Tedy máš ráda?“

„Mám ráda a nemám, sama to nevím. Jsi mi milejší než jiní a nic více.“

„Jsem ti za to povděčen,“ — řekl tiskna jí ruku.

„A kde jste, mladá chaso?“ — houkal z pokojů Kočubej.

— „Pojďte sem, ať se na vás podíváme. Jací sobci!“

Šli.

Kočubejovi přečetli již hetmanův dopis. Kočubejova seděla pyšníc se na pohovce. Tak činila vždycky, když nechtěla mluvit upřímně.

Kočubej přebíhal komnatu od jedněch dveří ke druhým.

„Naseděl jsem se v tom povoze!“, — pravil. — „Nyní chodím jakoby ne svýma nohama. Toho si však nevšímej a posad' se.“

Čujkevič zůstal státi, neboť se nesluší posaditi se dříve než starší.

„Jasnovelmožný mi píše, že za deset dní, tudíž ode dneška za šest navštíví nás v Kovalivce. Nu což, velká pocta.“

„A jaká!“ — vpadla mu do řeči Kočubejova.

„Budeme hostu rádi,“ — pokračoval Kočubej.

„Ovšem, že budeme,“ — dodala Kočubejova.

„Pohostíme jej slavnostně.“

„Ano, slavnostně.“

„Tak tedy,“ — začal Čujkevič, přistupuje ke Kočubejovi, — „necht Vaše Milost mi dovolí, abych se rozloučil.“

Motria pohlédla na Čujkeviče a poté na otce a matku.

„A co to znamená?“, — tázal se Kočubej.

„Pojedu na tři dny do Myrhoroda. Za tu dobu odpočinou si moji lidé i koně a potom se vrátíme do Kyjeva.“

„Tak ty myslíš?“, — pravil Kočubej, zastavuje se před ním,

— „tedy nechápeš světového řádu. Na hetmanův dopis pošle Kočubej odpověď po svém poslu a ty s kozáky zůstaneš u mne do příjezdu hetmana. Tak mu i napíšeme.“

Čujkevič chtěl se omluviti, pravil, že se bojí, aby se hetman na něho nezlobil, ale Kočubej pevně stál na tom, že je pánum svého domu a že toto své právo nepostoupí ani hetmanu.

„Zapomněl jsi, kozáče, že není bezpečné začínati proces s generálním soudcem, ho-ho-ho!“

Kočubej byl patrně v dobré náladě. Měl rád hosty a hetman není jen hostem, nýbrž i poctou.

Nelze říci, že by neměl rád Ivana Stěpanoviče,* jako člověka. Nebylo možno nemíti jej rád. Mimo toho nejeden krajíc chleba mezi sebou rozdělili, nejeden děšť pod jedním okapem přestáli a kdyby dobrí lidé nestrkali mezi ně prsty, byli by zůstali upřímnými přáteli, zapomínajíce na drobnůstky, jež občas mohou působiti na svornost. Ještě jedna věc se mu zamlouvala, totiž, že jeho choť Ljubov Fedorivna bude mítí nemálo všelijakých starostí, aby slušně uvítala hosty a nechá svého manžela na pokoji. A to něco znamená!

„Tedy jsme chytili kozáka!“, — řekla Kočubejova, ukazujíc na Čujkeviče. — „Hle, jak se človíček zastyděl, že ač s hetmanem při jednom stole sedívá, u Kočubeje dobře nepochodil. Neobávej se, hetmana uchlácholíme! Tuto starost již vezmu na sebe já. A snad máš strach, aby lidé nepovídali, že tě chytáme pro Motriu?“

Motria pakrčila rameny.

„Dcera Vašich Milostí,“ — odvětil Čujkevič, — „není z těch dívčin, pro které by bylo nutno ženichy chytati.“

„Já taktéž soudím,“ — dodal Kočubej. — „Tedy zůstaneš s námi a pomůžeš mi náležitě se připravit k uvítání takového vzácného, důstojného hosta. Práce je dost a můj syn není přítomen. Přitáhne sem asi teprve za dva neb tři dny. Jel sbírat sklizeň po dvorech. Mám mnoho starostí s nájemci a správci.“

„Malý majetek — málo starostí, a velký — tedy i starost velká,“ — přisvědčil Čujkevič.

*) Mazepu. (Pozn. překl.)

„O našem majetku,” —řekla Kočubejova, — „lidé pohádky vypravují, jenže on není tak velký. Hetman má mnohem více.”

„Proto je i hetmanem,” skočil jí manžel do řeči, „*větší pán, lepší krám.*”*)

„Nesloužil jsem u hetmana jako šafář,” — pravil Čujkevič, — „ale vím, že hetman štědrou rukou rozdává své peníze na kostely, školy, útulky a všelijaké Bohu milé a lidem užitečné věci.”

„Čest mu za to,” — pochválil Kočubej, — „a ty, kozáče, dobře činíš, že se hetmana zastáváš. *Na čím voze jedeš, toho i píseň zpívej.*”**)

„Není ten vůz hetmanův, nýbrž náš společný, národní.”

„Slyšel jsem to nejednou od vás mladých, od Orlíka, Vojnarovského a jiných; jenže míním, že každý bratr sám sebe má rád. Tak je to. Všichni jsme hřišníky, ho-ho-ho! Ale dobré se rozpráví a tělo vyhlaďovělo. Kdoví, proč nás nezvou k večeři, — žínko!”

Kočubejova odešla do kuchyně. Bylo slyšeti, jak šustěla hedvábím a sametem, procházejíc celou řadou komnat.

Komnat bylo mnoho a neledajakých. Nebyl to již kozácký příbytek obvyklého typu, s tesanými trámy, dubovými lavičemi a malými okny, nýbrž novomodní dvůr, že ani kníže by se nemusel stydět v něm bydleti. Prostorné síně, velká okna, stěny dílem krásně vymalované, dílem potažené hezkými tapetami; benátská neb německá zrcadla, bronzové neb krystalové svícny, kamna kachlová neb porcelánová s krásnými ornamenty, se všelijakými květinami a amorky.

Tento dvůr stavěli mistři, povolaní hetmanem z cizích krajů, a domácí dělníci, kteří se při nich naučili umění stavěti a okrašlovati, a skutečně vystavěli vše pěkně. Kočubej byl hrđ na svůj nový dvůr a stále vymýšlel něco nového, aby jej ještě pyšněji okráslil. Bylo ještě mnoho jakoby nedokončeného, všude bylo možno cítiti vzduch, jenž obvykle vane z nových příbytků.

*) **) Lidová pořekadla. (Pozn. překl.)

„Tohle,” — obrátil se k Čujkevičovi, — „tohle je hnízdo pro moji Motriu. Kdo si ji vezme, vezme s ní i tento dvůr.”

Motria povstala a odešla.

„Urazila se. Je příliš vrtošivá, ale jednou narazí na někoho, kdo ji zkrotí. Není takového koně, aby dobrý kozák naň ne-nasedl. Musí jen věděti, jak.”

„Dcera Vaší Milosti je panna rozumná a charakterní; a až se najde člověk jejímu srdci milý, budou se zde mítí jako v ráji.”

Kočubej pohlédl na Čujkeviče zpod svého svislého obočí a otázal se: „Ty tak míníš?”

„Jsem o tom přesvědčen,” — odpověděl Čujkevič.

„Posad’ se,” — řekl náhle Kočubej, „Pohovoříme si.”

Čujkevič sedl do křesla, ne hluboko, jen tak na okraj, ruce složil na kolenou, zlehka se naklonil směrem ku generálnímu soudci a poslouchal.

Kočubej pokračoval:

„Dnes se nevidíme po prvé. Byls ještě hoškem a Motria děckem když jsme již my, totiž já a Ljubov Fedorivna s tvými rodiči, vás zasnoubili. Moje otcovské srdce vidí, že není ti Motria lhostejnou, proto chci i tobě říci, že nejsem neochoten dodržeti svého slova. — Což ty na to? Musím to věděti, poněvadž patrně i k tobě dolétají zvěsti, že k vůli Motrii mám v domě mnoho starostí. Myslím si, není-li čas, aby se vdala: stane se ženou a změní se. Nu, což?”

Čujkevič padl Kočubejovi k nohám.

„Můj pane a dobrodinče! Nic lepšího a cennějšího nemohl jste mi pověděti. Jsem kozák, o lásce neumím krásně mluviti, a nejsou nyní takové časy. Stojíme pod praporem Marsa a ne Eupida. Přes to prosím, abyste ráčil laskavě vzít na vědomí, že bych se cítil nejšťastnějším člověkem na celé naší Ukrajině, kdyby Hospodin svázal moje ruce s ručkama vaší krásné dcery.”

„Nuž tedy dobře!” — houknul Kočubej, povstav z křesla a chtěl již zatleskat rukama, zavolati sluhy, a rozkázati jím, aby přinesli ze sklepa nejstarší víno, ale Čujkevič ho uchopil

za ruce: „Pro Boha, pane generální soudče, zadržte! Vyslechněte mně do konce a neplašte mého štěstí!”

„Copak?”

„Jak jsem se mohl doposud přesvědčiti, je panna Motria děvče takové povahy, že jest nutno se k ní z dálky přiblížiti.”

„Co to znamená z dálky? Hlásí se hodný člověk, rodiče dávají požehnání i věc je u konce, — pleťme věnec. Barvínu a routy v mých zahradách vyrůstá mnoho a pozlátka kupovati rovněž nepůjdeme, neboť i ryzího zlata je v Kočubejových skříních dostatek.”

„Vše je pravda, ale největší pravdou je, že nucenou láskou štěstí nezískáš. Zde musí rozhodnouti pouze nenucený souhlas Motriin, jinak z toho nebude nic. A proto prosím Vaší Milost, abyste nenaléhal. Lépe opatrně, ale jistě, než náhle, ale do propasti.”

„Kočubej naroval svůj zlatem tkaný barevný pás, jenž mu stále vzhůru vylézal, jakoby se chtěl schovati pod paží a pochlabil si knír.

„Možná, že máš pravdu, kozáče! Motria je děvče tvrdé povahy. Jen sám Bůh ví, jak se celým srdcem o její osud zajímám, ale mně se zdá, že s tebou bude šťastna. Proto snad nebylo dosti politickým, že jsem se první té věci dotknul, nečekaje, až ty sám o tom promluvíš.”

„Za to Vám musím děkovati jako rodnému otci,” — řekl Čujkevič, hluboko se ukláněje.

„Poděkuješ, až požehnáme k věnci, a nyní vyhod’ pýchu ze srdce a *pouštěj Moskala*,*) pouštěj, ho-ho-ho.”

„Vaši dceru, pane generální soudče, na lstimá slova nenačytáš; ona sama nechť rozhodne a řekne ano, nebo ne. A já budu čekati na jedno z těch dvou slov,” — opakuje ještě jednou, padl Kočubejovi k nohám a tento přitiskl jej k sobě a políbil jako nastávajícího zetě, až ozvěna proletla novou, ještě ne úplně zařízenou síní.

*) Zde znamená: použij lsti. (Pozn. překl.)

„A ted’,” — řekl, — „půjdeme k večeři, poněvadž v mých útrobách již Srbové hrají a já slyším jak v jídelně cinkají talíře; pojďme!”

„Co jste tam zajímavého přebírali?” tázala se Ljubov Fedorivna svého muže, když vešel do jídelny a těžce zapadl do svého vysokého křesla při stole.

„Mluvili jsme o Kyjevě,” — odpověděl bez váhání — „o hetmanově dvoře,” — a po očku pohlédl na Motriu. Ta nalévala višňovku do kalíšků z drahého českého skla a na stříbrném podnosu nesla ke stolu, snažíc se, aby je nerozlila, neboť je naplnila *od plného srdce*.

„Dovolte, otče, abych Vám nabídla,” — řekla, přiblíživši se ke Kočubejovi.

„V prvé řadě nabídní našemu drahému hostu, neboť tak velí zvyk. Nejprve host a potom domácí,” — odvětil Kočubej.

Motria všecka se rdíč přiblížila se k Čujkevičovi. Kozák se hluboko uklonil, ale kalíšku nebral. Okamžik stáli tak mlčky proti sobě, oba krásní a zmatení.

Rodiče se na ně dívali se zřejmým uspokojením. Kočubejová levicí si utírala ústa.

„Pročpak stojíš, Motrio?” — řekla. — „Což nevidíš, že Čujkevič čeká, aby ses dle kozáckého dávného zvyku svými rty sklenky dotkla? Dotkni se!”

Motria pozvedla kalíšek ke svým rtům, jež se lehce otevřely, jak luppeny rozkvétající růže.

Čujkevič se na ni zadíval, jako na obraz. Cítila jeho zamílované oči, ruka se jí zachvěla, kalíšek se kutálel po nové lesklé podlaze a chutný nápoj červeným praménkem stékal ku prahu.

Čujkevič se schýlil, aby sebral sklo, ale již přiběhl Motriin džura a dal vše do pořádku. Kočubej se ozval: „*Kde se sklenice bijí, tam se slzy nelijí.*“**) Pro mne třeba všechno rozbijte, jen když bídy nepoznáte. Připij, Motrio, po druhé.”

**) Lidové pořekadlo.

„Vy muži jen nádobí tlouci umíte,” — pravila Kočubejova muži. — „Pro Vás je prý nepotřebné, ale nevím, z čeho byste jedli a pili, kdyby nebylo sklenic a talířů. Snad ze žlabů a džbánů, jako na Síci.”

„Když potlučeme porculánové, opatříme si stříbrné a zlaté; Kočubej na to stačí,” — odpověděl Vasyl Leontievič, vyprazdňuje po řadě tři kalíšky. „Bůh v Trojici přebývá,” začal vtipkovati, ale žínka jej přerušila.

„Již to víme, víme: čtyři díly světa, pět prstů a tak dále, až do dvanácti, ale pro dnes dosti i tří, jsi bez toho nemocný. Raději jez!”

„Vidíš, kozáče, jak ty kruté žinky nás trýzní,” — obrátil se Kočubej k Čujkeviči. — „Dej pozor, aby ses nedostal do takového zajetí.”

„Svému osudu ani na koni neujedeš,” — odvětil kozák, vrhnuv pohled na Motriu.

Motria seděla mlčelivá, jakoby tělem byla mezi nimi, ale duchem jinými světy se toulala.

Teta a chůva pohlížely na ni s politováním a matka — jakoby se dívala na nepřítele.

„Motrio, tak i mluviti brzy zapomeneš,” — pravila.

„Když starší mluví, mladí mají jen poslouchati,” — odvětila Motria.

„Dobře pravíš, dcero,” — mínil Kočubej, — „mladí mají poslouchati. Poslouchej a poslechni! Ho-ho-ho!”

„Ale co se tak hlučně směješ, jako v krčmě?” — otázala se ho žínka. — „Postavil jsi palác jako nějaký kníže a směješ se jako opilý pastýř.”

Místo odpovědi obrátil se Kočubej znova k Čujkevičovi: „Slyšel jsi? Tedy dej pozor, aby ses nedostal do ženského zajetí, protože ono je horší, než babylonské; z něho tě nikdo nevyvede. To víš, bratře, je to tak: dere koza mláz a vlk kozu, a —.”

„Kam tím míříš?” — přerušila jej žena.

„Dej domluviti a uvidíš, kam.”

„Sluší-li se takové nesmysly před cizím kozákem povídati? Zajisté to on i bez tebe slyšel.”

„Ne, Milosti, o koze a o mlází ještě jsem neslyšel” — opoval Čujkevič.

„Nu, vidíš,” — potěsil se Kočubej, — „on toho ještě neslyšel. Tedy poslouchej: dere koza mláz a vlk kozu a vlka sedlák a sedláka pán a pána *jurista* a juristu čertů tři sta a nás ubohých dere žinka —. Ho-ho-ho! Víš nyní, kam jsem mířil!”

Ljubov Fedorivna odvrátila svůj obličeji.

„Kdy již řekneš něco moudřejšího?”

„Copak?”

„Nu alespoň o Kyjevě, o carovi.”

„Což ti mám o carovi vypravovati? Je to veliký člověk, skutečně veliký, myslím, že by tě mohl překročiti jako práh.”

Kočubejka mávla rukou: „Eť!”

„Ne eť, ne eť, a kdybys byla jej uviděla, možná, že bys i se mnou jinak mluvila, dostala bys strach před muži. On je věru strašný, přísámbůh.”

„Když je strašný,” — ozvala se Marie Fedorivna, — „tak proč o něm k noci mluviti; může se nám ještě o něm zdáti.”

„O Antikristu,” — zasyčela chůva, „nesluší ani ve dne ani k večeru v křesťanském domě vypravovati, — atť o něm nepřítel mluví.”

Všichni umlkli. Kočubej zvážněl.

Nepřál si zlobiti chůvu, aby ona neklepala berlou a nehrozila hněvem předků, jak to obvykle činila, když nebyla spokojena.

Pili čaj.

V tom kdosi zabušil do brány. Jedenkrát, po druhé. Zazněly hlasy stráží, ozvěnou proletěla hesla a hvízdání.

Motria vyběhla na příschůdku: „Kdo je tam?”

„Moskevští vojáci,” — odvětil kozák, jenž běžel ze strážnice zeptati se Kočubeje, má-li jich vpustiti, či ne.

„Táto!” — řekla Motria, vracejíc se do jídelny, — „moskevští vojáci tepou do brány —. Nedovol je vpouštěti. Je to již přespříliš — vojáci se hrnou do dvora generálního soudce jako do krčmy. To je zneuctování. Nevpouštěj!”

Čujkevič pohlédl na Motriu a žasl. Nebyla to tatáž dívka. Větší, mocnější, přísná a jakási ještě krásnější. Brvy se téměř

spojovaly nad jejím přímým řeckým nosem, nozdry se rozšířily, prsa se vysoko dmula, až korále cinkaly.

Kočubej se pozvedl. „Ne, nevpustiti je nelze, poněvadž nevím, proč přicházejí. Řekni,” — obrátil se ke stráži, — „aby vpustili dva; ostatní ať počkají. Oni dva sdělí nám, co chtějí.”

Kočubejova, nečekajíc konce, běžela ke strážnici; chůva, klepajíc berlou a házejíc cestou velmi nelichotivá slova, spěchala do svého bytu. Marie Fedorivna pomáhala jí projít velkými komnatami.

Zůstali Motria a Čujkevič. Okamžik se na sebe dívali. Čujkevič se zdálo, že na jejím obličeji zápasí hněv s obavou.

Priblížil se k ní a zašeptal: „Neměj o mne starost, Motrio; můj oř a džura jsou připraveni, bude-li nutno, pocváláme, že nás i čert nedožene.”

„I já s vámi,” — dodala Motria.

„Motrio!” — div nevykřikl kozák.

„Ticho! Učiním to jen proto, abych ti ukázala cestu. Mimo to se musíš trochu občerstviti procházkou. Můj džura tě zavolá, nebude-li nebezpečí; když ne, již vím, co mám činiti.”

Vyvedla jej do zahrady, ukázala strmou stezku kolem rybníku do háje. Vracejíc se, zašeptala cosi do ucha svému věrnému džurovi. Hošík odvětil pouze jedním slovem: „Ano.” Za svou paní by byl šel až do pekla.

Motria čekala otce na příschůdku. Ani za hodinu se ještě nevracel. „Snad něco nedobrého,” — myslela si. A v její hlavě se hemžily všelijaké myšlenky, jak a co má činiti. Přebírala vše až do nejmenších podrobností. Živý se jim Čujkevič do rukou nedostane, přes to, že je raněn; to věděla.

„Nuže, jací jsou to noční hosté, táto?” — ptala se uviděvši soudce, jenž těžce oddychoval vraceje se od strážnice.

„Nadělali nám poplachu, čertovi Moskalé. Hledají své lidi, kteří zmizeli beze stopy. Obávají se, že prchli do Síče.”

„Co jsi učinil?”

„A měl jsem co činiti? Řekl jsem, že u mne žádných moskevských vojáků nebylo a není, dal jsem jim potravin na cestu, soudek kořalky, nu a konec.”

„Bylo jich mnoho?”

„Šest.”

„Budou znepokojovali lid a snad i loupiti.”

„Na mých statcích ne, poslatť jsem s nimi dvanáct svých hochů, aby je doprovázeli až k Poltavské silnici. A dále atď se jiní o svou kůži postarají.”

Motria zatleskala rukama.

„Koho voláš?”

„Je mi zima, chci, aby mi přinesli šátek.”

„Půjdeme raději do pokojů.”

„Pojd’me!”

A džura zaslechnuv znamení, uháněl k rybníku.

Kočubej usedl do svého křesla, nacpal si lulku a křesal oheň.

„Táto!”

„Co dceruško?”

„Dlouho-li to ještě potrvá?”

„Copak?”

„To, že nelze více trpět takové zneuctívání! Naše zem je jako zájezdní hostinec: kdo chce, ten do něho zahne s cesty. Přece jsme jakousi samosprávnou říší.”

Kočubej kýval hlavou, až se stín na stěně zatřásl.

„Proč se o takové věci staráš, Motrio? To mne velice straší. Není to ženskou věcí. Ty starosti ponechte nám, mužským. Sama aby ses’ raději o hodného manžela postarala.”

„Táto!”, — začala Motria a hlas se jí chvěl jako napjatá struna. „Mluví-li o tom matka, nedívím se, neboť matka mne nemá ráda. Ale vy, táto, vy mi štěstí přejete a nechcete mne pochopiti. Pro mne je čest dražší, nežli všechny vaše statky. Nebojím se o sebe, mne znepokojuje Ukrajina. Nechci ji viděti poníženou a poplivanou, nýbrž samostatnou a slavnou. Jste generálním soudcem, po hetmanovi prvním mužem v Ukrajině, proto jsem se vás tázala. Vy však mne odhýváte ledačím, jako děcko. Přál-li jste si mne míti malichernou panenkou, nepotřeboval jste mne dát vzdělávat, nebylo nutno dávati do mých rukou knih, psaných cizí řečí; teď se již ne-

:spokojím s jehlou a s nití, ani s barvíkovým věncem, já chci více!"

„Mých starostí chceš, dcero!”, — krátce odvětil Kočubej a dosavadní veselost mu náhle zmizela z obličeje.

„Vašeho klidu chci! Za života klidu a po smrti dobré slávy pro Vasyla Kočubeje —. Více nic!”

„Je to mnoho, příliš mnoho, Motrio,” — odvětil a sklonil hlavu, jakoby pod těžkým břemenem tohoto přání.

„Musíme se pokořiti, dcero,” — začal po chvíli, — „jelikož tomu patrně sám Bůh chce. Takového nám poslal pána, že zbývá toliko se před ním pokořovati.”

„Míníte cara, táto?”

„Zajisté, koho jiného?”

„Vládcem Ukrajiny je hetman a nikoliv car,” — řekla Motria a zabloudila očima.

„To se ti jen tak zdá, děcko, tobě, tvé tetě Marii Fedorivně, snad rovněž i Čujkevičovi, Orlíkovi a ledakomu, neboť vy všichni se díváte na svět cizíma očima. My však již víme, kam to směruje, my jsme jiného mínění. *Pokorné telátko dvě matky ssaje* —.* To je to, co jsem ti chtěl říci, dítě!”

Otec na ni pohlédl a v dceřiných očích viděl to nejhorší, co jen otec viděti může — pohrdání.

Ještě níže sklonil hlavu nad stolem.

Osm svící blikalo v bronzovém svícnu. Duhovými barvami kmitalo se světlo v krystalových ozdobách na osmi ramenech svícnu. Krásný ubrus jako sníh se bělel na stole, a stůl až se prohýbal pod břemenem drahého nádobí. Se stěn shlížely portréty rodičů. A ten, jenž toto vše opatřil, seděl jako žebrák, bídou utlačovaný.

Motrii se zzelelo otce. Přitiskla se k jeho ruce: „Dobrou noc, tatíčku!”

* Lidové pořekadlo. (Pozn. překl.)

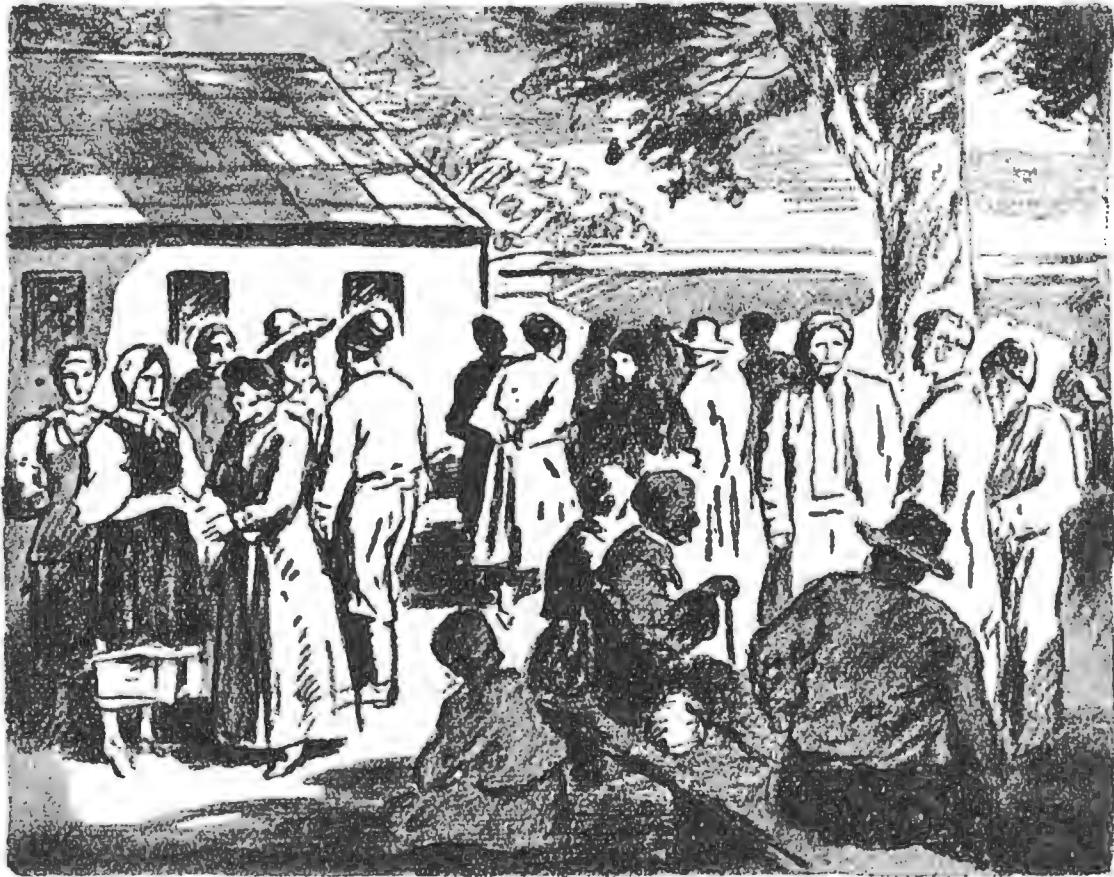
Pozvedl k ní oči, jakoby užaslý nad jejím hlasem, lahodným
a soucituplným.

Políbil ji na čelo. „Máš horečku?“

„Ne, táto, Moskalé mne zneklidnili.“

„Dokud jsem živ, nic se ti nestane. Mám ještě dosti síly,
abych obránil rodné hnízdo.“ Hladil ji po hlavě a Motria po-
cítila, jak se mu chvěly ruce.

Z R Á N A V K O V A L I V C E.

Čujkevič zůstal v Kovalivce. Marné bylo vzpírat se generálnímu soudci, nad to ještě po včerejší rozmluvě.

Neočekávaný příjezd carových vojáků utvrdil jej v přesvědčení, že je lépe přečkat nečas pod střechou, než v širém poli. „Přijde čas a vylezeme z díry,“ — pravil si, — „a nyní lépe nelézti lidem na oči.“ Je možné, že ne všichni ti moskevští darebáci zahynuli, snad se ledakterý potuluje, sleduje Čujkevičovy stopy.

Nač vyhledávati nehodu, a k tomu ještě i rána se docela nezahojila, takže v pádu nutnosti nemohl by se statečně — kozácky brániti.

Nestaral se tak snad o sebe, ale o své lidi. Byl za ně zodpovědným hetmanovi a i před svým svědomím. Vrátí se s dovo-

lené a bude je míti po ruce. Vyptá se jich, kde byli, co slyšeli, a tehdy možná bude viděti, je-li jim bezpečno zůstati u Kočubeje a očekávati hetmanova příjezdu, nebo nebylo-li by lépe vymysliti si něco jiného.

*Čekej nehody od vody a hoře od moře!**) Tato starost byla proň zároveň i rozptýlením. Zapomínal i na své vlastní utrpení, na Motriu. Zapomínal, třeba jen na chvíli, neboť docela zapomenouti nemohl, tím spíše, že bydleli pod jednou střechou a každou chvíli mohl ji uviděti nebo uslyšeti její hlas, jenž by poznal i mezi tišíci jiných hlasů, poznal by jej dokonce i z onoho světa, neboť nikdo neměl podobného hlasu, jako zpěv krásného. Proč mu tímto hlasem nechce povědět pravdy, proč jednou jakoby ho k sobě volala, po druhé zase odpuzuje? Nikterak ji nepochopíš.

S takovými myšlenkami usnul po včerejším poplachu; s nimi se i probudil za pěkného, krásného rána. Snídani mu poslali do jeho pokoje.

Pil a hleděl oknem.

Ve velkém vedlejším nádvoří, vedle soukromé kanceláře pana generálního soudce, bylo mnoho lidí. Dověděli se snad, že Kočubej přijel a přitáhla jich sem spousta: sedláci, měšťani, duchovní a jiní žadatelé. Bylť Kočubej pánum štědré ruky.

Jakýsi řeholník, bosý, otrhaný (patrně přišel z dalekých krajů) povídal cosi lidem, potřásal kozí bradou a mával pravicí, jakoby chytal mouchy.

„Lutherovu víru šíří,” — pravil, — „řeholníky, bohumilé a pobožné jeptišky žene z klášterů a bývalé vojáky dává do řehole.”

„Na Pána Boha patrně ani nemyslí,” — podotýká někdo z davu.

„Co nemyslí! Vždyť proti Bohu povstává!” — doplnil druhý.

„Zubožení duchovní lidé,” — kázal dále řeholník, — „ne-

*) Lidové pořekadlo. (Pozn. překl.)

mají zač koupiti vína, — s *borsčem*^{*)}) místo s vínem čtou svatou mši."

„Toho ještě svět neviděl, aby boršč přeměňoval se v krev Kristovu,” — zvolal rozčileně jakýsi strejda.

„Ve svatém kalichu místo hostie mouchy a všelijaký hmyz,” — křičel řeholník, zvyšuje hlas.

„Ticho, ještě tě uslyší,” — trhl jej někdo za kleriku.

Řeholník se odmlčel, ale po chvíli začal opět třásti hlavou a jakoby šepcem pokračoval: „Ti popi, kteří zpívají podle jeho noty, jsou nasyceni a pěkně oblečeni a jen ti, kteří se staré víry přidržují, slouží Bohu o hladu a v chladu, dráždí psy na cestách, vydávají sebe posměchu, jako já zde.”

„Antikrist,” — prohodil kdosi a dav umlk.

Čujkevičovi bylo jasno, že se mluví o caru. Divil se, jak je to možné, aby car měl v národě tolik nepřátel a neměl strachu. Jeden člověk drží všechny za krk a dusí. — Jestiť silákem.

„Nyní již ani slunce nesvítí jako za dávných dob.”,

„Pravdu říkáte. Bývalo za letního vedra, že mně pot proudil jako potůčky z jara, ale dnes toho horka jako bych ani necítil,” pravil jakýsi stařičký strejda.

„Povídají, že až on vystaví své nové hlavní město, i slunce tam prý přestěhuje; u něho bude teplo, a u nás zima.”

„Myslite? S čertem všeho dosáhneš. Bůh pomůže asi jen v dobré věci a čert je ochoten ke všemu, jen aby mu svou duší zapsali.”

„Ticho bud'te!” Hovor ztichl.

Čekali na řadu: řeholník se v kanceláři dlouho zdržel. Nelze dlouho mlčeti. Jakási žena začala:

„Ale nejhorší je to ubytování carských vojáků. Kradou jak havrani — pod zem schovej a Moskal přece vytáhne.”

„A tažení! Ženou nás, ženou bez konce. Za nedlouho nám zbudou jen ženy, děti a mrzáci. Chce zničiti křesťanský národ, ano!”

^{*)} Ukrajinská polévka. (Pozn. překl.)

„Říkají, že i ženy bude u nás bráti, neboť tam je jich málo, a k tomu jsou prý tuze mladé.”

„A co myslíte? Zabere nám ženy a pošle jakési čertice s ohony!”

„Ba ne, to se nestane. Náš hetman má rád ženy, — nedá,” vzdoroval, usmívaje se nějaký kostelník s rudým nosem, patrně *bursák*, propuštěný z *bursy* pro *pijáctví*.

„Což není on a hetman totéž? Jednomu pánovi slouží — tomu, který má krátké kopyto.”*)

„Slyšel jste, tati, zvonění, ale nevíte v kterém kostele:**) hetman, slouží, ale tamten ne, jestiž sám d'áblem.”

Čujkevičovi vyrazil na čele chladný pot. Chtěl jít a křičeti: „Lidé! Hetman není vinen, stará se jen o vaše blaho! Věřte mi!”

Ale jak se k tomu blahu dostati — myslel si — když národ bloudí v takové tmě, sám neví, jak jde. Kdo hodí na krk pevnější smyčku, ten i potáhne. A pust' je, zalezou ti do močálů, jako za doby tatarských nájezdů.

* * *

Do nádvoří zajel skromný, dvouspřežný vozík. Z něho se stoupila žena v hedvábném cestovním kabátě, šátečkem se třásla prach se střevíčků a šla do pokojů.

Cestou se kohosi ptala, je-li milostivá doma a zda přijímá.

Čujkevičovi se zdálo, že tento hlas již někde slyšel. Pohlédl oknem a poznal ji. Byla to šenkýřka z krčmy na Myrhorodské siinci, kde oné noci přespával.

*) Narázka na čerta. (Pozn. překl.)

**) Ukrajinské pořekadlo znamenající: něco zaslechnouti a špatně pochopiti. (Pozn. překl.)

I ona zde? Nepřišla asi se žádostí o dobrodiní, jest totiž bohatá. Snad v nějaké záležitosti.

Bylo tomu tak.

Zpozorovavši milého hosta, paní domu vyšla do zahrady.

Usedly zde na nové lavici pod lipou a besedovaly.

Podle přitlumeného hovoru Čujkevič pochopil, že šenkýřka přivezla milostivé choti pana generálního soudce spoustu novinek, jež ve své krčmě nachytala od všelijakých cestujících hostů.

„Určitě vím, že car chtěl vyznamenati manžela Vaší Milosti řádem Ondřeje, ale Ivan Stěpanovič s tím nesouhlasil. Ať prý mimo mne nikdo v Ukrajině jej nemá,“ — pravila šenkýřka. Čujkevič zaslechl své jméno. Zastyděl se, že se nesluší úředníku hetmanovy vojenské kanceláře naslouchati. Vzal čapku a sešel dolů.

Pokoje byly prázdné. Ani sluhů tu nebylo. Čujkevič se procházel pokoji jako labyrintem.

V jednom se setkal s Motriou. Vyšívala.

„Říkal jsi,“ — pravila nepozvedajíc oči, — „že jsem šťastna, jsem-li dcerou bohatého otce. Vidíš, jak to štěstí vypadá. Otec v kanceláři, matka se baví se šenkýrkou, jako s přítelkyní. Jsem samotna. Kdyby alespoň moje děvčata přijela z Batúryna, zpívala by mi. A tak — nudno. Jsem jako pták ve zlaté kleci, a přece chci něco činiti, ne však toto,“ ukázala na své vyšívání — „nýbrž něco užitečného, něco důstojného svobodného člověka, a nezabývati se prací otrokyně.“

Čujkevič na to neměl odpovědi.

Motria po krátké pomlčce, pokračovala: „Tahle šenkýřka je zlý duch. Našeptává matece do ucha všelijaké báchorky, aby se jí zalíbila. Je pravda, že ona vždy něco ví, neboť má krásné dcery. Vždyť jsi je viděl?“

„Krásné.“

„A jak krásné! Naši páni po nich blouzní, a ony vytahují od nich peníze a všelijaká tajemství. Tak, tak, kozáče, chraň se krásné ženy, chraň se! — Tahle šenkýřka — pouze tobě to říkám — štve moji matku proti hetmanovi. Proč a nač —

nevím, snad je to asi komusi potřebné. Já si však myslím, že už jen proto, že je naším hetmanem, je nutno mu zachovatí věrnost . . . Že ano?"

„Ano! Až do smrti; proto jsem kozákem, abych nezrazoval svého atamana.“

„Proto tě mám ráda.“

„Jen proto?“

Čhtěla jsem říci, že za to máš moje uznání.“

„Jsem velice potěšen slyšeti z tvých úst uznání, Motrio!“

„Pravda?“

„Nejsem žvanilem, na plano nemluvím.“

„Já rovněž nemám ráda žvanění a se všelijakými „miláčky“ a „květinkami“ ať se nikdo ke mně nepřiblíží, neboť, ač jsem dcerou generálního soudce, vyrazím mu zuby.“

„Víš co, Motrio? Podle mého mínění, máme cosi společného.“

„Ale co?“

„To, že ty nemáš ráda planých řečí a já rovněž; ty stojíš za věrnost hetmanovi, já také.“

„Máš pravdu a jsi snad pro mne zajímavější než kdo jiný.“

„Pouze zajímavější?“

„Což je ti to málo?“

Pozvedla oči a pohlédla na něho. Jako by někdo otevřel Čujkevičovi nebe a jako by nějaká síla jej tam táhla. Ale u rajské brány stál anděl s plamenným mečem. Motria zase sklopila oči.

„Je, je!“ — děla — „jak jste hloupí vy hoši! Jen se na spodnici zahledíte a už vám srdce hoří. Kdybych já byla hochem, tak by děvčata za mnou hynula.“

„Zajisté.“

„Nu ovšem, že zajisté, neboť neunášela bych je pláčem, ale mečem pánila bych je jako požár, metla bych — jako smrt.“

Odhodila svou práci zatínajíc pěsti, povstala a pravila: „Ach, jaká je to rozkoš býti čilá, mohutná, hrozná, jaká rozkoš! Jen po této rozkoši toužím. Po jiné nikoliv; jen po této. Nasednouti na divokého, nezkroceného oře a uháněti, uháněti nazdařbůh, rozdupávati vše nicotné a slabé, co se slunce bojí a

před větrem se sklání — ať hyne! Uháněti, zapomenouti na vše a uviděti něco nového, mohutného, snad i hrozného, děsného, ale jiného, ne — takového!”, — usedla a rukou kolem sebe ukázala.

Čujkevičovi proudil oheň tepnami.

„Motrio! Jak jsi krásná, Motrio!”

Přistoupil k ní. Hořel. „Mluv dále, Motrio, mluv! Nebo lépe mlč! Zblázním se. Musíš býti mojí, Motrio! Slyšíš? Musíš!”

„Pro mne není přinucení!”

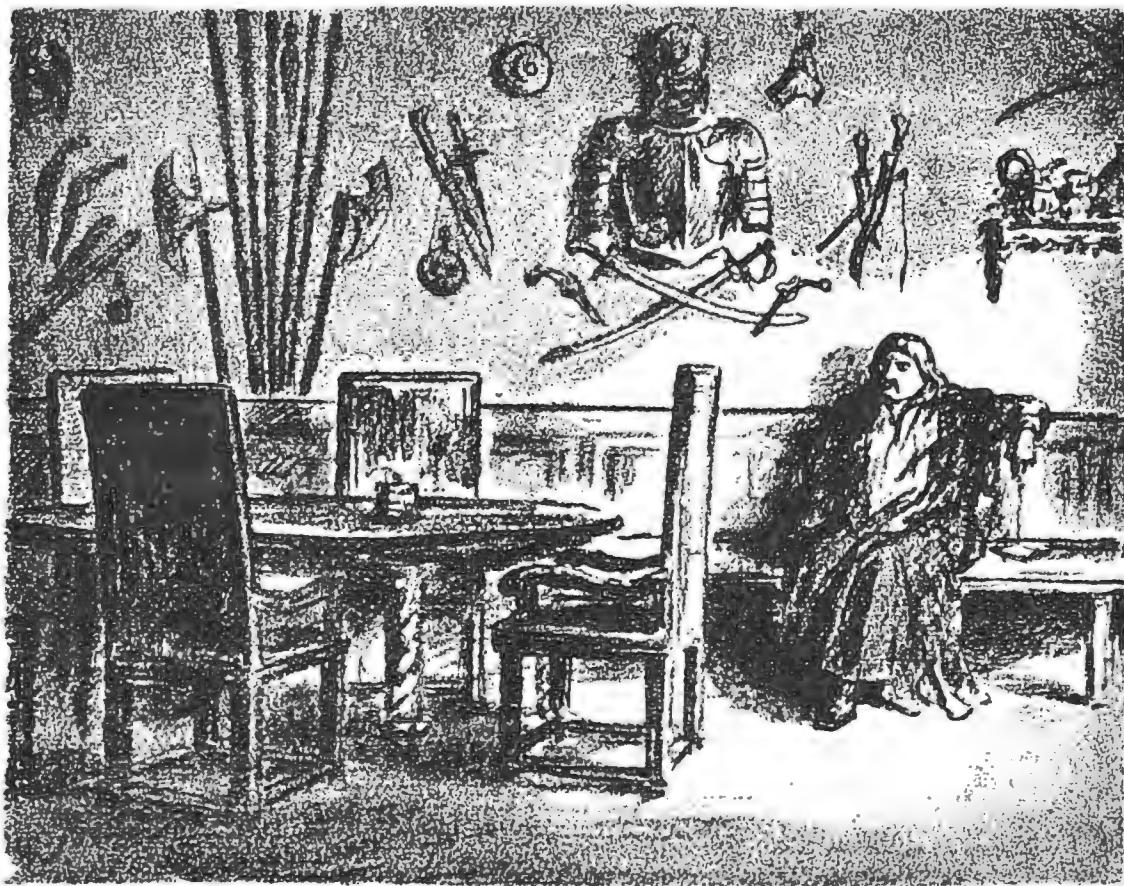
„Však budeš, pravím ti, budeš má! Budeš!” — děl, vztahuje k ní ruce, jakoby ji chtěl uchvatit a unášeti daleko, daleko.

Ale vtom mu ruce slabostí klesly a hlava se sklonila. Otočil se a odešel.

Dívala se za ním, až zavřel za sebou dveře.

Pak se zasmála.

K O Č U B E J O V A
S V A T Y N Ě.

Mezi pracovnou a ložnicí generálního soudce byla nevelká světnice, kterou si rozkázal zařídit podle své chuti, aby nebyla „po panSKU“, nýbrž „po kozácku“.

Nebylo tu ani zbytečných záclon na dveřích a oknech, ani tureckých koberců, které by překážely kozáckým botám, nevzdychala po koutech měkká křesla, ale pod stěnami stály pevné dubové lavice, uprostřed kulatý stůl, křesla s pohodlnými, a vysokými opěradly, do nichž i medvědi by si mohli bezpečně usednouti a nepropadli by. Na stěnách visely ručnice a pistole rozmanitých druhů a tvarů, drátěné košile, leskly se

pancíře, přilby, bohatě zdobené stříbrem a zlatem, okrášlené nesmazatelnými písmenami, vyrytými ostrými meči.

Generální soudce si rád prohlížel tuto sbírku zbraní, a při tom vzpomínal, kdy a kterou z těchto zbraní měl na sobě, co mu poskytl osud, jakých dobrodružství zažil.

Byly jakoby živí svědci jeho mladých let, jako rytířský deník, psaný ne jím, obraz neklidného kozáckého života.

Na policích stály všelijaké džbány, kalíšky, číše, poháry, čerpače a rohy, které mu rovněž připomínaly všechny hodkvasy a bankety přežité s věrnými továryši ve vojenských taženích.

Prohlížeje tyto předměty, generální soudce se usmíval a utíral své silné rty, jakoby si připomínal někdejší chut. „Bože můj! Kolik všelijakých *nastojek*, *nálivek*, *vařenuch*, *zapekanek* a *spotýkačů*.*) Bylo by možno tou vodičkou celý rybník naplniti.”

Této světnici říkal Kočubej „má svatyně“. Zde rád odpočíval. Sem mu obvykle přinášeli snídani, aby nebyl nucen se rychle oblékat, neboť jeho žena si od něho přála, aby přicházel slušně oblečen, s límcem rádně zapnutým zlatým knoflíkem a s hezky zavázaným pasem. A přece jest každému známo, že s tímto pasem je největší trápení. Jest příliš dlouhý a aby ho dal do pořádku, džura přišpendluje pas ke kabátu na samém bříše svého pána a ten se musí točit, aby navinul na sebe pas, točit se do závratí a potom jej musí připnouti, aby konce nebyly ani příliš dlouhé, ani příliš krátké.

Nyní je to všechno pro Kočubeje příliš velkou námahou. Jest příliš solidní a trochu pohodlný; stáří vymáhá pohodlí. A ve svatyni je pohodlno. On jest zde jako „u sebe doma“. V jiných pokojích zase vládla manželka.

Kdysi za staré doby všechna kozácká a důstojnická obydlí se podobala ponejvíce této „svatyni“. Až za hetmanování Ma-

*) Druhy kořalek připravovaných v domácnosti převážně z višní.

zepova, začali si ukrajinští páni stavěti nádherné paláce, jestiř známo, že „*ryba páchne od hlavy.*“*) To je jedno a pak bylo nutno moskevským vojevodům a ostatním carovým lidem ukázati, že „nejsme ti poslední“, a upřímně řečeno, naši páni již trochu zpanštěli.

Nyní, časně ráno po chutné snídani sedí Kočubej ve své svatyni a přihlíží k malbám, jež teprve minulý týden zakončili kyjevští a lvovští malíři, ba ještě barvy ani nevyschly a vlhkem se lesknou.

Pod stropem se vine vinná réva, tu a tam visí žluté až zlaté a modré až černé hrozny. Tyto rozdělovaly malbu stropu na několik dílů, na nichž bylo namalováno několik veselých a vtipných episod.

Jeden — totě Bacchus v ukrajinské vyšívané košili a s dýmkou v ústech. Sedí na objemném sudu a hostí lidi kořalkou. Nad obrazem je nápis: „*Člověk není prasetem, více než jedno vědro nevypije.*“

Druhý znázorňuje silného kozáka, jenž by patrně mohl jedinou ranou pěstí i vola zabíti; úplně vyzbrojený sedí na krásném, bujném oři, toho však s oprátkou na šíji táhne na provaze Moskal v lýkových bačkorách. Nápis zní: „*Silný je medvěd, ale má kroužek v nose!*“

A na třetím mladá žena, plná zdraví a krásná, taková milá a sladká, jako by teprve nyní se vrátila z kostela od večeře Páně; jednou rukou táhne za knír svého zavalitého muže a druhou mu buší do záhlaví, aby pospíšil z krčmy domů. Zde rovněž nápis: „*Je ti dotud žínka milá, dokud tě za kštici neuchopila.*“

Podobné obrazy zdobili celý strop svatyně a zbývalo jen seděti, nalévat kalíšky, dívat se a smáti. Vše zrovna žilo, jakoby na té mrkalo a k tobě promlouvalo.

„Tenhle třetí obraz jako by činil narážky na mne“ —

*) Lidové pořekadlo. (Pozn. překl.)

myslí si Kočubej, — „malíř použil ovšem jiných osob — nemohlť vydati posměchu generálního soudce v jeho vlastním domě. Ale podařilo se mu to. Stojí to za těch čtyřicet červonců, jež si odvezl z Kovalivky, ale které prohýřil v mé krčmě na poltavské silnici, bavě se tam s krásnými šenkýrkami plné tři dny a tři noci. — — *Křen do úst jeho tetě!*^{*}) Co si však myslím! Za několik dní přijede hetman a já tady sedím a dívám se na tuto malbu, *jako beran na nová vrata?*^{**}) Musíme jej slušně uvítati — ať zví, jak Kočubej hostí. Říkávají, že sláva na vratech nevisí. Lež! Naopak: vždy tě malují dle tvého zevnějšku — *poznáš pána po holeních!*^{***}) ... Ať si Ljubov Fedorivna třeba onemocní zlobou, ale pohostím Ivana Stěpanoviče tak, že by lépe ani on sám nedovedl.”

„Hej, je tam někdo?” — zatleskal dlaněmi a na prahu se objevil džura.

„Zavolejte mi kuchaře Semena, ať sem ihned přijde!”

Kuchař Semen, celý bíle oblečený a v bílé čapce na podholené hlavě, stanul na prahu. V rukou měl obrovskou měchačku, jíž pilně pocvičoval své kuchaříky.

„V jakém stavu jsou naše zásoby?”

„Všeho destatek, Vaše Milosti.”

„Máme hostiti hetmana.”

„Třeba i cara; vyhovíme!”

„Soudím taktéž. Všelijakého masa máme sami dosti; nebude-li nám však chyběti různého koření, od kterého, pravda, jen zbytečně v žaludku tlačí? Dej pozor: Kovalivka není jako Kyjev, ba ani jako Batúryň; bude-li něco chyběti, nekoupíš ani si nevypůjčíš. *Sedneš jako do bábiny bačkory.*^{§)} Neudělej mi ostudy!”

„Nechť Vaše Milost nemá starostí, máme všeho dost. O mase hovězím, telecím, vepřovém a skopovém není ani třeba

^{*}) Žertovná nadávka.

^{**}) ^{***}) Ukrajinská pořekadla.

^{§)} Ukr. pořekadlo. Znamená: budeš míti ostudu. (Pozn. překl.)

mluviti a rovněž i hus, krocanů, pantarek a bažantů máme tolik, že jimi můžeme nakrmiti celý pluk; o sladká jídla rovňež jsem se postaryl. I rybu máme. Jen zvěřiny bychom potřebovali více."

„Hle, a mne to ani nenapadlo! Ale nač máme zde tolik pěkných lesů? Nezapomínej, že s hetmanem přijede na stojanů, kozáků a sluhů, snad jich bude i na dvě stě, možná, že se zdrží u nás i celý týden, — nebylo by snad dobře poslati do našich jiných statků pro kuchaře? Neměj však obavy; svěřím ti velení nade všemi. Po tu dobu budou pod tvým regimentem, totiž pod tvou měchačkou.”

Kuchař souhlasil, aby mu bylo přivoláno k ruce ještě několik osob.

Kočubej rozkázal předvolati z pivovaru sládka se vzorky nového piva.

Sládek donesl dva cínové džbánky, přikryté bílým plátnem.

„Posad' se,” — řekl generální soudce, — „naplň poháry. Mám-li hostiti vznešené hosty, sám dříve musím omočiti kníry, aby se náhodou lidi nesmáli, že Kočubej ani dobrého piva nemá.”

Sládek, Němec původem, jenž na Ukrajině zařídil již několik pivovarů přisedl na sedátko a netrpělivě díval se do obličeje Kočubejovi, který zvolna táhl výrobek z ukrajinského chmele a ječmene, hlučně mlaskaje jazykem.

„Není špatné, možno je pít. A mnoholi's navařil?”

„Dosti, Vaše Milosti, dosti!”

„Dej pozor, neboť jsou-li kozácké nohavice dosti široké, jsou jejich útroby ještě širší. Vidíš ten nápis: člověk není prasetem — více nežli jedno vědro nevypije. Dle toho se musíš řídit. Několik sudů výtečného piva musí být pro hetmanův stůl. Však to už sám víš, lépe než já. Nemusím tě poučovati. Jdi a zavolej mi stolníka.

Tak po řadě procházeli Kočubejovou „svatyní” všichni hodnostáři jeho pohostinského domu.

Přetřásal s nimi tuze vážně, zásadně a všeobecně každou drobnústku, aby si, chraňbůh, neudělal ostudy před Kyjeváky, neboť oni si tam při hetmanově dvoře dobře jazyky nabrousili.

Když poslední odešel, Kočubej povstal a pokřižoval se:
„Můj Bože, měl jsi ty někdy hetmana svým hostem?“

D I A N A.

Generální soudce jezdil na hon v kočáře.

Snad se to zdá nezvyklým, ale proč taková solidní osoba jako nějaký mladý kozáček má poskakovati na rozhýčkaném koni?

Kdysi měl Kočubej tuto ušlechtilou zábavu rád, dnes však připomíná mu snad uběhlá mladá léta.

Jede, aby osobně dohlížel na výpravu a aby se mohl pochlubiti, že Kočubej prý sám nastřílel zvěřiny pro pohostění hetmana.

Požádal i Čujkeviče, aby se posadil vedle něho. Budou prý cestou spolu rozmlouvati. Je milé pohovořiti si v lese za šu-

motu stromů, kdy vane teplý vánec a ochlazuje tvé zpocené čelo.

Avšak kozák se hanbil vsednouti do kočáru; jel vedle na svém milovaném oři.

Občas prohodil jeden, nebo druhý několik slov. O rozmluvě na této lesní cestě nebylo ani pomyšlení. „Ach, Bože můj!“ — křičel generální soudce pokaždě, když kola se převalovala přes velké kořeny, podobné obrovským hadům, kteří vylézají ze svých děr a vyhřívají se na slunci. „Bože můj! Kdysi jsem míval tak rád hon! A nyní —? Nebýti očekávané hetmanovy návštěvy, raději bych seděl doma.“

„*Pro každý věk je svůj lék,*“ — odvětil Čujkevič.

„Ale pro můj věk jest nejlepším lékem odpočinek. Avšak oni mne nenechají odpočinouti si.“

„*Nedává Ljubov Fedorivna*“ — pomyslil si Čujkevič.

„Mnoho starostí mi činí tato soudcovská hodnost. I zákonům nechceš křivditi i v souhlase se svědomím si přeješ žít.“

„*Judicit in scillam, qui vult vitare charibdam,*“ — přisvědčil Čujkevič, který si občas liboval okrašlovat svou řeč latinou, což bylo v Ukrajině zvykem.

„Ležíš mezi kladivem a kovadlinou,“ — naříkal Kočubej, — „raději bych vyskočil z této kovárny a je po všem. Ale není to kozácké ustoupit z bitevního pole. Musíš tahnouti jařmo, pokud máš v sobě trochu života.“

Najednou kočár tak vysoko vyskočil, že generální soudce málem div z něho nevyletěl a sobolí čapka jen zázrakem se mu udržela na hlavě. „Hej!“, houkl na kočího — „kosti mi rozmlátíš, stůj! Vylezu.“ Kočár se zastavil, Čujkevič zadržel svého oře a Kočubej s pomocí svého džury vylézal z kočáru.

„Uh!“ — řekl, utíraje šátkem obličeji. „Nenavykl les panským kolům, nic naplat! Musíme si trochu odpočinouti. Prostří, klouče, koberec na trávník, abychom si neumazali svých šarovarů*) a podej sem láhev a kalíšek. Napijeme se na zdar naší zelené doubravě a střelci nechť si střelí. V noci, po ho-

*) Široké kozácké nohavice. (Pozn. překl.)

nech shromáždí se zvěř na poradu a řekne: náš pan generální soudce je dobrým střelcem — nejednomu zajíci ponechal život —, ho-ho-ho!”

Smál se až doubrava duněla. Byl potěšen, že jím kočár již neotřásá a že Ljubov Fedorivna zůstala daleko od něho. Ona nepropustí ani jediného slova. Vždy musí něco podotknouti a upřímně řečeno — vždy má pravdu. Ó ta má hlavu —! S hloupou ženou trápení, avšak i s moudrou těžko — co máš dělat!

*„Se žínkou je stálá bída
a tabák i lulka
na cestě kozáku
ať je jak chce, vždy se přidá,” —*

zanotoval Kočubej, připíjeje Čujkevičovi. „Je to škoda, že v písni zapomněli na kalíšek a ten je u nás znám dříve, nežli lulka.”

„Nebylo by lépe, kdyby nám nebyl vůbec znám?” — podotkl Čujkevič.

„Neříkej toho. Bez kalíšku by nám bylo teskno jak doma, tak i na cestě. Žehnej Bůh tomu, kdo jej vynalezl. Moudrá je to věc. Hle, jak se nám usmívá!”

Na kalíšku se lesklo slunce a opravdu jako by se usmíval.

„Člověk nechodí jednou nohou, nýbrž dvěma. Napijme se po druhé!

Napili se.

„Vypij tři a kníry si utři.”

Napili se po třetí a zajedli tím, čím Bůh podělil. Kočubej si přestal naříkat na své stáří a na velkou práci. Dal se do politického hovoru. „Jak soudíš, kozáče, proč hetman jede ke mně? Vždyť nyní má všelicos jiného na práci. Pouze pevnost — jaká starost! A válka! Všelicos lidé povídají o našem hetmanovi a já přes to, že ho znám z doby, kdy jsme ještě spolu u Samojloviče sloužili, přes to, že jej znám půl kopy let, ani za mák nechápu, co v jeho srdci vězí.”

Kočubejovi se chtělo dověděti se cosi od Čujkeviče o Maze-povi, ale tento mlčel.

„Jak vidím, nejsi nyní příliš rychlý k besedě,” — zmínil se generální soudce. — „Tak tedy abychom neplýtvali drahým časem, napijme se po čtvrté; mámeť čtyři doby roční, čtyři díly světa a čtyři kouty v chatě!”

Vypili i čtvrtou.

„Po kalíšku, po dvou a opět jich bude pět,” — prohodil Kočubej, ale Čujkevič přijímaje z jeho ruky kalíšek, prosil, aby tento byl poslední, neboť se mu už i bez toho z kštice kouří. „Jsi ty kozák a k tomu ještě kancelářský úředník samého hetmana? Jen samá ostuda — nic více! Schází kozácký rod, hubne. Ale což? *K políbení není nucení*. Nechceš — nutit tě nebudu, ale i sám píti přestanu, vždyť nejsem pijákem.”

Tak řekl, vstal, velel podati lovecký roh a zatroubil.

Čujkevičovi ani nenapadlo, že by generální soudce tak mistrně ovládal lovecký roh. To umění pochází ještě z dávných dob, kdy Ukrajina byla pokryta obrovskými lesy, které tehdy ještě nebyly zločinně spalovány pro dobývání potaše, určené k prodeji za hranicemi za nicotné peníze.

Pěkně hrál generální šoudce. Z tuřího zakrouceného rohu vyluzoval takové zvuky, jichž není možno vylouditi ze žádného nástroje. Těmi zvuky se ozývala doubrava, jakoby si připomínala zašlé časy, jakoby srdečně rozmlouvala se svým vládcem a radovala se, že ji navštívil, a žádala si, aby měl s ní slitování a neobětoval ostré sekyře jejích krásných stromů.

Rozkročiv se ze široka a pozvednuv hlavu vysoko vzhůru, generální soudce nabíral do své hrudi co nejvíce vzduchu a tehdy vpouštěl jej do rohu a roh rozesílal zvuky daleko nad vrcholy dubů, které předávaly tuto hudbu jeden druhému až do modré dálky. Odtud se vracela podvojná, ba i potrojná ozvěna, takže všecek lesní prostor se naplnil hlasitými zvuky.

Kočubejovi odpovídaly jiné rohy, ale již ne tak mohutné a hlasité, jako jeho.

Čujkevič utonul v té lesní hudbě, před ním zjevně oživila příroda, zachvěly se tajuplným životem nesčíslné listy stromů, zatančily si víly.

Zdálo se, že hle — hle zaštěkají psi a s lukem přes rámě

a měsícem ve vlasech zjeví se bohyně Diana. Svými myšlenkami se přenášel k dávno minulým dobám, do říše plné fantastických kouzel, která skutečně neexistují, po kterých touží občas jeho mladá duše, cítíc v sobě poetický vznět.

Vícekráte jeda koňmo po loukách, potažených závojem večerního soumraku, povoloval svému oři otěže právě tak, jako svým myšlenkám. Zdálo se mu, že jel do jakési pohádkové říše, k začarovanému paláci, v jehož dveřích stojí princezna zázračné krásy a čeká na něho.

Ale je to ku podivu! Ona princezna se obvykle podobala Kočubejově Motrii. Měla rovněž takové temné brvy nad zasněnýma očima, právě takové vyklenuté bílé čelo, tentýž nerozluštěitelný úsměv na rtech, který může přivést kozáka k nejvyššímu unešení i k nejčernějšímu zoufalství —. Motria!

Byl ze svých myšlenek vyrušen střelci, kteří se na znění Kočubejova rohu sbíhali se všech stran.

Před některými z nich nesli džurové na nosítkách zastřelenou vysokou zvěř a drobnou nesli sami upevněnou na řemenných smyčkách u pásku, připomínající dávné pralidi, kteří se s kořistí vracejí z pralesů ke svým jeskyním.

Nepostříleli málo. Lesní nebožtíky rozložili kolem Kočubeje na zelený trávník, okrašlujíce jej na červeno.

„Ho-ho-ho!” — vesele houkal Kočubej. „Jak vidím, moje lovecká společnost nemarnila času. Nevrátíme se domů s prázdnou. Nepatří-li vám za tuto práci nic lepšího, tak si zasloužíte alespoň kalíšek dobré kořalky.”

Z bezedného starobylého kočáru byl vydobyt pěkný soudek a kalíšky kolovaly v rukách lovců. Nikdo se neomezil tím, že by se napil a otřel si knír, který měl rovněž chuť na kořalku, ale každý doprovázel kalíšek nějakým vtipem, neboť kdo neuměl říci něco vtipného, považoval se za nedovtipu, nemotoru a vůbec za člověka, málo světa znalého.

Byli to ponejvíce lidé z Kočubejových statků, lesníci, hajní, šafáři a správcové; hosté nebyli zváni proto, že celá kořist byla určena Kočubejově tabuli pro pohostění hetmana.

Čujkevič vypil ještě jeden, dva kalíšky, aby Kočubejovi lidé neřekli, že hetmanův kancelista jimi pohrdá. Ale zpozorovav,

že kalíšky kolují čím dále, tím rychleji, a že to kolování nebere konce, vyklouzl nepozorovaně z lovecké skupiny, chytil za uzdu svého oře a vlekl se k okraji lesa.

Před ním se prostírala širá planina, porostlá vysokou travou, za ní počínalo rákosí, jímž probleskovalo jako stříbrné zrcadlo velké lesní jezero. Do jezera se vlévala a z něho se dále vinula říčka, asi jedna z těch, nad kterými byla rozložena Kovalivka. Čujkevič usedl pod stromem, držel svého koně za uzdu a rozhlížel se.

Dlouhou dobu se zdržoval při hetmanově dvoru, měl plnou hlavu dvorního lomozu, všelijakých pověstí, pomluv a klepů, všelijakých intrik, úskoků, bez kterých se žádný dvůr ani neobejde. Proto mu bylo milé alespoň na okamžík zapomenout na to vše a pobýti o samotě s přírodou, která jako matka zbloudilého syna, přivine člověka ke svým bujným řadám po každé, když se k ní přiblíží. Zahleděl se do modra nebes, do nehybného stříbra tichého jezera, sledoval let ptáků vyplášených hřímáním ručnic a řevem smrtelně poraněné zvěře a myslil si, že takový děs, taková smrtelná hrůza ovládá rovněž i lidi, když se nad jejich tichými příbytky zjeví se svými rudými pochodněmi bohyně války. I bylo mu líto těch ptáků, těch zvířat, jimž lidé nedávají klidu a těch lidí, jež vojna burcuje.

Proč se tak děje na světě, proč je život pouhý boj, pouhé nekonečné zmítání? Kdy tomu všemu bude konec, kdy zavladne království Boží na zemi?

I připomněl si Čujkevič svou nedávnou srážku s Moskaly, v níž několik jich životem zaplatilo za loupež. Připomněl si, s jakým zápalem se tehdy vrhal do boje, zapomínaje na nebezpečí, které jemu a jeho lidem hrozilo. Boj nebyl právě tím nebezpečím, ale následky, které hrozí ještě dnes.

Ptal se sám u sebe, co ho donucovalo k tomu urputnému zápasu; zdali pocit spravedlnosti — nutnost obrany jeho rodáků proti cizincům, zda pouze přirozená chuť zápasiti a prolévati krev, čemuž obvykle říkají rytířská statečnost? Nebyl s to odpověděti na tuto otázku, ale cítil, že mu ona není milá,

a kdesi tam v hloubce jeho srdce zbylo něco hořkého jako usazenina ze silného vína na dně poháru.

Snad mezi těmi zabitými byli synové, jedináčkové matek vdov, jež budou marně očekávat jejich návratu a nedočkají se —. Snad některý z nich zanechal děvče, které ho upřímně milovalo. — Bude po něm do smrti toužiti a proklínati ten meč a tu ruku, jež zničila její štěstí —.

Smutno. A jak ještě! Ale nijak tomu nepomůžeš. Taková je doba. Dost již nám býti stádem pokorných ovcí, jež beztrestně roztrhávají vlci. Proti vlku nutno býti zase vlkem, aby obránili rodné stádo. Kéž by obránili, neboť jak to možno viděti na generálním soudci, nejsou všichni hotovi a ochotni k obraně. Zpanštěli a jsou zbabělí. Navykli majetkům a pochodlí, dobrému jídlu a silnému pití. Projedí a propijí Ukrajinu. Zbude-li času pro práci, když sedí při obědě dvě, tři hodiny. Není-li tažení, tedy hodokvasy a pro práci ani nezbývá času. Pospolitou obětí chtějí koupiti klid a blaho. Ale jaká je cena onoho klidu a blaha za křivdu koupeného? Čujkevič nechce ani toho, ani onoho. Bude-li to nutné, dá i svůj život na obranu rodné země. Neboť nač mu ten život? Šťastným přece nebude. Je-li štěstí možné bez Motrie?

„A s ní?”

Doubrava jakoby chápala jeho myšlenky, začala hlasitě šuměti, kývajíc větvemi nad jeho zarmoucenou hlavou, jako by děla: nejsi první ani poslední. Jak dlouho pamatuji tuto zem, vždy se ji křivdí a kdy se ta křivda ukončí, Bůh svatý ví.

* * *

Čujkevič pustil koně, natáhl se na trávníku a očima i myšlenkami utonul v modrém nebi. Spolu s bílými oblaky letěl výše a výše.

Najednou jeho oř napnul uši, obrátil se do leva, natáhl svou pružnou šíji a zaržál.

Čujkevič se dle zvyku vzchopil a chytil za otěž. Přiložil ruku k čelu, jako stínítko nad očima a rozhlížel se.

Za chvíliku vzkřikl: „Diana!” — a skočil na koně. — „Diana!”

Planinou jako smršť letěl černý rozhýčkaný oř a na hřbetu nesl Motriu. Vítr rozpustil její vlasy, široké rukávy vlály jako křídla, oči jako dvě hvězdy svítily.

Letěla ke své zkáze. Vpředu řeka, vlevo jezero, vpravo les. Rozhýčkaný kůň se neohlíží na překážky, letí k záhubě.

Bez váhání zabodl Čujkevič ostruhy a hnál se Motrii vstříc.

Jakoby dva mraky letěly na sebe — bílý a černý. Každou chvíli se mezi nimi zmenšovala vzdálenost — ještě mžik a srazí se.

Ale právě v ten mžik Čujkevič pevně levicí zatáhl otěže a pravicí tak zručně uchopil Motriina koně za ocelové udidlo, že ten až přisedl na zadní nohy a předníma uvízl ve vzduchu. Pokusil se vyrvati z pevných rukou kozáka. Ale Čujkevič trhl udidlem a kůň stanul jako přimražený. Jen dupal na místo a vyhazoval z úst kotouče bílé pěny.

„Pust!”, — vzkřikla Motria a v jejích očích zaplanul takový zuřivý hněv, jakého v nich Čujkevič jakživ neviděl.

„Pust, pravím ti, nebo —”, a pozvedla ruku.

Čujkevič obrátil svého koně, takže stáli oko k oku.

Chvíli se dívali na sebe jako nepřátelé na bitevním poli a potom ji sevřel ruku svou pevnou dlaní a promluvil pevným hlasem: „Motrio, vzpamatuj se! Co je ti? Motrio!”

„Kéž bych měla zbraň —.”

Bleskurychlým pohybem vytasil svou šavli a podal jí: „Račiž!” — řekl a čekal, co ona učiní.

Chvíli se naň dívala a potom sklopila oči.

„Chceš mne přemoci a odzbrojiti —?”

„Kdo ti to pověděl, Motrio? To se mi ani nezdálo, přísahám ti na své i tvé štěstí.”

„Nevěřím!”

„Věř, nevěř, ale dím ti pravdu.”

„Ha-ha-ha!”

„Co je ti, Motrio! Uklidni se! Jak je možno usednouti na takového koně? Co tomu řeknou otec a matka?”

„Co jim bude libo.”

„Toť smrt.”

„Té se nebojím.”

„Šílenství!“

„Tys nevěděl? Jsem šílená —.“

„Ne, jsi jen svévolná, Motrio, svévolná.“

„Jsem vzteklá. Vari z cesty, nebo běda tobě a běda mně. Slyšíš?“

„Ne.“

„Pust koně! Pust ho!“

„Jednou jsem řekl ne, tak také nepustím! Za koho ty mne máš, Motrio? Za svého džuru? Což nevím, co činím? Se mnou se vrátíš! Samotnou tě nepustím, leč že bys mne zabila. Šavle je ostrá — posluž si —.“

Neodpověděla ničeho, jen se hryzla do rtů, a řadra, jež se rychle a vysoko vzedmula, prozrazovala, jak ji vzkypěla krev v srdci.

„Vidíš, Motrio, cítíš, že nejednáš správně. Neboť kdybys tak necítila, šavle bys neodmítla, jeť ostrá jako břitva a já bezbranný.“

„V tom vězí všechno hoře, žes bezbranný — nemáš druhé šavle?“

„Souboj? Ne, Motrio, toho u nás ještě nebylo, aby kozák s děvčetem zápasil. Naše šavle ať čekají na jiného nepřítele.“

„Jsi mi tím nejúhlavnějším nepřítelem!“

„Já?“

„Ty, ty, ty! Proč se plazíš za mnou jako stín? Proč mi nedáváš klidu?“

„Nejsi vůči mně spravedlivá, Motrio!“

„Jsem zlobná —.“

„Ne, nejsi zlobnou, neznáš sama sebe, ale vůči mně nejsi spravedlivou. Nepřijel jsem do Kovalivy o své vůli, ale poslal mne hetman. To víš. I ve tvém dvoře jsem tě nevyrušoval, nevyhledával jsem setkání s tebou, ačkoliv jsem si toho velmi přál. Tys sama, Motrio, pečujíc o mou ránu, polichotila mé naději, že nejsem ti lhostejným. A tvoje starost o mne a o mé lidi, když carští vojínové dotírali na váš dvůr?“

„Bylo to jen mou povinností a více nic.“

„Nechť je tomu tak, ale jsem člověkem a tonoucí člověk přirozeně i břitvy se chytá —.“

„Pravdu díš, jsem břitvou, ostrou břitvou, nech mne!“

„Na mně jest rozhodnouti, mám-li tě zadržeti, nebo pustiti.“

„Poroučím ti!“

„Tvůj rozkaz je málo. Zde rozhoduje osud. Před souzeným ani na koni neujeďeš. Není i mně tedy svou souzenou minouti ani na takovém oři, jako je tenhle tvůj.“

„Ale já minu.“

„Koho?“

„Souzeného.“

„Snad. Zatím však je tvůj oř v mých rukou a hle, je klidný, jako by svého pána pocítil.“

„Nenávidím tě!“

„Není pravdou, to jen tak říkáš.“

„Vím to jistě.“

„Když víš, tak nenávidíš. Od nenávisti k lásce pouze jeden krok. Mám strach před lhostejností, neboť ta jest pouští.“

„Že je pouští?“ — otázala se Motria, — „tedy věz, že jsi mi lhostejný, — mezi námi poušt.“

„Ty sama tomu nevěříš, Motrio. Nezapírej, nech mě říci, co mám na mysli. Proto jsi ke mně zlá, že se obáváš, aby ses do mne nezamilovala, ano?“

Motria se rozesmála svým záhadným smíchem.

„Vysmívej se, Motrio, vysmívej se, snad ulehčíš svému srdci. Mne tím smíchem neodpuďíš a ničím neodstrašíš.“

V lese opět začaly hřímati výstřely. Patrně generální soudce zakončil hostění svých střelců a v honu se pokračuje snad ještě s větším nadšením, než dříve.

„Motrio,“ — začal za chvíli Čujkevič, — „nelze nám zde déle státi, neboť koule rozumu nemá a střelci vypivše přebytečný kalíšek, snadno nás mohou trefiti místo zvěřiny.“

„Ať si trefí!“

„Děkuji ti za lásku. Nechci hynouti místo nějakého zajíce, aneb srnce,“ — řekl usmívaje se Čujkevič.

Jeho klidný hlas a lahodný úsměv konečně učinily dojem na Motriu. Trochu se uklidnila.

„Kam pomýslíš jeti?“

„Sám nikam, ale s tebou. Zde na tomto nezkroceném koni tě nenechám.”

„Džura?”

„Chceš urážkou se mne zbýti! Znám tento úskok. A sama zajisté ve své duši lituješ těchto slov. Jsem džurou? Což tak džura vyhlíží?”

„Nu, když nejsi džurou, tedy hetmanovým poslem.”

„To je k mé hrdosti a nikoliv k hanbě. Hetmanovi sloužím — sloužím národu. A národ, toť my.”

„Co tedy chceš?”

„Chci, abychom se pohnuli z tohoto prokletého místa,” — řekl Čujkevič a obrátil koně.

Motria se nevzpírala, patrně kozácká odhodlanost ji odzbrojila. Jela, plácajíc svého oře.

„Bylo to tak krásné,” — pravila jakoby k sobě a ke svému splašenému oři — „Stromy se kmitají před zrakem, zem pod nohami koně utíká, jako ve vzduchu visíš, jako na křidlech letíš; zapomínáš na vše, nevidíš, co je tam před tebou, krev zalévá mozek, ztrácí se rozum, ještě mžik a všemu je konec.”

„Jak Mazepa na nezkroceném koni, že ano, Motrio? Přála sis poznati jeho pocity!”

„Nevím, ale čert znenadání mi poslal nepřítele a nyní se opět táhne to, co bylo včera, předevčírem, — ach —.”

„Dejž Bůh, aby tento čert se ti proměnil v anděla strážce, Motrio”, — odvětil Čujkevič, — „a jistě se promění, uvidíš to!”

„Nechci.”

„Mnohého si člověk nepřeje; ale stane se tak, neboť si to přeje Bůh.”

„Kdo ti to řekl?”

„Srdce.”

„Srdce, květy, ptáčkové —. Zpívej tuto písničku, zpívej, dokud ještě tě neomrzela! Já však jí mám tak,” — a ukázala rukou nad hlavu — „mám jí po krk a ještě výše!”

„Nejsem, Motrio, troubadourem, milostných písniček zpívati nebudu — jsem kozák, ale řeknu ti upřímně to, co jsem

ti už řekl, že budeš mou — tak mi srdce praví. Chceš-li, zeptejme se osudu.”

„Co míníš?”

„Tedy ať rozhodne první zvěř: přeběhne-li tvou stranou, vše se stane po tvém, když mojí — stane se tak, jak tvrdím já.”

„Dobrá.”

* * *

Pobídli koně. Čujkevičovi hlasitěji zatlouklo srdce. Co to učinil? Je to pro kozáka neslušné. Stačí nějakému zajíčkovi skočiti na Motriině straně, ona se přesvědčí, že má vyhráno a pak už ani nepohlédne na hetmanova úředníka, Ivana Čujkeviče.

Ale měl štěstí: téměř v téže chvíli v dálce několika kroků vedle jeho koně proklouzl velikánský sob. Předechnal je, přeskocil cestu a bleskurychle zmizel mezi stromy lesa.

„Vidělas, Motrio?” — otázal se Čujkevič.

Neodpověděla.

„Vidělas?”

„Ano, přeskocil nám ale cestu.”

„Toť již maličkost, o tom jsme se nedomluvili.”

„Nevěřím v čáry. Co je společného mezi naším osudem a takovým sobem, kterého snad za chvíli zabijí a za pár dní donesou na stůl, aby pohostili Jasnovelmožného —?”

Čujkevič mlčel, neboť uznával, že ona má pravdu: co oni mohou míti společného s tím sobem. Je to k smíchu. Ale byl potěšen tímto zdánlivým zdarem.

Najednou Motria zadržela koně a obrátila se k Čujkevičovi.

„Víš co?”

„Co?”

„Když jsi již tak přesvědčen, ponech mne na pokoji a vzdej se osudu. Mám-li býti tvá — budiž.”

„To znamená: ulehni na vodu — ať nese.”

„Ať nese!”

„Proč?”

„Tak je lépe pro tebe i pro mne.“

„Nebudu tě obtěžovati.“

„Mám již takovou povahu. Vidiš, jaká jsem. Mám ráda, mohu-li vše činiti na vzdor jiným a sobě.“

„Chápu, avšak Motrio, nebud' ke mně nespravedlivá, neházej po mně kamenem, když nemám žádné viny. Nedotíram na tě. Věř mi, nepřijel jsem do Kovalivky o své vůli.“

„To jsem již od tebe slyšela. Nevyhledávej mne, vyhýbej se mi jako bych zde nebyla. Ano?“

„Ha což, ať se stane po tvém!“

„Jed'me!“

„Ne, sestoupíme raději s koní a půjdeme k tvému otci. Koně svěříme nějakému džurovi.“ (Na toto poslední slovo dal přízvuk.)

„Pročpak?“

„Proto, že jsem ponechal generálního soudce bez pozdravu a on snad na mne čeká.“

„Nu, tak jdi k němu.“

„A ty pojedeš sama? Ne, tak se nestane!“

„Proč?“

„Řekl jsem, že tě samotnou nepustím.“

„Jsi tvrdý ve slovech jako skála.“

„Ne jen ve slovech, Motrio —. To jest za prvé a za druhé bude lépe, když se vrátíš domů s otcem v kočáru.“

„Myslíš si, že matka se bude na mne zlobiti?“

„Ano, Motrio!“

„Tedy ještě neznáš mojí matky. Já jí nikdy nemohu uspokojiti. Ale má-li mezi námi býti mír, budíž. Přislíbils poslechnouti mne, tedy i já ti musím povoliti —. Sestoupíme!“

Nepromluvila ještě posledního slova, a Čujkevič již seskočil se svého oře, doběhl k Motriinu koni, chytil jej jednou rukou za udidla a druhou ji sevřel v pasu.

Nevšimla si, jak se dostala do jeho pevných paží, zavěsila se mu na ramenou a stanula na trávníku. „Jsi silný a jak pozoruji v sesazování děvčat s koně zručný.“

„Jsem silný, ale co se týká děvčat, sama to lépe víš a jen mne dráždíš. Pojd'me!“

Čujkevič šel mezi koni, drže je za udidla.

Motria dostala zálusky poplašiti koně, aby se vzepjali, povalili jí na zem a rozdupali. Představovala si, jak leží v tratolišti krve a ona stojí vedle a směje se.

Byla to však jen přechodná, pitomá myšlenka rozhýčkané obrazotvornosti. Nepřála mu zla, ač se jí zdálo, že ho nenávidí.

„Vím, co si přeješ, Motrio,” — pravil Čujkevič.

„Co?”

„Poplašiti koně, aby mne rozdrtili, ale toho neučiníš.”

„Ne, neučiním,” — pravila, „ale jak umíš hádat myšlenky!”

„Tvé umím. Vím, že to neprovedeš za prvé proto, že na levém rameni mám ránu a za druhé proto, že přes to pravou rukou přinutím tvého oře ke klidu. Že?”

„Snad ano,” — řekla, ubírajíc se stezkou k palouku, kde pod ohněm stoupal dým, kolem ohně se otáčeli lidé. Čujkevič kývl jednomu z hochů a předal mu koně.

„Jen toho černého drž pevně, toť sám Satan a ne kůň!” — řekl. „Já bych mu —.”

Čeleď nakládala zvěřinu na vozy a z lesa stále přinášeli novou.

Motria pohlédla a sevřela ústa.

„Zápas s bezbrannými,” — řekla Čujkevičovi, — „lépe, kdyby svou statečnost zachovali projinou potřebu.”

Generální soudce ležel na poduškách svého kočáru a spal.

„Nebud'me jej,” — řekla Motria. „Jen ve spánku má klid.”

Poslední vůz se zvěřinou odjel.

„Ale musíme ho přece vzbudit, neboť je čas k návratu.”

Skočila do kočáru a jako by to nebyla tatáž Motria, zastínila otci svýma rukama oči.

„Jaký to čert mi nedá spáti?”

„Nikoliv čert, jen čertice,” — odvětila Motria, měníc svůj hlas, a napodobíc otce. — „Ale uhodni, kdo je to!”

Sňala ručku a soudce vzduchaje a zívaje, usedl na poduškách. „Zdříml jsem si chvilku, tak se pěkně spí v lese, mnohem lépe, nežli doma. Jenom, že se mi zdál špatný sen. Mnoho mrtvol a krve.”

„Málo jich zde kolem tebe leželo?” odpověděla Motria, — „hle, jaký je trávník červený!”

„Máš pravdu, odkud ses tu však vzala? Kde je Čujkevič?”

„Zde je. Zlé se neztratí. Usmyslila jsem si udělati maličký výlet koňmo na onom nezkroceném oři, černém, s bílou hvězdíčkou na čele. Jen matce o tom nic neříkej.”

„Děvče, ať tě Bůh ochrání!”, až za hlavu se chytal Kočubej, — „vždyť to není kůň, ale d'ábel, ne jednomu již hlavu rozrazil. Což není v Kočubejových stájích mírnějšího koně? I co je to za nápad, cválati na koni jako kluk! Je-li to zábava pro děvče? Můj Bože! Až se o tom doví Ljubov Fedorivna!”

„Nedoví se, neboť vyjela kamsi, asi do té krčmy na Poltavské silnici. Koně ze stáje vyvedl můj džura, nikdo si toho nevšiml. Jen matce to neprozrad’.”

Takovým lahodným hláskem štěbetala k otci, že Čujkevič nevycházel z podivu. Jak jen tentýž člověk se tak měnit může, jako by v něm dvě duše tkvěly. „Cválala jsem tak pěkně, tak mile, až tento nehodný člověk,” — zde ukázala na Čujkeviče, — „zastavil mne a přivedl k tobě jako uprchlici. Ha-ha-ha!”

„I dobře to učinil. Patrně není hloupým kozákem, ihned zpozoroval, že si hraješ s ohněm. Děkuji ti za to, Ivane. Pojd', abych mohl tě přitisknouti k svému srdeci za to, že dáváš pozor na mou dceru, na tohoto vetřelce tvrdohlavého —. A nenašíli se nám po kalíšku? Na kterém jsme se zastavili?”

„Na pátém,” — odvětil Čujkevič, — „ale prozatím děkuji Vaší Milosti za laskavost, neboť na nás ještě večeře čeká.”

„Jen nezapomeň! Před večeří začneme od šesté, abychom trochu pozlobili Ljubov Fedorivnu. Ale (necht' to nebude urážkou), jsi snad k něčemu jinému schopen, ke kalíšku však ne! Jedeme tedy k večeři —.”

Generální soudce posadil svou dceru vedle sebe, Čujkevič skočil na svého oře a čerta uvázali k jednomu vozu na řetěz, aby se neurval.

Čujkevič se držel dále od kočáru, aby nebyl na očích Motrii. „Tak je lépe pro mne a pro tebe,” připomínal si její slova.

Kočubej se obracel a kynul mu rukou. Kozák přicválal ke

kočáru, a generální soudce se posmíval jeho oři, že není prý schopen vozu dohnati.

„Budu ti nucen dátí nějakého ze svých stájů, neboť na tomto ani k Pozdvižení svatého kříže do Kyjeva nepřicválás!”

Žertovali chvilku, a Čujkevič pak začal zůstávati pozadu.

V lese se stmívalo. Jen kdesi daleko, mezi zelení listů zářila rudá koule, jakoby se sňatá, krvavá hlava zavěsila mezi větve stromů.

Zapadalo slunce.

Kočár poskakoval přes dubové kořeny. Tehdy dolétal k Čujkevičovi tu hněvný hlas generálního soudce, jenž vyhrožoval kočímu trestem, tu zase hlasitý dívčí smích Motriin, a zdálo se mu, že kdesi, tam daleko před ním, vrací se z honů bohyně Diana a směje se, a od toho smíchu probouzejí se lesní květinky, rusalky plují z jezera, a skrze větve stromů vzírají k strmé stezičce, — co je to tam?

„Možná, že v této dívčině skutečně se skrývá bohyně jakási, a snad i ona sama jest bohyní —” mínil u sebe Čujkevič, pocitují neodolatelné kouzlo Motriina zjevu. — „Láká a odpuzuje, odpuzuje a zase láká, jak rusalka, dokud tě nezatáhne do hloubky. Podivná, záhadná povaha. V tom jest její moc a i nebezpečí. Nikdy nevíš, co řekne, a co učiní; stojí před tebou jako nerozluštěná hádanka. Čekáš-li hněvu — zasměje se, úsměvu čekáš, — hněvá se, ale ne tak jako ostatní. Pro ni neobětuješ jen hlavu, ale i duši. Dělej tak, jako bych zde nebyla, nechod' mi na oči, praví —. Lehce se mluví, ale těžko se koná.”

Tak i nyní on sotva zdržuje oře. Chtělo by se pustiti jej cvalem, s boku ji objeti a přihlížeti, jak z pod černých brv svítí její oči, jakoby dvě hvězdičky a kamsi daleko se dívají. Neobstojiš před touto silou, neobstojiš.

Čujkevič rozhodl se tak: dnes po večeři sdělí generálnímu soudci, že má jakési záležitosti v Myrhorodě a musí na den, dva tam zaskočiti. Pojede, zdrží se tam a vrátí se za den, před hetmanovým příjezdem.

Tak i učinil.

* * *

Generální soudce žasl, zaslechnuv o tom, a ptal se, zda-li se mu v Kovalivce snad zastesklo, anebo mu někdo neublížil.

„Chraň Bůh,” — odvětil kozák, — „je mně v Kovalivce tak blaze a mile, že lépe ani býti nemůže, ale Bůh ví, kdy ještě zase do toho okolí přijedu; je možná, že odjedu s hetmanem do Batúryna, ba mohou mě přiděliti k nějaké výpravě a v Myrhorodě mám příbuzné a známé, chci je navštíviti.”

„Tedy, ať ti Bůh požehná,” — a s vážným výrazem jej pokřížoval, „dej ale pozor, neobletuj příliš děvčata, neboť vy, dnešní hoši, máte na to zálusk.”

Louče se s Motriou, Čujkevič ji požádal, aby dala pozor na jeho kozáky, a v nutnosti jich před otcem se zastala.

Snad přitáhnou ti dva, kteří byli raněni, a je nutno zvláště na ně dát pozor.

„O to nemusíš mě žádati. Slíbila jsem a dodržím slova. Ale co je to za vítr, jenž pudí tě od našeho dvora?”

„Chci dodržeti slova.”

„Dobře,” — podala mu ruku.

P Ř E L O M.

V Motriině ložnici v podkroví bylo nízké, avšak široké okno, zatížené záclonou.

Ačkoli slunce již vyšlo, bylo zde temno a ticho. Pouze holandské hodinky tikaly na prádelníku, odpočítávajíce minuty, jež ubíhají do věčnosti, jako by kapaly do propasti.

Nádherné růže v polévaném džbánu na stole klonily hlavu, neboť nemohou se dočkat, až Motria vstane, roztahne záclony a vpustí sem slunce, jehož jest dnes mnoho, mnoho.

Kdy ona vstane?

Na Kočubejově dvoře již dávno jsou všichni při práci. Je tam takový lomoz, jako by generální soudce oddával svou dceru.

Kuchař se potí, míchá měchačkou, hledí na své hochy, na děvčata, ženy, jež zhruba připravují stravu k dnešnímu het-

manovu obědu. Starý kastelán nohou pod sebou necítí, běhá od sklepa k pokojům, supí a potí se, neboť ví, že nad ním a veškerým služebnictvem bdí vševidoucí oko Ljubov Fedorivny, pronikavé a netrpělivé, jež nechce nikomu a ničeho prominouti. Provinil-li ses, budeš pokutován.

Ve vozovnách shon. Připravují místo pro hetmanovy povozy, a své dávají do stodol.

Ve velké stodole umístil se tábor Kočubejova syna Vasyla a starší dcery Hanny, již sem ještě za večera přijeli, aby pomáhali otci a matce. Přijela rovněž i Motriina děvčata z Batúryna, a mnoho všelijakých sluhů z ostatních Kočubejových dvorů.

Ve velké předsíni hudba zkouší nástroje. Kapelník se hněvá na hudebníky. Vyhrožuje, že smyčec na nich zláme.

Nový dvůr ještě nikdy neslyšel takového hluku a nepozoroval takové běhanice.

Se stěn užasle se dívají německá a benátská zrcadla, vzorkované podlahy povrzávají pod nohama služebnictva, jako by se tázaly: co to je?

A Motria spí.

Jedna tabulka v okně jest otevřena. Tou se prodírá lehký vánec a pohybuje bílými záclonami Motriiny postele, jako by chtěl ji vzbuditi.

Motria nevstává.

Až zavrzaly dubové vinuté schody, jež vedly z předsíně k podkroví, otevřely se nízké dveře a vešla Marie Fedorivna.

„Od lože a sna pozdvihl jsi mne hospodine, um můj zdokonaluj a ústa moje otevři,” — šeptala svou jitřní modlitbu. — *„Náhle přijde soudce a činy každého se odhalí, se strachem vcláme svatý, svatý, svatý jsi Bože náš.”*

Černě oblečena, s černým šátečkem na hlavě, z pod něhož vystupovaly prameny šedivých vlasů, vyhlížela v soumraku ložnice, jako řeholnice v cele.

U dveří se zastavila. Přicházela ze světla do tmy a nic neviděla.

„Odvrar obličeji svůj od hřichů mých, a všech nezákonnosti mne očist,” — šeptala zvadlými rty. Pravici se křížovala a

razila si cestu mezi křesly a sedátky, v nepořádku rozházenými.

Zastavila se před postelí a skrze záclony naslouchala hlubokému a souměrnému dýchání Motrie. — „Tvrdě spí, má čisté svědomí, až je líto buditi. A musím. Ljubov Fedorovna se tázala, vstane-li již dnes konečně. Motrio, Motrio!“

Záclony ani se nepohnuly. „Ať ještě chvíliku si odpočine. Není nic lepšího, nežli zdravý spánek.“

Přiblížila se k oknu, roztahla nejprve bílé vroubkované a potom i těžké kobercové záclony. Ložnice se světlem rozveselila.

Slunce zaběhalo po stěnách, nahlédlo do každého kouta, dotýkalo se každé věci, jako by se těšilo, že je sem vpustili. Růže ve džbánu ožívaly, tyčily se, jako by nahlédaly do okna. „Pěkným dnem požehnal Hospodin návštěvu Jasnovelmožného,“ — řekla Marie Fedorivna a její obličej zajásal radostí.

„Dej Bůh, aby zrovna v dobru odjel od nás, získav si náklonnosti Ljubov Fedorivny. Dej to Bože. Ale nutno už jednou vzbuditi. Motrio! jestiř nejvyší čas. Otec již odejel hetmanovi vstříc, a matka se tázala, zdali brzo vstaneš. Podívej se, jaký je krásný den, až duše se raduje, je líto přespávat takové krásné jitro, Motrio.“

„Ihned, tetičko, ihned.“

Marie Fedorivna přistoupila k obrazu Matky Boží, jenž visel v koutě, ozdoben skvostně vyšívánými ručníky, a povznášejíc své smutné oči k temnému obličeji Bohorodičky, šeptala: „Orodovnice snaživá, máti Hospodina, syna svého, Krista Boha našeho žádej, aby záchrany daroval všem, pod tvou ochranu utíkajícím. *Amen.*“

Záclony se pohnuly.

V dlouhé, bílé košili a s dlouhými vlasy až do kolen stála Motria.

Založila ruce za hlavu. Široké vyšíváné rukávy pozdvihly se vzhůru, až pod paže. — „A — a ..“

„Zaspala jsi — mnoho.“

„Proč jste mne vzbudila, tetičko, proč?“

„Cože, zapomněla jsi, že dnes hetman přijíždí? Proto se musíš pěkně ustrojiti. Mnohé oči budou dnes k tobě vzhlížeti.“

„Mohou mě ještě uhranouti. Ha-ha-ha. Mám strach již i vyjít. Ani nevyjdu.“

„To není možno, Motrio. Jsi chvála Bohu zdráva, hetman bude se tázati na svou kmotřenku, — bylo by to pro něj zneuctování a od tebe příkrostí.“

„Co hetmanovi na mně záleží?“

„Nic, je zvyk. Třeba uctíti takového hosta.“

„Jaká může býti pocta od takové hloupé dívky, jako jsem já . . .“

„Matka přivítá jej chlebem a solí, a ty květinami, tak káže slušnost, Motrio.“

„Na jednom prahu budeme státi, já s květinami a matka s chlebem i solí . . . Toť nádherné. Tomu i slepice se budou smáti. Všichni vědí, jak za dobré my s matkou jsme. A nyní, hle, jaký soulad, a k tomu ještě k uctění hetmana. Ne, tetičko, to docela nejde, to je přetvářka, a já nedovedu se přetvařovati. Jakou jsem, ať takovou i zůstanu.“

„Motrio, ty už zase?“

Motria se posadlia na lavici. Rozpletené copy jako by černým pláštěm ji pokrývaly. Teta se zjevným uspokojením se dívala na ni, na toto bílé čelo, jež tak dojemně vynořovalo se z temných vlasů, na tvářičky, zrůžovělé snem, na pyšné, rudé rty. „Jak jsi krásná, Mortrio . . .“

„Alespoň vy, teto, mně toho neříkejte! Omrzelo již i poslouchati. I sama to v zrcadle pozoruji. A co mám z toho, Zjev, toť jedno, a štěstí — druhé. — Nejsem šťastná.“

„Je hřichem tak mluviti, děťátko.“

„Čujkevič rovněž mne přesvědčoval, že je to hřichem, a vzdor tomu jsem nešťastná. Srdce nemá klidu.“

„Vdáš se a uklidníš, Motrio. Přežíváš takovou dobu. Každé děvče ji přežívá.“

„Ne tetičko, není tomu tak, není. Nejsem šťastnou proto, že vidím a citím nejednou, čeho snad ostatní nevidí a nepociťují. Co pak? — Mnohé cosi, co je a bude. Je to děsné . . . Můj otec, zda-li je takovým, jakým býti musí —?“

„Však je tvým otcem.“

„Tím hůře pro mne. Generální soudce, pán velkých statků, a doma jej Ljubov Fedorivna jako psíčka na provázku tahá. Ona je páñem, ona je mužem, a on, — sám Bůh ví čím. Je mi ho líto, a pro muže je hanba, když jej lituji, byť vlastní dcera — muže nutno si vážiti.“

„Což ty si nevážíš Vasila Leontjeviče?“

„Mám jej ráda, jelikož je mi otcem, a lituji jej proto, že je ubohý. Ani nevíš, jak se na něj zlobím, že on nebouchne pěstí na stůl, nedupne nohou, aby se Ljubov Fedorivna až zachvěla. Ta, věru, zprovází jej se světa, všem nám otlavuje život, celá rodina, veškeré služebnictvo, tisíce lidí ani ve dne, ani v noci nemají klidu, neboť za jich zády, jako nějaká příšera stojí moje matka. Není dobře, když ženy se bojí, ženu nutno milovati.“

„Není to naše věc, Motrio. Nepoučují děti rodičů, nýbrž rodiče děti.“

„Nejsem již dítětem, teto, vidím, že to nevede k dobru. Moje matka pořád dál svou rukou sahá, otec běže hřich na svědomí, a ji poslouchá. Otec je člověkem jemným a štědrým, myslí, že almužnami a obětmi na kostely a ubohé ulehčí svému svědomí, a já mám strach, že hřich převáží pokutu. Úzkost mě svírá, milá moje tetičko, cítím krev, cítím dým, blíží se mrak, nevyhnutelná dvanáctá hodina, soudný den.“

Sevřela rukama hlavu, oči se široce rozvřely, nozdry se rozšířily, rty bledly. „Jsem narozena ruinou. Do kotníků — krev, po kolena — popel, zrada, nevěra, — hnusnost.“

Marie Fedorivna se k ní přitiskla, hladila jí hlavu, líbala na horké čelo. „Motrio, Motričko, dítě moje milé, proč se rozčiluješ, uklidni se, odezeň černé myšlenky. Hled', jaký je krásný den, jak se ti usmívá sluníčko, jen žij, jen miluj, jen pij rozkoše života.“

Motria se chvěla jako v zimnici . . . „Stesk, nuda, svírá se hrud', nemám čím dýchat, cítím krev, dým, čoud, peklo, — oh.“

Udeřila hlavou o stěnu.

Marie Fedorivna odběhla pro vodu. „Napij se, přejde. Dnes,

takový den, takový svátek, hetman přijde k hostině, a ty se poddáváš svým silám. *Ať nepřistoupí k tobě zlo, a rána se nepřiblíží k tělu tvému. Na aspida a ještěra nastoupil a lva i hada sešlápl. Spoléháš na mne a já zachráním tebe. Spoléhej na Hospodina našeho, Motrio, a vzývej ho. Poslechni, Bože, modlitbu mou a neodmítej žádosti mojí.*"

Motria, jako by neslyšela této modlitby, jako by si nevšímala své tety, pro její oči jako by i stěn nebylo, a zírala do nevědoma.

„Nemám čím dýchat, cítím krev, cítím dým. Hrom rachotí, dům praská v základech, řítí se, a oni sní o svatbě. Navařili, napekli, natrhali vonných bylin, nachytali světloušek a červíčků, zpěvavých ptáčků a slavíčků, kočubejčíků, ha-ha-ha. — Ha-ha-ha.“

Marie Fedorivna tříkráte ji pokřižovala. „*Žehnej moje duše Hospodina a celý duch můj jméno jeho svaté.*“

„Nekřižuj mne, teto, nekřižuj. Raději vezmi nůž a zab mne, jsem posedlá, posedlá.“

Marie Fedorovna přitiskla Motriiny ruce ke své hrudi. Motria cítila, jak jí srdce tlouklo: „Motrio, dítě moje, cítíš jak ono tluče, pro tebe tluče, pro tebe tluče, pro tebe žije. Nejsi posedlá, nýbrž svévolná, rozmazlená otcovou rukou a rozdrážděna matčinou.“

Uklidni se, já stojím vedle tebe, já, za hříchy všech jsem pokutována, dávno, dávno. Hled', moje rty jako plátno, a vlasy jako sníh bílé. Trpěla jsem, trpěla za všechny. . . . Za tebe, Motrio, rovněž.“

„Za mne, — náhle se zeptala Motria, jako by se vracela k zemi.

„Ano, ano, abys byla šťastnou — a budeš šťastna, přemůžeš osud, zapomeneš na zármutek, dítě mé milé.“

Motriina hlava zůstala na řadrech Marie Fedorivny, a na nich se kolébala jako dítě v kolébce. A Marie Fedorovna hladila čelo své neteři jak vítr květinu za velkého vedra, a šepotala jí do ouška jednotlivá planá slova: „Ticho, ticho, ticho. Dost již, ale dost, uklidni se. Nu, hle, tak. Ano, ano, ano.“

* * *

*

Z doliny k nim dolétaly různé hlasy. Bylo slyšeti, jak pobíhalo služebnictvo, rozkládaly se stoly, cinkaly sklenice, cvakaly lžíce a nože. A nad tím šumem a lomozem vrcholil hlas Ljubov Fedorivny, jako komando vůdce po čas boje. Marie Fedorivna měla obavu, aby její sestra nedoběhla na podkroví k Motrii. Uviděla-li by ji neustrojenou a jako by ne při svém rozumu — Bože můj. Štěstí, že Ljubov Fedorivna je nad míru korpulentní a nerada vystupuje na podkroví vinutými schody, a snad Motria mezitím se uklidní. To se jí občas stává, ale takového záchvatu, jako dnes, ještě nebylo.

„Povznesu oči své vzhůru, odtud přijde mi pomoc. Pomoc přijde od Hospodina, stvořitele nebe i země.“

Najednou Motria jako by ze sna se probudila. Přejela rukou po čele, protřela si oči, ohlédla se do kola. „O — o, o.“

„Zima je mi, tetičko.“

„Tam je takové teplé jitro slunečné, Otec už odejel hetmanovi vstříc,“ — podotkla zběžně a čekala, co odpoví Motria.

„Hetmanovi, jakému hetmanovi —.“

„Ivanu Stěpanoviči Mazepovi, kterémuž pak jinému —.“

„A vidělas někdy Bohdana Chmelnického? —.“

„Ne, neviděla, nepřipadlo mi. Byla jsem ještě děvčetem, když on do Kyjeva vjízděl. Jakoby ve snu se to zdá.“

„Krásné to bylo, pravda —? Tak slavnostně, tak hrdě, že za jednu takovou chvíli život možná dáti. A nyní co . . .“

Marie Fedorivna měla obavu, že Motria znova se rozčilí. Nedávajíc jí přijíti ke slovu, začala rychle mluviti: „Ale Ivana Vyhovského viděla jsem dvakrát, a s hetmanem Petrem Dorošenkem u svého strýce při stole jsem seděla. Krásný, ba velmi krásný, ale nade všemi jako dub nad stromy v lese vrcholil nebožtík Somko, nechť Bůh přijme jeho duši do království svého a dá mu nevadnoucí věnec slávy, jejž mu s hlavy strhli nepřátelé rodu — lidu kozáckého.“

Oči Marie Fedorivny pozdvihly se vzhůru, ruce se skří-

žily na prsou a ona již nevypadala jako řeholnice, nýbrž jako — svatá.

„Krásný byl Somko?”

„Somko byl rytířem, pěkné postavy a podivné krásy —, vysoký, hlava v kadeřích jak v zlatém věnci, oči veselé a jasné, jako hvězdy: pohne-li se, promluví-li, tak skutečně po hetmansku.”

„A tys ho měla ráda —.”

„Je hřichem vzpomínati toho, ale řeknu ti, že nebylo lze jej nemilovati.

Rytířská krása, a jaká duše, Motrio, jaká duše. — Veliká. — Chtěl uklidniti národ, jako Kristus moře uklidnil, chtěl oba břehy Dněpru pod jedním žezlem sjednotit, chtěl, aby Ukrajina byla samostatná a nerozdělná.”

„Mnoho chtěl,” s lítostí řekla Motria. „A dnešní naši muži mají strach před svými ženami, o své bohatství se starají, aby váček zlatem naplnili, své hrdlo zalili. — Ach, jak je nenávidím. Pověz mi, tetičko, proč jsem tenkráte nežila —?”

„Soudcova dcero, příliš pozdě soudíš lidi. I nyní nejsou všichni takovými, jakými si je představuješ. Hetman první není člověkem dnešní doby.”

„Skutečně —?”

„Tak si soudím.”

Motriiným očím vrátil se obvyklý lesk. Uklidnila se. „Tetičko, a co se stalo Somkovi —?”

„Což jsi nečtla našich kozáckých letopisů?”

„Čtu je, ale živé slovo jest něco jiného.”

Marie Fedorivna kývala hlavou, jako by v myšlenkách uvažovala, má-li vypravovati nebo ne. Motria přiklekla vedle a zahleděla se jí do očí.

Teta vylíčila průběh Somkova hetmanování až do tragického konce. „Když vyvedli jej na popraviště,” končila a hlas se jí chvěl velikou bolestí, — „když vyvedli jej a kat zahlédl jeho pyšnou krásu, zachvěl se a sekýra mu z rukou vypadla.”

„Mám takovou hlavu stínati.“ — Ale přece onu hlavu stěšali a moje v ten mžik zbělela. Bylo mi tehdy dvacet let. — Dvacet let.”

Motria se k ní přitiskla. Líbala jí ruce, utírala slzy, odstraňovala jí z očí šedivé vlasy, jež z pod černého šátečku se vyprostily.

„Avšak jsi šťastna, neboť jsi milovala hrdinu. Milovala a snad i nyní ještě miluješ.”

„Láska je silnější než smrt.”

„Láska je silnější než smrt,” — opakovala Motria. — „O — oh,” — povzdechla, jakoby vzduchu si nabrala.

* * *

Kdesi daleko, snad ve druhé, třetí vsi zahlaholily zvony,

„Jak o velkonocích,” — řekla Motria, „i den jakoby velikonocní. Já nyní sejdou dolů, tetičko, stanu s matkou na jednou prahu, a na vše zapomenu, vše odpustím, jako na Velkou noc. Dobře, tetičko —.”

Motria šla do své koupelny, Marie Fedorivna zavolala děvčata. „Máte panočku krásně učesati a ustrojiti, je dnes rozčilena, dejte pozor.”

Děvčata vše náležitě připravila. Motria po chvíli vyšla. Poručila, aby vysoké křeslo vytáhly do prostřed pokoj a před ním postavily zrcadlo. Posadila se. Jedna z dívek dala jí pod nohy stoleček, druhá upravovala jí dlouhé, husté vlasy. Ale Motria, ku podivu dívek seděla dnes klidně a nezlobila se na ně. „Zazpívejte něco, děvčata,” — žádala.

„Ano, ano, děvčata, zazpívejte, něco, jakousi krásnou píseň, ne však příliš smutnou, neboť dnes máme veliký svátek,” — povzbuzovala Marie Fedorivna.

Ale děvčata nemohla hned píseň zvoliti . . . „Zazpívejte, tedy o Morozenkovovi,” — požádala Motria, mělať tu píseň ráda.

„*O, Moroze, Morozenko, ty slavný kozáče,
oj, po tobě, Morozenko, Ukrajina pláče.
Ne tak ale Ukrajina, jako rodná máti —
zaplakala Morozova, sedíc u své chaty.*

*Oj, vyvedli Morozenka na Savur mohylu:
„Podívej se, Morozenko, na svou Ukrajinu.”
Poté jeho nestříleli ani nestínali,
jen za živa jemu z hrudi srdce vytrhali . . .”* — zpívala

děvčata přitlumenými hlasy, aby nebylo píseň slyšeti na dvoře, neboť kozáci neměli rádi, když děvčata zpívala nedívčí písň.

Motria naslouchala a myšlenkami se přenášela do minulého, velikého století, a jí se zmocňovala touha po lidech, jež tak statečně zápasili, i tak statečně umírali pro pravdu a slávu. Proč ona tehdy nežila. — Zatím Marie Fedorivna s jedním z děvčat vybírala oděv pro Motrii. „Jaké si vezmeš šaty, — damaškové s krajkami, — tyto poslední versailské módy, či německé, zlatem vyšívané, s portugalem, anebo polské, s blankytným kontušíkem, hermelínem olemovaným, jenž tak krásně přiléhá ke tvé postavě? Řekni.”

„Dej mi, tetičko, naši ukrajinskou korsetku,* lehoučkou, jež se žlutavě mění jak dozrávající oves, vyhledej nějakou krásnou plachtu, a k ní slušný pásek. Je mi to nejmilejší úbor.”

„A nebude-li to příliš jednoduché pro takového hosta? — Sama víš, jaké se objevily u nás pyšné zahraniční šaty. Řeknou, že se Kočubejova dcera neumí podle mody obleknouti.”

* Ženský kabátek bez rukávů. (Pozn. překl.)

„A koho my dnes vítáme, nežli ukrajinského hetmana, teto?
— Vše musí být u nás ukrajinské, jestiť pro nás to nejlepší.”

A vskutku, nebylo lze si představiti Motrii v lepším úboru, nežli byl ten, který měla na sobě. Místo korálů a jantarů zavěsila si na šíji několik šňůrek velkých perel, a vlasy si ozdobila bleděžlutými růžemi. Krásně se odrážely od jejích skvělých, bujných vlasů.

„Krásnější pannočky není na celé Ukrajině,” — šeptala mezi sebou děvčata, ba, Marie Fedorivna se skoro modlila k této božské kráse.

„Děkuji vám, děvčata,” — řekla Motria a jakoby začarovaná seděla ve svém křesle, jako carevna na trůně, a zadívala se na silnici, kterou měl přijeti hetman. Děvčata uklízela pokoje.

* * *

Náhle hlasitěji zahlaholily zvony a na hradbách zahřímaly hmoždíře. — „Hetman jede.”

Marie Fedorivna přiblížila se k oknu a široko je otevřela. Jako by se zed' odstranila, aby ukázala krásné letní poledne, nebe bez mraků, koruny stromů, jež obklopovaly Kočubejův dvůr, i tamtu cestičku, jež běžela od domu k hlavní bráně, pyšně ozdobené zelení a vlajkami, a rovněž čerstvě vydlážděnou silnici, jež vedla k rozsáhlému náměstí.

Motria jako by ničeho neviděla a jako by neslyšela toho lomozu, jenž se vzňal kolem dvora. Neviděla kozáků, čeledi, děvčat, jež přebíhala strmými stezkami, velkým trávníkem před domem, kroutila se na nádvoří mezi četnými novými dvorskými a kancelářskými staveními, s nádobím, s koší, s rozmanitými bedničkami, a občas na chvílku se zastavovala, aby alespoň něco uviděla.

Ale z dolu byl obzor zavřen stromy. Ba i z podkoví nebylo ještě viděti hetmanova průvodu. Pouze ptáci, splašení hlaho-

lem zvonů a hřímáním děl, kroužili vysoko ve vzduchu, jako Motriiny myšlenky.

Děvčata kvapem dokončovala svou práci, občas zvědavě hledíce do okna, u něhož stála Marie Fedorivna celá v černém — jediná skvrna černá na rozmanitých živých barvách, jež mítaly dokola. „Nebe, slunce, zeleň, zvony, samety, perly, druhokamy a pak, — tento černý šat, jako jeptiška,” — myslila si Motria, zahleděvší se do dálky.

* * *

Najednou se Marie Fedorivna nahnula z okna a obracejíc se k Motrii, řekla: „Jedou.”

Motria jako by se ze sna probudila.

„Dobrovolnický komonný oddíl,” řekla teta, — „hle, jací hezcí. Jeden k jednomu, jak vybraní. A v čele plukovník Kožuchivský, jeden z nejvěrnějších hetmanových důstojníků, tam ten na bílém koni. Uhánějí, — jak orlové letí. Mávl palcátem, zastavili se, až koně na zadní nohy usedli, — toť jsou jezdci.”

Motria pohnula hlavou kupředu, — dívala se. Na náměstí se seřadili, vysílají vpřed dvanáct jezdců, kurýrů, na hnědých, rychlých koních, s dlouhými pikami, vletěli na naši silnici a už sem duní.

Motria s křeslem se pohnula blíže k oknu . . . „Za jezdci povoz . . . Kdo je to? — Zdá se Vojnarovský a Orlík. — O Orlíku můj, orlíčku, zlatá naděje naše, proč jsi se tak hluboko zamyslil. —”

Motria povstala z křesla a přitiskla se k tetě . . . „I oni zahnuli na naši silnici. — Můj Bože! Hle, Motrio, hle, šestispřežení, zlacený povoz, v povoze tvůj otec, vedle něho hetman.”

Motria se nahnula z okna ven.

Teta chytla ji kolem pasu, aby nespadla. Ticho. — Jen zvony hlaholí, jen hřímají hmoždíře, jen lid volá: „Sláva, sláva!” „Hetman vjel na naši cestu” —. Jakoby nepříčetná, se sklopenými víčky, padá Motria do svého křesla. Ústa se ote-

vřela, celá hoří, vysoko se zvedají prsa, kolébají se na nich perly, jak člun na vlnách moře, děvčata tisknou se k oknům. „Hetman jede naší cestou, — za několik minut bude před naší branou.“

Motria se chvěje, povstává, široce otvírá oči, přejíždí rukou čelo, zdvihá vysoko hlavu a poroučí:

„Běžte do zahrady, natrhejte růží. — *Mnoho, všechny!*“

R Ú Ž E.

„Motrio!“ zahoukala v předsíni Ljubov Fedorivna, — „pospěš si! Již jedou! Je-li možno, abys dosud spala? ... Trest Boží s tou posedlou dívkou!“

„Již běžím, běžím, maminko!“ — odpověděla Motria, jako by harfa pod jejími prsty zazvučela. — Hbitě jako lasička sklouzla po schodech, jen bílé šosy vyšívané „korsetky“ jako křídla šustěly po zábradlí.

V předsíni stála Ljubov Fedorivna v šatech z těžkého zeleného damašku, dole jak zvon širokých, a tak dlouhých, že ani střevíců z pod nich nevidět.

Těžké hedvábí řasilo se v široké záhyby a zdálo se, že ne Ljubov Fedorivna nese ten šat, nýbrž šat ji.

Na hlavě brokátová přilbice, ozdobená drahou brabantskou krajkou, prsty zdobí skvělé prsteny.

Dvě pážata drží zlatý podnos, na něm — velký bílý chléb. Vedle chleba sůl ve zlaté slánce s Kočubejovými iniciálami. Sůl suchá, jako písek, — patrně bude pěkné počasí.

„Kdež jsou tvoje květiny, Motrio?“ — zeptala se Ljubov Fedorivna a pohrdavě našpulila ústa. Očekávala snad jakousi nepokornou odpověď, a tím vhodné příležitosti ještě jednou přesvědčiti dceru o síle své výmluvnosti. K jejímu podivu však Motria velmi zdvořile odpověděla: „Ihned, ihned, matinko . . . Děvčata, dejte sem již růže!“

Donesly jich plný velký koš. V předsíni zavanula vůně pohádkových zahrad.

Motria padla ke koší, rychle — rychle přebírala květiny, rovnala je hlavičkami vzhůru, aby celý koš podobal se jedné pyšné růži.

„Vy, maminko, račte laskavě jít, a já s děvčaty přijdeme včas, vždyť jsme mláda!“ — štěbetala Motria, jako by si u ptáků hlas půjčila.

„Jak sladká,“ — pomyslila si Ljubov Fedorivna, — „jaká štěbetalka! Někdo by mohl pomysliti, že je andělem, ale zde vězí něco jiného — hochy zvětřila!“

Šla hrdě, jako by plula po trávníku, přední skvělý zlatý podnos s chlebem a solí.

A Motria vyběhla do mezaninu, vyhledala žluté a modré stuhy, rychle jimi ovázala koš, ovinula držadlo, vkusně stuhy uvázala a jejich koncům dala splývat na hlavičky růží.

„Tak je to pěkné! Lépe nežli kytice, již by zahradník udělal; a též květiny tak brzy nezvadnou. Půjdeme!“

Děvčata až se prohýbala pod břemenem těžkého koše.

Na pravo v bráně stála Ljubov Fedorivna, na levo, opřena o sloup, její dcera.

Před matkou pážata držela zlatý podnos s chlebem a solí, před dcerou děvčata koš plný růží.

Motria všechna planula bud' ze spěchu, bud' z rozčilení z rána zažitého. Jen bílé čelo hrdě se rýsovalo nad černým

obočím. Srdce jí tlouklo, jako by ve sloupě, o který se opřela, chvěla se živá duše.

Čekaly —.

Jako vítr proletěli jezdci-kurýrové, přihrнал se povoz s Orlíkem a Vojnarovským, kteří povstali a nízko se uklonili paní matce a panně-dceři . . . a, hle, i hetmanovo šestispřeží koputy cinká. Motrii v hlavě vše zavířilo . . . Zvony — hlomoz — „sláva!“ . . . Čemu? komu? zač? . . .

Tak pěkně . . . Kdo je to? Vyhovský, Dorošenko nebo Somko? Dnes, či před čtyřiceti lety? Skutečnost, nebo sen? Kde je teta? Kde jest její černý šat jeptišky, kde její šedivé vlasy, které zešedivěly dvacetileté hlavě? . . .

„Sláva, sláva, sláva!“

Hetmanův povoz přihrнал se k bráně tureckými koberci ozdobené, šestispřeží se zastavilo a zatančilo na místě. Seskočilo hetmanovo páže Petrus a otevřelo dvířka povozu, nejdříve po levé straně, kde seděl generální soudce, a potom po pravé pro hetmana. Generální soudce obešel povoz a podal hetmanovi ruku, aby mu pomohl vystoupi.

„Děkuji ti, Vasyle Leontijeviči,“ — děl Mazepa s úsměvem na rtech, jímž odzbrojoval i své nepřátele. — „Myslíš si, že jsem již takový lenoch, že ani z vozu sám vylézti nedovedu. A hle!“ — Lehce jako jinoch vyskočil z povozu, nepouživ stupátka.

Zahlédna Ljubov Fedorivnu, přistoupil k ní. Levice — na tenké, mírně ohnuté šavli, v pravici čapka. — „Ve vašem novém obydlí, jako upřímný přítel a věrný soudruh vašeho ctěného manžela, z plného srdce nového štěstí přeji Vaší Jasnosti, velectěná Ljubov Fedorivno, a veškeré vaší rodině. Budiž klid domu tomuto a všem, kteří jej obývají!“

Ljubov Fedorivna lehce se uklonila, vzala do svých rukou podnos a, podávajíc jej hetmanovi, odpověděla: „Vítáme Jasnovelmožného pana hetmana chlebem, solí a upřímným srdcem, čímž je naše chata bohata. Zároveň žádáme, abyste

ráčil překročiti náš nízký práh, odpouštěje vše, čím jsme nevyhověli, neb nevyhovíme vaší ctihodné osobnosti. Vítejte nám!"

Hetman polibil ruku Ljubov Fedorivny, přijal chléb a sůl, odevzdal je Vojnarovskému a poté obrátil se k Motrii.

Motria mlčky podala mu koš s růžemi.

Hetman pohlížel tu na růže, tu na ni.

Motria nebyla s to pozvednouti k němu svých očí. Nepřála si uviděti ho jiným, než byl v jejím srdci.

„Upřímně vám děkuji, ctěná panno, za růže. Lepších a s větším vkusem upravených jakživ jsem neviděl.”

A obbraceje se ke Kočubejovým, zeptal se: „Je to skutečně moje kmotřenka Motria?”

„Jest tomu tak,” — odvětil Kočubej a zakroutil si knír, který, neznámo proč, snažil se schovati pod límec. A kroutil jej Kočubej obvykle, když mu chválili jeho statky, ženu neb některou z jeho dcer, obzvláště Motriu.

„Tedy hluboká poklona, Motrio Vasylivno,” — pravil hetman, — „a ty, Vasyle Leontijeviči, i vy, Ljubov Fedorivno, račte býti ujištěni, že ze všech vašich pokladů nejkrásnější a nejcennější jest tento!”

Při tom lehce stiskl Motriinu ruku.

„Vybertež mi, Motrio Vasylivno, nějakou růži vlastní rukou,” — požádal hetman.

Motria vyhověla, hetman jí poděkoval a odevzdal koš Čujkevičovi, který stál vedle.

„Proč jsi dnes, kozáče, tak zamračený?”, — tázal se jej hetman, — „nes tyto růže, snad ony tě trochu rozveselí. To, že jsou v koši, ať tě nermoutí: já jsem je obdržel a ty je přebíráš ode mne.”

Motrii na sta myšlenek kmitlo hlavou, ale její ústa úporně mlčela.

Hetman podal rámě paní Kočubejové, Vojnarovský Motrii; Kočubej šel s Orlíkem.

Tak vešli do nového Kočubejova dvora. Pán domu zavedl vznešeného hosta do jeho pokojů. Donesli mu tam chléb, sůl a růže.

Vedle hetmanových pokojů byly komnaty pro Orlíka a Vojnarovského.

Čeled' přinášela s vozů hetmanovy pěkné kufry.

Hetman se převlékal.

Mladý Kočubej rozváděl ostatní hosty po přidělených jim místnostech a žádal je, aby se nehněvali, kdyby neměli takového pohodlí, jaké mají doma; neníť Kovalivka ani Kyjevem, ba ani Batúryinem, a tolik i tak vznešených hostů ani nečekala.

Kozáky umístili na statku. Pro čeled' připraven stůl na nádvori. Na sudy kladli široká dubová prkna a pokrývali je plátnem. I prken i plátna v Kovalivce bylo hojnost.

Ljubov Fedorivna procházela se velkou síní, v níž stály stoly v podobě podkovy, a pilně ke všemu přihlížela, aby nedělaly ostudy Kočubejovu domu. Cítila se jako vůdce před bojem.

Když Motria procházela jídelnou, matka ji zastavila.

„Dnes vypadáš lidsky,” — řekla a opravila jí účes. „Jsouc si vědoma tvé povahy, obávala jsem se, že provedeš nějakou výstřednost. Bohudíky nic takového se nestalo. Dej pozor, abys nám nezpůsobila ostudy.”

„Nemějte, matko, obavy; žádné neslušnosti se nedopustím.”

Žádala, není-li zde pro ni nějaké práce.

„Dosti na jedné hospodyně,” — odvětila Ljubov Fedorivna a Motria odešla do zahrady.

Hledala samotu, aby se uklidnila.

Kráčejíc stezkou, zpozorovala tu diviznu, kterou minulý týden sehnula a třetího dne zbavila ji kamene. Začala počítati na prstech: „Nyní je právě devátý den,” pomyslila a zne-pokojila se. — „Věru, devátý! Nevěř tedy věštbám!” . . .

A přece je k smíchu tomu věřiti.

B A N D Ú R A.*)

Hosté, rozděleni ve skupiny, rokovali, když ve dveřích se objevil pán domu a jeho vznešený host — hetman. Lehkým pohybem shodil s ramen hermelinem podšíty plášt, odevzdal jej svému pážeti a kynul hlavou vpravo i vlevo:

„Bud'te zdrávi, ctěné panstvo!“ — pozdravil.

„Dobrého zdraví přejeme panu hetmanovi!“ — odpověděli.

„Račte se posaditi! Čím je chata bohata, tím i ráda,“**) žádali hostitelé.

Uprostřed síně stály rovnoběžně dva stoly, na jednom konci

*) Ukrajinský národní nástroj, podobný turbanovi. (Pozn. překl.)

**) Ukr. pořekadlo. Zn.: Čím je nám možno, tím vás pohostíme.

spojené třetím, napříč postaveným. Uprostřed třetího stolu bylo místo pro hetmana.

Na konci levého stolu měl se posaditi Kočubej a na konci pravého — Kočubejová, jako hostitelé.

Hetman však nabídl Kočubejovi pravé rámě a Kočubejové levé a doprovodil je v čelo stolu a posadil vedle sebe.

Ljubov Fedorivna namítala, že se to nesluší, neboť dle starobylého zvyku hostitelé mají seděti níže od svých hostů, ale hetman odvětil, že dnes možno pominouti zvyk. Vždyť on nepřišel k nim na hodokvas, ale jen k milému přátelskému rozhovoru.

„A kdy lépe se mluví, než při dobrém obědě?“ — pravil.
— „Sedněme si!“

Kočubejová, jakoby nerada s tím souhlasila, ale dle jejího zpříjemnělého obličeje bylo viděti, že přece považovala si za čest seděti vedle hetmana.

Na konec prvého stolu posadila se Motria, a na konci druhého starší dcera Kočubejů, Anna, jež byla vdána za hetmanova synovce Obydovského.

Kočubejův syn neseděl. Zastupoval otce, pobíhal a pobízel hosty, aby zaujali místa.

„Ale, synu, proč se staráš,“ — řekl mu jeho tchán, myrhorodský plukovník Apoštol. — „Nejsme Moskaly, nepohněváme se pro místa — sedneme si, kde komu bude libo.*“) Lépe seděti u konce stolu u dobrých hostitelů, nežli u nedobrých v čele.“

Vzdor tomu posadili se dle stáří a postavení.

Apoštol nabídl rámě Marii Fedorivně, které se nechtělo k obědu, proto prý, aby nepůsobila svým smutkem na veselou společnost.

*) Moskalové se vždy usazovali při stole dle hodnosti a postavení. Velmi často z tohoto důvodu povstávaly hádky. (Pozn. překl.)

„*Všem nám je tak veselo, jak oné koze, již na trh vedou,*” — odvětil Apoštol. — „Ale každý živý člověk uvažuje podobně jako ten cestovatel, který visel nad propastí na tenké větvíce: nahoře číhala naň šelma, myši uhryzávaly kořen, a on přes to trhal sladké bobule a jedl. Takový už je náš osud, že sami sebe musíme klamati.”

Musila tedy Marie Fedorivna posaditi se ke stolu. Toliko stará chůva nedala se přemluviti. Seděla ve své světničce, nedaleko kuchyně, zlostně klepala o podlahu svou holí a náříkala na dnešní nemírnost, prostopášnost a zkázu mravů. —

„Nedodržují svatých postů, bez požehnání si sedají ke stolu, břichu slouží a ne Bohu . . . Antikrist se blíží,” — bručela svými bezzubými ústy. Nikdo však jí neposlouchal; to snad ji nejvíce zlobilo. Začala nahlas vyhrožovati božím trestem carovi a všem jeho stoupencům, pravila, že přijde potopa, oheň, mor, že lidé se navzájem požírat budou, neboť nevyhnou se dnešní hříšníci Božímu hněvu. S těmito pohrůžkami na ústech usnula.

Roznášeli kořalku. První kalíšek nabídla hostitelka Jeho Milosti, hetmanovi.

„Nyní právě sluší uctítí náš prastarý zvyk,” — řekl hetman, povzbujuje Kočubejovu, aby omočila rty v kalíšku. Ona mu vyhověla. A ani s tím nebyl hetman spokojen: „Kdo do dna nepije,” — řekl, — „ten nám štěstí nepřeje!” I Kočubejová vypila.

„Na zdraví Vašich Milostí!” — pravil hetman, vyprazdňuje svůj kalíšek. „*Uděl Bože s nebe, co nám všem je třeba!*”

Nabídli mu druhý. Hetman jej přijal, pozdvihl vzhůru a rozhlédnuv se kolem dokola, pronesl: „*Všem vám blahopřejí, od kraje do kraje!*”*)

Nato začali připíjeti i ostatní hosté. Kalíšky kolovaly z ruky

*) Ukr. poř. — Od začátku do konce.

do ruky, jako živé; občas byly přípitky tak vtipné, že i ty nejvážnější plukovníky přiměly k smíchu; a tito hlučně se smáli.

Vz dor tomu, že Kočubejovi byli lidé vznešení, že jejich nový dvůr činil dojem velkopanského paláce, přidržovali se starosvětských zvyků.

Podávána byla mnohá jídla a nápoje, avšak bez přílišných okázalostí, jichž spousty přivezli polští pánové ze zahraničí, obzvláště od Francouzů a Italů.

Rovněž čeledi nebylo u Kočubejů málo; avšak za zády každého hosta netrčel sluha, aby odbíral z pánových rukou talíře. Kočubejovi neměli toho rádi. Jejich hosté rovněž. Sluhové donášeli z kuchyně velké stříbrné mísy, plné výtečně připravených jídel, a rozestavovali je po stolech, kladouce první před hetmana, a poté již hostitelé pobízeli: „Nepohrdejte, račte, poctěte nás, nevyhýbejte se chlebu a soli, čím Bůh nadělil, tím i hostíme.”

Hosté se omlouvali pravice, že po takovém obědě bylo by jim nutno týden se postiti. Pamatují prý na staré pořekadlo: „*Při hostině jísti začínej poslední a přestaň první!*”

A vzhledem k tomu, že právě každý přál si býti tím prvním a posledním, pokrmy velmi zvolna putovaly kolem stolu.

A jídel bylo mnoho. Když se nějaká mísa přiblížovala k Apoštolovi, tu se příbuzný neupejpal. Nabíral jídla plný talíř pro svou sousedku, souseda po levici a potom pro sebe. Při tom říkal: „*Hle, zde ti sedí, kteří dobře jedí!*” Naplňuje talíř Marie Fedorivny, pokaždé volal: „*Šup ke kmotře!*” i Marie Fedorivna se smála, pohlížejíc k jeho bodrému obličeji.

Kožuchovský pak narážeje, že Apoštol má blízko do Koválivky, pravil: „*Sbohem přes dolinu a na hostinu!*”

Na ten vtip Apoštol opětoval vtipem: „*Já býka zapřáhnu, otěže natáhnu, do vozu s žínkou usedneme a za lidmi pojedeme! ... Není-liž pravda, žínko?*”

„Což jsem pravdu viděla?” — přes stůl odpověděla plukovníková.

Jídla zapíjeli pivem, házejíce do něho krajíčky chleba na másle smaženého. Mladší toho nečinili, navykliť pít čisté pivo.

Čujkevič seděl daleko od Motrie. Pohleděl tu na hetmana, tu na Motriu, — jako by dvě slunce zářila před ním. Oba byli pro jeho oči stejně oslnjující a stejně drazí jeho srdci. — „Nemůže být dvou sluncí na jednom nebi,” — kmitlo mu hlavou. — „Spokoj se s jedním, i od jednoho bude ti jasno . . .”

Třebaže Čujkevič nebyl příliš velkým přítelem kalíšku, přece nyní pil, když ne více, nežli ostatní, tedy ne méně. Přál si utopiti červa, který mu hlodal v nitru. Pozoroval, jak Motria veselé a upřímně se obracela ke svým sousedům, jak mile a ochotně odpovídala každému, kdo se k ní obrátil, i jak nesměle, jakoby zahanbena, pohlížela občas tam, kde seděl hetman.

A rovněž neušlo jeho bystrým očím i to, že hetman, jako by živě rozmlouvaje s Kočubejem a jeho manželkou, vrhl pohled k ní, nebo hladil svou jemnou rukou růži, která ležela vedle jeho talíře, — růži jí darovanou. — „Co to znamená? Možnouli tomu věřiti?”

Nikoliv, nejsou si rovni a mimo to ona je mu kmotřenkou,” — i Čujkevič pozvedl kalíšek k ústům.

„*Kořalečka, jak děvčátko,*” — pravil mu soused, — „*když rádně nepiješ, býd se dožiješ.*”

„*Liji, liji, — neteče, jen vedle srdce peče,*” — odvětil Čujkevič.

„*Proto jsme mladí, abyhom onen žár měli rádi,* až zestárneme, bude nám zima, nepomůže ani víno. Tedy napijme se z této skleněné modly.”

„Ano, z toho bůžka kořalečky trošku,” — jakoby žertem odpověděl Čujkevič, ačkoliv on rovněž tak myslil na žerty, *jak na loňský sníh.*

„A co, kdyby, nedej Bůh, jemu, nebo jí napadla podobná hříšná myšlenka? Zda by ses na ně zlobil, zuřil, hledal po-

msty, což?" — ptal se sama sebe Čujkevič a bál se odpovědi.. Dlouho přemítal a konečně rozhodl, že *ne*, že nemá k tomu práva. Vždyť ona nevzbuzovala v něm nadějí, neslibovala mu lásky, nýbrž jen žádala, aby si zůstali přáteli, neboť manželství je na světě mnoho, leč přátelství málo. Ano!

„Božíčku můj milý, což nejsem ti milý? Což byl jsem kdy v kostele, abych minul nějaké krčmy?”)* — dokládal starý setník, přijímaje kalíšek z rukou svého souseda.

„Nalívá a pije, vypije a kývá, svůj kozácký věk dožívá,” — pravil Kožuchovský, upozorňuje na setníka.

Hudba je nevyrušovala, přestala již na začátku oběda.

Nyní se rozpravidlo rozhovor, v celé síni to bzučelo, jako v úle za letního vedra.

Ljubov Fedorivna tázala se hetmana, co nyní možno očekávat — mír, či válku?

„Čekej bídu od vody, a hoře od moře,” — odpověděl hetman. — „Na mír ještě ani pomyšlení. Patrně se válka teprve rozněcuje. Mám obavu, aby ten požár nezachvátil i naši chatu. Polsko a Moskva, Sasové, Dánové a Švédové, a z jihu Turci, — takové války již dávno nebylo. Chraň Bůh, aby se Ukrajina stala bojištěm národů!”

„To je už vaší věcí, abyste k tomu nedopustil, Jasnovelmožný pane hetmane.”

*„Ah, kéž by vaše slovo a Bohu do ouška**)... Ale račte, Vaše Milosti, oslovovali mne Ivan Stěpanovič, tak to bude pohodlnější.”*

„Vaše říše, vaše i moc! Tak pročpak vy, Ivane Stěpanoviči, nemůžete zachrániti naši zem před válkou? Jste přece naším hetmanem! Po dlouhá léta spravujete říši, získal jste si slávy a významu. Jste šťastný!”

**)* Ukrainský vtip: znamená, nejsem-li Ti Bože vhodný; nikdy nejdou do kostela, aniž minu nějakou krčmu.

***) Ukr. pořekadlo: „Kéž by Bůh vyslyšel Vaše přání! (Překl.)*

„Jsem šťasten jako vůl na jatkách, milostivá Ljubov Fedorivno.“

„Pročpak?“

„A proto, že nechtějí mě pochopiti. Myslí si, že dbám jen sebe a ne Ukrajiny. Udávají mne . . . Snad jste slyšela o tom?“

„Do takových věcí prstů svých nestrkám,“ — odpověděla klopíc oči.

„Ano, ano. Závidějí mi žezla. Myslí si, že budou lépe než já je držeti; lépe i výše. Já ale takových neznám!“

Ljubov Fedorivna mlčela. Jen kašlala, jako by jí bylo jídlo v hrdle uvázlo.

„Nikdy nebylo u nás svornosti,“ — pokračoval hetman, — „proto jsme trpěli a snad zase trpěti budeme. *Solunycia, Kumejky, Berestečko* — toť trest za naše hříchy, za závist, nenávist, pomstu, za tu hydry, jíž jsme neuměli hlavy zutínati. Nebili nás Poláci, nýbrž naše hříchy, velectěná Ljubov Fedorivno, a zůstaneme-li i nadále takovými, jakými jsme, tedy i Moskal nás pobije.“

„*Není čert tak strašný, jak jej maluji,*“ — odpověděla Ljubov Fedorivna.

„Ach, on je strašný, strašný, Vaše Milosti, strašnější než si jej představují.“

„Kdo? Švédský král?“

„Toho se nejméně bojím; on se Ukrajiny nezmocní — má příliš krátké ruce.“

„Říkají, že on se celého světa chce zmocniti, a že vojáka mu rovného po Alexandrovi Macedonském ještě nebylo.“

„Že je velikým vojákem, ano, ale svět je ještě větší. A kdyby se, připusťme, Karel Ukrajiny i zmocnil, tak jí pod svou mocí neudrží, neboť Švédové jsou maličkým národem. Avšak náš nepřítel, to jsou naši sousedé, kteří se dnes kousají mezi sebou, a zítra, hle, jsou již přáteli, my však za to přátelství platíme.“

Odírají nás, jako vlci berana, neboť věru jsme jako ti berani, kteří se rohy bodají a před nepřitelem sklánějí své hlavy.”

Hetman přestal mluviti a rozhlédl se, Kočubejová seděla zpyšnělá, jako by tato věc nebyla jí příliš milou; Kočubej na krucoval svůj nepokorný knír, avšak ostatní, kteří vedle hetmana seděli, obraceli se k němu a vážně poslouchali.

„Což, pane hetmane, jsme skutečně národem tak ničemným?”

„Toho neříkám. Rytířského ducha nám nechybí. Nečaj, Nemyryč, Boluň, Vyhovský, Somko i Dorošenko — toť rytířové, ale jaký stihl je osud? U nás je tomu tak — vynikne-li kdosi nad ostatními, tak ihned bác jej po hlavě: „a nelez tak vysoko, psí synu!” Ihned se rozletí pomluvy o boháčích-hetmančících a o kozácích-chud'asech, otrháncích; budou štváti bratra na bratra a přijde k takové motanici, že při tom i sám čert nohu si zláme. Nikdo neví, kolik nocí jsem nedospával, rozmýšleje, jak bych toto naše rozbouřené moře uklidnil, a nyní se obávám, aby se zase nerozbouřilo, neboť příliš silné větry naň vanou!”

Apoštol, který zanechal svých žertů a rovněž naslouchal hetmanovým slovům, přisvědčil: „Dokud jsme živi, se to nestane. Neobávej se, pane hetmane, my všichni, kteří jsme pod tvým regimentem,*) obráníme tě!”

„Ne mne, ale sebe a naši matku-vlast obraňte!”

„Obráníme, pane hetmane, obráníme!” — vořali dokonce i ti, kteří neslyšeli rozhovoru a nevěděli, oč jde.

„Ať žije náš hetman, Ivan Stěpanovič Mazepa!” — houkl Apoštol, pozdvihuje svého poháru.

„Ať žije! Ať žije! Sláva!” — volali ostatní, povstávajíce s míst, a vyprazdňovali své poháry do dna, projevujíce tímto své blahopřání.

Stalo se to živelně, bez rozmyslu, neboť na zdraví hetmanovi připítí měl pán domu a nikoli jeho švagr.

*) Vláda.

„Nehněvej se na mne pro to, Vasyle,” — omlouval se Kočubejovi Apoštol — „mluv, poslechneme a připijeme ještě jednou, aby nám dlouho žil a vládl náš slavný Ivan Stěpanovič.”

Nebyl Kočubej řečníkem. Na to on upozornil a žádal hetmana za odpuštění, — neobdaroval prý Bůh každého různým nadáním tak štědře, jako Ivana Stěpanoviče Mazepu. Vyjádřil radost, že hetman svou návštěvou poctil jeho nový dům, narážel na jakési mraky, které prý visely nad nimi — „ale dnes se přeženou a nastane vždy krásné počasí.”

U okna stál jeho syn Vasyl a jakmile otec ukončil, dal šátkem znamení dělostřelcům. Po tom znamení na hradbách zahřímaly hmoždíře, krátké, hrubé, ale velmi hlučné.

Hetman děkoval jako obvykle srdečně a výmluvně. Pravil, že není pro něho větší radosti, než seděti při stole se svými přáteli; že prý v té chvíli chápe našeho, apoštolům rovného knížete Vladimíra, jenž nepohrdal lžicí a pohárem mezi svými bratry-družinníky.

„Kdyby nebyla tak milá srdci mému přízeň jeho Milosti, pana generálního soudce, a pánu důstojníků, nejel bych sem nyní, když mám tak mnoho a tak důležité práce.

Však této práce sám nedokonám; k jejímu zdaru je nutno společného napětí sil a vůle.” — A proto přál hetman sobě a celé společnosti shody a svornosti pro blaho a slávu od věků památného vojska záporožského a celého národa ukrajinského.

Všichni zvedli své poháry a na hradbách zase zazpívaly hmoždíře. V síni znovu zadunělo, ale již ne jak v úle, nýbrž jak ve mlýně.

Začali si rozličně vysvětlovati hetmanova slova. Proti komu volá on svorně se postaviti, proti jakému nepříteli chce vytáhnouti? Oгинský, neb Виšнеvecký, Sapiha, neb Sas? Pouze Polsko vyvolávalo různé posudky. O Moskalech však jaksi tišeji mluvili. Moskva rovněž byla rozbita na tábory — starý

a nový. To taktéž možno využitkovati, podporujíce ten neb druhý tábor, ovšem že vhodnější. Ale toto rozbití bylo pouze v nitru a nikoliv zevně — zevně na vše tlačil Car Petr jako skála. Všichni pocitují tíhu jeho vlády, všem jeho vojvodové, místodržitelé, ba dokonce i „ratníci“ ťali do živého. Proč však v Kočubejovu dvoru mluví se o tom zticha? Což mají strach před hetmanem? Snad ne. Ačkoliv hetman nedával toho najevo, přece každý prozírávý člověk chápal, že hetman mínil totéž, co i všichni. Ale rovněž jako všichni obával se i on těch, kteří hledali přízeň v Moskvě, a této přízně mysleli si udavačstvím zasloužiti. To byla jejich jediná starost.

Ale kalíšek pomohl k upřímnosti. Poltavský plukovník Jiskra, Kočubejův stoupenec a přítel, pod vlivem přespočetného kalíšku pustil se do chvalozpěvů na Petra. Tvrtil, že kozáci, jako obránci svaté víry pravoslavné, musejí při něm státi, aby ubránili svaté církve proti útokům luteránů a jezuitů.

Zaslechnuv to Apoštola, až se za hlavu chytil. „Ale co ty říkáš, pane tovaryši! Petr a víra! Může-li býti většího nepřítele naší svaté církve, než on? Zdaliž jsi neslyšel, jak on stále zneuctívá církve, týrá kněze a poskvrňuje svatých nádob?”

„A neslyšel's, soudruhu, co se před nedávnem v Polocku stalo?” — zeptal se Jiskra.

„Ne, neslyšel jsem, vyprávěj, bud' tak laskav.”

„Nuže, v době litevského tažení zavítal Petr do Polocka a navštívil tam baziliánský klášter. Uviděl obraz neznámého mu světce a táže se: „Kdo je tenhle?” A mnichové mu odpovídají: „Josafat Kuncevič, ten, jehož pravoslavní umučili.” Tu náhle Petr se rozruřil, vrhl se na mnichy, bil je, bil a poté rozkázal čtyři stíti a pátého oběsiti jako psa. Nu, co tomu říkáš?”

„Tobě se to líbí? A mně věru — ne. Každá svatyně — věc Boží. Vejdeš-li i do turecké mešity, musíš si jí vážiti. Bůh jest

jeden, pouze nestejně ho lidé cítí a nestejným způsobem vzdávají mu chválu. Vražditi boží služebníky za to, že mu chtějí věrně sloužiti ve svém zákonu, je nelidské a ohavné. Kam tím dospějeme? Jsem rovněž křesťanem, a ne nejhorším, věrně se držím své pravoslavné víry a hájím ji, kde a čím mohu. Avšak, dle mého mínění, zneuctívajíce křesťanské duchovní otce, my podrýváme rovněž i základy autority našich kněží a zalívajíce krví prahy cizích kostelů, poskvrňujeme zároveň své svatyně. Tomu-li učil nás Kristus?"

„Ale tamti, co činí našemu lidu? Pamatujete si, jak Oginský a Vyšnevecký, přibyvše do Vilna, uveřejnili universál, dle kterého Sapiha a všichni jeho stoupenci byli prohlášeni mimo zákon.*) Bylo možno je vražditi, pleniti jich majetky. Jen si připomeňte, co zkusili tehdy pravoslavní! Kolik jich zahynulo loupežemi a vraždami. Nečinili to jen všelijací lumpové, nýbrž šlechta, jež neušetřila ani dítek, ani starců, ani kněží. Lidé se domnívali, že přišel konec světa.“

„Víme to, a snad i ještě více,“ — odvětil Apoštol, — „ale což, když někdo páše křivdu, nabýváme-li tím práva ještě hůře se chovati? Kam touto šikmou cestou dorazíme? Proměníme se v šelmy, pozřeme sami sebe, a nekřtěnci zaujmou naše místa.“

Slovo po slovu a domluvili se tak dalece, že nebýti sousedů, chytili by se do křížku. Myrhorodský plukovník, vzdor tomu, že se Apoštol jmenoval, nebyl povahy apoštolské, a poltavský rovněž ne bez příčiny zval se Jiskrou. Ale dobrí sousedé zakročili a ukonejšili je, upozorňujíce je na hetmana, pro něhož taková hádka byla by urážkou.

I skutečně, hetman, povšimna si vády svých dvou významnějších důstojníků, svraštيل obočí a začal netrpělivě poklepávat prstem na stůl. Neslušelo se mu plést do hádky svého stoupence Apoštola a Kočubejova přítele Jiskry, tím spíše, že i Apoštol byl blízkým Kočubejovi člověkem, tchánem jeho

*) Státní interdikt. (Pozn. překl.)

syna. Rovněž nehodlal vyjádřiti svého mínění o Petrovi. Navýkl tomu, že ostražité uši chytají každé jeho slovo a udávají Moskvě. Nejlépe bylo předstírat, že on ani neslyší, ani se nedomnívá, oč jde. A proto vlastně obrátil se na druhou stranu, kde nevelká skupinka poslouchala povídky starého zkušeného setníka, a tak se hlasitě i upřímně smála, jak jenom mohou se smáti kozáci při dobré hostině, zapomínajíce i na minulé zlé časy, i na budoucí nebezpečí, i na dnešní nejistou dobu.

„A čemu vy, pánové, tak hlasitě se smějete? Mluvte tak, abychom i my se pohromadě s vámi zasmáli,” — řekl hetman.

„To je... tady nám pan setník povídá zajímavé věci o šlechtě,” — odpověděli hetmanovi.

„Na příklad?...”

Setník ze začátku se zdráhal povídati, obává se prý hetmana, který je zvyklý na vzdělanou společnost, a on prý je nevzdělaný voják. Ale po společném nátlaku, jeho ostýchavost povolila a on začal:

„Když jsem byl s Vaší Milostí, pane hetmane, na Volyni a na Červené Rusi, tak jsem měl příležitost poznati tamní šlechtu. Podivný národ, přísámbůh, podivný! Tedy povídám nyní společnosti ledacos o oné šlechtě a společnost se směje, — ať to neurazí Vaší Jasnovelmožnosti... Tak račte poslouchati. Potkali se kdysi dva šlechtici. Jeden v lýkových střevících, druhý v bačkorách, u jednoho potrhaný kabát, u druhého košile od vánoc do velkonoc nepraná, jeden náš, druhý „Ljach“.* Byli sousedy, kteří nesvorně žili. Hádali se o kvočnu, která v zahradě u samého příkopu vyseděla dvě kuřátka. „Dej mi kuřata, hulváte,” říká Ljach. „Když ti dám, tak jen přes hubu,” odpovídá náš. — „A nedáš!” — „Přísámbůh, dám.” — „A já šavli mám. Braň se!” Náš měl pouze cep. Jakživ on souboje neviděl. „Hlavu chraň, hubu braň, slož zbraň!” houká šlechtic, tiskna našeho šlechetného krajana se svou

*) Polák.

šavlí. Náš odsakuje tu napravo, tu nalevo, zde přisedne, tam zas vzhůru skáče, a poté, jak se rozlítí, jak se rozpřáhne, jak zasáhne nepřítele do zubů, — ten až se nohama přikryl. A náš se zastavil, poškrábal se v týle a praví: „Není dosti nepríteli, že do zubů dostal, ještě se i nohama ohání.”

Posluchači se zasmáli.

„Vypravujte, vypravujte ještě, pane setníku,” — prosili.

Setník se však napil a utřel knír.

„Zchudlá šlechtická rodina. Šest bratrů, sedmá sestra Helena, a mají pouze jednoho chlapa. Jednou jede mladší na rozviklaném vozíčku a sám koně pohání. „Hle!” upozorňuje ho soused, — „a kde je Vaší Milosti chlap?” — „Není, uprchl. Pouze jeden den v týdnu pro každého z nás robil, a v neděli Helenku do kostela vozil — uprchl, zatracený chám . . .”

Starý setník mohl i do rána povídati, neboť kozáci, zvyklí na blahobyt Ukrajinců, rádi vtipkovali o zchudlé sousedově šlechtě, ale hetman, upokojiv se, že hádka mezi Apoštolem a Jiskrou ztichla, pozvedl pohár za svornost veškerého vojska křesťanského a bohumilého lidu ukrajinského, poděkoval hostitelům za „chléb a sůl” a povstal s místa.

Po něm povstali i ostatní, avšak nebylo to pro každého malíčkostí. Kdo pil pivo, ten se pevně držel na nohou, kdo kořalku — ten se „dolů díval”, a kdo med — toho pod stůl táhlo, neboť med jde do nohou. Kdož věrně bůžkovi Bacchovi sloužil, ten se stal kozlu podoben a hledal jen háček, aby s nepřítelem tváří v tvář státi mohl. Ale i tito upustili od svých zvyků, pamatujíce na to, že kde hetman se svým dvorem dlí, tam nesmí býti žádné rvačky, neboť takové výtržnosti byly trestány a trestány přísně. Tomu se podle Poláků říkalo — — „hrdelní věc”, neboť bylo možno i hrdlem ji zaplatiti.

Vtipný setník nebyl s to opustiti svého místa. Usnul. Ale i ve snu se usmíval, tak komicky mrkaje levou brvou, že všichni více se smáli jemu, než povídkám.

„Napije se a dřímá, tak svůj věk kozácký dožívá,” — houkl mu kdosi do ucha.

Setník se probudil a udiveně se rozhlédl kolem sebe.
„Odkud vás čert nese?” — tázali se jej.
„Čert snad by mohl, ale nohy nechtějí!” — odvětil.
A oni znovu, jako by se s ním dávno neviděli: — „Jak se
vám daří?”
„Díky! Jen tak, „skokem — bokem,*) jak vidíte.”
Říkaje to klaněl se kolem do kola, hetmanovi, hostitelům
a celé společnosti.

* * *

Hetman s hostiteli a za nimi i ostatní hosté přešli do sousední místnosti. Byla to velká síň se čtyřmi okny v jedné stěně, hledícími do zahrady. Komnata byla docela prázdná mimo křesla, rozestavená kolem stěn. Ba ani koberce nepokrývaly

*) Pomaličku.

podlahy. Zde se procházeli, zastavovali se ve skupinách a mluvili.

Hetman přecházel od skupiny ke skupině, aby alespoň několik slov promluvil s každým hostem. S kým se dlouho neviděl, toho se ptal na zdraví, na manželku a děti, kde byl a co nového slyšel. Byla to dobrá náhoda prozraditi, co v duši vězí, odhaliti svá přání. A těchto bylo více, než mohl hetman vyhověti, neboť nebyla to přání ledajaká: každému se chtělo žezla a všechna žezla nebyla stejná.

Ale Ivan Stěpanovič byl v takových rozhovorech mistrem. Občas i hořké slovo tak mohl osladiti svým krásným úsměvem, že ono nikoho nebolelo, naopak — každá taková rozmluva zanechala příjemnější dojem.

S některými mluvil o samotě, a tehdy se rozhovor prodlužoval. Po chutném obědě a po vypitých pohárech vždy se mohl dověděti o tom, o čem by neuslyšel za „suchého“ počasí. Přesvědčil se, že vyjma Kočubeje, Jiskry a snad ještě několika pochlebníků, jsou všichni nyní zarmoucení moskevským hospodařením na Ukrajině. Moskalé prý se dopouštějí loupeží, násilí a přivádějí národ v zoufalství. — „Je konec světa, Vaše Jasnovelmožnosti,“ — stěžovali si důstojníci: „Dlouho-li ještě budeme trpěti rouhání? Vždyť jsme volným kozáckým nárom, a námi nakládají, jako s poníženými otroky. Pokaždé, když se Moskalé přibližují, naši lidé se zpovídají a večeři Páně přijímají, nejsouce jisti, zdali se dožijí zítřejšího dne, a stává se i to, že celé vesnice opouštějí své příbytky a prchají nazdařbůh. Neubráníme-li svého lidu před nepřátelskou záplavou, běda nám i Ukrajině!“

Hetman uklidňoval své lidi, narážeje na to, že naše záchrana je v našich rukou. Je však nutno, aby ruce spíše šavlí se drželi, než cizích klik. „Neboť,“ — pravil hetman — „na sebe se díváme jako vlci, a na cizáky — ovčíma očima. Nedůvěřujeme si, závidíme, pomstu přivoláváme, a náš nepřítel to pozoruje a radostí si ruce mne. To je voda na jejich mlýn. Připomeňte si Teterju a Brjuchoveckého — kolik zla způsobili; nebýti jich, nebyla by dnes Ukrajina takovou, jakou jest nyní.“

Důstojníci poslouchali, přitakávali, a jako by se spikli, ujišťovali hetmana, že zůstanou věrní svému vůdci, podnikne-li něco.

Když rozhovor zacházel daleko, a hetman pozoroval, že někdo z tábora Jiskrova naslouchá, náhle přecházel na jiné téma, neb vůbec přerušoval rozmluvu a šel dále. Tak několikrát obešel komnatu, až se unaven posadil do vysokého křesla, a hlava mu klesla plna těch stížností, nářků a přání, které všechny musel vyslechnouti.

Usedli si i starší hosté; někteří vyšli do zahrady, aby osvěžili své hlavy.

V síni nastalo ticho, jako by anděl tudy přeletěl. Nikdo se neopovážil vyrušiti hetmana z jeho myšlenek. Každý úkosem pohlédl na skloněnou hlavu Ivana Stěpanoviče, a každému se srdce svíralo.

Ačkoliv byli někteří, jichž požadavkům nemohl vyhověti, neboť se ještě nenarodil ten, který by všech uspokojil, přece všichni si vázili této hlavy jako nejmoudřejší od přírody, nadáním, nabytým vzděláním a životní zkušeností bohaté. Každému bylo známo, že hetman i z největší nesnáze vyjde se zdravou kůží. Bylo tomu tak v událostech s Palijem, s Poláky, s Moskvou. Nevázili si ho jen pro štědrost neb péči o umění a osvětu, nýbrž pro jeho pevnou vůli, hájiti celek ukrajinské země. Nehledě ku všelijakým úskokům Polska, pro cítrhnutí pravobřehové Ukrajiny, Mazepovi se podařilo udržeti ji pod svým žezlem. Mnoho bylo takových, kteří si naň naříkali za jeho domnělou přízeň k Moskvě, ale i oni se neopovažovali dávati svůj hněv najevo, a jen s povzdechem říkali: „Jen Bůh ví, jen Bůh vidí, co nás hetman v myšlenkách má.“

Tento úsudek i nyní každému kmitl se hlavou, a proto nikdo si netroufal zaplašiti hetmanových myšlenek.

Na co on myslil? Zda na carova slova „poslechni, co ti Menšikov řekne,“ neb na svou krásnou kmotru ze křtin u Višneveckých — kněznu Dólskou, neb na to, s kým se má vrhnouti do nebezpečného víru války, neb na Kyjev, skvělé hlavní město obrozené a obnovené Ukrajiny, neb prostě na

tuto růži, kterou nezapomněl vzít se stolu a nyní v ruce držel, ačkoli už hodně uvadla?

Nikdo nikdy nemohl uhodnouti hetmanových myšlenek, ani nejbližší mu lidé ne.

„Ale proč jsme, ctěná společnosti, ztichli,” — řekl náhle hetman, povstávaje ze svého křesla. — „Je-li to možno, že by моji plukovníci vzali si za vzor cara a přejí si jít na kutě? Což nezahájíme dle starého zvyku tance? Jak pozoruje, mládež se ostýchá sama začít.”

Zaslechna to, pán domu dal znamení hudebníkům, a oni zahráli jakousi „dumku”. Hetman pomalým krokem zamířil do pokojů, vyhledal paní Kočubejovu a požádal ji o tanec. Ona se vymlouvala, upozorňujíc na svá pokročilá léta, pravila, že jí ani na mysl nepřipadá tančiti. Hetman však, poukazuje na svou hlavu, zeptal se:

„Myslíte snad, že mi tanec v hlavě vězí? Zármutek mi hraje. Pravda, „kozáka” neb „hopáka” s vámi zatančiti neslibuji, ale jedno kolo polonézy můžeme si dovoliti, a poté ať si mládež tančí, co jí bude libo.”

Hudba zahrála polonézu na ukrajinské téma a hetman s Kočubejovou zahájili kolo. Za nimi plukovníci Vojnarovský, Orlík, mladý Kočubej s přítomnými dámami. Rozhodl se k tanci i starý setník, jenž vypravoval o šlechtě. Ten uzavíral průvod. Stále zakrucoval knír, ohýbal se, přikládal ruku k srdeci, říkaje, že prý tak šlechta polonézu tančí.

Ostatní se drželi vážně. Šli rovně, jakoby v svátečním průvodu, dávajíce pozor na první pár. Hetman mistrně řídil tanec.

Zachoval si až dodnes jemnost pohybů, pocit rythmu a krásy. Jeho tanec, toť sloučení pohybů a zvuků v jeden umělecky zladěný celek. Ne nadarmo po něm bláznily ženy, a pro sepsání seznamu jeho milostných dobrodružství ani volské kůže by nebylo dosti. V umění řídit polonézu nebylo mu rovna. I nyní projevil mnoho vkusu i vynalézavosti k všeobecné spokojenosti.

Po ukončení tance hetman odvedl Ljubov Fedorivnu do pokoji, v němž našel ji před vyzváním k tanci, a po chvíli se vrátil do síně.

Všichni přistoupili k němu, děkujíce za krásně provedený tanec.

„Nejsem už nyní tanečníkem. Ted' musíme mysliti na docela jiné tance, není-li pravda, pane Apoštole?” — pravil hetman.

„Jest tomu tak, pane hetmane. Ale přes všecko, tak jsem se rozjařil, že mám košili mokrou.”

„Je mi líto, že pan hetman neviděl našeho setníka tančiti polonézu.”

„Já,” — ozval se setník — „vždy po šlechticku: *bav se, duše, bez kontuše, hledej pána bez župana.*”*)

„Jen žerty stranou!” — přerušil ho Apoštol. — „A kdybyste, pane hetmane, již konečně vedl nás v boj proti nepřátelům ukrajinského národa, byl by to ještě lepší tanec.”

„Eh, pane Danyle! Kdybyste k tomu tanci, na který narázíš, šli za mnou tak svorně, jako v této polonéze . . . ale . . .” — hetman nedomluvil, neboť přiblížil se Kočubej a ptal se, možno-li pokračovati v tancích.

„Račte!” — odpověděl hetman, — „podíváme se, jak mládež tančí, a připomeneme si, jak jsme kdysi tančivali.”

Hudba zahrála „kozáka”, ale nikdo netroufal si začíti. Orlík se přiblížil k Čujkevičovi, a pošeptal mu, aby on požádal o tanec dceru domácích pánů, neboť tak zvyk velí.

„Ale, proč to právě já mám učiniti?” — zeptal se Čujkevič.

„Ještě se na to ptáš?” — odvětil Orlík, — „jdi!”

Čujkevič zamířil k Ljubov Fedorivně.

„Smím-li, paní matko, požádati vaši dceru o tanec?”

Ljubov Fedorivna přitakala hlavou a Čujkevič podal Motrii ruku.

Šla, jakoby nevšimajíc, kde a s kým tančí. Oči, lehce sklopeny, klouzaly po stěnách, prchaly před dychtivými blesky mladých očí. Vyhýbala se rovněž pohledu stařeckých očí, jež se rády podívaly na tuto nevšední krásu, jakoby na nějaký nadzemský zjev, který tak hned může najednou zmizeti, jako se neočekávaně ukázal.

*) Ukr. pořekadlo: Když se baví, tak do sytosti.

Večerní šero tlumilo třpytné barvy šatů, podlaha se potahovala přišeřelou mlhou a zdálo se, že Motria zcela se nedotýká země, tu pluje ve vzduchu, tu zase jako labuť se kolébá na lehkých vlnách jezera, tu se vlní jako niva při zavanutí větru.

Čujkevič se jí přizpůsoboval. Neposkakoval, neprováděl všelijakých kousků, a jakoby ve snění, honil se za svou vidinou. Lákala jej, volala: „pojd’!” a on šel, — na konec světa by šel za ní. Hle — hle, chytí ji, přitiskne k sobě, sevře v objetí a unese na bujném oři, — leč ne . . . Motria mu uklouzla. Byla, a už jí není, už je daleko, přítažlivá, zrádná, prchavá.

Ale přece ji chytí, a oba se zatočili, jakoby vichr na mlatě, dupli botkami a zastavili se . . .

„Výborně!” — dunělo dokola. — „Jak skvěle tančí, jak krásně! Skutečně jsou určeni pro sebe, aby žili blaženě.”

Sluhové rozsvítily svíce. V síni se rozjasnilo. Pyšné dívčí úbory třpytily všemi barvami nebeské duhy. Ostatní mladíci, nadšeni Motriiným tancem, rovněž počali tančiti.

Ale druhého tak krásného párku již nebylo.

„Nádherně tančíte, Vaše Milosti, Motrio Vasylivno!” — řekl hetman Motrii. — „Kdo vás naučil tak krásně tančiti?”

„Cizím tancům učil mne taneční mistr, Francouz, kterého otec zavolal k nám, ale našim tancům jsem se od nikoho neučila — viděla jsem, jak tančí jiní, nu a tančím, jako ostatní.”

„Ne, tančíte lépe nežli všichni. Bůh udělil vám všeho a doufám, že popřeje vám i šťastného osudu.”

„Díky! Vaše Jasnovelmožnosti,” — odpověděla Motria, klopíc oči.

Nikdo a nikdy neviděl ji tak hodnou a pokornou. Nyní všichni obdivovali tuto přeměnu, a obzvlášť Ljubov Fedorivna. — „Mou dívku kdosi začaroval,” — myslila si.

* * *

Hudba spustila „metelici”,*) a do síně vletěli čtyři „serďuci”, kteří přijeli s hetmanem. V hetmanově dvoru byli

*) Ukr. lidový tanec.

oni známi jako nejlepší tanečníci a nejednou tančili pro hetmanovy hosty v Kyjevě a Batúryňě.

Jakoby stepní vítr vletěl s nimi do síně, vše se rozveselilo. Zdálo se, že okna si zatančila a podlaha jako by se chvěla od jemných dotyků kozáckých bot. Nebylo možno postřehnouti jejich rychlých skoků, pohybu jejich nohou, neboť letěli sálem jako větrem hnáni, pouze šosy jejich kontušů vlály, kmitaly se jejich červené „safiance“,* jakoby živé skákaly na jich hlavách chocholy.

Setník přizpěvoval, tleskaje dlaněmi:

„Tak jsem tančil, tak jsem tančil,
botu šetřit nestáčil,
když jsem domů vrátit se chtěl,
už podrážek jsem neměl.“

Paní Apoštolová, připomínajíc si svá mladá leta, pokračovala:

„Tys od Dněpra, já — od Desny,
nuž tančeme až do vesny.“

A Danylo Apoštol houkal:

„Ty jsi tkadlec, hochu hled',
a já — bondarovna.
Pryč utíkej, zmizni hned,
nejsem tobě rovna.“

Zpěv nesouhlasí docela s tancem, ale kozáci si toho nevšimali. A hosté byli tak vzníceni, že nemohli vydržeti, tleskali, dupali a čile přizpěvovali:

„Tančila Romanova
s Romanem,
ztratili pytlík
s tabákem.

* Safianové boty.

Dostaneš Romanova
s Romanem,
nenajdeš-li ten pytlík
s tabákem."

„Je, je!“ — vtipkoval Apoštol, — „když jsi ztratila, tak udělej nad ním kříž!“

Hudba přestala a serďuky jakoby vítr smetl. Pouze starý setník si toho nepovšiml a pokračoval:

„Tak se říká, tak se zpívá,
kde je krása, vkus tam bývá.
Mně zármutkem otekou vlasy:
nemám vkusu ani krásy.“

Ale zpozoroval, že je už po tanci a zvolal:

„Jej! Byli zde a propadli se. Přestaň zbytečně zpívat, musíš ve všem míru znáti.“

„Není zbytečno, vždyť vás posloucháme.“

„Ošklivě zpíváš, babo, avšak dlouho . . . Že?“

Zatím přišlo do předsíně dvanáct bandúristů.* Staré, šedivé vlasy zakrývají jim slepé oči, kníry a košile jako ze stejné přize utkány. Polokruhem se na lavicích posadili. Zdálo se, že starodávnost posílá je ke Kočubeji návštěvou.

Hetmanovo křeslo postavili proti nim, ostatní hosté stáli neb seděli dokola. Banduristé dotkli se strun, a velká předsíň se naplnila čarokrásnými zvuky — přicházela píseň minulosti. Šla ze stepí, od mohyl, vanula chladným větrem. Zdálo se, že to nebožtíci z hrobů povstali, řinčeli meči a zvonili okovy. Nebyla to píseň, nýbrž — pravda, smutná pravda, jež lidi vždy pronásleduje, avšak věčně zůstane pravdou.

*) Umělci na banduru, většinou slepcí.

„Z města slavného Koslova až do města Trapezonda
plula galera okrášlená — malovaná,
čtyřmi barvami zdobená.
První barvou zdobená —
zlatomodrými stuhami okrášlená;
druhou barvou zdobená —
červenou tureckou dykytou potažená;
třetí barvou zdobená —
křesťanskou krví malovaná,
čtvrtou barvou zdobená —
nevolníky obsazená.”

A mnohým z Kočubejových hostů zdálo se, že on sám jako by viděl onu čtyřbarevnou galeru, jež se kolébala na vlnách Černého moře, plujíc do zapomenutí. Větry otrhávají zlatě-modré stuhy, dešť smývá tureckou dykytu, pouze krev křesťanská rdí se na ní, pouze vzlykot nevolníků ji obveseluje . . . Ukrajinská galera!

Uklidnily se struny, dvanáct rukou zavěsilo se ve vzduchu, a pak, jako ptáci, vzhůru se vznesly k vysokým tónům. Nikdo z posluchačů ani se nepohnul, všichni čekali na další slova písně:

„Zasílá pozdrav ubohý nevolník,
z turecké země, z víry pohanské,
do měst křesťanských, — otci a matce.

Sám nemůže jich uvítati,
a po holoubku svůj pozdrav zasílá.

„Oj, holubčíku můj sivý,
ty vysoko poletuješ, mnohé země navštěvuješ.

Poleť do měst křesťanských,
k mému otci a maminec.

Spadni do otcovského dvoru
a nářkem zasténej,
o mých příhodách kozáckých vyprávěj.

At již otec a matka,
moje příhody poznají,
statky — majetky prodávají.
Velké peníze shromažďují,
hlavu kozáckou z nevole osvobozují . . .”

Občas trochu a zvolna, občas zase hlasitě a dojímově povídali bandúristi o zármutku a utrpení kozáků-nevolníků na galérách a ve věznicích. Kolik jich zhynulo, nedočkavše se, až rodičové prodají své statky; nevrátili se k otci a matce, zhynuli, hledajíce slávy a bránice svobody.

Citlivým ženám slzy třpytily se na očích, mužům jako by srdce hlodaly, neboť nejeden z nich měl na svědomí zapomenutého soudruha, bratra, švagra, který navždy uvázl v tureckém nevolnictví, tak v Polsku, Litvě, Valašsku — všude, kam osud zanášel kozácké bujně hlavy.

Bandúristi dokončovali nevolnický pláč:

„Vyvrhni, Bože, nevolníka ubohého,
na svatý, ruský břeh,
na zem veselou,
mezi národ křesťanský! . . .”

Hetman pocítil na sobě mnohé zraky, jež byly se všech stran naň upřeny, jako by úpěnlivě prosily, aby jich vytrhl z nové moskevské nevole. Bandúristi zahráli a zazpívali dumu o kozákově smrti v kodymském údolí. Zazpívali úvod, poté prudce uhodili ve struny a zvučně, souhlasně začali prositi, volati:

„Pomoz mi, otcova a matčina modlitbo,
klečeti,
ocelovou ručnici do rukou dostati . . .”

Zde to starí kozáci- plukovníci nevydrželi a společně s bandúristy zalkali:

„Tři míry prachu nasypati,
tři olověné koule nabíjeti,
orlům bystrokřídlym,
kozáckým dozorcům,
vhodný dárek posílati.”

Nebylo těžko uhodnouti, koho mínili oněmi orly, neboť černý, severní orel bouřil svými křídly nad hlavou každého kozáka.

Hetman chápal tyto myšlenky. Zdálo se mu, že se zde krčí se svými lidmi jako křepelka s ptačátky před jestřábem, a že je svatou jeho povinností se svých dětí zastati, nebo život svůj dátí za ně.

Odhodlal se k tomu . . .

Po krátkém oddechu pěvci-bandúristi zahráli a zapěli o smrti hetmana Bohdana. A když zazněla slova:

„To ne černé mraky slunce zastiňují,
ne bujně větry duby ohýbají,
to kozáci Chmelnického pohřbívají,
svého otce oplakávají . . .”

Po těchto slovech zármutek zmocnil se společnosti, bylo smutno jako po zádušní mši. Každý si vzpomněl na skvělé časy života a vladařství Velikého Hetmana. Každého unesly představy Bohdanových tažení, bojů a vítězství. V paměti se vzkřísily laskavé naděje, zahlaholily nedělní zvony, ale byly přerušeny smutečními akordy.

„Zarmoutila se Bohdanova šedivá hlava,” neboť se k němu blížil nejdoternější a nejzlostnější nepřítel-nezhojitelná nemoc.

Zarmoutila se i Mazepova hlava, neboť cítil, že se blíží hodina, kdy bude mu nutno ukončiti to, co začal jeho předchůdce. Podaří-li se mu to?

I zpěváci i posluchači se unavili, sledujíce zvuky bandúry trnitými cestami Ukrajiny. Jich srdce se naplnila i tichým, beznadějným zármutkem i kozáckou odvahou, po příkladu svých otců, zmužile hájiti práv lidu a víry křesťanské.

„Všem posluchačům,
všem pravoslavným křesťanům,
pánu domu tohoto
a milostivé paní,
popřej, Bože, mnohá leta . . .”

Zazpívalo ještě všech dvanáct bandúr a umlkly.

„Děkuji, vám, otcové, bandúristi!” — proslovil Kočubej, — „pěkně jste nám hráli, abychom si připoměli starých krásných časů. Srdečné díky za to.”

„Já rovněž děkuji,” ozval se hetman. — „Mám rád bandúru a vážím si jí, jestiť naším kozáckým nástrojem, naší věrnou, upřímnou družkou.”

„Bohu děkuje, a ne nám,” — odpovídali pěvci . . .

Hetman se přiblížil k jednomu, vzal mu z rukou bandúru, prohlížel ji a začal přebíhati svými prsty po strunách. Z pod jeho prstů vylétaly zvuky, leč jakési jiné, jakoby jemnější a lahodnější — „panské”.

K němu přistoupila Ljubov Fedorivna, žádajíc ho, aby prokázal jim čest a zahrál.

„Onu píseň, již jste složil.”

„Jakou?”

„O svornosti.”

Hetman zahrál a zazpíval žádanou píseň.

Bedlivě poslouchali dříve hosté zpěvu bandúristů, ale nyní všichni zatajili dech, že by i mouchu proletěti slyšeli.

Málokdo slyšel hetmana zpívat, a snad neuslyší podruhé. Pěkně hrál Mazepa, docela jiným způsobem, než hráli bandúristi.

„Není lásky, není shody,
Už od doby Žluté Vody.*)
Byli jsme neshodou ztraceni,
sami sebou přemoženi.” —

Naříkala píseň na hřichy a chyby ukrajinských pánu-důstojníků a zvala je ku svornosti.

„Rychle kuše nabíjejte,
ostré šavle vytrhejte,
Svatou víru obráníme,
svobody si zajistíme!
Ať nám bude věčná sláva,
že do budem sobě práva.”

*) Boj Ukrajinců pod vedením Chmelnického s Poláky r. 1648; Poláci poraženi na hlavu. (Překl.)

Jeho hlas, zprvu lahodný, jakoby tesklivý, s každou slokou mohutněl, a ke konci hřměl, jakoby rozkaz vůdce.

Zařinčely kozácké šavle o kamennou podlahu a v předsíni zaznělo:

„Ať nám bude věčná sláva,
že do budem sobě práva.“

Hetman seděl s bandúrou na klíně, a na jeho jemných rtech bloudil úsměv, jakoby vyvolán těmi zvuky.

Motria nespouštěla ho s očí, jako začarovaná.

Čujkevič stál, opřen o dveře. I on v té chvíli mimo hetmana nikoho neviděl.

„Neumím hrát na starosvětské bandúře,“ — pravil hetman, vraceje nástroj bandúristovi, — „málo má strun, a nejsou ocelové, na které jsem zvyklý.“

„Motria,“ řekl Kočubej, — „má novou bandúru s ocelovými strunami. Dones ji panu hetmanovi, Motrio!“

„Přejete si?“ — zaptala se, obracejíc se k hetmanovi.

„Bud'te tak laskava! — zkusím ji. Snad lépe poslechně mých rukou, a možná, že navyknuvši jemným dívčím prstům, pod mými hráti nebude. — Uvidíme!“

*

*

Sluha se svíčkou běžel vzhůru po schodech a Motria šla za ním... Hetman bude hráti na její bandúře... Vběhla do své komnaty, sňala se stěny bandúru, otřela ji čistým ručníkem, odvála prach se strun a nesla ji, jako svátost... Hetman bude hráti na její bandúře!

Nevěděla, proč se jí tak krev žene k hlavě, proč jí tak buší v spáncích, jako by někdo kladivem tloukl. Schody vrzaly pod jejími botkami, všichni se dívali, jak sestupovala dolů krásná, dva schůdky, ještě jeden, a ona kráčí po kamenné podlaze. Všichni se rozestoupili. Mezi ní a hetmanem nebylo nikoho.

„Ah, jaká je dlouhá předsíň! Nač si otec přál takové? Čí to oči tak podivně hledí na ni?

Ještě jeden krok, ještě dva i — hetman vztáhl ruce, aby přijal od Motrie bandúru.

Celá se zachvěla, ruce jí klesly . . . Jakési žalostné sténání, srdcervoucí řinčení, a — rozbitá bandúra ležela na kamenné podlaze mezi hetmanem a Motriou.

Krev vstoupila jí do hlavy, zrak přecházel, zatančily stěny, zachvěla se zem, a děvče jako podťatý strom skácelo se na podlahu. K ní přispěchali otec a matka, Čujkevič donesl studené vody, teta léčivé bylinky.

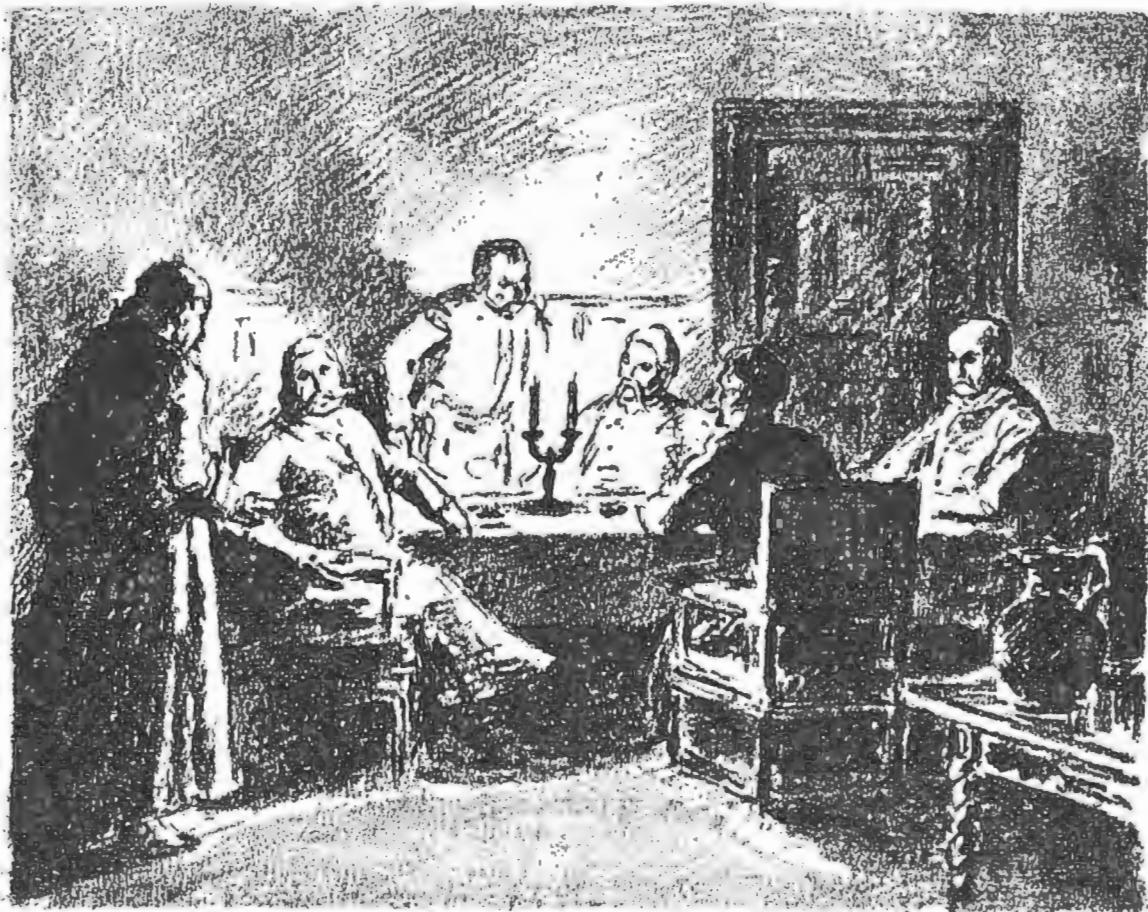
Pozvedli ji a vynesli do podkroví, odkud ještě před chvílí sestupovala jakoby z oblaku na zem.

* * *

Hetman stál a díval se na potrhané struny a trosky bandúry. Na to se sehnul, poklekl a chtěl je sebrati, ale důstojníci nedovolili.

Sebrali . . .

E V A.

Večeřeli tiše a na rychlo.

Po večeři měl býti ohňostroj, ale, podle hetmanova rozhodného přání byl odložen na jindy. I zítra bude noc.

Kozáci dostali rozkaz, aby ihned po večeři šli spat, a nečinili hluku na nádvoří. A skutečně, ještě velký vůz nevyjel na oblohu, a v Kovalice zavládlo ticho. Kočubejův dvůr podobal se začarovanému zámku, v němž se náhle přerušil život.

Hetman se rozloučil se společností a odešel do svých pokojů. Říkal, že je unaven.

Pouze v jedné z komnat okna byla zastřena těžkými záclonami, dveře uzavřeny, a několik plukovníků zasedlo ke kartovému stolu. Kočubej velel donést jim hodný džbán medu, velkou misu uzených husích stehen, košíček sušených švestek,

plněných třenými mandlemi, popřál jim dobré noci a ubíral se k podkroví, zeptati se na Motriino zdraví.

Kráčeje po schodech vzdychal. Byl by raději usedl ke karetnímu stolu. Hra je příjemná věc . . .

Pokud možno tiše otevřel dveře Motriiny ložnice a vešel dovnitř. Pouze lampička před obrazem Bohorodičky osvětlovala pokoj, a matný svit lehce pohyboval sotva viditelnými stíny. Záclony postele byly shrnutý. Motria ležela naznak s rozpletenými vlasy. Oddychovala rovnoměrně a hluboce, jak dýchají ve spánku zdraví lidé.

Na její tváře dopadalo modravě-zlaté světlo lampičky, a nebytí dechu, bylo možno mysleti, že to leží mramorová socha.

Kočubej se sklonil nad postelí a zdálo se mu, že nepozoruje na rtech své dcery hořkopohrdavého úsměvu jako obvykle, nýbrž jakýsi laskavý a pokorný, jakoby vyjádření štěstí, o kterém ona snila.

U postele seděla Marie Fedorivna. Kočubej vzal ji pod paží a odvedl k oknu.

„Nu, jak se jí daří?” — tázal se šeptem, aby Motriu nevyrášili ze spánku.

„Bohudíky, — přejde to.”

„A Ljubov Fedorivna, navštívila ji?”

„Kde pak, sám dobře víte, že se nerada sem namáhá.”

„Nyní by se mohla paní soudcová jednou vynasnažiti. Sama dobře ví, jaké mám hosty . . .” A Kočubej se zamračil. — „Krutá žena je ta Ljubov Fedorivna. To,” — poukázal rukou na postel, — „nestalo se bez jejího účastenství. Drázdí děvče a dohání je k nemoci. Ah, kéž bych už co nejrychleji provdal Motriu, nebo pro ony dvě je příliš těsně v mé domě.”

„Padla kosa na kámen,” — odvětila Marie Fedorivna.

„Nikoli na kámen, nýbrž kosa na kosu, neboť Motriina povaha i pro matku příliš mnoho. A pro chirurga poslali?” — zeptal se Kočubej.

„Ne. Ljubov Fedorivna neporučila, a Motria rovněž nemá lékařů ráda.”

„Nemocného se netázá, co on má rád. Je to zlé, že nezavolali

lékaře. Lidé se budou diviti, hetman se rovněž může zeptati na úsudek lékaře — co mohu mu odvětiti? Běda mi s těmi ženami. Je líto dítěte, že se mu nedaří v otcovském domě tak, jak se to sluší, jak možno při mém bohatství. Ale jaká je tu pomoc? Nebylo dříve nebude i ted'."

Marie Fedorivna mlčky naslouchala stížnostem svého švagra. Věděla, že pouze jí jediné s mnohým se svěřil. Těžko bylo odpovědi. Marno bylo hájiti Ljubov Fedorivnu, a rovněž bylo zbytečno dolévat oleje do ohně.

„Jak se vám zdá, Marie, co je Motrii? Uzdraví se?”

„Doufám, že s Boží pomocí zítra opustí lůžko. Vždyť již od rána byla jakási nepříčetná. Rozčilovala se neznámo proč, — něco ji dojímalо, víte, jak se to občas stává. Ubohé děvče!”

„*Nihil sine causa.* I v tom jakási příčina vězí, nejen matka.”

„Příčin je snad mnoho. Je sčetlá, postrádá společnosti. Děvčata? Je-li to společnost pro ni? Zazpívají, vypráví povídku, a to je vše! Mne ona má ráda, ale jsem již stará a nemohu býti jí vhodnou přítelkyní. Pro ni je v domě dusno, její duch se vznáší k velikým činůм . . . Není to tuctové děvče! Pomyšlete si, ona se rmoutí nad osudem Ukrajiny, cítí nebezpečí, které hrozí nám. Ona vše dobře ví, lépe snad než ti, kteří plukovnická žezla mají.”

„V tom i vězí všechno nebezpečí, neboť meč je určen pro muže, a pro ženu vřeteno. Bylo tomu tak vždy, při tom musí i zůstat.”

„Bůh ví, při čem musí zůstat. Snad by i dobře bylo, kdyby Bohdan a Vyhovský měli politicky schopných žen, třebas takovou, jakou byla Vyhovská, — lehké odpočinutí, dej jí, Pane, — čestná a statečná byla. A Regina Žovkivská! Pamatujete?”

„Pročpak ne? Halka z Ostrohu rovněž! . . . Ale jaký osud ji stihl? Nepřál bych si takového pro Motriu. A proto, upřímně řečeno, rád bych ji vdal za Čujkeviče.”

„Snad myslíte, že jsem opačného mínění? Ne. Lepšího manžela ani vyhledati nemožno.”

„Ljubov Fedorivna také je s ním. Vše nám jde vstříc. Záleží jen na Motrii, bude-li chtít.”

„Ale nesmíme jí o tom říkati. Ať se to mezi ní a Čujkevičem vysvětlí. Tak bude lépe.“

„Nyní činila dojem velmi lahodné a pokorné. Nemohu ani se domysliti, čemu za to máme vděčiti. Co tomu říkáte?“

„Nevím. Netázala jsem jí. Podle mého mínění je velice potěšena, že hetman přijel.“

„Hetman?!” — div nevzkřikl Kočubej.

„Ano, hetman Ivan Stěpanovič.“

„Ale proč?“

„Jestit pro ni člověkem minulosti, člověkem slavných časů, které ji unášeji.“

„Aha,“ — i generální soudce se uklidnil. — „Je možno, j možno, že ano.“

Motria zlehka se pohnula na posteli. Marie Fedorivna se k ní přiblížila a naslouchala, zda-li spí.

„Spí,“ — sdělila, vracejíc se k švagrovi.

Venku vzmáhal se vítr. Měsíc se vynořil z mraků. Na doupatém stromě houkal sýček.

„Fúj! Neměl času jindy vřeštěti, až nyní! Nenávidím toho ptáka! Rozkáži je naprosto vyhubiti. Ještě může mi hetmana nebo Motrii vzbuditi!“

„I sýček chce žít,“ — odpověděla Marie Fedorivna. — „Když existuje, tak patrně je to nutno. Vše na světě má svůj účel, vše, Vasyle Leontijeviči! Dokonce i zlí lidé jsou potřební, aby hodní ještě lepšími se stali.“

„Tak míňte?“ — Kočubej sklonil hlavu. Myslil. — „A co je to hodný člověk?“ — náhle se zeptal.

Marie Fedorivna neodpověděla.

„Děkuji vám, sestro,“ — pravil, louče se, generální soudce, — „že tak se o Motrii staráte. Jste jako její matka. Ne, ještě lepší. Neodepřete jí i napříště své pomoci, a když zpozorujete něco zvláštního, sdělte mi.“

Odešel.

Marie Fedorivna posvítila mu na schodech a čekala, až se dostal do předsíně. Kráčel, lehce našlapuje, aby nevzbudil kohosi, neboť ve všech pokojích, vyjma jídelny, spali hosté. Dokonce i v plesové síni byly rozloženy žíněnky a perinky pro

mladší hosty, ale vynikající rodem nebo postavením, kterým patřil nocleh v samém dvoře a nikoli v kancelářských nebo hospodářských staveních.

Před hetmanovskými pokoji stáli dva serd'uci s vytasenými šavlemi.

Procházeje mimo dveře pokoje, v němž plukovníci hráli v karty, Kočubej se na okamžik zastavil a naslouchal... Hráli a šepcem vtipkovali.

„Carem tuto čertovu babu,” — šeptal kdosi, — „at' mezi trumfy neleze.”

„Hej houbo! Vari s cesty — hřib jede,” odpověděl někdo, přebíjeje krále esem. Kočubej slyšel, jak kdosi shraboval peníze a jak Apoštol pravil: — „Dosti! Napijme se! Karta má ráda lihovinu!”

„Z čeho chléb jíš, toho si vážiti musíš!”*) — odpověděli mu. „Je mu málo, že shrábl peníze, a chce ještě i pít! Hrajme dál!”

Na Kočubeje vanulo tím zvláštním vzduchem, jaký bývá kolem kartového stolu, těmi žerty a průpověďmi, tím nervosním rozčilením, jež rozohňuje hráče, lhostejno, vyhrál-li, nebo prohrál.

„S moudrým je lépe i prasata pásti, než s hloupým v karty hrát,” — zaslechl Kočubej za dveřmi, a obávaje se, aby nevypukla bouře, což se vždy může státi při kartách i mezi nejlepšími přáteli, zaklepal na dveře: „To jsem já,” — šeptal — „Vasyl Leontijevič, pust'te mne!”

Otevřeli, vstoupil. A moudré to bylo, neboť dva hráči již byli hotovi se na sebe vrhnouti. Kočubej je požádal, aby se posadili a sám usedl mezi ně.

„Dosti jste se zlobili, raději se napijme. — Dobrý je med, ještě nebožtík otec jej připravoval. Na zdraví vás obou.”

Vypili. Vasyl Lenotijevič požádal aby i jemu dali karty.

Ale nyní se mu při hře nedařilo. Prohrál hodně peněz.

Vzpoměl si na Ljubov Fedorivnu, která neviděla ho ráda hrati v karty. Jen čert to ví, jak mohla ona uhodnouti, kde

*) Ukr. pořekadlo. (Pozn. překl.)

kdy a kolik červonců*) prohrál! Připomněl si to a vstal od stolu. „Pro dnešek dosti.“

„Utěš se, Vasyle,“ — žertoval Apoštol, — „kdo nemá štěstí ve hře, ten je šťastný v lásce. Pospíchej, snad již Ljubov Fedorivna netrpělivě čeká na tebe.“

Kočubej se zaškaredil. Neměl rád, aby mu připomínali, že je pod pantoflem.

Ale Apoštol jej chláholil: „U takové manželky, jako je tvouje, není líto i pod bačkorou býti. A že prohrál, nermuť se — pro tebe je to tak bolestno, jakoby někdo volovi žilou krev pustil. Ani nepocítíš.“

„Hodnému hostiteli nesluší své hosty obehrávati,“ odvětil Kočubej.

„A možná, že bychom všichni již šli spát?“

„Máme ještě čas — do rána daleko. Dobrou noc!“, — odvětil Apoštol, zavíráje za Kočubejem dveře.

Těsně podpíraje se stěny, vlekl se Kočubej do své „svatyně“. Zde byla proň připravena postel, neboť jeho ložnice byla ponechána pro jednoho z hostů.

Vasyl Leontijevič byl unaven a předem se těšil na měkkou postel z labutího prachu. Veselá nálada rozptýlí jej asi před spánkem. Čiperně otevřel dveře a na prahu stál zaražen . . .

V „svatyni“ seděla Ljubov Fedorivna, patrně čekala naň, jak to předpověděl Apoštol.

„Ty ještě nespis?“ — zeptal se Kočubej.

„A ty?“

„Byl jsem se svými hosty.“

„A já jsem na tebe čekala.“

„Po půlnoci . . .!“

„Cože, není to ženě dovoleno?“ A náhle, měníc hlas, zeptala se: „Mnoholis' prohrál?“

„Prohrál-li jsem, tak pouze svoje,“ — odrazil Kočubej, neboť hněv se v něm již hromadil.

„Všechno je tvé. A pro mne snad zbývají jen čtyři desky a drobet země.**) Co?“

*) Dukátů. (Pozn. překl.)

**) Ukr. pořekadlo. Znamená: rakev a hrob.

„To čeká nás všechny. Bohatství s sebou do hrobu nevezmeme, nýbrž jen čisté svědomí.”

„Pope jeden! Kaž! Jsem ř zatvrzelou hříšnicí, nezúčastním se poutí, nenavštěvuj kostela, nedávám almužny! Že?”

Kočubej udělal nad tím kříž a začal kráčeti pokojem, pozvolna shazuje se sebe hněv a oděv. Po malé chvíli zůstal pouze v šaravarách a v košili.

„Ty bys i tuto odložil, co?” ptala se špulíc ústa. „Pěkně si vážíš své ženy!”

Blížila se rodiná bouře, ve které vždy vítězila Ljubov Fedorivna, díky své výmluvnosti a podivuhodné mrštnosti.

Dnes však nepřála si oné bouřky, neboť přišla sem s jiným záměrem. Utírajíc rukou svá buclatá ústa a hluboce vzduchajíc pravila: „Vždy jsi stejný: *jdu k tobě se srdcem, ty ke mně s pepřem.*”*)

„Ani srdce tvého nevidím, ani nemám pepř. Žvastáš, ani sama nevíš, co.”

„Nyní již — „žvastáš”, a kdysi jsem ti „štěbetala”. Jste všichni stejní. Má sestra Marie dobré učinila, že se nevdala.”

„Nuže, mel, mel, jest již pravý čas na mouku mne semleti . . . Snad ještě málo mám starostí.”

„Což, jsem ti tyto starosti způsobila? Nebyla jsem ti snad věrnou a čestnou ženou! Snad jsem ti nebyla ani pilnou pracovnicí, ani upřímnou rádkyní?”

Těmito „což” a „snad” nebylo vždy konce, neboť patrně i profesor rhetoriky na kyjevské akademii nedovede tak řecnit, jako žínka generálního soudce. Proto Kočubej, místo aby jí odmlouval, posadil se, a bera ji za ruku, zeptal se:

„Mluv, Ljubočko! Vypravuj, co máš na srdeci, poslouchám! Bude-li v mé moci — pomohu.”

„Já nic nepotřebuji . . . Myslím pouze na Motriu.”

„Já rovněž.”

„Co si o ni myslíš?”

„A ty?”

*) Ukr. pořekadlo: jsem ti milá, tys ke mně zlý.

„Nedobře. Viděl's ji nyní. Odpust' mi Bože, že něco takového řeknu, ale ona vypadá jako svatá Panna na obraze Zvěstování. Taková pokorná, nadšená, a dívala se naň, jak na anděla, jenž sletěl s nebe.“

„Na koho?“

„Ještě se ptáš? Můj Bože! Jací hloupí jsou ti muži! Dívají se a nic nevidí. Na starého záletníka, na zakořenělého cizoložníka. Dovtípil ses?“

„Ne!“

Kočubejova až ruce spráskla.

„Na hetmana Ivana Stěpanoviče Mazepu. Slyšíš?“

„Nejsem hluchý. Ale co tě napadá? Nemá snad Motria mladších ženichů? Není-li Čujkevič jí hoden, že se jí starý hetman zamlová?“

„Stará kamna sám čert pálí.“*)

„Míníš dle sebe?“

„Vasyle! Nebudeš-li se mnou slušně mluviti, odejdu. Patrně jsi opilý!“

„Odpust' mi, ale tvoje domněnka přiměla mne k smíchu.“

„Nu, nu, směj se, až se on nám vyseměje. Jestiť to čert a ne člověk. Všechny láká k sobě. Motriu snad rovněž. Viděl jsi — nevydržela, omdlela!“

„Od rána již byla nepříčetná.“

„Kdo ti to řekl?“

„Tvá sestra, Marie Fedorivna.“

„Vyhledal jsi kostel pro modlitbu!**) Moje sestra rovněž má v hlavě pomatená kolečka. Rovněž se na hetmana jak na Boha dívá. Míní, že v něm vězí Somkova duše. Jsou to ženy posedlé — i moje sestra i tvá dcera.“

„Pouze moje?“

„Tvoje, neboť od dětství jsi jí popustil, jak cikánské chásce, a kdo nyní má trápení? Já.“

„Je-li to trápení! Vdáme ji za spolehlivého člověka, a je po starostech.“

*) Ukr. pořekadlo.

**) Ukr. pořekadlo. Znamená: Zajisté je to věrohodný svědek (ironie).

„Vol y ji do kostela nepřitáhneš, — aha! V tom bud' jist. Už to vím. Nejsem krátkozraká; ty však se díváš jako zajíc, jenž spí s otevřenýma očima.“

„Nu, nu, to je už příliš: zajíc a generální soudce!“

„Ha-ha-ha! Generální soudce! Co je to — generální soudce?“

„Co? Po hetmanovi — první osoba na Ukrajině . . . a tak!“

„Hle, jaká radost — po hetmanovi! Je-li hetman nepřítomen, dostáváš do svých rukou žezlo. Tu máš, prý, synu! Tu to máš, pobav se chvílkou . . . Tomu se říká — moc? Kde máš vojsko, vyjma tvou vlastní stráž? Jakou zem spravuješ, kromě svých vlastních pozemků? Jsi hetmanovým příručím, nic více! Jeho úředníkem, a já jen tvou ženou.“

„A kým bys mne chtěla míti?“ — zeptal se Kočubej.

Kočubejova vstala hrdě, pozvedla hlavu, podepřela si boky a vyřkla pouze jediné slovo:

„Hetmanem!“

Ale jak toto slovo vyřkla! Kočubej jen svůj knír kroutil. Neodpovídal nic. A ona:

„Což je na Ukrajině alespoň jeden člověk s větším majetkem, než tvůj? — s většími zásluhami, než ty? — s větším vlivem u cara a u svých lidí? Což má kdos z našich plukovníků takovou ženu, jako Ljubov Fedorivna?“

„A Nast'a Skoropadská?“

„Ale, kam on míří! Vím, že šílíte po té Nastii! Je prý i krásná i moudrá, i činná. Bohužel, jsi stár.“

„Nu, nu, nezlob se, Ljubočko! Řekl jsem to, jen abych tě uchláčholil. Nevězí mi v hlavě všelijaké Nastie, nýbrž jen postel.“

„Chceš, abych odešla? Nemůžeš vážně mluviti! Avšak neustoupím, až povím ti všechnu pravdu, jestiž nejvyšší čas. Tedy pamatuj si: Je již nutno něco tomu hetmanovi učiniti, déle tak zůstat nemůže. Nedobiješ ho ani sochorem. Ožení se, vydě děti a jim ponechá žezlo. Hetmanát se stane dědičným. To si zapíš za ucho!“

„Jeho je moc a jeho též síla.“

„A ty — co? Rum ledajaký? — mluv! Hled', Mazepa má rád svatého Andreje. On a car! Co máš ty? Chlap prý i penězi se spokojí. Car chtěl i tebe vyznamenati Andrejem, ale hetman tomu nedovolil. Nepřál si, aby někdo jiný na Ukrajině měl tento rád.”

„Nevěřím!”

„Věřiž či ne, je to tvou věcí. Ale já to určitě vím.”

„Od šenkýrky z nové krčmy. Víš, netáhnou tam jen naši lidé ale i carovi. *I zdi tam uši mají.*”

„Krásné dcery šenkýrčiny, — chápu již,” — a Kočubej významně zakašlával.

„Ne toliko krásné, ale i chytré, ne takové, jako jsi ty, že pod tebou slámu pálit třeba, aby ses pohnul s místa.”

„Zato ty jsi dost pohyblivá.”

„Pohyblivá či ne, je to již má starost, ale pamatuji si, že kdybych se dle tvého příkladu posadila se složenýma rukama, roztáli by Kočubejové jako svíčka, tak!”

Kočubejovi to ťalo do živého: „Již vím, že nad tebe nikoho není, a nebude, a já prý — jen ničema, lenoch, podrážka od levé boty —. Toť — já!”

„To neříkám, musíš se konečně vzpamatovati, otevříti své úzké oči —.”

„Tatarské prý —, že?”

„Vasyle! Ještě jedno podobné slovo, a zítra k tvým hostům nevyjdu. Přesvědčíš se! Ať si soudí, co jim bude libo!”

Kočubej se lekl. Znalť, že Ljubov Fedorivna nerada nadarmo hrozí. Její slovo — skutek.

„Žínko! Mluv, co máš v myšlenkách, neplet mi hlavu. Vidíš, jsem ospalý, unaven, churav!”

„Soudím, že třeba Ivana Stěpanoviče poslati k čertovi na návštěvu!*) Nejvyšší čas!”

Kočubej žasl.

„Evina dcero! Nepokoušej mne, takového podniku se neodvážím. Vzdor tomu, že jsem generálním soudcem, všichni staneme jednou před Nejvyšším soudcem!”

*) Ukr. pořekadlo. Znamená: zbaviti se jej.

„Pope! kaž do konce. Nesluší ti býti hetmanem, nýbrž řeholníkem. Zanechati společnost a — do Lavry:^{*)} „Vasyl Leontijevič přichází duši svou zachrániti. Přijměte ho za novice!” To chceš! Avšak, pokud jsem živa, se to nestane. Nestane se, pravím ti!”

Dupla nohou.

„Na takový podnik nepřistoupím. Byl jsem živ bez svatého Andreje, bez něho i umru, ale cti své nepošpiním. Vždyť hetman je mým starým továryšem, a dnes mým hostem. Host je Boží posel. Nesváděj mne!”

„Nesvádím tě, a pouze blaha ti přeji, chci abys nakonec se stal člověkem, a dosáhl, co ti patří — hetmanského žezla!”

„*Bude-li hlava, bude i bulava.*”^{**)}

„*Čekej, pse, až klisna zdechně, ale zdechnouti ona nechce.*”^{***)}

„Není to moje věc — nýbrž Boží.”

„Svatoušku! Fuj! Baba — a ne muž, baba! Bylo by mi lépe starou pannou zůstati, než s tebou život marniti,” — a od slov přešla k slzám.

Byl to starý, vyzkoušený způsob, jak přesvědčiti muže. Nikdo neviděl Kočubejovu plakati. Vždy hrdá, pyšná, rozhodná, velká paní, jež nerada poslouchá, nýbrž poroučí; když pláče, tak pláče děsně. Všechna se třásla, vzlykala, a házelo jí jako v zimnici.

Kočubej nemohl snésti jejích slz, mělť ji rád. Připomněl si, jak krásnou kdysi byla, jak ji obletovali hoši; nebylo kozáka, jenž by si ji byl nechtěl vzít. Připomněl si líbánků a dalšího života v pohodlí, dostatku a štěstí, způsobeného jejím rozumem, pilností, nadáním — a bylo mu jí líto. Přilnul k jejím rukou, líbal; prosil, aby se uklidnila a věřila jeho upřímné lásce, jeho touze a vůli snésti jí i hvězdy s nebe.

Ljubov Fedorivna jen na to čekala. Osušila si slzy a vrátila se k obvyklému klidu.

^{*)} Klášter v Kyjevě.

^{**)} Ukr. pořek.: Všechno má svůj čas.

^{***)} Rovněž: Přiliš dlouho čekati.

„Ne nadarmo jsem s hetmanem seděla,” — pravila. — „Zkoušela jsem ho. Starý lišák, ale nevšední. *Rozkousla*^{*)} jsem jej. Mluvila jsem rovněž i s důstojníky. Byli podnapilí, a proto prozradili mi to, co by v střízlivém stavu ani svým ženám neřekli. Tedy vědí: — hetman chce zraditi cara.”

„Pš—š!” — zasyčel Kočubej.

„Neobávej se, jen Bůh nás slyší —. Hetman chce odtrhnouti Ukrajinu od Moskvy. Chce se odděliti a státi se dědičným monarchou, carem, králem neb knížetem. A aby si nás naklonil, chce si vzít naši Motriu. Tedy vidíš, kam míří!”

Kočubej se chvíli rozmýšlel.

„Nevidím v tom nic zlého. Bude-li ona chtít, ať si ji vezme. To se stávalo!”

„Stávalo se, ale ne u nás. Nechci žádných Mazepů; chci, aby Kočubej byl hetmanem. Chápeš — Kočubej! Hled'me, je to velká pocta — hetmanova tchýně. Chci poctu pro sebe, pro tebe, Vasyle, neboť jen tobě patří ona, a ne nikomu jinému.”

„Tak co tedy?” — zeptal se Kočubej, přivedený ženou tak daleko, kdy i soudce přestává souditi dle své vůle.

„Hetman a jeho pochlebníci s Orlíkem a Vojnarovským v čele, již chtejí odtrhnouti Ukrajinu, toť — jeden tábor, a ty máš zřídit druhý. Nyní vidíš, kam mířím.”

„Hm —. A já jsem myslel, že míříš k násilí, jako lady Mackbet.”

„Bohudík, ještě jsem nepozbyla rozumu. I pro mne host — svatá osoba. Jak tě mohlo napadnouti něco podobného?”

„Což já to vím? Jen jsem uvažoval. O věci, kterou jsi mi sdělila, si rozmyslíme. Snad je to pravda. Když pravda, tak nutno zpraviti Moskvu. Avšak ne náhle, nýbrž politicky, v rukavičkách, neboť s Mazepou není lehko zacházeti; je *kován na čtyři nohy*.^{**)} Rozmyslíme si to. Nechci ihned vše na jednu kartu vsaditi — bud' a nebo —. Mohu příliš mnoho ztratiti, vždyť statků nevezmu s sebou, kdybych musil unikati. *Lepší je vrabec v hrsti, nežli jeřáb v nebi.* Rozmyslíme si to.

^{*)} Prokoukla. (Překl.)

^{**) Ukr. pořekadlo: je velice opatrny. (Překl.)}

Kočubejova se uklidnila — prolamila led. Byla si jista, že se stane dle její vůle. Nyní pohnula vůz a ten již pojede, kam ona bude chtít. Ostatní dokoná čas, houřlivý čas, plný neočekávaných a nepředvídaných zpráv, které bude ona dle svých receptů připravovat a podávat na stůl svému váhavému muži.

„Hodný jsi mi člověk,” — děla, laskajíc Vasyla Leontjeviče, — „a rovněž ne hloupý, jen příliš čestný a bohabojný; nyní však jsou takové časy, že musíš být lstivý jako liška, ukrutný jako krokodýl, dravý jako jestřáb, nebo tě uklovají. Vzpomeň si, jak naložili s Vyhovským, vzdor tomu jak byl moudrý a šlechetný!”

„Ano, ano, zlé jsou nyní časy,” — zívaje přitakoval Kočubej.

„Chce se ti již spát? Unavil ses, staroušku můj! Unavil ses,” — pravila sladkým hlasem Kočubejova, líbajíc muže na čelo. — „Dobrou noc. Spi pěkně a klidně. Netrap se, netrap se . . . Již svítá . . . Bud’ zdráv!”

Kočubej doprovodil ženu ke dveřím, poté přistoupil k oknu a zadíval se ven.

Svítalo.

Na obzoru objevil se dlouhý, krvavý pruh, jakoby meč, který stínal něčí hlavu.

Zahrady, před chvílí černé, se zelenaly. Neprehledná pole, luhy, palouky ožívaly jakoby se probouzely ze sna a hluboce oddychaly.

Voda v rybnících jasněla, jakoby rybníky otevíraly své oči, aby se dívaly na boží svět.

Ptáci zpívali.

Generální soudce otevřel okno a raduje se z jitra, vdechoval do hrudi čerstvý, zdravý vzduch, vonící jako nejdražší víno. Kam jen oko pohlédne — vše jest jeho, Kočubejovo.

Mnolého nabyl, a je-li v tom štěstí? Štěstí vězí v čistém svědomí, v přesvědčení, že nikdy a nikomu neučinil křivdy. A on? Zdali je si tím jist? Zdali má jistotu o svém majetku? Nevyklouzne-li mu z rukou, jak ledajaký sliz? Nejisté jsou dnes časy, ba včeru, nejisté. A to, co mu vypravovala Ljubov Fedorivna, rovněž je nejisté. Jen Bůh ví, co nutno činiti! . . .

Na nádvoří probouzela se čeled'. Hnali kozácké koně do vody. Koně, větríce čerstvou píci, ržáli.

Nebyl by Kočubej kozákem, kdyby ho ržání koní nevyrušovalo, nepovzbuzovalo k novým dalekým tažením, zápasům, bojům . . . Eh, bylo to kdysi . . .

Odvrátil se od okna a rozhlédl se po stěnách. Budily se, a ožívaly obrazy, zdobící pokoj.

Starý bůžek Bacchus s révovým věncem na hlavě svolával lidi k pití. „*Člověk není prase — více než vědro nevypije.*”

Moskal táhl na provaze kozáka. Žena držela svého muže za chochol. „Přísámbůh, ona se Ljubov Fedorivně podobá, a kozák mně,” — řekl Kočubej, padaje na pohovku. Přitiskl se k polštáři a zachraptěl, jako by dělostřelecký oddíl projízděl.

Modly a lidé tančili kolem jeho postele.

V E L K É P Ř Á N Í.

Již slunce se povzneslo nad vrcholy starých lip, když Motria otevřela oči.

„A-ah!“ — A sepjala ruce nad hlavou.

Po záclonách skákali sluneční zajíčkové. Připomínalo se teplé léto, květy v zahradě, včely nad lipami, vanula vůně polem a stepí. Život se usmíval všemi vnadami mládí.

„Krásně!“ — pronesla Mortia a roztahla záclony.

V ložnici vše zůstalo tak, jak bylo včera, kdy ona se připravovala hetmana vítati. Jedno křeslo leželo na boku. Patrně někdo je převrhl. Ale kdo? . . .

A Motria začala uvažovati o té malicherné otázce.

Vzpomněla si, jak přiběhla sem pro banduru, jak ji nesla

hetmanovi, jak se jejich oči setkaly, jak se jí pomátno v hlavě, zachvěla zem a ona se propadla do hloubky, z které prý není návratu.

Co se dál stalo, nepamatuje si. Jen se domnívá, že ji donesli do podkoví, položili do postele, budili a snažili se vrátiti ji vědomí. A pak usnula....

Proč se dnes probudila? Proč se v tom unesení neodstěhovala do neznáma? Donesla by tam písň banduristů, které ji povbudily, pohled *jeho* očí, jenž jako meč prorazil jí srdce, i poslední zvuky rozbité bandúry.

I nyní je slyší a nikdy na ně nezapomene. Nedozpívaná píseň....

Bylo tak blízko jeho prstům ke strunám —, a přesto se jich nedotkl. Nezdařilo se.

Snad nejednou se tak v jejím životě stane. Snad!

„K čemu je vůle, tužby, přání? Jsem-li živa, tedy chci aby i ony žily, aby se uskutečnily. Chci, — a budu zápasiti s osudem. Pokořím své nepřátele a protivníky a budu šťastna! Třebas jediný den, třeba okamžik, ale musím být šťastnou!”

Vylouzla z postele.

Pociťovala v sobě nové síly, nové vzrušení. Nikdy ještě slunce nezářilo tak jasně, nikdy ještě nevoněly tak silně lípy, nikdy ještě koberce nevábily oči takovými radostnými barvami, a obraz Matky Boží, před nímž hořela věčná lampička, nikdy se nedíval na Motriu takovýma očima.

Přistoupila k oknu. Na nádvoří stáli osedlaní koňové, čekali hoši se sokoly v rukou, a celé smečky psů zmítaly se na šňůrách a vzpínaly se k poli....

„Vypravují se na lov. Neznámo, zdali *on také?*” — pomyslila si Motria a pocitila, jak silně jí zatlouklo srdce. Neprála si, aby ji viděli, proto posadila se stranou k oknu a rozhlížela se.

Hle, vedou černého oře s bílou hvězdičkou na čele. Čabraka, ozdobená drahokamy, nové sedlo, které ještě nikoho na sobě nemělo. Pro koho by byl ten kůň, ne-li pro hetmana?... Ah, tady i on.... V krátkém černém kamizolu, přes rameno pušku, úbor bez ozdob — nikdo by neřekl, že je to hetman.

Ale přece je hned k poznání: ne svým úborem, neboť jiní byli pyšněji oblečeni, jen tou vznešenosí, kterou prozrazovala jeho chůze, každý pohyb, každý pokyn jeho krásné, jakoby vytěsané hlavy.

Jak lehce skočil na svého oře! Dal pokyn rukou, a všichni vytáhli bez hluku, bez zvuků rohů, bez lovecké písně.

Ale proč tak potichu jede hetman na lov?

Místo odpovědi na tuto otázku ucítila Motria na svých tvářích horký ruměnec.

Ne-li proto, že ji považují za nemocnou? Hetman nechtěl vyrušovati nemocnou Motriu.

Vyruš, vyruš ji! Ano i nepokoj tebou způsobený jest jí milý . . .

Motria se lekla svých myšlenek, zděsila vyznáním své lásky k němu. Cože, skutečně ona miluje starého hetmana, svého kmotra?

Sklopila víčka a — uviděla ho. Uviděla takovým, jak byl ve chvíli, kdy přijímal od ní růži, kdy pozdvihoval svůj pohár, kdy natáhl ruku po bandúře; viděla jej takovým, jako před chvílí, kdy skočil na koně.

Pročpak nevidí ona nikoho jiného? Což není snad zde jiných krásných a šlechetných? Je mezi nimi nejeden, který by si ji chtěl vzít za ženu. Proč tedy pouze hetman stojí přední, dívá se na ni svýma podivnýma očima, a vysmívá se tím vábivým úsměvem, kterému vzdorovati je nad její sílu? Proč? Je to skutečně láska?

A koho ona miluje? Jej, nebo svou vidinu o vznešenosti, slávě, moci?

Není-li to jedno? Je pro ní onou vidinou, bez níž život — pouhá nuda, pouhá poušť, lhostejnost, jak řekl kdysi Čujkevič . . .

Trhla sebou, pohlédla kolem sebe, jako by se obávala, aby nikdo jí nenaslouchal. Ale jen Boží Matka dívala se na ni.

Motria klekla před jejím obrazem a modlila se, vřele se modlila, jako nikdy před tím.

Až zaslechla někoho jít po schodech. Povstala a začala se oblékat do úboru, který měla na sobě včera. Dokonce ani

děvčat nevolala, aby jí pomohla. Nač? Netřeba se rozmazlovati, třeba navykati práci i — zápasu. Našla si cíl života.

Teta velice se potěšila, vidouc ji zdravou a čilou.

„Vstala's již, Motričko? Jak se ti daří? Poplašila jsi nás včera. Hetman se zneklidnil a zakázal ohňostroj; večeřelo se mlčky a na dvoře nastalo ticho jako v cele. Ale, bohudík, cítíš se lépe, vlaštovičko moje.“

„Děkuji vám tetičko! Stydím se, že jsem omdlela — chybělo mi síly. Nyní se sama na sebe zlobím, že jsem nevydržela. Už je však po tom. Ale dnes, tetičko, nechci, aby mne děvčata česala. Uprav moje vlasy sama, jako's to někdy dělala.“

Marie Fedorivna obratnou rukou česala bujně Motriiny vlasy, které bouřlivými vlnami splývaly na její bílá, kulatá ramena. Laskala jimi své hubené prsty, jakoby si připomínala, že i ona kdysi měla takové krásné copy, ale bohužel, ony předčasně zešedivěly.

„Všichni odjeli na lov. Hetman rovněž.“

„I hetman také?“ — zeptala se Motria, jako by jej neviděla.

„Hetman pravil: „Pojedeme a hlomozu na dvoře nebude. Nemocná panna potřebuje klidu.“ Velel, aby se připravovali a odjízděli potichu. Nevzbudili tě?“

„Ne, tetičko, spala jsem, jako kámen.“

„Hled, jak pozorný je náš hetman. A jak zdvořilý a ochotný. Takových dnes není. Kde pak! Mizí hodní lidé.“

Motria byla odhodlána přisáhnouti, že Marie Fedorivna vzpomněla na nebožtíka Somka, neboť ruka se jí zachvěla a ona trhla jejími vlasy.

„Bolí to? . . . Odpusť mi! Stará ruka.“

„Ne, tetičko, ani jsem necítila. Češte.“

„Avšak mou sestru hetman si nenakloní. Nevím, odkud má tolik nesnášlivosti. Naříká, že se unavila a nevyspala.“

„Je doma?“

„Ne, rovněž odjela. Do včelína. Snad i hetman tam přijde po lově; tam budou obědвати. A pro Ljubov Fedorivnu není jiné starosti, jen aby dobře obědvali a večeřeli. Za jídly a nápoji dnešní lidé dokonce i světa nevidí. Pořád jen hody, hody a pro práci nezbývá času.“

„Mně však se zdá, tetičko, že moje matka příliš mnoho tohoto světa vidí.“

„Co tím míníš?“

„A to tetičko, že by si přála býti první bohačkou celé Ukrajiny, a říditи Україну dle své vůle, jako hetmanova.“

„Tvá matka je moudrá a hrdá.“

„Hříšnou má hrdost — dost — odpusť mi Bože, že to o své matce říkám.“

„Odpusť jí Bože!“ — řekla Marie Fedorivna povzdychujíc.

„Této hrdosti říkám hřich proto, že ona mimo sebe si nikoho neváží a rovného sobě nevidí.“

„Snad to není ještě tak špatné, jak soudíš,“ — děla Marie Fedorivna. — „Ljubov Fedorivna přeje blaha svému manželovi, a má ráda nás všechny, jen to nedává na jevo.“

„To je pro mne příliš málo. Je nutno pomysliti i na to, co nám dodává blahobyt a štěstí — na naši rodinou vlast. Nejsme přece ledajaké otrokyně, nýbrž uvědomělé ženy. Chceš-li míti práva, musíš konati povinnosti; staráš-li se o sebe, musíš se rovněž starati o veřejnost.“

„No ano, máš pravdu!“ — přitakala teta, splétajíc Motriiny copy a ukládajíc je na hlavě v podobě krásného věnce.

Motria pohlédla do zrcadla.

„Ale krásně jste mne učesala tetičko! Přísámbůh krásně! Třebas k oltáři mohu jít; avšak je mi k oltáři daleko.“

„Komu tedy je blízko, Motrio?“

„Někomu snad i blízko, třeba mým děvčatům, ale mně daleko — nedaří se. A mám-li pravdu říci, nepřeji si právě manželského štěstí.“

„Jakéhopak?“

„Jakého? Jak bych to řekla, abyste se mně nesmála a neusoudila, že mluvím nesmysly . . . chci jakési jiné štěstí. Ať potrvá ono třeba pouze jednu chvilku, avšak musí být tak docela jemné, tak mohutné, aby mi poskytlo takového uspokojení, kterého nemohou dát celá dlouhá léta obvyklého, domněle šťastného života.“

„O jaké takové chvilce mluvíš, Motrio? Nerozumím ti.“

„O jaké chvilce? ... Představte si, teto, že naši otcové a bratří vytáhli do pole, ale ne na rozkaz cara a ne pro cara, nýbrž pro Ukrajinu a její osvobození. Válčí, jako válčili naši předkové, vítězí. Až konečně s Boží pomocí dosáhli plného vítězství. Představte si, tetičko: zvítězili jsme! Ukrajina je volná! Již není u nás ani cizích vládců, ani moskalských vojvodů, ani car není naším pánum, ani král, ani chán — Ukrajinou vládne hetman, náš ukrajinský hetman! A hle, po slavném vítězství vjíždí na ohnivém oři do „zlatohlavého“ Kyjeva. Hlaholí zvony, troubí fantáry, na hradbách pevnosti, kterou postavil car potem a krví našeho národa, hřmějí děla, národ se vlní jako moře. Oči všech jásají radostí, hrudi naplněné svobodou: hosana! Hosana! ... Děvčata zasypávají cestu květinami, malinové korouhve vesele vlají jak ptáci, kteří vyletěli z klece. Hosana! Hosana! Hosana!

Neženou již našich kozáků, aby kopali moskevské kanály, nebudou již na kostech našeho lidu stavěti nová města, nebudou již uchvacovati našich dívek do otroctví, nebudou nutiti je ani do panských ani do vojenských ložnic, k potěšení násilníků, — jsou volné!

A zapomínajíce na svá utrpení, na syny i bratry, kteří dali svůj život za vlast, matky a sestry povznášeji malé dítky vysoko nad hlavy davu i praví: dívejte se, toť ten, jenž vybojoval nám svobodu! Toť — hetman! ...

Ah, jak bych si přála takové chvíle! Ať uvidím to vše oknem klášterní cely, ať rozradostnělý dav zašlape mne nohama, ať srdce mně radostí pukne, ale to bude tak velké štěstí, že většího ani býti nemůže ...

To je, co já chci, tetičko!”

„Chápu tě, dítě ... Jsi mladá, a snad se dožiješ toho. Popřej Bůh, aby ses toho dožila. Ale Kristus řekl: kdybyste ve svém srdci měli víry třeba i za makové zrno, tedy řekli-li byste hoře — pohni se, ona by se pohnula z místa ... Víra nám chybí, dítě!”

Smutně sklonila svou hlavu: „Ano, víra nám chybí. Vše je: i síla i bohatství, i rozum nám Bůh nezkrátil, ale víry nemáme. Nevěří našinci, že jsou schopni velkých činů. Nestydí se cho-

dití v jařmu a podkuřovati svým poháněčům za píd' pudy, za poctu, za drobty se svého stolu, při kterém hodují ted' cizinci.
— Nemáme víry, zde je naše bída!"

Nad Motriou jako by se černý mrak přehnal. Ona si rovněž přála, ale víry, že se to přání uskuteční, necítila ve svém srdci. Cítila v sobě oheň, ale ten oheň nehořel, a pouze blikal —, mrtvý oheň. A zesmutněla.

„Třeba věřiti! Budeme věřiti, tetičko! Budeme tuto víru rozšiřovati, aby činila zázraky, ale ne nadpřirozené, nýbrž lidské, které stávaly se u nás i u cizích národů. Budeme věřiti!"

A přitulila se k tetě, jako dítě k matce.

Dvě ženy seděly za letního poledne jako přízrak. Jedna jako vidina, druhá jako smutek, sen o budoucím a žel po minulém.

Slunce se jim vysmívalo.

Z dálky dolétaly sem ozvěny výstřelů . . .

Hetman vyjel na lov . . .

S L U N C I V S T Ě I C.

Hodiny v kočubejovských komnatách vyzváněly a hrály čtvrtou hodinu odpoledne, když Motria sestoupila ze svého podkroví dolů.

Pokoje byly prázdné. Jen slunce se bavilo na lesklých podlahách, jen tu a tam na čistě vymytých tabulích bzučela moucha.

Od křišťálových svícenů na stěny a bílé dveře padala sedmibarevná světélka, jakoby někdo rozdrobil nebeskou duhu a okrášlil jí bohatý kočubejovský dům. Motria zahleděla se na pyšné kyjevské, perské a turecké koberce, na stříbrné nádobí, rozestavené po policích a skříních, na nový přepychový nábytek, na všechny zevnější, nápadné příznaky kočubejovského

bohatství, a pokrčila rameny. „Pro koho je to vše? Kdo je v tomto domě šťastný? Otec? Matka? Či možná já, Motria Kočubejovna?”

Rychle překročila práh.

V předsíni na lavici Motriino páže. Opřelo si o zed' hlavu a spalo. Z protějšího okna padaly sluneční pruhy, a hochovy kadeře hořely jako roztavené zlato. Po očích a rudých rtech bloudil lehký úsměv, jako by se ze sna usmíval.

Byl to asi dvanáctiletý hošik. Sirotek, daleký příbuzný Kočubejů. Nebylo jich málo po dvorech ukrajinských pánů. Mnoho otců hynulo v dalekých vojenských výpravách, ponechávajíce svých dětí na lásku příbuzných. Uchytí se takový sirotek strýčkovy kliky, — ani ne syn, ani ne sluha, — naučí se čísti a psáti, naslouchá moudrým rozhovorům, a hle, i sám zmoudří. Mnozí z nich dosáhli dobrého postavení.

Motriino páže jezdívalo s ní v jednom kočáře, pomáhalo vstupovati, podávalo svrchníky, dílem „džura”, dílem mladší „váryš”, — Motria měla je ráda a mazlila se s ním.

I nyní s uspokojením pohlížela na jeho krásný obličej a pravila si: „Kdysi bude z něho netuctový kozák . . . Sní o čemsi hezkém. Snad o vlastním koni, šavli, snad o „Síči”, a snad o májové noci a milostném rozhovoru.”

Nemohla zdržeti své ruky, aby mu nepohladila zlaté, pyšné kadeře.

Hošik se vyplašil, otevřel oči, a spatřiv svou pannu, vyskočil a vzpřímil se, jako provinilý.

„Spal jsi?” — zeptala se laskavě.

Hoch nic neodpovídral, a jen mrkal očima, jakoby se k pláči chystal.

„Co se ti krásného zdálo? Vypravuj mi. Ale pamatuj si, musíš mluviti pravdu, vždyť víš, že klamu netrpím,” — žertovala Motria. A chlapec přestupoval s nohy na nohu a váhal.

„Nu, mluv konečně,” — žertem vzkřikla naň, kochajíc se hochovými rozpaky, — „povídej o kom se ti zdálo?”

Hoch polekaně se zahleděl na svou paní, nevěděl, kam má dát ruce, a sotva slyšitelně zašeptal: „O vás . . .”

Motria pátravě se naň podívala. — „Hlupáčku můj malíčký!“ — pronesla a pohladila mu hlavu.

„Ale co se ti o mně zdálo, hošíčku? Povídej!“

Chlapec se přitulil k její ruce: „Pro tebe, Jasná panno moje . . . já . . . jsem ti věrný. Hluboce si tě vážím, chci ti pilně sloužiti, chci a budu!“

Motria zase pronikavě a dlouho se naň zahleděla: „To znamená, že se ti o mně něco nedobrého zdálo, že nechceš říci, co; ah hlupáčku, hlupáčku.“

„Paní má! Tohoto urážlivého pro mne slova nikomu jinému bych nedovolil pronést. Ale od vás přijímám, vždyť jste to řekla z upřímného srdce. Za vás i život svůj obětuji.“

„Kdo potřebuje tvůj život, dítě? Posad' se, neb ulehni a klidně spi, až se společnost vrátí z lovů. A večer bude zábava, ohňostroj. Máš to rád, že ano? Bude to pro tebe rozptýlení. A budeš-li hodný, požádám otce, aby ti daroval koně, a šavli ti sama koupím, až pojedu do Kyjeva.“

„Už nyní dovedujeti koňmo, ne hůře nežli každý setník, a i šavli ovládám. Nejsem už takovým dítětem, jak se to někomu zdá.“

„Ne, ne, jsi u mne kozák,“ — žertovala Motria, — „a že občas pusu k pláči špulíš, nu což, není to velká bída! Vyrosteme!“

„Pusu nešpulím, — jen líto je mi Jasné panny, že je tak nešťastná. Všechny její nepřátele já . . .“ i sevřel pěsti. A vzplanuv, mluvil čím dále vásnivěji: — „Nejsem již tak hloupý, jak se to zdá, vše vidím, a *namotávám si na . . .*“

„*Na knír*,“*) — dokončila Motria, — „na nastávající. Pokračuj!“

„Bude-li nutno, tedy ukáži, co je to věrný džura! Přesvědčí se o tom!“

Motria se usmála, uchopila jej za obě ruce a zatočila se s ním jako v tanci. — „Jsi dobrý kozák. Mám tě ráda . . . Nu dosti, zůstaň zde a pokračuj ve svém snění.“

*) „*Namotati na knír*“ — bráti naučení.

Odešla. Hošik zůstal, nevěda, kde mu hlava stojí.

„Dítě, a i ono o něčem přemítá. Cosi se v tomto srdci obrací. Je nutno s ním nakládati opatrně, neboť může se skutečně vrhnouti na někoho, jehož by pokládal za mého nepřítele,” — myslila si Motria, kráčejíc čerstvě upravenými zahradními cestičkami.

Slunce nad ní jáсало jako hranice, rozdelená Boží rukou pro blaho a radost každé bytosti. Motrii se chtělo modliti k slunci, chtělo se jí děkovati mu, že je tak jasné a teplé, tak laskavé a vlídné. — „Proč se nyní lidé nemodlí k slunci, jako kdysi se modlili naši předkové? Proč nevelebí moc a radost, ale bolest a utrpení? Postrádáme síly a radosti, velké radosti ze života!” Přes to, že slunce oslepovalo jí oči, ona šla tam, kde ono jáсало. Slunci vstříc.

Překročila zahradu, přešla rozsáhlou louku a vešla do zelené doubravy, na pěšinku, jež směřovala do velkého Kočubojova včelína, kam byla sporá hodina cesty.

Motria si ani nevšímala, kam jde. Do včelína se jí nechtělo. Tam jsou lidé, ona hledala samotu, a nejlepší samota je v lese, avšak ne úplná: neboť každý strom je — život, každá květinka — krása. Vyskočí srna a zaslechne tvou chůzi, zastaví se a dívá se na tě svýma velkýma, zvědavýma očima. Snad po prvé vidí člověka. Na hrbolku sedí zajíček, hýbá vousíky, mává tlapičkami, tlamičku si rosou umývá. Na kraji lesa liška se plíží do své díry, nese dítkám večeři, zavlažujíc krví cestu . . .

Všude krev, bez ní není života . . .

Se stromu na strom skáče veverka jako blesk, jako by se vysmívala člověku, že on nedovede takových kousků a chodí jako medvěd . . .

Neomrzí to v lese. Šumí stromy a přivívají myšlenky, široké, širší těch, které se v domě rodí. Neomezují jich stěny a ony letí rychle a vysoko, až do mraků.

Motria nerada zdržuje myšlenek. Jen myšlenkami je živa. Není pro ni krásným to, co je, nýbrž to, co může být. A může být vše... Může se i za hetmana vdáti... Klopýtla o tuto myšlenku, jako o kámen. Zadržela se. Jako by se ze sna probudila. Pohlédla na stezku.

Asi sto kroků přední — hetmanovo páže, Petrus. Nese hetmanovu pušku. Je mu těžká a velká. Až se prohýbá pod ní, ale tváří se, že je to pro něho maličkost, že ručnice jako by proň zhotovena.

A několik kroků za Petrusem — tři muži. Kdo jsou?

Motria přikládá ruku k čelu, neboť slunce září přímo do očí. Aha, to jsou generální tajemník Orlík, hetmanův synovec Vojnarovský a mezi nimi hetman. Jdou a o čemsi živě mluví.

První myšlenkou Motrie bylo — vrátiti se. Vrátiti se, odejítí do podkroví a nesestupovati nyní dolů.

Ale je už pozdě: zpozorovali ji, poznali a pozdravují. Musí vstřícn, jsou to přece hosté a ještě jací!

Motria šla k nim.

Přála si kráčeti, jak obvykle, hrdě, pyšně, — nebyla s to. Cítila, že i nohy jí neposlouchají, podlamují se, jako by ještě byla nemocna.

„Krásného odpoledne a — dobrého zdraví přejeme Vaší Milosti!“ — řekl hetman, podávaje Motrii ruku.

Motria pohlédla na hetmanův kamizol lehce vyšitý zlatem, na skvostný briliantový prsten, na útlé, jemné ruce, jako by se neodvažovala povznést k hetmanovi svých očí.

„Vítám Jasnovelmožného pana hetmana a pány,“ — zašepotala jako venkovanka, že se na sebe až zlobila.

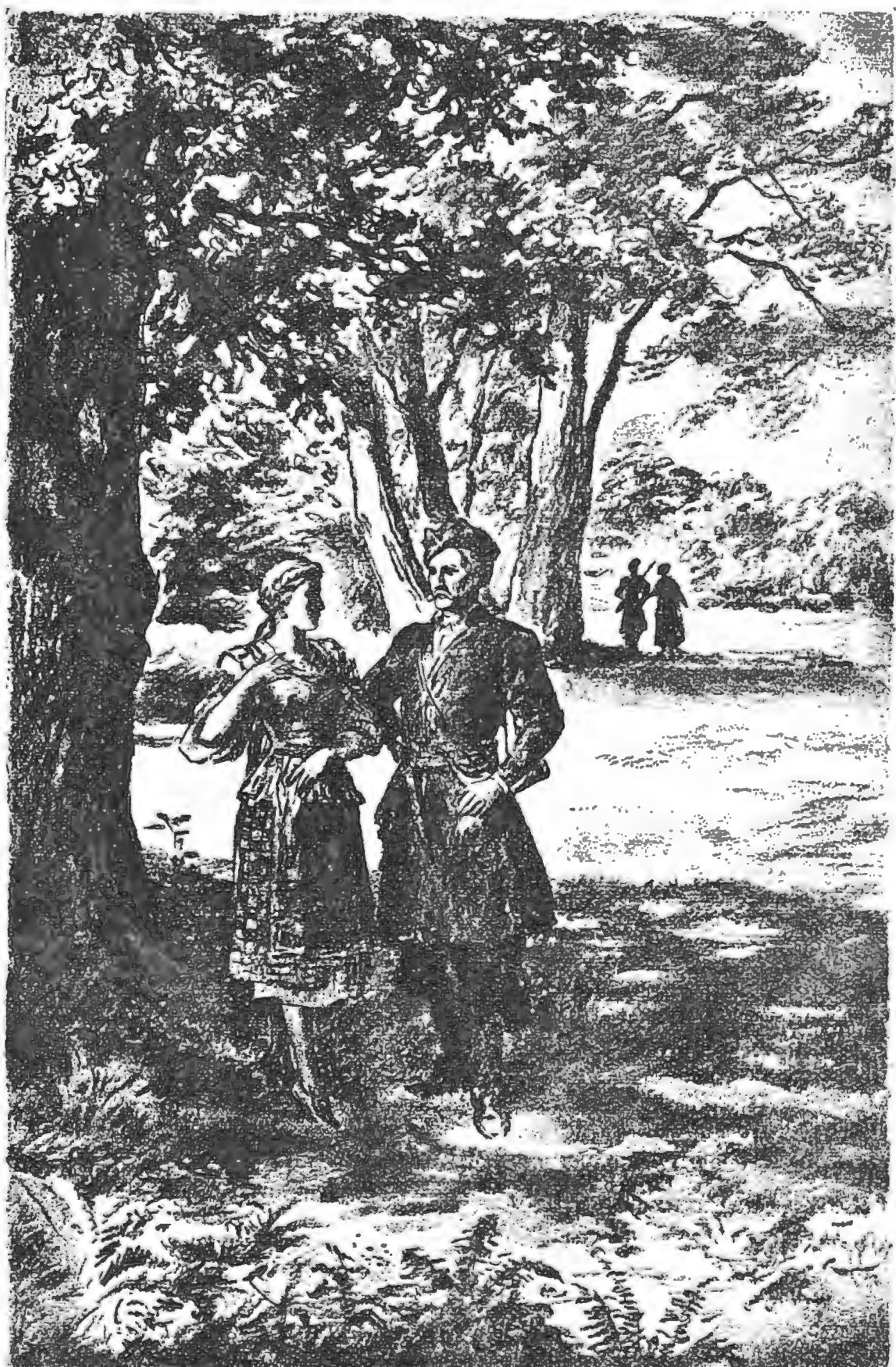
„A my se ted' z lovу vracíme,“ — pravil hetman.

„Pěšky?“

„Chce se nám trochu projít. Takové krásné počasí, jakoby od Boha vyžádané. Společnost zůstala na včelíně.“

„Matka rovněž?“

„Ano, Ljubov Fedorivna též. Je přece hospodyní, již podobně nikdy jsem neviděl. Nemůžeš se ani vymluvit od vý-

tečných jídel, ani od výborného vína. Avšak byl jsem nucen opustiti společnost, neboť ještě dnes mám odeslati dopisy do Baturyna. Cestou jsme je probírali."

„Pokračujte, pánové," — požádala Motria, „půjdu dál do doubravy."

Avšak hetman vzal ji za ruku. — „Ne, toho nepřipustíme, abyhom vás zanechali před večerem samotnou. Tamhle pod dubem strašidlo sedí, hleďte," — žertoval hetman usmívaje se. Tento úsměv přiváděl Motriu z rovnováhy. Jak je možno tak krásně se usmívat?

„Již jsme probrali obsah oněch dopisů a nyní oba páni pospíší do dvora, aby je napsali, my prozatím pozvolna se tam dostaneme. Že, Orlíku?"

„Ano, Jasnovelmožný pane hetmane!" — odvětil Orlík, uctivě, ale bez pokory se uklonil, a spolu s Vojnarovským šli dále.

Minuli Petruse a zmizeli v zatáčce.

Hetman chvíliku se díval za nimi a jakoby se zálibou, pravil: „Není to Orlík, — nýbrž pravý Orel! — Vysoko svými myšlenkami vzlétá. Není to všední člověk, mnohého od něho čekám."

„Pan generální tajemník je hodný člověk."

„Sdělím mu to. Bude velice potěšen."

„Ne, ne, neříkejte nic, prosím!"

„Pročpak? Aby z toho neusoudil, že se líbí Motrii Kočubojovně?"

„Ano."

„Jste hrdá panna. Chcete, abyste se všem líbila a vám nikdo. Tak nemožno."

Motria chvíliku přemýšlela, co by odpověděla.

„Snad i mně se někdo zalíbil," — pronesla sklánějíc oči.

„Šťastlivec. Nikomu a nic nezávidím, jen toto," — odpověděl hetman probodávaje Motriu svýma temnýma, ostrýma očima. („Jak mohou býti u starého člověka tak junácké oči?" . . .)

„Pan hetman se vysmívá venkovance."

„Takovou venkovanku třebas i na knížecí trůn posadíš — nebudeš míti ostudy."

„Neviděla jsem ani trůnu ani těch, kteří na něm sedí.“

„Já však jsem viděl nejednu, viděl jsem je zblízka, a mohu ujistiti Vaši Milost, že každá z nich by zbledla před vámi jako před sluncem jitřenka.“

„Pan hetman je ke mně příliš zdvořilý.“

„Není to zdvořilost, nýbrž jen neumělé vyjádření mých citů.“

Hetmanův hlas byl čistý, jako horský pramen a měkký, jako hedvábí, jako samet. Nebylo v něm cítit žádné falše; chce se a je nutno mu věřiti.

„Neumím tak krásně mluviti, pane hetmane, a mám-li říci pravdu, dokonce je mi i těžko mluviti s vámi.“

„Ne těžko, nýbrž asi nudno — jsemť starý.“

„Jak to můžete říci, Jasnosti! To je hřich. Mne ani nena- padá mysliti na vaše leta. Je mi tak milo hovořiti s vámi, ale je mi líto, že slova neposlouchají myšlenek. Má m dojem, jako bych byla svázána.“

„Já však naopak — cítím jako ten, kterého z vězení pro- pustili. Mladnu, dívaje se na vás. Můj Bože! Tak by se mi chtělo ještě jednou žít, ještě jednou zažít to, co jsem zažil. A jak je Vaši Milosti známo, nežil jsem málo.“

„To vím, a zajímám se o vaši minulost. Čtu kroniky a bedlivě naslouchám rozmluvám.“

„Nezahyne naše Ukrajina, když má takové dcery, jako jste vy.“

„Děkuji vám, pane hetmane, za krásná slova, ale dle mého mínění nezávisí budoucnost na ženách, nýbrž na mužích.“

„To jen se tak zdá, Motrio Vasylivno. Mnoho závisí na ženách, velmi mnoho. Připomeňte si, jaký vliv na osud Ukrajiny měly ženy Bohdana Chmelnického, kolik zla způsobila Prisia Dorošenková. Kdyby ona bývala jinou, snad by i naše dějiny šly jinými cestami. Vzpomeňte si, jak Dorošenko v rozhodný okamžik zanechal důležité záležitosti a odjel ke své ženě, a snad tím přišel o žezlo. Tak tomu je! Neboť i velcí lidé jsou pouze lidmi.“

„Nemohu toho pochopit, jak veliký člověk nemůže přemoci nepatrné ženy.“

„Jestíš pouze člověkem, a člověk nemůže z lidské kůže vyskočit.“

„Tedy není on velikým člověkem!“

„S Vaší Milostí není lehko mluviti,“ — odpověděl hetman a usmál se, — ale tak se usmál, že tento úsměv vnikl jí až k srdci.

„Říkám to, co cítím. Když není u nás vhodných žen pro veliké muže, tedy ať oni se vůbec nežení.“

„Lépe se oženiti, než se spustiti,“ — odvětil hetman s tímže úsměvem na rtech. „Teskno je člověku býti samotnému, chce se mu míti věrnou družku.“

„Byla-li onou družkou svému muži Prisia Dorošenkova?“

„V tom vězí i celá bída, že Motrie Kočubejovny se u nás nerodí jako houby po dešti. Pohovořiv s vámi chvílkou, musím říci, že druhé Motrie nebylo a nebude a je hřichem, aby takový květ vyrůstal ve stínu.“

Motrii vstoupila krev do spánků.

„Pane hetmane!“ — řekla a po prvé pohlédla mu do očí. — „Snad to, co chci říci Vaší Jasnovelmožnosti, nebude slušností, ale já komplimentů nesnáším.“

Hetman se podivil: „Komplimentů? Což nevěříte mým slovům? Říkám právě to, co si myslím. A váš odpor ještě více mne ujišťuje, že jste nevšední ženou. Jiná by na vašem místě tak nejednala, a mám-li pravdu říci, ani sám bych se nedal do podobného rozhovoru s jinou.“

„Podobného?“

„S jinou bych jinak mluvil, neboť já,“ — a krátce pohlédl na ni — „já, upřímně řečeno, nejsem proti tomu, mile si pohovořiti s krásnou pannou. O tomto mém hřichu povídá se mnoho, snad více, než skutečně je.“

„Nemusím to věděti, Jasnovelmožný pane hetmane,“ — začala Motria, ale hetman vpadal jí do řeči: — „Už jsem žádal Ljubov Fedorivnu a nyní i vás prosím, abyste vynechala různé tituly. Říkejte mi — Ivan Stěpanovič. Tituly vzdalují lidem, ale já nechci, abychom byli si cizí.“

Motria vzplanula a umlkla. Jen kolem dokola viděla nevidané bylinky a pohádkové květy. Stromy nabývaly nepřirozených tvarů. Nyní celý svět byl pro ni čarokrásnou pohádkou.

„Vraceje se k tomu, co jsem pravil,” — začal hetman, — „řeknu ještě jednou, že je hřichem, velkým hřichem, aby taková nádherná růže, jako vy, Motrio Vasylivno, kvetla ve stínu. Vaším životem — širý svět, vaší prací nešití neb vyšívání, třebas i nejkrásnějším hedvábím, ale — svým rozumem a rovněž i krásou přičiniti se o slávu naší Ukrajiny.”

„Co tím míníte, Ivane Stěpanoviči?” — zeptala se Motria.

Hetman se odmlčel. Mezi obočím od nosu k vrchu čela přeběhla vráska, která se zjevovala pouze v rozhodné okamžiky hetmanova života. Ale jak rychle vyběhla na čelo, rovněž tak rychle se schovala ve skrýších jeho duše. Zase se dívaly na Motriu tytéž krásné, tmavé, pronikavé oči a tentýž sametový hlas hrál jí do ucha: „Motrio Vasylivno! Ptáte se, co tím míním! Ale já vám řeknu, že vaše otázka je zbytečná, neboť vy sama dobře víte, co míním.

Vyvratě mi to!”

Motria neodpírala.

„Nu vidíte! Padla kosa na kámen. Vy víte, kam mířím, a já vím, co vám v srdci vězí.”

„Co?” — zeptala se Motria, aby se přesvědčila, zda skutečně hetman čte v jejím srdci.

„Sláva i vznešenost, touha žít bujným, mimořádným životem, ne takovým, jimž tamhle žijí,” — hetman ukázal na Kočubejův dvůr, jehož střechy vyčnívaly ze zeleně stromů a třpytily se zapadajícím sluncem, jakoby byly zlatými pláty obloženy. — „Toužíte se dostati do dějin a dostanete se tam. Neodporujte! Tedy souhlasíte?

To vím, že není vám snadno říci „ano”, ačkoliv již včera, podávajíc mi bandúru, řekla jste to nevyslovenými slovy. A těžko je proto, že věkem vám vzdálen, ba ještě více — jsem člověkem minulého století.”

„Právě proto, Ivane Stěpanoviči,” — začala Motria a nedořekla svých myšlenek.

Hetman pronikavě zahleděl se na ni.

„Chápu vás, Motrio . . . Nic nás nežene. Rozmyslete si, a dobré rozvažte. Zvu vás k velikému a těžkému činu, ne pro rozptýlení záletníka; nechci vás zváti do svého domu, jako slunce do cely — chci, abyste našla štěstí, odlišné od všedního lidského štěstí — štěstí, po němž vaše srdce touží.“

Motria kynula hlavou říkajíc neproslovené „ano“.

* * *

Kráčeli širokou stezkou, přetínající zahradu. Stráž, zpozorovavši hetmana, dala znamení — zahrály trouby a zarachotily tympany.

Přistoupili k domu.

B A R E V N É O H N Ě.

Když Kočubejovi se vrátili z včelína a v domě se chystal k večeři, řekl hetman: „Dnes je takový krásný večer, že bude hříchem seděti v jídelně. Mimo to dosti jsme se již naseděli u tebe. Musíme si vzpomenouti na naše kozáky a čeled’. Zúčastníme se jejich večeře, aby viděli, že nepohrdáme svými lidmi.”

Ljubov Fedorivna nafoukla ústa.

„Farisej!” — zašeptala svému muži. — „Chlapoman!”*) Hetman se zúčastní večeře chátry. Hetman Mazepa! Slyšeli-li někdo něco podobného? Jak se ti to líbí?”

*) Předstírající lásku k nižšímu lidu.

„Líbí-li se mi to, nebo ne, musím tomu vyhověti, neboť on jest host a hetman.“

„A tys pán domu a Kočubej. Chápeš? Ale čemu ty rozumíš? Do tvé hlavy je nutno rozum lopatou nahrabati. Docela nechceš pozorovati, že hetman tě ponižuje, nevšímá si tvého práva pána domu, neboť on nesmí tobě a mně poroučeti, kde a jak máme jísti.“

„V tomto „mně“ je háček,“ — odvětil Kočubej. — „Či nemá on pravdu? — Proč bychom alespoň jednou nevyšli k lidem a neprokázali i jim čest. Nejsme rovněž jiného původu.“

„Myslíš ale jiného — tatarského,“ — zlostně odsekla Ljubov Fedorivna.

Kočubej s lítostí se na ni zahleděl. — „Žínko! Zase začínáš črtovu mši. Nech toho, pravím ti, nech!“

„Ať! Já — čertovi mše, a ty Bohu svíčku rozsvěcuješ a čertovi oharek; na dvou židlích sedíš, dej pozor, abys nesedl na zem.“

S velkou námahou zkrotil svou ženu, a ona povolila.

Na panském dvoře rozestaveny stoly, prostřeny ubrusy, přinesena spousta všelijakých masitých jídel. Celá vědra kořalky, džbány medu, sudy vína — Kočubej dovede pohostiti.

Při stolech kozáci, při jiných čeled'. A nebylo jí málo, neboť kozácké důstojnictvo ani na krátkou cestu nevydávalo se v jednom kočáře. Za panským povozem tálly se vozy s prádlem, oděvem a jinými věcmi. Na ostatních jela čeled'. Všechna „chátra“, jak říkala Ljubov Fedorivna, seděla nyní při stolech a slušně mluvila, obzvláště o svých pánech. Chlubili se jejich bohatstvím a vznešeností.

Kočubejova čeled' je obsluhovala. Vrchní komorník řídil vše jako pán domu.

„Našeho pána,“ — dí — „nešetřte. Třeba i týden jezte a pijte, neuškodí mu; ani toho nepocítí.“

„To jest známo, že nikdo na celé Ukrajině nevyrovná se mu bohatstvím. Však ani u našeho pána nemáme hladu,“ odpovídají mu.

„Kmotr není prase, celé vajíčko nesní a ještě i pro tebe nechá,”) — doplňuje kdosi.*

Kořalku pijí čapadly. Připíjeli jeden druhému:

„Pij, ale neopij se, a cizích lidí si všímej.”

„Proč nepítí, když dají?”

„Nuže, Samarovče, polkneme kalíšek.”

„Nalívej druhou, abychom zármutek zaplašili.”

„Musím novou nalíti, aby předešlou uhasila, neboť hrozně pálí.”

„Ať tě pálí čert, až nastoupíš místo u Belzebuba. Ale ty, kluku, hltáš jako drak.”

„A ty závidíš! Nepiji tvou kořalku, jen Kočubejovu, na jeho zdraví a slávu.”

„To je pohostinství!”

„Jaký pán, taký krám.”

„U dobrého pána i praseti dobře, u zlého ani žínkou bych si nepřál býti.”

„Velcí pánové se u nás rozplemenili.”

„A není jich málo.”

„Když to tak půjde dále, ani lidí nebude — samí páni.”

„To ne tak, jako v Polsku, tam nyní, jak se říká, tři páni, dva atamani, jeden poddaný.”

„Ano. Tam chodí v panských botách, ale bosé stopy po sobě nechávají.”

„Hled’me, aby i naši nedospěli k tomu.”

„Pšt!”

Kozáci chovají se u stolu politicky, neboť není vyloučeno, že někdo z nich je nyní kozákem a zítra bude *chorunžim***) nebo i setníkem. Mluví se o jakémsi Molavci čili Bulavci Mnichopenizném, který byl prostým kozákem, ba ani nebyl kozáckého původu, a v Losnici ho sám hetman jmenoval setníkem.

Obzvlášť slušně se chovali hetmanovi kozáci. Byli blízko trůnu, proto i k nebi jim bylo blíže.

*) Nejsme tak hladoví, abychom vás vyjídali.

**) Praporečník.

A zvláště nyní, v době války; neboť kde se může kozák lépe osvědčiti, než ve válce?

„Jak je vidět, chystá se něco velikého — hetman stále píše jakési dopisy.“

„Totiž podepisuje, ježto psáti, to je už Orlíkova věc.“

„Myslís, že to nevím? Ty mne nemáš co poučovati, Vašnosti.“

„Nepoučuji, nýbrž tvrdím, že je tomu tak. Říkají, že půjdem do Polska.“

„Copak Polsko? Poženou nás až na Sasy.“

„Jakpak na Sasy, vždyť car je se Sasem za jedno.“

„Nyní je s tím, zítra zase s jiným. *Válka — není žena, ve válce popové neoddávají.*“

„Je to snad naší starostí? *Kam koně, tam i povoz.*“*)

„Až zůstaneme bez kol.“

„Nekrákej, vždyť krkavce střílejí.“

„A kozáky ne?“

„Hodnost kozácká, toť psí život.“

„Neboť jsi Čyhyryňákem a Čyhyryňáci čerta pekou na táci.“

„A Taraščani snědli ho ráno.“

„Ale, co s ním hovoříš? On se maličkým narodil, opilým umře — co může věděti!“

„Ticho bud'te! Hetman jde.“

* * *

Hetman pod paží s pánum domu, Kočubejem, sestupovali po schodech. Petrus nesl na podnose stříbrné kalíšky a skleněné karafy.

„Bud'te zdrávi, vážené tovaryšstvo!“**) — řekl hetman přiblížuje se ke stolům.

„Dobrého zdraví přejeme panu hetmanovi dnes a ještě mnohá léta!“

Všichni se pozvedli s míst. Nastalo ticho, tak že bylo slyšeti, jak vítr zachvíval listím.

*) Ukr. pořekadlo, znam.: musíme tam, kam nám vélí. (Překl.)

**) Společnost.

Kočubej nalil hetmanovi kalíšek kořalky. Hetman poděkoval a povznesl kalíšek vzhůru:

„Na vaše zdraví, vážené továryšstvo, na blaho celého našeho kozáckého ukrajinského národa a všech dobrých lidí!”

„Na zdraví pana hetmana!” — zahřmělo mu v odpověď.

Zarachotily tympany, kozáci stříleli z ručnic, až se stoly chvěly.

Hetman s Kočubejem a svými nerozlučnými společníky Orlíkem a Vojnarovským přistoupili k prvnímu stolu.

„Posad'te se, pánové, a my rovněž k vám přisedneme.”

„Prosíme Vaši Jasnost a děkujeme za čest.”

Hetman se posadil a večeřel s nimi. Chválil, říkaje, že prý ještě nikdy mu tak nechutnala jídla, jako zde, na Kočubejově dvoře, obzvláště za nynějšího tichého večera. A jaký vzduch! Jaké dobré víno! Až to prsa přeplňuje.

Hetman prý je potěšen, že vidí při stolech tak četnou společnost. Pravil, že prý vzpomíná na dobu Svatého Vladimíra.

„Eh, tehdy, když už pili, tak pili, a když se bili, tak bili!” — prohodil někdo z nejodvážnějších.

„*Kdo nežal, ten není hoden ani žatvy užiti,*”*) — odvětil hetman, odcházejí k jinému stolu.

Navštívil všechny, zanechávaje po sobě slavnostní náladu.

* * *

„Jakoby to cherubín přeletěl dvorem,” — pravil kdosi.

„Nu, pak naň naříkej: div, a ne člověk!”

„A jaká hlava!”

„Každého zná dle jména.”

„Mne také jménem oslovil.”

„Nemá hlavu velikou, ale rozumu mnoho, ne tak jak u našinců.”

„U našince hlava jako vlčí mák.”

„A u něho jako zahradní mák.”

„Vlčí mák, když vítr zavane, tak zrna se rozletí po poli.”

*) Ukr. pořekadlo, znam.: Bez práce, nejsou koláče. (Překl.)

„A když do zahradní makovice šťouchneš, tak je tam zrna,
jak lidu na trhu.“*)

„Kdepak — mnohem více!“

„Praví se, že i Petr nemá ledajakou hlavu!“

„He, to je jiná věc! Hetman má hlavu lidskou, ale tamten čertovu!“

„Pst, u d'asa!“

„Pročpak „pst“?“

„Pravda není hřichem. To ti každá bába řekne.“

„Co jen neřekne baba! A kdo babě věří, sám není kozákem, nýbrž babou . . . Neviděl jsem u Petra čertova ocasu.“

„Myslíš, že on jej ukáže?“

„Říkají, že čert má kopyto jen na jedné noze.“

„I to nezahledneš, ježto chodí v botách.“

„Ale myslím, že když by on měl kopyto jen na jedné noze, to by neběhal tak rychle a kulhal by.“

„Možno-li (potrestej ho Bože), aby ani na jednom kopytě nemohl rychleji běhati, než křesťanský člověk?“

„Ale, nemáte něco jiného k rozhovoru, než před nocí o čertu mluviti?“

„Kozák se ani čerta nebojí.“

„Tak tedy, co je ti do toho, kým je Petr?“

„Nechci si bráti hřich na svědomí.“

„Není to naše věc! Máme čisté svědomí. My nejdeme, nýbrž nás vedou. *Kam pastýř, tam i stádo.*“

„A nevede-li pastýř k dobrému?“

„Nermuť se, ty nepovedeš!“

„Dříve se na to ptali lidu. *Lid, — tot — velký člověk!*“

„Copak „dříve“! Chceš-li, aby se tebe ptali, jdi do Síče.“

„V Síci rovněž lidé žijí.“

„A ještě jak! Avšak zde není Síč.“

„Do Síče nám nedovoluji.“

„Ale kdo nedovoluje? Míníš hetmana? Hloupý! Poláci a Moskali tomu nechtějí. Bojí se *Síčového bratrstva.*“**)“

*) Mnoho.

**) Kozácké vojsko na Síci.

„A mají pravdu. Pokud existuje Síč, potud i svoboda.“

„Tam již našinci nikdo nesmí ublížiti. Nikdo neuloupí naše sestry k souložnictví.“

„Protože tam není žádných sester.“

„Hlupáku! V zimovnicích*) jsou! Jak si to představuješ, že by mohl člověk vůbec bez žen žít?“

„Hle, moudrost pronesl. *Nejsi-li popem, nelez do řízy.***) Dříve se sám nauč, a pak poučuj jiné.“

„Hej, vy tam, snad by i šavle vytasili! . . . — uklidňovali je sousedé. „Hled'te, tamhle pouštějí barevné ohně.“

Nad Kočubejovou zahradou se vznesla ohnivá koule, praskla a rozpadla se v ohnivý prach.

„Syčí jako drak. Lidé praví, že je takový drak, který hvězdy žere.“

„Někdy byl, ale nyní již není. Zabili ho. Říkají, že sedí u cara v lahvi s kořalkou.“

„Moskal kdysi i tu kořalku vypije i draka sní.“

„Dej pozor, aby tebe nesnědl, ježto jsi rovněž jako onen drak kořalkou nasycen.“

„A čeho by sis přál? Abych byl vodou nasycen? Nejsem ryba!“

„A hle, hle! O-o, jak letí, jako kometa***) a i s ocasem!“

„Lidé praví, když se objeví kometa s ocasem, tak bude hrozná válka.“

„Bůh upozorňuje lidí všelijakými znameními.“

„Protože nejsou anděly a pouze lidmi, a nemohou vše předvídati.“

„Ano, jsou jen lidé. Co pak souditi o kozákovi? Kozákovi je moře po kolena,†) a hříchy až po krk.“

„Říkají, že svatý Petr našince ani do nebe nepouští.“

„Záleží na tom, kterého! Kdo měl krutou ženu, toho pustí, neboť onen bídák již na zemi si odpykal svůj trest.“

*) Osady, kde přezimují ženatí kozáci.

**) Když něčemu nerozumíš, nepoučuj jiných.

***) Kometa (vulg.)

†) Ukr. pořekadlo, znam.: Nic se nebojí. (Překl.)

„Já však vám povím,” — začal jeden ze starších zkušených kozáků, — „že je mi nebe lhostejné, jen aby mně bylo na zemi dobré. Ale snad je tomu tak, že našinci i zde křivda i tam bída.”

„Zde musíš důstojníky poslouchati a tam, neznámo koho, ale přece poslouchati.”

„A Vašnosti, ty by sis přál, aby tebe poslouchali, a ty sám ne? Hled'te, jak Moskal poslouchá své představené! Pro něho car je totéž co Bůh.”

„Bůh, ne-Bůh, ale mají před ním strach, neboť jak bácne svým obuškem, tak se již ani nepohněš.”

„Říkají, že hrozně bije.”

„On prý sám i hlavy stíná. Vše umí. Lidé vypravují, že mu podobného není: i lod' postaví, i boty ušije, i na soustruhu všelijaké umělecké kousky provádí, — z kosti.”

„Z lidské, prý.”

„Z lidské?” — i kozáci se zachvěli a odmlčeli se, dívajíce se na ohňostroj.

„A já vám pravím,” — ozval se onen zkušený, — „že lidé jako psi štěkají, a vy to štěkání rozšířujete. Car se ubohého lidu zastává. Moskalským pánům, bojarům břichatým, dává poznati, zač je toho loket. Oholil jim plnovousy, přistříhl kaftany a nejeden i o hlavu přišel. Chce, aby nebylo pánů, nýbrž jen lidé, a aby všichni byli si rovni.”

„Hle, jaký obhájce Moskalů se objevil. Dost možná, Vašnosti, že během krátké doby budete u nás moskevským vojevodou, neboť pro jejich vojvody velkého rozumu není třeba. Jen aby uměl dobré úplatky bráti a *konec do vody uschovati.*”*)

„A aby se vyznal v ženské kráse a byl s kuplíři zajedno.”

„Zkušený” nepovolil: „Ten, kterému se vysmívají, může občas i překvapiti. Je možno, že *i na naši ulici bude svátek.*“**) Vypravuji Vám jen to, co vím, a je vaší vůlí poslouchati, neb ne.”

„Posloucháme, ale nechvalte příliš čerta, toť — hřich.”

*) Zahladiti stopy. (Překl.)

**) Budeme i my mítí radost.

„Je právě tak čertem, jako i my všichni. On je člověk, ale veliký, ne takový, jako jsme my.“

„Když není čertem, tak proč ubližuje svaté víře, jako onen pronásledovatel Krista, Nero.“

„Nepronásleduje víry on, nýbrž popové, kteří by si přáli i samým carem točiti.“

„A on jeden chce všemi točiti. Chtěl by i Boha i nás prázdnou lžicí krmiti, kdyby mohl.“

„Pravíte, že se národa zastává! Proč je tedy div ne každý Moskal znamenaný, onen cejchovaný, ten bez ucha, ten zase bez nosu? Proč tisíce toho lidu ženou na stavbu nového hlavního města, kde lidé pracují jako dobytek, a mrou, jako mouchy? Pročpak nás nenechají na pokoji, ač nejsme Moskaly? Co je nám do jeho nového hlavního města, do jeho silnic a

kanálů, do všelijakých jeho výmyslů „kacápských“?*) Tomu se říká láska, z níž i dýchat je těžko!”

„To je pravda! Jak se říká, *medvěd strejdu z lásky rozmačkal.*“**))

„Jej, oni nás mají rádi, jako psi žebráka.”

„Ano, ano! *S takovým miláčkem se přátel, a kámen v záňadří chovej.*“***)

„*Šosy uřízni a prodej.*“§)

„A já bych řekl — neřezej šosů, dokonce i ruku si dej raději useknouti, aby ses toho miláčka zbavil.”

Petrův obhájce umkl. Se stolů sbírali zbytky jídel. Nápoje nechali, neboť kozáci rádi pili „na sucho”.

„*Zmáčkni krávu, snad ještě mléka dá,*“†) vtipkovali o tom, který stáčel ze sudu zbytky vína. Někteří byli již hodně podnapilí. Takového odváděli do jeho bytu i kladli na lože, aby nezpůsobil výtržností. Na takové věci byl přísný trest.

Ohňostroj trval dále. Pokaždé nová a nová překvapení: hvězdy, slunce, létající draci a jiné kousky.

„Tenhle, jako koule z hmoždíře,” — pravili kozáci ukazujíce na nebe.

„Nechává po sobě cestu, jako luk neb duha. Bác! Kdesi do řeky spadl.”

„A tohle je jako požár. Jakoby Kočubejův dvůr hořel. Krásné!”

Nad vchodem domu rozsvítili transparent: Okrasa z dubových a vavřínových listů a mezi nimi tři písmena „J. S. M.”

„Ježíš, Marie!” — rozluštil kdosi.

Smáli se mu.

„*Kostelníkovi všude kadidlem voní.*“††) Vždyť jsou to hetmanova písmena: Ivan Stěpanovič Mazepa!” — vysvětloval mu starší továryš, který neviděl ohňostroj po prvé. — „Vidíš, jaký jsi nevtipa!”

„Velká bída, neuhodl-li, nyní již to bude věděti.”

*) „Kacap” — Moskal (přezdívka).

) *) §) Ukr. pořekadla. (Překl.)

†) Ukrajinské pořekadlo. (Překl.)

††) Ukrajinské pořekadlo. (Překl.)

„Ale, ty chudáčku, jen to víš, co ti jiní vysvětlí, ale ze své hlavy nic rádného nevydloubáš.“

* * *

Mluvili, žertovali a pouze ten kozák, jenž Petra chválil, seděl jako nafoukaný sýček.

„Avšak já tvrdím,“ — začal zase, — „že musíme při křesťanském caru státi, jak jeho!“

Společnost se na chvílku odmlčela. Ve tmě se ukázal nový ohňostroj. Pyrotechnik patrně chtěl vypustiti do temného nebe zlatou knížecí korunu, narážeje na Mazepovo vévodství. Ale ten „kousek“ se mu nepodařil. Místo koruny, vyletěla do vzduchu obruč, vedle níž se kmitaly dvě rudé plachty; obruč praskla, plachty se rozptýlily a jen zářící kříž zavěsil se chvílkou nad poltavskou silnicí, ale i ten se zakrátko rozštípl. Jako by jakási neviditelná síla jejzlámala a hodila do lesů, — zhasl.

Aby zahladil nemilý dojem, orchestr zahrál jakýsi cizí tanec. Kozáci pokračovali v rozhovoru:

„Vy, tovaryši, pořád tvrdíte, že musíme státi při pravoslavném carovi. Avšak on je tak pravoslavným jako jsem já mořský. A k tomu, nikdo se nás netáže, máme-li při něm státi, nebo ne.“

„Mluvíme jen po přátelsku.“

„Ani nemáme zlých úmyslů.“

„Co na srdeci, to na jazyku,“ — podotýkali dokola.

„A co já, je mi Ukrajina macechou?“ — bránil se carochval. — „Říkám to, co slyším, tuše zlé časy.“

„Což byly ony do dnes dobré? Od té doby, co baťa Bohdan oddal Ukrajinu pod protektorát východního cara, našinec se trápí, jako hráč při cestě: *jen kdo není lenochem, ten jej neuškubne*. Říká se, že *pokorné telátko dvě matky ssaje*, ale není to pravda! Za naši pokornost nemáme odměny, jen pouhé rouhání.“

„Trýzní našince nelidsky.“

„Jak otroky . . .“

„Jak němý dobytek . . .“

„Nesmíme býti domýšliví,“ — namítl carochval.

„Proboha, továryši!” — Zahoukali naň. — „Jaká to domýšlivost! Dokonce i prastarou kozáckou čest ztratíme, a co domýšlivost, o tom nikdo z nás ani nesní!”

„Připomeňte si, jak roku 1703 tábořili kozáci u ústí Něvy. Ani střechy nad hlavou, ani slámy pod záda v noci, ani krup, ani soli, — o sádle ani nemluvě, — ani sucharů. Jen Bůh ví, jak tam my všichni neumřeli hladem. I tomu říkáte domýšlivost?”

Carochval mlčel

„Proč se tedy Poltavština tak vylidnila, pročpak kdo jen byl s to, utíkal do Síče, až hetman po celé hranici svého regimentu rozestavil stráž? Vše pro onu svévoli, pro ony ukrutnosti, jež páchali carovi vojáci na našem lidu.”

„A ještě si připomeňte, jak my, s Obydovským a Mokijevským na Pskov tálili. Co jen se tam dálo, můj Bože! Jak nás tam Moskali utlačovali, jak ubližovali! Když jsme, abychom neumřeli hladem, byli nuceni dáti se do vesnic pro potraviny, tak nás bili, trýznili, čtyřicet kozáků hodili do řeky.”

„Čtyřicet kozáků!”

„Za naši věrnou službu.”

„Tady máte naši domýšlivost!”

* * *

Carochval mlčel. Neměl již odvahy popříti všem známých událostí, jichž kozáci nikterak nemohli odpustiti Moskalům.

„Máme-li, jak si to pane továryši přejete, státi při caru pravoslavném, proč tedy on se nezastává pravoslavného lidu? Připomeňte si laskavě to děsné peklo, které v zimě z roku 1703 na 1704 učinili Višnevecki, Ljubomírski a Potocki*) pod Nemyrem, Bohuslavem, Ladyžínem a všude, kam jen svou rukou dosáhli. Přopomeňte si Abojína, nastrčeného na kůl, 10.000 zavražděných kozáků, 70.000 odseknutých uší, a kolik zhynulo „pospolitého lidu” ani nespočítáš. A car ani knírem nemrkl — váš pravoslavný car!”

*) Polští vojevůdci. (Překl.)

Kozácké hlavy se sklonily a těžké vzdechy jako bujný vítr přeletěly nad stoly.

„A co učinil hetman, aby zachránil národ?” — hodil carochval tato slova jako pumu, kterou doufal rozdrtiti své odpůrce v rozhovoru.

„Co měl hetman činiti, když měl carův rozkaz, aby držel zajedno s polskými korunními hetmany a nedopouštěl, aby kozáci se přidávali k „buřičům”, totiž k utlačovanému lidu. Všem je známo, jaké dopisy zasílal tehdy našemu hetmanovi carův místopředseda Dolhoruký. Nutno prý potvrditi skutkem, že tato „vzpoura” nestala se s vědomím, čili souhlasem cara, že musíme prý svýma rukama uhasiti ten oheň, který překáží Polákům ozbrojiti se proti Švédům.”

„Ano! Nemyslil car na nás, nýbrž na Švédy. Ať naši nepřátelé vyhubí nás ohněm a mečem, aby ani stopy ukrajinské nezůstalo na Ukrajině, — to je pro cara maličkost. Takhle se o nás staral!”

„A stará se . . .”, dodali někteří.

„Zač mučili Bratkovského na ohni a usmrtili ho děsnou smrtí, zač?” — zeptal se kterýsi, a Kočubejovým dvorem se kmitl krvavý stín nešťastného šlechtice-vlastence.

Carochval na toto „zač” neodpovídal. O Bratkovském snad již slyšel, avšak v té události se nevyznal. Kozácká „ústní” pošta byla velmi rychlá, každá zpráva bleskem letěla od kraje do kraje velké říše, občas však byly ony zprávy nadsazené nebo nedopovězené, proto opravdu těžko se bylo vyznati.

„A ještě si vzpomeňte,” — pokračoval jeden z kozáků myrhorodského pluku, — „jak jsme před nedávnem ještě pod velením Myroviče a Apoštola táhli na Švédy. Apoštol tehdy byl podřízen generálovi Brantovi.*) S ním to nebylo ještě tak zlé: onen Němec, člověk ryzího svědomí. Ale když nás, ne-prokazujíce se ani carovým ani hetmanovým rozkazem, pod-dali Patkulovi, tehdy se začala naše bída. Patkul (tu máš domýšlivého člověka!) měl nás za psy. Dokonce i s důstojníky nakládal nevážně. Byli jsme otrhaní jako žebráci. Ne-

*) Car Petr měl ve svém vojsku Němce — instruktory.

byli jsme vojsko, nýbrž banda otrhanců, kteří proplétali se tábory, otékali hladem, umírali nemocemi, slepli bídou. Stávalo se, že večer se nemůžeš do své díry dostati, neboť oči nevidí, jdeš, a vítr tebou jako bylinkou houpá. A Němec ještě se ti vysmívá, opilých prasat přezdívá. V takové bídě ten nesvědomitý Potkul chtěl nás německým výcvikem zdokonaliti. Zde máš vysvědčení o tom výcviku," — kozák ukázal hlubokou jizvu přes tvář. — „Na malík vyčníval jsem ze řady, a německý důstojník jak mne sekly šavlí, — dva zuby pryč a toto zůstalo na památku!"

„Viděli jsme to, tovaryši, pamatujieme," — potvrdil jeden z kozáků, kteří se zúčastnili toho tažení.

„Mně to ještě nepřišlo tak draho, ale byli i tací, kteří na šibenících byli věšeni. Kozáckého setníka Rodzianku, netuctového důstojníka, rovněž chtěli potrestati smrtí za to, že se zastal svých kozáků."

Kozácké oči se svítily, jako bludičky. Vzpomínka na křivdu rozněcovala touhu pomsty.

* * *

„Avšak i kozáci," — začal carochval, — „též se nechovali příliš lidsky. Pamatujete si, když jsme rozbili švédského majora Lejonhelma, kolik tam zahynulo Švédů!"

„Když rozlobíš i nejtrpělivějšího člověka, vrhne se na tebe rovněž jako dravec. Rozlobili nás naši nepřátelé a způsobili nejeden hřich našemu svědomí, ať nám to, velkým hříšníkům, milosrdný Bůh odpustí."

„Když připomínáte loňské tažení, tak nechte i mně slovo říci," — ozval se mladý kozák, který doposud mlčel. — „Víte, jak mám rád koně. To je má vášeň. Netěší mě ani bohatství, ani ženská krása, nic jiného na světě tak, jako věrný kozákův přítel, kůň. Mazlíš jej, ba rozdělíš se s ním o poslední krajíc chleba, a on tebe do boje nese, a po boji s raněným k tvým bratrům doskáče... Co znamená kozák bez koně? Měl jsem pěkného hnědáčka s bílýma nohami, jakoby na nich měl punčošky. A jaký byl moudrý a věrný! Mluvil jsem s ním jako s člověkem, a on každému slovu rozuměl."

„Nuž, co? Co? — tázali se kozáci, aby zamezili potok stesků.

„Němci mi ho vzali. Jakýsi břichatý důstojník mi jej násilím vytrhl. Dal jsem se s ním do zápasu, nešetřil jsem svého života, posekali mne celého a pak spoutali. Tady mám znamení.”

Ukázal své ruce, pokryté jizvami. — „Na těle mám jich mnohem více.”

„Pravdu pravíš, továryši, pravdu,” — potvrzovali ostatní.

— „A nejen tobě vzali koně. Tehdy nás všechny s koní sesadili a nechali na pospas nepřátelům.”

* * *

Hostina dostávala ráz tryzny. Kozáci, kteří se zúčastnili tohoto tažení, vzpomínali na loučení se svými věrnými přáteli — koni a nejednomu z nich vytryskla slza z očí.

„To je ještě maličkost,” — pravil jeden z Prylučanů. „To byl jen zármutek, avšak ne ostuda. Ale co jsme zažili v posledním tažení proti Rize. Byli jsme oloupeni o koně Němci — cizími lidmi, kteří nechápou kozácké duše a myslí snad, že kozák vůbec duše nemá, není to ještě tak děsné. Ale poslechněte, jak s námi naložili carovi pravoslavní lidé. Když byly zřízeny dle carova rozkazu pošty, přidělili nás k nim. Musili jsme voziti carovy dopisy a důstojníky. Nejsi již kozákem, nýbrž poštovským vozkou, ano! Houkne na tebe moskevský důstojník a — vez!

Stávalo se, že je vezl kozák, — sebrali mu koně a jeho zabili nebo poranili a zanechali na cestě. A nezahynulo našich kozáků málo na cestách? Vzeš takového důstojníka a on tě bičem praská: „rychleji, rychleji!”

Kolik tam zahynulo lidí, kolik bylo uhnáno koní! Až zármutek srdce tlačí. Ale ještě bolestnější je ostuda. Jednou dokonce i našeho pryluckého plukovníka Horlenka, hetmanova náměstka, sesadili Moskali s koně, a nechali ho na cestě infanteristou.”

„A co on?”

„Silný je medvěd, ale kroužek v nose má! Toť — on! Totéž — co i my. Táhneme cizí jařmo a potáhneme je do smrti.

Čeho jsme jiného schopni pod vládou velikého pravoslavného cara, vládce našeho? Co jsme — ohava, dobytek! Nu, i hetmanův náměstek nebyl lepším: požádal o dovolenou a odjel se stížností do Dubna, kde se tenkráte zdržoval hetman.”

Vzpomínka na onu ostudu ještě více zarmoutila kozáky.

V ohňostroji bylo pokračováno . . .

* * *

Nade dvorem zavěsil se mrak od prachu a dýmu, vytvořený ohňostrojem. Probleskovaly jím hvězdy a svítil kulatý měsíc. Po stezkách zahrady pohybovaly se ženské a mužské postavy jako hrdinové v začarovaném městě. Po trávníku za nimi uhánely jejich stíny, občas nadměrně dlouhé, občas komicky krátké a tlusté. Mírný, jakoby ospalý větrík roznášel jejich slova.

Kočubej hovořil s Jiskrou, dotýkaje se téměř jeho ucha, svým, jako myší ocásek tenkým knírem.

„Co tomu řekneš, továryši můj věrný?”

„A ty?”

„Soudím, že musíme něco začít, aby nebylo pozdě.”

„Ljubov Fedorivna je rovněž pro to.”

„Nu, ano! Nemá ona hlavu na ramenou pouze pro parádu. Tedy něco začneme.”

„Ale pozorně, aby — *konce do vody*.”

„Jen já, ty a Ljubov Fedorivna. Ostatním ani slova.”

„A důkazy?”

„Seženeme. Ale musíme záhy vyhledati nějakého spolehlivého člověka. Nejlépe někoho z kněžstva, neboť ti dodržují přísahy a jsou proto němi. Nevěří, že je pravoslavný. Hledej takového, já rovněž tak učiním.”

„Dobrá!”

Rozešli se.

* * *

Na vzdálené pěšince stáli těsně vedle sebe Orlík a Vojnarovský.

„Víš co, továryši,” — děl Orlík, — „dívám-li se na tento

hlomoz, tak jen rameny krčím. Je-li nyní kdy na hody neb ohňostroje!"

„Myslís si snad, že to hetmana těší? Ne. On chce jen nakloniti si Kočubeje.“

„Starý strom neohneš. Škoda námahy. V Kyjevě a Baturyně je spousta práce, až se hlava točí. Přicházejí šifrované dopisy.“

„To vím, ale neznám jejich obsahu. Co soudíš — kam míří hetman?“

„Myslím, že ani on se ještě nerozhodl. Těžko se odhodlati. Je to velká zodpovědnost. Víš, co chci.“

„I moje touha není pro tebe tajemstvím. Stiskněme si ruce. Musíme jít oba stejným směrem. že hetmana nezlamíš, je pravda. Můžeme však na něj míti vlivu. Musíme vše činiti tak, aby se tak dělo podle našich přání.“

„Dobrá . . . To je hrozné, bratře, hrozné! Ale nic nepomůže. Je nutno, aby již jednou přestala ta nejistota a začalo se něco nového. Kdy jindy se osvobodíme, když ne nyní? Smíří-li se Petr s Karlem, sevře jařmo ještě pevněji naše bedra, naše děti je ze sebe shodí, my však — nikoliv.“

„Každá generace musí dokonati to, co je jí určeno.

Měsíc viděl růži nejisté radosti na tvářích hetmanova synovce Vojnarovského a oheň statečnosti v očích Orlíkových.

„Nebude nám odpuštěno, promeškáme-li tento vhodný okamžik!“ — řekl Vojnarovský.

„K hřichům našich předků nesmíme přidávati naše!“ — odvětil Orlík a oba se pohnuli do zahrady, neboť na pěšince objevil se hetman.

* * *

Šel Motrii vstříc.

Zastavili se na okamžik.

„Večerní červánky stýkají se s jitřenkou,“ — řekl hetman.

„Vari z cesty, houbo — hřib jde!“ — zažertovala Motria.

Odmlčev se chvíli, promluvil hetman: „Zítra odjíždím od vás.“

„Tak brzo?“

„Dříve, než jsem si přál. Práce mne volá.“

„Teskno bude v Kovalivce. Přijde podzim. Zaskučí bujně větry, po polích rozprostře se mlha.“

„Těšte se! Vasyl Leontijevič chystá se do Baturyna. Čeká naň také práce. Snad i vy se tam přestěhujete.“

„Nevím, jak si to rodiče zařídí.“

„A vy byste chtěla?“

„Velmi!“

„Máte tam, po kom toužíte?“

„Baturyn je rezidencí hetmana.“

Hetman se jí zahleděl do očí, jež jásaly z pod černých brv jako hvězdy skrze mraky.

„Motrio Vasylivno! Řekla jste to vědomě?“

„*Svá slova za větrem nerozsévám,*“ — odvětila klopíc víčka.

„Tedy, rozmyslila jste si náš rozhovor?“

„Probrala jsem každou slabiku.“

„A dáváte svůj souhlas?“

„Ano. Třebas i do smrti!“

Ztichly lístečky větrem rozhoupané, květy i stromy stály nehybně, stíny na zemi jako by přimrzly.

Nad Motriinou hlavou vzlétla velká ohnivá koule.

Hetman uchopil ji za ruku a odtáhl stranou. Obával se, aby ji raketa, padajíc dolů, neposypala.

Motria pochopila jeho obavu, a po jejích rtech proběhl vlahý, jakoby půjčený úsměv.

„Děkuji vám, Motrio, děkuji, Motričko!“ — řekl potěšený hetman, tlumě slova lásky, neslušící jeho stáří a neodpovídající okamžiku.

Zde bylo lze někoho potkat, neboť přesto, že Kočubejovy sady byly veliké, bylo zde mnoho lidí a prostor se jimi skoro hemžil.

Najednou zpozoroval hetman šňůru perel na Motriině šíji a pootočiv hlavy, promluvil: „*Margaritae significant lacrimarum flumen*. Nebeř je na sebe, Motrio! Přijmi ode mne tento briliantový prsten. Lepšího v celé Ukrajině nenajdeš; je svědkem našeho dnešního ujednání.”

„Bylo by lépe, kdyby byl z obyčejné ocele.”

„Ocel je určena pro nás, vám ale sluší nejkrásnější drahokamy. *Anselm Boece de Boot* praví, že v briliantě sídlí dobré sily, že právý chrání svého majitele před čarami a kouzly, před otravou všelijakými nepřátelskými úmysly. Máme-li věřiti talismanové filosofii, je briliant rovněž znakem věrnosti v lásce, pomáhá k slávě a vítězství.”

„Tedy, nedávejte jej mně, Ivane Stěpanoviči, nedávejte!”
— až vzkřikla Motria.

„Přiočpak?”, — tázal se užaslý hetman.

„Neboť — vy musíte zvítěziti.”

„Zvítězíme, nebo zhyneme,” — řekl hetman, dávaje prsten na levou Motriinu ruku.

* * *

Skvostný briliant ozářil svým leskem mrtvé perly na Motriině šíji.

Hetman se jí uklonil a zabočil do prostranného stromořadí. Motria zůstala státi jako mramorová socha.

Vše, co zažila v právě uplynulých dnech, bylo pro ni tak neočekávané, tak kmitavé a lesklé, jako ten drahokam. Její neuvědomělé touhy, její vzněty, ani pro ni samu nepochopitelné, vyšly nyní najevo.

Motria vstoupila na cestu. Není porostlá snad ona růžemi, ale jen trním, avšak tato cesta existuje a po ní půjde.

* * *

Nyní, po rozhovoru s hetmanem, nepřála si Motria s nikým mluviti.

Ne stezkami, ale zarosenými trávníky šla přímo do dvora.

Po prostorných schodech, po nichž chodila čeled', vyběhla do podkroví a dívčí světnici dostala se do své ložnice.

Zamkla dveře. Světla nerozsvěcovala. Pouze věčná lampička před obrazem Matky Boží tu pohasínala, tu zase se rozsvěcovala, jako člun světla na vlnách tmy.

Občas se prodralo oknem jasné světlo a opět shaslo: to nový ohňostroj vzlétal nad Kočubejovými sady. Vítají jej tleskáním a hlučnými výkřiky potěšení a spokojenosti.

Kočubejův dvůr se bavil.

„I v lidském životě“ — pomyslila si Motria — „objeví se tímto způsobem myšlenka, zajásá na Tvém nebi, zasvítí, oslní Tě a — shasne. Zůstává noc . . . Rovněž i v dějinách . . . Nadejde okamžik, unese s sebou lidi, rozsvítí jim barevné ohně s tisíci hvězdami a jásavou lunou, s krvavými červánky a — zhasne. Lidé se vracejí k svým obvyklým starostem, orají, sejí, a — zapomínají na minulé. Těšte se, těšte se barevnými ohni.“

K N O V É M U Ž I V O T U.

„Odjeli . . .” řekla Motria, rozloučivší se u brány s hetmánem a vracejíc se do své poustevny v podkroví.

Kočubejovi jeli hetmana doprovoditi až na hranice statků. Nevrátí se brzo.

Několikrát, vyjízdějíc ze dvora, ptala se Motria otce, kde jsou jejich mezníky, a otec vždy hrdě odpověděl: „To vše je naše, vše kočubejovské.”

„A toto „vše” by ráda byla dala za uskutečnění jediného svého přání, onoho jediného, s kterým se svěřila své tetě. Nechápala lidské lakotnosti, nemohla pochopiti hrosti nad bohatstvím.

I tento briliantový prsten není jí drahý proto, že má tak veliký a skvělý briliant, nýbrž proto, že je „od něho“. Zda-li je také skutečně ochráncem věrnosti v lásce? Říkají, že položí-li se pod polštář svého milovaného (tak, aby o tom nevěděl), že ze sna řekne, má-li Tě rád, nebo ne.

Zkusí to jednou . . .

Motria se zastyděla za své myšlenky. — „Nač to chci věděti? Síla není právě v lásce, nýbrž v činu, ke kterému nás láска vede.“ A ona chce, aby její láska vedla k slávě. A povede. Zhynouti, nebo zvítěziti . . . A co, nebudou-li rodiče srozuměni? Půjde i proti nim. Nikdo nezastaví ji na cestě, která se jí včera otevřela. Cesta k novému životu. Otec není jí nepřítelem. Poví mu všechnu pravdu, otci možno vše říci. A matka? Bude jí pokornou. *Jako koberec bude se pod její nohy prostírat,*)* jen aby si ji naklonila.

A Motria se „prostírala“, ve všem vyhovovala matce. Nechtěla, aby ji přes zimu nechali v Kovalivce, ale aby ji vzali s sebou. A co dál bude — to už je jiná starost.

Tak se také stalo.

Několik dnů po hetmanově odjezdu počal na Kočubejově dvoře shon. Do kufrů ukládány nejlepší úbory a prádlo, baleny nejdražší koberce a nádobí; skříně pobíjeny železnými obručemi a přibité obruče zaletovali, jakoby na věky. Ve dvoře zůstala jen stará chůva Serafima s čeledí a zřízení zdejšího statku. Motria jela rovněž.

Celá karavana povozů odjela ráno ze dvora a dala se nejprve na západ, pak na sever.

Pršelo. Kočí natáhl boudu přes kočár, v němž seděla Motria se svými nejmilejšími děvčaty. Vedle kočího sedělo páže, hrdé na to, že mu bylo dovoleno vzít otěže do rukou. Motria se ještě jednou ohlédla na zanechaný dvůr. Vyčníval za stromy, jako by se schovával světu, a pouze vysoké komíny se vznášely vzhůru, jako by se chtěly podívat, kam jejich hospodáři jedou, zda-li snad daleko? Motrii bylo líto dvora, jakoby tam byla zanechala něco cenného.

*) Národní pořekadlo. (Pozn. překl.)

Vzpomněla si na cestu do včelína i na onu stezku v zahradě, na níž měla s hetmanem milostný rozhovor; vzpomněla si na růže, na rozbitou bandúru a na všechny okamžiky posledních dnů, — vzpomněla si, a podivný stesk ji pojal.

Celý obzor se zatahoval děšivým šerem, větve stromů se prohýbaly pod břemenem dešťových kapek, květinky se křečovitě stahovaly, ztrácely barvu a tvar; jakýsi uschlý strom při cestě houpal se pod závany větru. Celá hejna havranů poletovala od háje k háji.

Povoz se zase pohnul.

„Jed'me vstříc novému neznámému, snad i smutnému . . . jed'me.“

Převezli se přes Psiol,* zanechávajíce na pravo Hadjač, mířili ku břehům Chorole.*

Dešť jakoby mokrou, špinavou plachtou zaclonil obzor. Na širokých, ale neupravených cestách přetvořil se prach v bláto. Tu a tam byla již pravá jezera děšťové vody. Uvázli tam občas některý z vozů, bylo nutno vytahovati jej odtud. K tomuto účelu připřáhli ještě jeden pár koní, hajduci podkládali pod kola kůly, křičeli a pobízeli koně a po dlouhých námahách se dostali cestující ze „zatracené louže“, aby zanedlouho opět v jiné uvízli.

Stalo se, a to nejednou, že ztratili cestu, neboť ačkoliv znali cestu od Kovalivky do Baturyna jako vlastní kapsu, za takového deště a takové čvachtanice nebylo těžko zablouditi. Mimo to bylo těžko vyznati se v cestě proto, že na ni známé vesnice a osady zmizely a to požárem neb pleněním, takže z nich nezbylo ani sloupu, zato v roklích a hájích vyrostla nová lidská obydlí, která se prozrazovala jen svými komíný a vysokými stožáry svých studen.

Motria se dívala oknem svého povozu, avšak nepozorovala ničeho zajímavého. Pravda, před ní se prostírala bohatá a úrodná krajina, ale tato plýtvala svými hodnotami, neboť se nemohla ani zalistnit, ani zahospodařiti za tak neklidných a nebezpečných časů. Jaký zde mohl být blahobyt a ráj pro lid,

*) Řeky na Poltavštině.

kdyby nebyl rušen ve svých rolnických pracích a nebyly ničeny jeho statky.

Motrii přišel na mysl strom, kterému, sotvaže vyrůstá, osekají větve a nedovolují, aby se bujně vyvýjel.

Rovněž tak bylo i s naší zemí. Nemohla rozvinouti svých sil, neboť nad námi hýřil nečas.

Mnohokráte slýchala Motria o blahobytu v cizině, vyslechla, jak se obrozovala německá města po třicetileté válce, bohatla, rozvíjela své živnosti a kupectví, jak tam kristalisoval kulturní patronát. Srdce se jí bolestí svíralo, že naše zem, nad jiné bohatší, byla tak zubožena a zanedbána.

Hlasité krákorání vyrušilo ji ze zamýšlení.

To mraky havranů obletovaly jakýsi kříž nebo sloup, který se nejasně zjevoval na rozcestí.

Kroužili nad ním, zápasili o místo, shazovali jeden druhého, nevšimajíce si ani kočí, kteří je plašili práskačice biči.

„Oběšenec, řekla kterási z dívek a pokřižovala se.

„Snad potrestaný za zločin?“ —

„Nebo vyřkla obec nad ním svůj soud?“ —

„Snad že kozáci jakéhosi lumpa potrestali?“ —

Povoz se přiblížil k rozcestí a Motria zpozorovala, že na bílé lebce oběšence sedí černý havran, který si svůj zobák čistí o lidskou kost a mávaje křídly, vytrhává zbytku vlasů.

Mrtvola se houpala, přehnilé a deštěm promáčené hadry z ní odletovaly, odhalujíce nahé hnusavé tělo, které klovali draví ptáci, podnikajíce zuřivý zápas o nuznou potravu.

Z rukou zbyly jen kosti, které se houpaly, jako by mávaly na lidi, aby ochránili mrtvolu před nenasytnými ptáky.

Avšak lidé jen ukazovali na mrtvolu prsty, bičem plašili havrany a jeli dále.

Motriin povoz jel malý kus za ostatními vozy Kočubejů.

Motria poručila zadržeti koně a požádala čeled', aby mrtvého pochovala. Nepatří se nechat křesťanské tělo ptákům na pospas. Je možno, že tento nešťastník nevinně byl potrestán, možno, že to moskevští ničemové zabili našeho krajana; — možno-li nechat jej bez poslední křesťanské služby?

Čeled' narychlo vykopala jámu, zatáhla tam mrtvolu, zahralala a zahladila stopy, aby zem přijala nešťastné pozůstatky a lidé je více nevyrušovali.

Motria poklekla a pomodlila se.

„Snad i nám někdy dobří lidé prokáží milosrdenství...“

Čeled' se vrátila k vozu a koním, a karavana se ubírala k upředu, dohánějíc ostatní společnost.

Starým Kočubejům o tomto pohřbu se ani nezmínili, aby se Jasná paní nezlobila na čeled', že nadržuje vrtochům rozmarné panny. Čeled' vždy zná povahu svých pánů lépe, než se jim zdá.

Kdyby bylo bývalo pěkné počasí, byli by v poli odpočinuli, vždyť byly k tomu účelu vzaty s sebou dobré stany, ale rozepljati je na promoklé půdě bylo by jednak těžko, jednak bezúčelno. Byli tudíž nuceni prodloužiti cestu až se dostanou do nějakého zájezdního hostince. Zde se zastavili na dvě — tři hodiny, požádali o jídlo, ohřívali, vařili, opravovali vozy a pouštěli se do další cesty.

Nocovali obvykle v důstojnických osadách. Vysílali tam předem kozáky, aby se optali domácích pánů, zdali jsou ochotni přjmouti na noc pod svou střechu pana generálního soudce, jeho manželku, dceru a služebnictvo.

Místo odpovědi pán domu usedal na koně a spěchal vznesenému hostu vstříc, žádaje ho, aby neminul jeho nízkého prahu a aby svou návštěvou prokázal čest jeho domu.

Celá karavana odbočovala s cesty k důstojnickému dvorci, který náhle ožíval, vynasnažuje se uspokojiti neočekávané hosty.

V kurníku začínala řež, rovněž i vepřík musel obětovati svůj život, a v setníkově domě připravovala se taková večeře, jako by svou dceru oddával za plukovníka.

Nebyli našinci bez hřichů, ale hřich nepohostinství byl nejhorší hanbou a proto se tomuto hřichu všichni co nejúzkostlivěji vyhýbali.

Nyní při chutné a hojně večeři se ukázalo, že pan setník je zkušeným člověkem a neumí jen pohostiti cestující, ale dovede je i pobavit povídками o svých dobrodružstvích a vtip-

nými žerty, které rádi poslouchají všichni, od kozáků až k nejvyšším důstojníkům. Vyprávěl o svých vojenských dobrodružstvích, z nichž, chvála Bohu, vyšel prý s celou kůží. Nemohl se zdržet, aby při této příležitosti nevyjádřil své rozhorlení proti křivdám i sprostřáctví, jakých se dopouštějí lidé carovi.

„Jako Tataři útočí na „slobody“,* na sedlácké a důstojnické dvory, zabírají koně a dobytek, plení majetek a nelítostně vraždí lid. Rovněž se stávalo, že i setníci a jejich rodiny se těmto ukrutnostem nevyhnuli.“

Paní domu vypravovala, jak carští dragouni napadli dvůr jistého setníka. „Rozbíjeli skříně, kufry, uloupili kožešiny a cenné nádoby, sklo pak, porcelánové a hliněné nádobí roztloukli tak, že zanechali za sebou na nádvoří celou hromadu střepů. Pobili všechny husy a slepice, ze stáje vyhnali dobytek a koně. Co sebou nevzali — zničili. Ptali se na setníka. Ten se ubožák schoval do studně. Neví se, prozradil-li ho někdo neb zda-li ho ti lumpové sami nalezli, — můj Božíčku — co jen musil zkusit. A byl to člověk starý, zasloužilý a zámožný, kterého si všichni vážili. —“

„V jiném místě zase přepadli dvůr. Hůře než nějací nevěrci, vyvrhelové, pomlátili vše, posekali šavlí svaté obrazy, vypustili ze sudů na zem kořalku a jiné nápoje a pak se země pili. Rovněž tam přepadli i kostel. Pomyslete si — kostel! Uloupili posvátné nádoby, řízy ukradli a vzali s sebou. Kostelníka, který se schoval na kůr, vytáhli a surově zmlátili pěstmi. Ptáte se proč? Proto, že „Čerkasové“**) neposlouchají dosti Jeho Veličenstvo a neradi dávají Moskalům to, co chtějí, obzvláště koně, na které jsou velmi lakotni a jichž nikdy nemají dosti.

Zpozorovavše, že generální soudce jaksi nerad naslouchá těmto zprávám, a neprojevuje velkého soucitu, přešli hostitelé na jiné téma. Zazvučela bandúra a zazněly nové písňě, v nichž se vyjadřuje nová křivda, kterou trpí Ukrajina. Motria pozorně poslouchala těmto nářkům na moskevské ukrutnosti, jako

*) Velká svobodná vesnice. (Překl.)

**) Ukrajinci (moskevská přezdívka). (Pozn. překl.)

by skutečně slyšela úpění a sténání lidu, který prchá před cizineckou křivdou a násilím.

Generální soudce byl cestou unaven a náhlá změna počasí špatně působila na jeho zdraví. Bylo třeba alespoň jeden den zůstati u pohostinného setníka. Motria měla dosti času, aby probrala vše, co přežila za poslední dny. Uvědomila si: Z bohaté, rozmarné panny stala se citlivou, hloubavou dívkou. Toužila po spolupráci s těmi, kteří chtějí udělat přítrž této cizí svévůli. Nepochybovala, že hetman rovněž toho chce, ale k svému cíli jistě jde rozvážně, věda, s jakým nepřitelem zápasí. Je denně zaplaven stížnostmi na moskevské surovosti, jeho srdce se zmítá lidským utrpením.

Nemohla toho určitě tvrditi o svých rodičích, vzdor tomu, že otec byl člověkem dobrého srdce. Nikdy a nikdo nešel od něho s prázdnýma rukama. Proč tedy staví se lhostejným k onomu vyprávění o moskevských ukrutnostech a utrpení našeho lidu. Vraští obočí, patrně není mu to milé, ale ani jednoho slova soucitu nepronese. Motria je si jista, že otec jako člověk necítí toto bezpráví méně než jiní, ale že jako politik je jiného mínění.

O tomto tématu mluvila dlouho se svou tetou, s kterou přespala tuto noc v jednom pokoji, a netajila jí svých domněnek, že existují asi dvě strany: jedna přeje carovi a slepě mu věří, a druhá chce -- osvoboditi Ukrajinu. Toto rozdvojení ji velmi zneklidňovalo, vždyť to neslibovalo blaho ani lidstvu ani jednotlivcům. Co mohou čekati ukrajinští páni od cara, který se svou nepřízní k nim a svým přáním zrušti ukrajinské důstojnictvo netají a hodlá zavést na Ukrajině nový vojenský řád.

„Dovoluje-li svým vojákům, aby plenili a zabíjeli náš lid, nečiní-li tak proto, aby štval na hetmana národ a jeho důstojníky? Hled'te, prý se nesmějí nebo nechtějí vás zastati a chrániť před Moskaly. Takovým způsobem se Ukrajina ničí a připravuje se zápas všech proti všem. Je to podivuhodné, že generální soudce si toho nevšímá.“

Marie Fedorivna uklidňovala Motrii jak nejlépe uměla a dovedla. Pravila, že vše to prý zavinila válka a jakmile nastane mír, pak že nad Ukrajinou se nebe rozjasní jako po

bouři. Motriu však taková slova neuspokojila, ba naopak, toužila po jiném, reelnějším rozluštění této otázky.

Rozhoduje zůstati u setníka na jednu noc, generální soudce doufal, že déšť přestane a že za pěkného počasí bude možno lépe a rychleji pokračovati v cestě.

Avšak uběhla jedna noc, minula i druhá a dešť neustával. Patrně nečas nabýval trvalého rázu. Tedy žádná pomoc — musí jeti. Po snídani Kočubejova výprava se ubírala dále.

Minuli Romny, převezli se přes Sulu, zprava se ukázaly nevysoké vrchy.

Motria přivřela víčka, a ve své představě viděla obraz hetmanův, Orlíkův, Vojnarovského. Danila Apoštola, všechny tyto lidi, nevyjímaje ani Čujkeviče, které nyní počítala za své, neboť cítila, že jsou jí svými touhami blízci, vskutku jejími lidmi. Ale její matka se držela stranou, jakoby jí byla docela cizou a dalekou.

Pojednou zazněly vpředu křiky. Kočí Motriina vozu houkal na své kolegy z předních vozů, hajduci, kteří jeli koňmo vedle vozů, klusali kupředu, povoz zmírnil svoji rychlosť a konečně se zastavil. Stalo se to nejednou, kdy bylo nutno vyhnouti se velké kaluži a hledati cesty stranou, nebo zabočiti na jinou cestu, a proto Motria nestarala se příliš o to a pokračovala ve svých myšlenkách. Ale děvčata, která jela s ní, zneklidněna vyskočila z povozu, popoběhla strním kupředu, a zanedlouho se vrátila a sdělila panně, že tam vpředu se něco snad i nebezpečného děje. Motria chtěla tedy také vyskočiti z povozu, když se již povoz hnul. Vozy zabočily s cesty na role, octly se na kopečku a zastavily se, avšak ne v řadě, nýbrž do čtverhranu, který obklopili kozáci, hajduci a všichni muži, schopní obrany se zbraní v ruce.

Od severovýchodu blížila se jakási masa lidí. Pro déšť a mlhu bylo těžko uhodnouti kolik jich je a kdo jsou — naši či nepřátelé. Kočubej vypravil kupředu několik jezdců a tito se brzy vrátili se zprávou, že to jsou obyvatelé jakési vesnice, kteří prchají před Moskaly.

Generální soudce se uklidnil, ale nevelel ještě zrušiti tábor,

pokud tamti nepřejedou, aby se vyhnuli případné srážce, neboť lidé, hnání strachem, ztrácejí často hlavu — ženou se ků-předu, nic před sebou nevidouce.

Kočubejová hubovala na „chátru“, která prý dokonce ani cara nechce poslouchati, nerada koná své povinnosti, nechce dávati ani potravin ani vozů a proto nemá klidu; ba i panstvo Kočubejů se bez potřeby vyrušuje a zdržuje na své cestě.

„Je nutno tento národ dostati do rukou, neboť nebude dříve u nás klidu. Je to národ, který bude jen tehdy klidným, bude-li hodně utisknut, dás-li mu však svobody — ihned počne po tobě šlapati.“

Kočubej znal velmi dobře mínení své manželky a proto jí neodporoval, nýbrž bystře vyhlížel kupředu.

„Ale je jich mnoho. Koňmo a na vozech. Jakoby před Turky neb Tatary prchali, jak tomu bývalo za doby Dorošenka.“

„Stádo!“ pohrdavě pronesla Ljubov Fedorivna.

„A přece neprchají před dobrým. Hled, jak pláčou ženy, křičí děti, a tam na vozech vezou zabité nebo raněné. Tak tomu nesmí býti.“

„Nu, šel bys snad brániti tuto lůzu? Jsi i toho schopen.“

Kočubej nezaslechl tato slova, neboť dával rozkazy, aby se dověděli od uprchlíků, kdo a kde je přepadli. Ale nebylo možno zastaviti tento lidský potok, který byl hnán strachem jako listí bouři. Ženy usedavě plakaly, tisknouce k hrudi ustrašené a zmrzačené děti. Rozcuchané vlasy, otrhaný oděv, podrápané ruce, z nichž stékala krev, svědčily o nedávno zažitém zápase, z kterého titi lidé ztěžka vyvázli životem.

Muži měli hlavy a ruce obvázané bílým plátnem, v jejich očích svítila zloba a touha po pomstě. Ale současně zrcadilo se v těchto očích i vědomí, že na nich spočívá záchrana rodiny. Ti, kteří jeli na posledních vozech, seděli na koních obráceně a drželi v rukou pušky, aby se mohli střelbou brániti, kdyby byli dostíženi.

„Počkejte, lidé!“ — houkal Kočubej. — „Co se vám přihodilo?“

Ale lidé jen mávali rukama, ukazujíce směrem, odkud se hnali. Také sténání raněných bylo odpovědí na tuto otázku. Jakási hezoučká mladice v zelené „korsetce“ s červenými obrubami křičela a zmítala se v rukou lidí, kteří ji pevně drželi, aby neskočila z vozu. Chce prý se vrátiti, aby pochovala svého muže, jehož ti psi zabili.

Na jiném voze poutali provazy ženu, která se rovněž rvala, chtíc se vrátiti a hledati syna. Nepouštěli ji a ona zápasila s nimi a kousala do rukou, jež ji držely.

Šedohlavý stařec žehnal je znamením kříže a snažil se je uklidnit, připomínaje jim milosrdenství boží.

Kočubejovi hajduci cválali vedle vozů, které se hnaly jako podzimní vítr a vyptávali se lidí na události tohoto dne.

Když se vrátili k svému pánovi, opakovali mu vše, co se dověděli. Obvyklý zjev: Carští vojáci přišli do „slobody“, ubytovali se a během jedné noci způsobili tolik bídy, že přivedli lid do zoufalství. Drancovali, plenili, znásilňovali. Ráno si vyžádali 70 koní. Nebylo jich tolik v celé slobodě, neboť hospodáři většinou používali k orání a k povozům volů. Koně, kteří byli, vyvedli sedláci, předvídajíce co se stane, v noci i s vozy a uschovali je v roklích. Moskali, ztrativše naději opatřiti si koně, začali týrat lid. Sedláci se bránili a zmocnivše se ručnic některých Moskalů, stříleli. Zatím ženy a děti prchaly, šťastně se dostaly do vozů, jež čekaly na ně v roklích a nyní útěkem zachraňují život. Není vyloučeno, že Moskali, opatřivše si v jiné osadě koně, budou uprchlíky stíhati.

Kočubej se uklidnil. *Strach prý má velké oči.* Kdo ví, co se oněm Moskalům stalo, vždyť i našinci dovedou použíti svých rukou. A pak ještě nevěděli, zdali budou mít čas, aby uprchlíky stíhali, vždyť mají nad sebou velení a nejsou jako vítr, který může blouditi poli.

„Avšak,“ mínil, „když jsme se již utábořili, můžeme si odpočinouti a nakrmiti koně.“

Déšť se již mezitím trochu zmírnil, nelilo již jako z konve, pouze jakoby sítem proséval, padal na zem drobnými krůpě-

jemi. V kuchyňském voze bylo suché dřevo, rozdělali na zemi oheň a těšili se teplem. Oheň oživil smutnou krajinu a lákal lidi k sobě.

Kluci, kteří nablízku pásli dobytek, zpozorovavše dým, přiběhli; ale neodvážili se přistoupiti a jen z povzdálí přihlíželi panskému táboru, zevlujíce očima po pěkných koních a krásných povozech, jakých dosud neviděli.

Jen starý bandúrista, který se svým vůdcem též sem přispěchal, neváhal se přiblížiti k pánum, věda, že jemu, starci, neublíží.

Pozvali ho blíže k ohni, aby ohřál své staré kosti. Dali mu jísti a pítí a pak žádali, aby zahrál a zazpíval nějakou novou píseň.

„Nové písně nemám rád: jsou příliš světské. Bud' nestoudně veselé, nebo nadmíru smutné. Jen staré písně mají svůj zvláštní význam, z nich mluví Boží hlas k národu.“

„Tedy zpívejte staré.“

Avšak stařec nepospíchal se svou písní. Pravil, že nyní prý není kdy pro písně, ale — pro činy. Národ prý snáší křivdy a není nikoho, kdo by se jej zastal. A vypravoval o tom, co již příliš bylo všem známo — o činech carských vojáků, o učiněných škodách, o břemenech, které dnešní doba uvaluje na náš lid. — „Potrvá-li to ještě několik let, pak se stane naše zem velkou pouští. Pouze lidské kosti, zanechané na pospas dravcům, budou svědčiti o tom, že zde kdysi žili lidé.“

Varoval Kočubeje, aby nejel touto cestou, ale zabočil na levo, neboť zde číhá nebezpečí — Moskali. „Ani mne nenechali na pokoji, ale zastrašil jsem je čáry a klením.“

„Jsi skutečně čaroděj, starče?“ tázal se Kočubej. Již se docela uklidnil, neboť spoléhal na svou vysokou hodnost, na svou známost s moskevskými důstojníky i na své ozbrojené lidi; neměl tudíž strachu před útokem. — „Věstíš?“

„Hádám, co se má státi,“ — krátce odvětil stařec.

„Uhodni tedy i mou budoucnost.“

Bandúrista pohlédl na Kočubeje a jeho ženu svýma nevidoucíma očima, probodl je svým prázdným hledem a odpověděl:

„Vám, panstvo, věstiti nechci.”

„Proč?”

„Obávám se přivolati na sebe hněv. Klam je hříchem a pravdy lidé rádi nemají. Mimo to, pravdu jest nyní těžko hledati: toulá se jako sirotek bez domova. Nyní je zde, zítra tam. Kdož z nás ví, kdo ji v srdci chová . . . Ať vás Hospodin nebeský žehná a Matka Boží neopouští na cestě. Děkuji, že jste se ujali starce. Bud'te zdrávi!”

Odešel.

Kočubej seděl v povoze vedle své manželky, díval se do ohně a přemýšlel.

„Pojedeme dále?” — ptala se Ljubov Fedorivna.

„Což to vím?” — odvětil Vasyl Leontijevič. — „Možná, že i opravdu by bylo lépe zabočiti z této silnice.”

„Proč to?”

„Vždyť jsi slyšela, co pravil onen stařec.”

„Běda Ukrajině, když dokonce starci-tuláci budou poroučeti generálnímu soudei!”

Kočubej dal pokyn, aby tábor se pohnul. Začalo se vyjasňovati. Na obzoru modral se háj. Ještě malou hodinku jeli, než k němu dorazili. Cesta se zde vinula serpentinou a jako vždy v lese, byla špatná. Po obou stranách příkopy, naplněné dešťovou vodou. V celém háji po velkém dešti utvořila se jezera. Povozy se pozvolna ubíraly kupředu. Najednou se zastavily. Kdosi připravil přehradu: na cestě ležely skácené stromy, jeden na druhém od příkopu k příkopu. Minouti překážku nebylo možno. Museli se vrátiti nebo odstraniti stromy.

Ljubov Fedorivna rozkázala učiniti poslední. Ale sotvaže čeleď počala překážku odstraňovati, zahřměly střelné rány a dva lidé běželi s křikem k vozům — byli raněni. Vozy se pohnuly, splašení koně se vzpínali a trhali. Vozy couvly o několik kroků dozadu. Kozáci a hajduci popojeli kupředu. Seskočili s koní a ploužili se k překážce, aby vzali nepřitele na terč. Začala palba.

Ani generální soudce nelenil: zaproudila v něm kozácká krev. Vzdor tomu, že Ljubov Fedorivna se snažila ho zadržeti, vyskočil z povozu a spěchal k místu boje. Poroučel zajistiti

týl, a dátí pozor, aby neznámý nepřítel nemohl přepadnouti karavanu ze zadu nebo se strany. Avšak to bylo vyloučeno, neboť kolem dokola byla voda.

Palba trvala již skoro hodinu a nebylo naděje na brzký konec. Ženy se schovaly pod vozy, pouze Ljubov Fedorivna se nepohnula z místa. Seděla v povoze a nadávala děvčatům, která strachy křičela a plakala. Hrozila trestem.

Kočubej poručil jednomu vojákovi vyšplhati se na strom při cestě a rozhlédnouti se, jaká jest situace. Učinil dle rozkazu, ale tu se naň sypaly střely a sotva, že živ se dostal zpět na zem.

Věc počala býti vážnou: vraceti se, znamenalo by dátí nepříteli ještě lepší možnost útočiti ze zadu a své lidi znechutití a ustrašiti. Za každou cenu bylo tudíž třeba odstraniti překážku. Mezi Kočubejovými lidmi bylo již několik lehce raněných a jeden byl zasažen kulí do prsou. Odvedli jej dozadu. Motria se přihlásila k ošetřování raněného. Volala na své páže, aby přinesl kufřík a léky, ale ten nebyl nikde k nalezení. Volali ho, hledali, — neozýval se, takřka se do země propadl.

Náhle za překážkou zazněly křiky. Střelba zesílila, avšak proti Kočubejovu táboru letělo méně kulí.

Patrně nepřítele někdo přepadl ze zadu, a ten dostal se mezi dva ohně. To posílilo u Kočubejových lidí statečnost a dokonce i ranění vrhli se kupředu. Uchopil ručnici i sám generální soudce. Nehledě na nebezpečí, pádil k přepážce a otvory mířil na nepřítele. Dívky pomáhaly rozhadzovati kmeny. Přední Kočubejovi lidé již se zmocnili překážky. Nastala řež, jak tomu vždy bývá, dostane-li se nepřítel mezi dva ohně. Bylo slyšeti křik, sténání; ranění jako žáby padali do vody. Kozáci pracovali pilně. Byli unešeni vojenským zápalem a snad i touhou po pomstě. Slitování nebylo. Může-li též býti lítosti pro potrestné lupiče. Ted' již odhodili ručnice a šavle — zápasili noži a pěstmi. Nepřátelé se chytili do křížku, jako zápasníci v aréně, tahali se, váleli se na cestě a běda tomu, kdo podlehł — střemhlav letěl do bahna, které nejednoho již pohltilo. Sťastnější utíkali nazdařbůh lesem. Kozáci za nimi posílali své kulky. Bez čapek a kaftanů utíkali blátem a loužemi, aby

co nejdále byli od tohoto pekla. Konečně rozbourali překážku, cesta již byla volná. Jen malá skupina ještě zápasila, ale i zbytek letěl po hlavě do bláta.

Kočubejovi lidé vyznamenali se v obraně pánova táboru. Málokdo vyšel bez poranění. Rozcuchaní, s roztrhanými košilemi a kontuší, učazení dýmem a umazání blátem, spíše se podobali lupičům, pocestné holotě, a nikoli — průvodu Jeho Velmožnosti generálního soudce.

Generální soudce děkoval jim za statečnost a slíbil dobrou odměnu.

Obcházel raněné a pomáhal obvázati rány, kterými kozáci se příliš nermoutili. Kozácké tělo zdravé, lehce se prý zacelí a jen sťatá hlava již nanovo s krkem nesroste.

Nejhůře bylo Motriinu pážeti. Donesli ho v bezvědomí do vozu a Motria se ujala jeho ošetřování.

„Nebýti tohoto kluka,” sdělovali kozáci, „nevíme, co by se s námi všemi bylo stalo.”

Vyprávěli, že on, nikoho se nezeptav o dovolení, zmocnil se lehkého koně a spolu s několika smělci objeli cestu a útočili na nepřítele ze zadu. S takovým křikem a tak prudce narazili na Moskaly, že se těm zdálo, že jsou zaskočeni velkou silou, a tak se pohnuli.

„Na Moskaly?”, zeptal se Kočubej.

„No ano, přece to byli Moskali! Carovi ratníci, kteří povykují na cestách, avšak tito již zanechají svých šeredností.”

Kočubej se zamyslil.

„Zdali to byli Moskali, či nějací neznámí lupiči, toho jsem nezpozoroval. Na jejich čele to nebylo poznamenáno, a do zajetí nevzali jsme nikoho, — chápete?”

„Chápeme, — hlučně mu odpověděli.

„Jacísi lumpové přepadli tábor generálního soudce: Kdo byli, toho ani soudce ani průvod nevěděl, neboť na rozmluvu nebylo času. Došlo k bitce. Bylo prý mezi Kočubejovými lidmi mnoho raněných, útočníci se rozprchlí, snad někteří z nich i v bahnu zahynuli — nevíme to . . . Tak musíte o tom mluvit, neboť tak to skutečně bylo. Vštipte to sobě v paměť.”

Čeled' věděla, co znamená Kočubejovo slovo.

„Bude nejmoudřejší neříkatni nic,” pravil starý kočí. „Stává-li se málo událostí na cestě? Kolik jsem jich zažil — toho ani za dlouhý zimní večer nemohu vypověděti. My se jen bránilí. Přece i zvířata se brání, natož člověk.”

Ujednáno, aby o události se mnoho nemluvilo.

To bylo pro čeled'.

Kočubej však po celou další jízdu přemítal, co má činiti. Není přece ledakým, a není přípustno, aby jej beztrestně přepadali.

„Ano, není o tom pochybnosti. Když jsme tábořili v poli, lumpové nás zpozorovali a připravili nám v háji léčku. Doufali ve zdar svého lupu, ale zmýlili se. Přes to musím zpraviti o tom hetmana. Uvidíme, co tomu řekne. Snad na tom i zůstane. Ale jsou to časy, že nemůžeš bezpečně ve své zemi cestovati!“

Kočubejová mlčela, přemáhajíc své rozčilení. Kočubejovi se zdálo, že jektá zuby, ale není vyloučeno, že to nějaké železo cinká.

Motria udělala ve svém povoze místo pro raněného hocha, položila jej, obložila polštáři a stále naslouchala, zdali dýchá.

Chlapec spal, nebo se tvářil, že spí, ale neozýval se.

Pozdě v noci uviděli v dálce jakási světla, která se nesměle prodírala tmou. Brzy se rozsvěcovala, brzy hasla.

Kočí se obrátil a zaklepal na okénko povozu.

„Hle, tam Batúryň“, — řekl — „Batúryň, Jasná panno.“

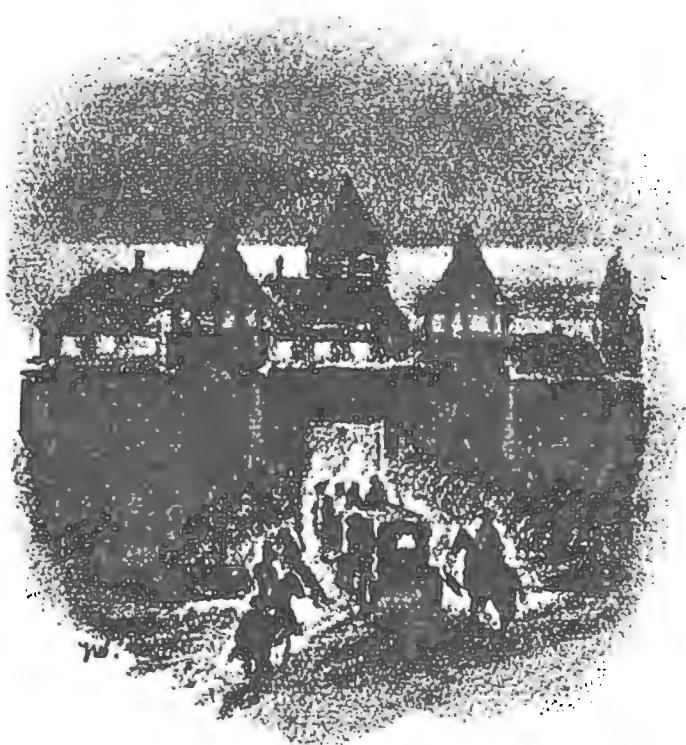
Motria se pokřižovala. Děvčata, která s ní jela, až vzkříkla radostí: — „Batúryň!“. Ubohá děvčata celou další cestu seděla s malou dušičkou. Za každým stromem zdálo se jim, že vidí lopiče. Co jen zažily strachu!

Již slyší Motria Kočubejových trubače troubiti před městskou branou. Tábor se na chvílku zastavil, — snad stráž zjišťovala, kdo to přijel. Zaduněla kopyta a zahřměla kola po mostě, klenoucím se přes hluboký příkop, a — zase zastávka. Opět zazněly trubky a volání stráže. S věže se odvolávají kozáci, řinčí silné řetězy, nad příkopem asi tři sáhy v délku a v hloubku pozvolna se spouštěl zdvihací most a vozy vjížděly na náměstí. Celý tábor se zastavil. Nákladní vozy zajíždějí na strany, povozy se točí kupředu a dojíždějí ke schodům domu.

**V domě všechna okna osvětlena. Hajduci s pochodněmi po-
hybují se mezi schody a povozy. Osvětlují cestu.**

Nesou raněného džuru, Motria jde za ním.

Kokrhají kohouti.

R O Z H O D N U T Í.

„Není tomu tak, jak se ti zdá, Filipe, ne! Soudíš o Karlovi povrchně a podceňuješ jej. Nikdy jsem s ním nemluvil a též ho nespatril, ale dle jeho činů a dle vyprávění lidí soudím, že je to veliký člověk. A pochopiti velkého člověka, to není totéž, jako rozlousknouti ořech. Když s obyčejným člověkem *je nutno celý sud soli sníti, aby jej prozkoumal*,*) což tedy činiti s takovými obry jako Karel?”

Hetman ležel na bílé posteli, drže v rukou jakousi francouzskou knihu. Orlík stál vedle.

„Posad’ se, neunavuj marně nohou. Ano, pravíš, že Karel

*) Ukraj. pořekadlo. (Pozn. překl.)

je dobrodruh. Tedy kýmž byli Alexandre Veliký, César, Valenštain a náš Bohdan Chmelnický? Čím oni vynikali? Kde byl ten reální podklad pro jejich nadlidské činy? Kdo dal Chmelnickému plnou moc k vzpourě proti Polákům? Bez finančních prostředků, beze zbraní, vchopil se s motykou k slunci. Po-dářilo-li se — tedy celý národ padl mu k nohám, otcem jmenoval, svým Mojžíšem.”

„Chmelnický měl za sebou velikou Ukrajinu a Švédsko je malé!” — namítl Orlík.

„Národ se metrem neměří. Řecko rovněž bylo malé, a válčilo s Persií a přemohlo ji, neboť mělo Themistoklea, Miltiada, Leonida a 300 statečných Sparťanů. A Thermopyly byly větší nežli Kirkyzské stepi. Národ může být i malý, musí jen mít veliké osobnosti. Veliké osobnosti i malý národ učiní velikým.”

Orlík směle pohlížel Mazepovi do očí. Z Mazepových očí letěly jiskry do Orlíkových zornic. Oheň tam zhasne, zde se rozhoří novou silou.

„Máte pravdu,” — opětoval Orlík — „veliké osobnosti i malý národ činí velikým!”

„Karel činí velikým malý švédský národ. Není ani nezbednou, ani prohnáným člověkem, ani dobrodruhem, ale je hrdinou, ano Filipe. Vysmívají se mu, že se tak nesměle a bezradně chová k lidem, že před svými generály čapku zdvihá a klaní se kolemdokola, jako loutka v divadle, — a já se tomu nedivím. Tento mladík žije ve světě svých idejí, v kraji svých velkých plánů a jest mu těžko přecházeti z tamtoho ideálního světa do zdejšího, reálního. A přejde-li sem, rozhlíží se po lidech jako po cizincích, zdraví je, jak by po prvé je viděl.”

„Proto snad nepočítá s reálními silami svého kraje a svého národa. Švédsko je vyčerpáno. Ani peněz, ani zboží, ani vojska. Karel přetahuje strunu.”

„A kdo by ji nepřetahoval, touže po velikém činu? Bez velkých obětí není velkých činů. Dobře si zapamatuj tato slova starého člověka. Naši důstojníci by si přáli *chytře, moudře a za nevelkou cenu* všeho docílit. Ale tak to nejde. Aby v pokoji

bylo světlo, je nutno občas svíčku třeba i prsty opraviti, není-li kleští, a přeješ-li si, aby oheň v kamnech se rozhořel, nutno hodně foukati. *Pečení holubi sami neletí do úst.* Myslís-li snad, že nejsem si toho vědom, že přepínám, zabírám-li tisíce rukou od pluhů k šavlím? Ale je to nutno. Ne pro mne, ale pro Ukrajinu. Naše území je velké a potřebuje proto i velké armády. Celá bída vězí v tom, že nás Bůh neposadil mezi hory neb moře, ale rozsel nás na obrovské rovině, na bezbřehých stepích. Kam se obrátíš — všude dveře. Musíme ovládnouti step.”

Orlík pozvedl obočí, jako by nechápal.

„Musíme ovládnouti step zvenčí a zevnitř, neboť i naše duše je stepí. Step toť nepřítel říše!”

Orlík svraštěl obočí, myšlenky vyryly mezi nimi dvě hluboké rýhy. Orlík probíral hetmanova slova.

„Nejsi prostředním člověkem, abych Ti musil dlouho vyšvětlovati. Domysli si sám.”

Orlík chtěl něco říci, ale zdržel se.

„Mluv!”

„Lépe, poslouchám-li.”

„Jsi moudrá hlava, Filipe, a — chytrák. Mám dokonce obavu, zda nejednáš se mnou lstimě.”

Orlík vyskočil: — „Vaše Jasnosti, přisámbolu . . .”

„Nu, nu, posad' se.” Hetman zatáhl svého tajemníka za kontuš. — „Věřím ti, ale nediv se, že nevěřím slepě. Nežil jsem nadarmo tolik let, nepoznal nadarmo tak mnoho světa, abych byl lehkověrný . . .”

Malá chvilka ticha. Bylo až slyšeti, jak tlukou hodiny.

„Počkejme, ihned počnou hráti,” prohodil hetman a naslouchal. Tu se otevřely dveře na bronzové věži hodin, vyšel troubadour a současně zazněla hodinková arie.

„Píseň minulosti,” děl hetman, usmívaje se kmitavým úsměvem ironie. — „Nezanecháme-li, Orlíku, po sobě skutků, o kterých by pěli troubadouři, pak bude o nás pro rozptýlení našich potomků rovněž znítí jen taková tichá, bezvýznamná píseň: drň, drň, drň . . .”

„O Vaší Jasnosti,” odvětil Orlík, „budou zpívati hlučnou píseň.”

„*Non cuivis homini contingonit adiri Corintum.* Budou, nebudou. Jak libo. Stalo se, že i Bohdanovy kosti z hrobu vyházeli . . .

Avšak ať třebas i mnou opovrhují, kéž bych jen dokonal svého díla. Vždyť není možno všech uspokojiti. Avšak vraťme se ke Karlovi. Pravíš, že Švédové nemilují svého krále. Proč tedy snímají čepice s hlav, vyřknou-li jen jeho jméno? Proč vojsko jde zřejmě smrti vstříc, vidí-li jej v čele? Proč klesá ozbrojená ruka podplacených vrahů, střetnou-li se jejich oči s jeho jasným zrakem? On však tyto podplacené Jidáše pouští beztrestně. A víš proč?”

Orlík mlčel.

„To proto, že se nebojí. Nebojí se ničeho. Věří svému šťastnému osudu, svému vysokému úkolu býti mečem, který jest předurčen dobýti národu budoucnost. Dílo, které tvoří král Karel, přežije jeho i jeho potomky. Švédský národ je malý, ale snese velkou vichřici . . . Je-li to možné, že pouze my nemáme víry, Filipe?”

„Věřím ve Vaši Jasnost,” odvětil Orlík.

„Věř pouze v sebe a svůj čin!”

„To je těžké! Jsou velmi nejisté časy.”

„Není těžké jít za krásného počasí, zkus však předržeti i nečas. Možná, že jsi do Petra zamilován?”

„Jasnosti! Sám dobře víte, že mi je protivný. Toť satan a ne člověk.”

Oba se rozhlédli dokola a Orlík šeptem pokračoval: „Jsem jist, že čeká jen na to, aby se zmocnil celé Ukrajiny. Jako kobylky nivu, tak pokryli jeho vojáci zemi, a on stále posílá nové a nové. Skončí-li se válka, zařídí na Ukrajině vše dle své chuti. Zničí ukrajinské důstojnictvo pod záminkou, že osvobozuje národ od utlačování důstojníky, skutečně však proto, že velká část důstojnictva brání nezávislosti Ukrajiny. Jedněmi pobije druhé. Nejlepší to způsob, aby zničil svobodu Ukrajiny. Odděliti pospolity lid od pánu, osamotnit ji, rozvířiti občanskou válku, a pak — sevřiti vše ve své pěsti.”

Hetman nespouštěl s Orlíka očí, a když ukončil, zeptal se:
„A kdybys byl na místě Mazepově, zda bys činil jinak?”
„Snad ne.”

„Nu vidíš! Nesmíme tedy obviňovati ani cara. Žalujme jen na sebe. Nepolepšíme-li se, nebude ani nám odpuštěno —. Upamatuj se, že jsem přísahal na svatý kříž, že nebudu šetřiti sebe ani svého soukromého blaha a budu vždy jednat tak, abych přivedl Ukrajinu k pořádku a dobyl její samostatnost.”

„Nechť Bůh pomůže Vaší Jasnosti dovršiti toto velké dílo.”

„I já o to Boha prosím. Ale musíte věřiti, že nežádám ničeho jiného, musíte důvěřovati svému hetmanovi. Vy však, jak pozorují, útočíte na mne všelijakými domněnkami, nevyslovujete se jasně, a jen narázíte na něco takového, čeho nyní snad ani poslouchati nesmím. Běda armádě, která nemá důvěry k svému vůdci!”

„Urazil-li jsem Vaši Milost, snažně prosím za odpuštění.”

„Urazil-li jsi či ne, — to je vedlejším. Mám však obavu, abys někdy neprozradil své smýšlení o carovi. Mohlo by tě to zahubiti a i mně uškoditi. Lépe bude, budeš-li mlčet, uschovej to jako tajemství ve svém nitru. Sám dobře vím, kým car je, a ty — rovněž. Nač tedy máme o tom hovořiti?”

Generální tajemník mlčky přijal tuto výtku, ve svém nitru však přemítal, jak nerozluštěitelným je hetman. Možno, že sám ani neví co chce, ale možná též, že zná svůj cíl, ale že nikomu se neprozradí, ba ani svému tajemníku ne.

„Ale hle,” počal hetman, „hovoříme, a já zapomněl, že mám pro tebe práci. Jen především pojď, uzavři dobré dveře a podívej se, neschoval-li se zde někdo.”

„Nikoho zde není,” — pravil Orlík vraceje se.

Hetman ještě nařídil Orlíkovi, aby i okenice uzavřel a pak posunul stoličku k posteli.

„Šifrovaný dopis. Přečti jej. Máš s sebou klíč?”

„Mám ho ve své hlavě.”

„Dobrá ona hlava, ve které vše možno uschovati. Tedy čti.”

Orlík bedlivě probíhal řady čísel. Hetman probodával jej při tom svým zrakem. Bylo viděti, že ho obsah dopisu znepokojuje.

„Kněžna Dólská jménem krále Stanislava Leščinského zdíví hetmana a žádá ho, aby již konečně vkročil v určenou cestu. Zakrátko prý odtáhne z Volyně švédská armáda se svým slavným vůdcem. Oba králové dají hetmanovi zajištění a garancie.“

Orlík skončil a polekaně se zadíval na hetmana.

„Ale ulekl jsem kozáka?“ — zažertoval hetman. „Nu, kněžna nahnila strachu mému generálnímu tajemníkovi, až se ubožák zapotil. Napij se vody. *Není čert tak strašný, jak jej maluji.* V politice se takým dopisům nevyhneš, obzvláště, strká-li do toho prsty žena. Není divu, že Dólská by mne ráda přetáhla na stranu Stanislava. Jsou přece příbuzní.“

Hetman se zase zahleděl na Orlíka a zpozorovav, že se ještě neuklidnil, počal zúmyslně kněžně vytýkat, že se plete do věcí, do kterých by neměla. Dříve prý si přála, aby hetman přemluvil cara opustiti Augusta a sloučiti se se Stanislavem, a nyní opět chce, aby hetman opustil cara a přidal se k Stanislavovi. Z toho je viděti, jak nepoliticky se ona staví k tak důležité záležitosti. Zda bych mohl býti jistým, že ujednavši se dnes se mnou, neopustí mne zítra? Jsem starý lišák,“ hetman pohodil hlavou a pohladil ruku Orlíkovu. „Jsem příliš zkušený, než abych se dal podvésti. Neměj obav — hetman ještě, chvála Bohu, nepozbyl rozumu, aby poslouchal knězny. Je, pravda, hezkou ženou, avšak pro její krásné oči neudělám přece jenom žádné hluousti. *Versate diu quid ferre recusent, quid valeant humeri.* Jakým je Petr, to již vím, ale jakým je Stanislav může mi jen budoucnost ukázati. Bylo by bláznovstvím měnit jisté za nejisté. Neodrážím od břehu, nezajistiv se, že druhý břeh je pro mne lepší. Pan generální tajemník může se uklidniti,“ — řekl hetman, bera dopis Orlíkovi z rukou.

Malou chvíliku se díval na originál a na opis, Orlíkem připravený, jakoby je porovnával, pak strčil prstem do prvého a zeptal se:

„*Dio cur hio?*“

Orlík mlčky sledoval hetmanovy pohyby. Hetman skládal dopis od Dólské, jako by se s ním bavil, a pak jej roztrhal na drobné kousky.

„Učiníme *autodaphe*. Přines sem oheň.“

Orlík odešel. Bylo slyšeti, jak otevřá a zavírá jedny dveře po druhých.

Hetman pevně držel kousky papíru ve své hrsti. „Orlík ještě váhá,“ děl pro sebe, „v srdci snad má z toho radost, avšak bojí se. Není ještě kdy, vše mu svěřiti. Počkáme ještě.“

Když Orlík přinesl oheň, hodil hetman roztrhaný dopis do něho.

„Hle, jak hoří kněžnina zlatá slova, hoří, ale krátce. Zpopelnila se.“

Orlík si oddechl.

„Již se ti ulehčilo?“ žertoval hetman.

„Ne, Vaše Jasnosti, jen jsem uvažoval, zda není škoda zpopelniti takový dopis.“

„Je to nutností. A nyní si usedni a piš značkami. Piš následující: S velkým povděkem přijal jsem a přečetl dopis Vaší knížecí Milosti, ale prosím, abyste napříště zanechala takového dopisování, neboť tím je ohrožen můj život, má čest i postavení. Vaše knížecí Milost nejen nechť ani trochu nespolehlá, ale ani v myšlenkách svých nemá, že bych na sklonu svých let přestoupil svou věrnost carovi. Tuto věrnost jsem od svého mládí až dodnes nezvratně zachovával, proto ještě jednou prosím, aby mně o tom nebylo psáno. Přeji si a na Boha spoléhám, že tato moje odpověď nezmění ničeho na dobrém a mně drahém poměru mé osoby k Vaší Milosti a smím-li prositi, přijměte moje slova v úplné úctě a t. d.“ —

Orlík přečetl napsané, hetman mu poděkoval a propustil ho.

Nyní se vzchopil z postele. Vzal přes sebe dlouhý vlněný župan a kráčel kolem stolu. Přemýšlel.

To nestávalo se jednou.

Podřízení se domnívali, že hetman spí, ale on pracoval po celou noc v tichosti a samotě, spřádal své plány jako pavouk pavučinu, vše rozvažuje do nejmenších podrobností.

Nyní věru měl o čem přemýšleti.

Před nedávnem se rozloučil s poslanci od Síče.

Přijeli s atamanem Hnatem Halahanem v čele. Domnívali se, že v Kyjevě ještě zastihnou cara a chtěli si mu stěžovati.

Záporožci, kteří byli v carových službách zneuctíváni a nad míru utlačováni, (byly od nich vyžadovány příliš těžké služby) prchali. Oněm z nich, kteří byli chyceni, byla vypalována znamení, dáváni do galer, a oni šťastlivci, kteří dorazili do Síče, vypravovali o moskevském trýznění a utrpení. Síč se vzbourila. Záporožci jsou ochotni dohodnouti se s krymským chánem a vésti jeho hordu proti Moskvě.

„Jen to by mi ještě chybělo,” — pomyslil si Mazepa. „Hordu v říši, — pěkné hosty.”

Halahan se hetmanovi nezalíbil. Hetman mu nedůvěřoval. Bůh ví, co by Halahan carovi napovídral. Mohli by natropiti mnoho zla, cara přiměti, aby zničil Síč, a toho právě hetman nechtěl. Dal svou nespokojenosť nad záporožci najevo, zatím však mu byla Síč nutna. Může prý zanedlouho nadejít chvíle, kdy Mazepa bude Síče potřebovat. A proto vše zařídil tak, aby kozáctí vyslanci zmeškali cara. Přijeli do Kyjeva, když Petr již byl odjel. Hetman dosti dlouho je zdržel u sebe, hostil je a s velkou námahou konejšil — přesvědčoval, že není zapotřebí hledati pomoci u hordy.

Však to nebylo jeho největší starostí. Mnohem více péče vyžadovala otázka kněžny Dólské. Ona, rozená Chodorovská, *prima voto* — Višnevecká, *secunda voto* — kněžna Dólská, pilně a obezřetně vede hetmanovi jemný a nebezpečný podnik. Je pravda, má na tom zájem, jednak co švagrová krále Stanislava, rovněž pak proto, že je hetmanovi zavázána za časté zápůjčky, které u něho činí. Ale to není ještě vše. Kdo ví, nezachtělo-li se této nestaré a krásné ženě býti hetmankou, Mazepovou ženou? Jen toho se Mazepa chrání. Jest cizinkou a to by nečinilo dobrého dojmu na Ukrajinu. Hetmankou bude Motria. Ale Dólská má od hetmana tajné dopisy. Mohla by je dokonce i carovi zaslati. Co nutno zde činiti?

Hetman zápasil s myšlenkami.

V sousedním pokoji kdosi dotkl se kliky. Kdo to byl? Hetman přece jasně nařídil, aby jej nevyrušovali, že chce spát. Ba ani stráž nestála v pokojích. Kdo je to tedy tam? ... Šel se podívat.

„Kdo je?” — zeptal se.

„Vaší Vévodské Milosti nejoddanější pacholek,” odvětil dětský hlásek.

Šašek. — Má ho vpustiti nebo ne? . . . „Dále!” a hetman otevřel dveře.

Nyní nestál před ním šlechtic s kordem, nýbrž student v dlouhém kaftaně s velkou knihou pod paží. Hluboce se uklánil. Zdálo se, že kniha jej porazí a on se nosem do země zaborí.

Hetman rád žertoval s trpaslíkem, ale vždy jen krátce. Neměl na to nikdy času.

„Co chceš?”

„Vaše Vévodské svolení k nové mé hodnosti.”

„K jaké zas?”

„Chci studovati, dáti se zapsati do Vaší akademie, neboť Moskva postrádá učenců.”

„Hled'me. A již jsi se něčemu naučil?”

„Čím více se učím, tím méně vím.”

„To se ti asi jen zdá.”

„Je to tak. Jsem snad z nějakého šlechtického rodu, jimž i šedesátka mine a přece jsou stále hloupí.”

„Proč tedy se učíš?”

„Doufám, že přijde čas, kdy se mi náhle vyjasní v hlavě. Nyní již cosi chápu.”

„Copak?”

„Jeden verš umím nazepamět.”

„Mluv.”

„Není však složen dle pravidel poetiky, nýbrž pouze dle zákonů ucha.”

„Nevadí. Mluv.”

Šašek opravil límec, odkašlal a přešlapuje s nohy na nohu, skandoval jako školák:

„Oslovi do jeslí dali
otep sena, otep slámy.
Osel až ocasem vrtí:
Tu pochoutka, tu cos k chuti.
Vpravo, vlevo hlavou hne,
stébélka však neškubne.
A že stále vybíral,
u plných jeslí hladov stál.”

Šoupl nohamu, sklopil víčka a ještě jednou opakoval poslední větu: „U plných jeslí hladov stál. — Konec. Více nic. Nedokončili.”

Hetman zahleděl se mu do očí.

„Na koho je to složeno?” zeptal se.

„Na všechny a na nikoho.”

„A od koho naučil jsi se této bajce?”

„Od nebožtíka Ezopa. Byl to moudrý člověk, ačkoliv ne tak vzdělaný jako našinci. Bajka vždy se rovná k životu. — Bajka k životu, nebo život k bajce, nevím. I tuto bajku snad někdy ke komusi porovnají, snad i ne pouze k jednomu.”

„Na příklad?”

Šašek jakoby přemítal, má-li odpověděti . . .

Hetman opětoval:

„Na příklad?”

„A nebudu bit?”

„Kolikráte jsem tě bil?”

„Ani jednou, ale bída mne bije.”

„Jaká?”

„Mazepa je příliš skoupý. U něho je pivo mokřejší než voda, maso tvrdší než zuby a peníze řidší než moje vlasy.”

(Při tom pohlabil svoji lysou hlavu.) — „Proto tedy chei se dostati mezi učence, knihomoly a pravdy uchazeče. V Moskvě takovým lidem dobré platí: špatným — dobré a dobrým — špatně.”

„Ah, ano! Ale nevyhýbej se, panáčku! Řekni, komu možno přirovnati tvoji bajku o oslu mezi slámou a senem?”

„Kemu? Nu, dejme tomu, že se komusi nabízí hodnost černihovského knížete nébo německého vévody, a on, ubožák, nikterak se nemůže rozhodnouti. A dále, dejme tomu, že komusi se líbí dvě ženy — jedna korunovaná, starší, hezká, — druhá nekorunovaná, ale hezčí nežli prvá, mladší. A ještě možno tuto bajku přirovnati . . .” Ale hetman již neposlouchal do konce.

„Od zítřka,” řekl, „máš dvojitý plat a pivo od mého stolu. Zmiz!”

Trpaslík vykasal dlouhé šosy svého kaftanu a chvátal z pochoje, prozpěvuje si vysokým hláskem:

„Pan Ivan, dobrý pán!

„Dobrý pán, pan Ivan!”

„Ďábel a ne člověk,” děl Mazepa, vraceje se do ložnice. „Jako by z knihy četl. Nemluvím někdy ze sna? Snad ne. A i kdyby, nemůže toho slyšeti. Je to chytrá potvora, důvtipný chlap. Musím ho pevně držeti u sebe, aby neuprchl, neboť příliš mnoho o mně ví, tak, jako by vždy v myšlenkách četl.”

Hetman dlouho procházel se pokojem a promlouval sám k sobě. Konečně si usedl ke stolu a počal psát:

„Moje drahá, milá Motřenko!

Zasílám svůj pozdrav Vaší Milosti, pohádko má, a s pozdravem — dárek pro Vaši Milost: knihu a brilantový prstýnek. Prosím, abyste toto laskavě přijala a mne ve své lásce zachovala do té doby, kdy pomůže mi Bůh Vás něčím lepším obdařiti —”

Drobná kulatá písmena řadila se v rovných řádkách na papír.

Hetman odložil pero.

„Činím-li dobře, píše tyto řádky? Nezavonělo mi skutečně čerstvé seno? Nebyla by pro moje zuby lepší sláma?”

Nerozmýšlel však dlouho. Připomněl si Motrii a její rozehodný souhlas. Probral v myšlenkách vše, co přimlouvalo se

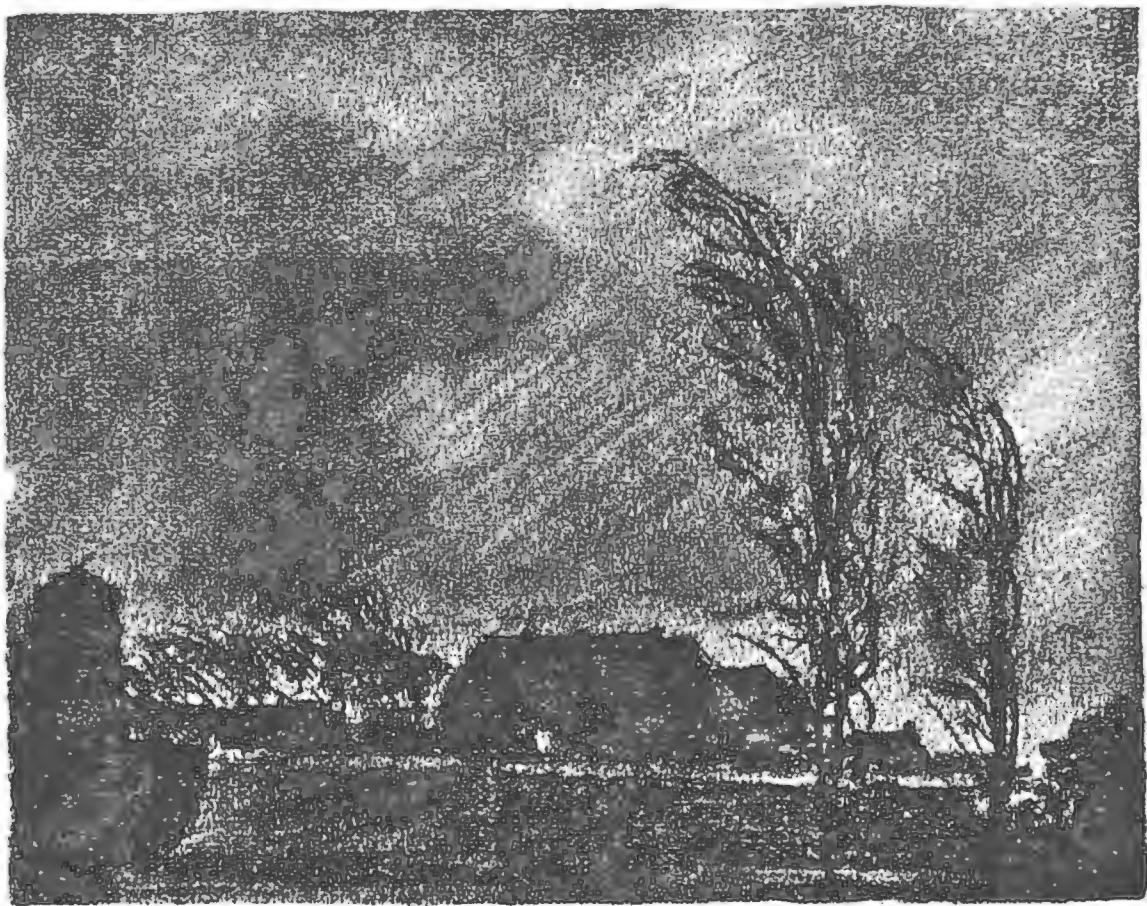
pro i proti a uklidňoval své svědomí, řka: „Chraň Bůh, abych ji přál něčeho zlého. Mám ji rád, tak jak podzimní příroda miluje jas slunka. Snad nebude mi toto slunko svítiti dlouho, ale jeho jas chci vzít s sebou do hrobu. Motria chce se státi mojí. Patrně Bůh tak přisoudil. Ale jak podivně zahrává s námi osud: Dólská je mi kmotrou a Motria — kmotřenkou.”

Nyní se objevila mezi hetmanovým obočím vráska, charakteristická pro jeho vzhled. Hetman si připomínal všechny případy známé z dějin, kdy vládci se ženili, rozváděli se s první svou ženou a brali si své příbuzné, odstraňujíce veškeré překážky. — „Je to hříchem vzít si kmotřenku?” tázal se. — „Vždyť není to pokrevní příbuzenství, jen pouhý zvyk. A což hetman není roveň jiným vládcům?”

A hetman rychle ukončil dopis.

~

N Á M L U V Č Í.

Rozbouřené vichry, v stepích ještě zmohutněvše, vířily nad Kyjevem. Kymácely větvemi stromů, burácely nad střechami, že se zdálo, jako by se snažily odtrhnouti špatně uzavřené okenice.

Na hradbách volaly na sebe stráže.

Hetman měl pocit, jako by byl lodí v rozbouřených vodách. Jediný pohyb kormidla a vše zahyne. Zahyne jeho dvacet roků práce, přijde v niveč všechno jeho úsilí urovnati státní plavidlo a bez obavy pustiti je na rozbouřené vlny světových událostí.

A před očima hetmanovýma počaly se zjevovati v nekonečné řadě všechny důležité chvíle jeho života.

Jako benátský karneval neslo se mládí rychlým, vřelým

rytmem, plným milostných událostí. Královský palác, hlavní města, zahraniční studia. Snaha pochopiti tajnosti života a rozluštiti záhadu existence. Filosofie, básniectví, umění.

A hle, surový, avšak věčně lákavý a stále mladý Mars se k němu blíží a vábí ho k sobě. Jde. Štěstěna mu přeje. Neplatí daní krve. Začíná věřiti ve svou šťastnou planetu. To mu dokonce i hvězdáři prorokovali.

Usiluje o nejvyšší v říši — o žezlo. Dosáhl toho a drží je v rukou jak nikdo před ním. Nechce se ho zříci, ač mnozí po něm dychtí, chce, aby hetmanské žezlo se stalo žezlem monarchy; neboť čím je dnes? Hračkou, kterou se osud baví. Jde z ruky do ruky. Dnes král, zítra car darují ho komu chtejí. Udělali hříčku z volebného hetmanství. Tak nesmí dále být! Veliká je říše, veliký národ — i vláda musí být velikou na pevných podkladech. Je snadno spřádati plány, leč těžko je provést. Nikdo nepřeje si Ukrajiny s pevnou vládou, ba ani Ukrajinci ne. Milejší jim cizí, nežli vlastní. Navykli si spoléhati se vždy na někoho: na krále, na cara, dokonce i na chána, jen ne na vlastního vladaře. Zapomenuta je knížecí doba a nový státní duch nezavládl.

„Nastaly snad pro naši zemi svatodušní svátky, že snad zítra nad našimi hlavami zaplanou ohnivé jazyky a jejich jas osvítí vše, co dodnes bylo ve tmě —? Nestane-li se to nyní, snad stane se tak až za sto, dvě stě, ba i více roků —.“

Hetman byl odhodlán.

Čekal jen vhodného okamžiku a tkal své politické sítě dále.

Jako tkadlec-umělec pase se zrakem na nových vzorech, které utvořil, tak se kochal Mazepa svými plány.

Jen co znamená jednotná „pravobřehová“ Ukrajina! Kdyby ji byl postoupil, nebylo by nyní snadno žádati jí zpět. A tak přece zůstaly oba břehy Dněpru pod hetmanovým žezlem, živé tělo není rozseknuto na dvě poloviny. A kolik lsti bylo nutno použíti, jak pozorně bylo nutno prováděti věc, aby car byl přesvědčen, že východní Ukrajinu není možno postoupiti královi. Konečně dal se přesvědčiti.

Není snadné dohodnouti se s novými spojenci. Stanislav

ještě dnes zastává zásady Lublinské unie, dodnes ještě sní o Jagajlově idei. Je však nutno řídit události dle dnešní doby.

Rozhodnutí padne se strany krále Karla a hetman doufá, že toto rozhodnutí bude prospěchem Ukrajiny, že získá svobody a samostatnosti.

Avšak nejtěžším bodem tohoto programu je car. Jen aby neprohlédl předčasně Mazepových plánů! Carovi donášejí našinci — ne Moskalé, nýbrž Ukrayinci. Zde je ona morální zkáza, s níž je nejtěžší zápas. Nebýti těchto udavačů, bylo by možno připraviti převrat, dokonce i vzpouru proti Moskvě, takto však je nutno čekati, až carovo vojsko odtáhne směrem ke Smolensku Karlovi vstříc. Až zde dojde k rozhodnutí švédsko-moskevského boje, tehdy bude možno rozluštiti ukrajinskou otázku. Až do té doby je nutno být na stráži, aby nenaalezl se někdo, kdo by zkřížil politické plány hetmanovy.

Hetman spustil záclony u okna a vytáhl z tajného úkrytu objemný svazek důležitých dopisů a bedlivě je přečítal.

Byly to opisy, zhotovené jeho vlastní rukou a psané zvláště, jím vymyšleným šifrovaným písmem, které nikdo nemohl přečísti. Originály byly spáleny, nebo zaslány carovi na důkaz hetmanovy věrnosti.

Přehlížeje dopisy, pojat byl hetman pochybností:

„Je přístojno podváděti cara? Vždyť ti důvěruje —! Důvěřuje? A jak se mnou nakládá? Neporučil-li mi, abych poslouchal Menšikova? Hetman Ivan Mazepa musí se podrobiti rozkazům carova bojara, bývalého preclikáře! Jsem příliš starý lišák, abych nechápal záměrů carových. Dnes daruje mi svou přízeň, neboť je válka a potřebuje moje vojsko. Po válce odbude mne hodností vévody a s Ukrajinou zatočí jak mu bude libo. Tak o tom píše též má přítelkyně Dólská —.”

Hetman ještě jednou četl dlouhý dopis kněžnin, psaný tak upřímně a tak důkladně, nešetře nejmenších podrobností, že přesvědčuje o své pravdivosti.

Knězna Dólská psala Jeho Milosti, Ivanovi Mazepovi, že před nedávnem byla za kmotru s bojarym Borisem Petrovičem Šeremetěvým. Na hodech po křtu seděla při stole jako

kmotra, mezi Šeremetěvým a generálem Renem. Rozhovor se dotkl též hetmana Mazepy. Kněžna vyřkla o Mazepovi několik upřímných slov. Generál Ren se o něm rovněž mile vyslovil, ale pak dodal: „Škoda jen moudrého Mazepy, jenž neví, jaké úklady mu strojí. Menšikov chce ho svrhnouti z hetmanství a sám získati hetmanské žezlo Ukrajiny.” Kněžna tvářila se udiveně, obrátila se k svému kmotru Šeremetěvu a zeptala se ho, je-li to možné . . .

„Nejen, že je to možné, ale i pravdivé,” — odvětil Šeremetěv, — „avšak nemůžeme upozorniti Mazepy, i když ho sami litujeme. Musíme mlčeti.” Tak tedy zamýšlil car se svým věrným hetmanem. Má-li tedy hetman povinnost jednat s carem jinak?

A nebylo-li by ani toho, je-li hetmanovi dovoleno jednat jinak, nežli toho vyžaduje blaho národa? Nejvyšší zákon — blaho vlasti; toť je stará pravda a tato zásada musí státi pevně, neboť běda těm, kdo jí nedodržují!

Pochybnost byla ta tam a hetman klidně pokračoval v přebírání dopisů. Na okrajích dopisů dělal si své poznámky a opravy ve svém plánu.

Venku šuměl vítr, dešťové kapky jako prsty neviditelného kmotra-osudu klepaly do dřevěných okenic, — hodiny hrály arie. Troubadour s kytarou zpíval před oknem své milenky. Hetman připomněl si slova, která před nedávnem řekl Orlíkovi:

„Bylo snad maličkostí to, cos učinil dodnes?”, tázala se hetmana vlastní hrdost. „Utišils bouře na Ukrajině, přiměl národ k práci, vystavěl kostely, školy, útulky, připravuješ šťastné tvůrčí prvky, kladeš základ k státní budově. Nesesděls nikdy se složenýma rukama, nemarnils svého času!”

„Celý svůj život pracoval jsem jako tahoun v jařmě, a nedopřeje-li mi ani nyní osud abych dosáhl cíle, pak stane se celá tato obrovská práce obětí zapomenutí. Lidu vštípí se v paměť jen skvělé úspěchy, kdežto mravenčí práce zůstane nepovšimnuta pod zemí. Jediná hodina, v níž se rozhoduje o vý-

tězství znamená více, než mnoholetá námaha. Konečný akord rozhoduje o dojmu celé písňě.”

Svíčka dohořívala. Hetman rozsvítil novou. Nespěchal na lože.

Před ním ležel ještě nepřečtený dopis, neopsaný, originál. Nerovný ženský rukopis mluvil k němu:

„Vaše Milosti, Ivane Stěpanoviči!

Vděčným srdcem přijala jsem Tvůj drahý dopis. Knihu jsem přečtla a prstýnek nosím na srdci, aby lidé jej nezpozorovali a nezáviděli mému štěstí. Nad Batúryinem stáhly se mraky. Snad slunéčko opět prohlédne z mraků, až Vaše Milost se sem vrátí. Očekávám netrpělivě tento okamžik. Ráda uvidím Tebe, Ivane Stěpanoviči, šťastným, zdravým a upřímným ke mně, za lásku, již pro Tebe chovám ve svém neklidném srdci. Nechce se nikomu kořiti, podrobuje se pouze vlastnímu snění a o čem ono sní, — Ty víš —.”

Dopis připomínal hetmanovi Motrii. Byla zcela odlišná od ostatních děvčat a žen, které dosud znal. Rozmarná, neklidná, démonická. Tělo bylo harmonicky krásné, a duše lákala k sobě hádankou. Může-li on poskytnouti uklidnění této zmatené duši? Neodlétne opět na křídlech své měnivé umíněnosti? — Nevěděl toho.

Jednoho však si byl hetman jist, jmenovitě toho, že se Motria nikdy nedopustí špatného činu. Neudělá kroku, který by vedl k propasti. Motria Kočubejovna neučiní Mazepovi toho, co kdysi učinila Prisia Janenkivna hetmanovi Dorošenkovi.

Nikdy!

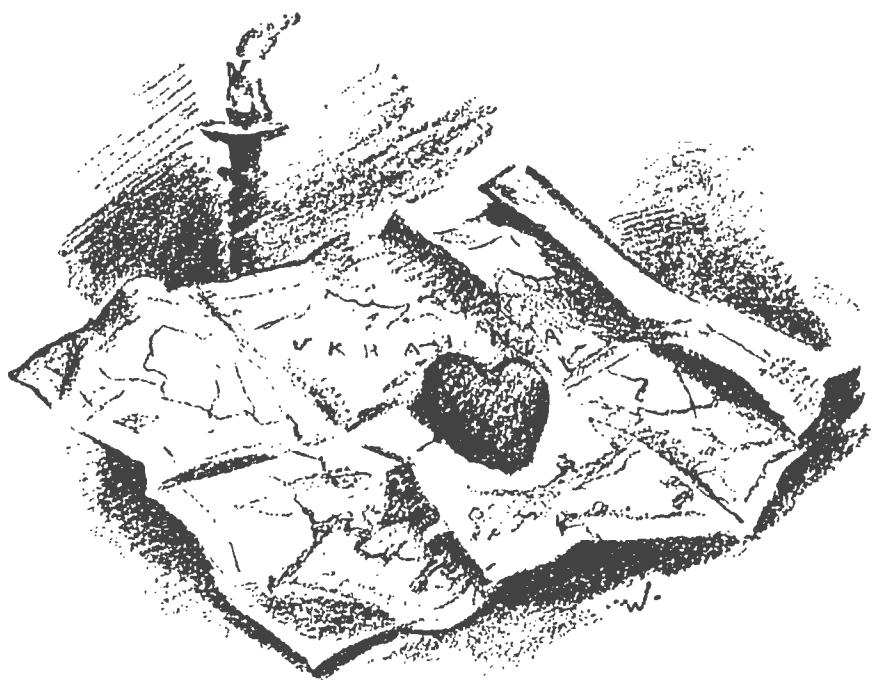
A hetman se rozhodl zaslati ke Kočubejům své námluvčí.

Avšak má zaslati námluvčí nebo nejprve zkusit napsati dopis Vasylovi?

Je to přece starý druh.

Namlouvači s odmítavou odpovědí — toť ostuda, a dopis zůstane v tajnosti.

Hetman napsal dopis.

ŘÍKÁJÍ . . .

Ačkoliv se vynasnažovala Motria zavděčiti své matce, nemohla ji sobě nakloniti.

Ljubov Fedorivna nechtěla býti s dcerou pod jednou střechou a ponechala ji proto v zámku.

Děvčata ji bavila, obzvláště — přívětivá a věrná své panně Melaška, které říkali „Melaška — ptáček“.

Hetman se zdržoval v Bachmači. Posílal často svého sluhu Demjana ke generálnímu soudci, tu s dopisem, tu s dárkem. Demjan vždy přecházel ulicí kolem dvoru, v němž bydlila Motria.

Zpozorovavši ho Melaška, utíkala ke své panně a jakoby ihostejně, spolu s jinými novinami sdělovala jí, že Demjan šel od hetmana.

„Nu, co je?” tázala se Motria.

„Ale nic, prosím, Jasná panno, šel a něčeho mnoho nesl.”

Večer po takovéto zprávě Motria vycházela do zahrady a kráčela stezkou vedle plotu z tyček.

Štěrbinou prostrkovala se ruka, a Motria tiše pronesla: „Děkuji vám, Demjane!”, dopis schovala za korset a Demjanovi taktéž do ruky vložila své psaníčko.

Demjan odcházel. Motria běžela do svého pokoje, rozsvítila svíčku, zamkla dveře a čtla hetmanův dopis.

Krásně psal hetman, ba velmi krásně. Oslovoval ji „dušičko má, ptáčku!” a tituloval: „Vaše Milosti”.

Ačkoliv od jiných podobných lichotivých slov nesnesla, od hetmana jí byla milá. Toho si nebyla sama vědoma — proč. Jen litovala, že dopis jest mrtvým papírem, že neslyší tato slova, jež se tak loudí do srdce. Přála si je slyšet, obzvláště když hetman se zmiňoval o plánech, nedopovídaje občas něčeho, ale toto ještě víc podněcovalo její naděje.

Motrii se po hetmanovi stýskalo.

Podzim ještě tento stesk zesiloval.

Špinavě mokré nebe se zavěsilo nad kluzkými zdmi, v zámeckých příkopech se černala voda, na střechy domu a kostelní kříže usedali si havrani. Celá jejich hejna, jako černé mraky, slétala se na svou černou radu.

Motrii se zdálo, že to nějaká zvláštní předtucha zneklidňuje havrany, neboť zmateně poletovali sem a tam, jako by se nad něčím rmoutili a opět radovali: krau — krau — krau!

Rovněž i mezi lidmi vládla jakási divná, napjatá nálada. Skoro denně děvčata sdělovala své Jasné panně zprávy o vše-

lijakých zločinech. Zde prý našli mrtvoly bez hlav, zde rakve probodnuté osikovými kůly a vyhozené z hrobů.

„Nevěstí to nic dobrého,” — pravila vzdychajícce děvčata. — „Staří lidé předpovídají, že se blíží Antikrist (odvrat ho od nás Bože!). Vláda Antikristova je strašnější, než-li tatarská poroba, strašnější nežli vše. Zničí všechn křesťanský lid, zboří města i vesnice a dokonce nebude nikoho, kdo by pochřbil lidských kostí, a tak budou vydány na pospas.”

„Chraňte se Antikristovy vlády, děvčata” — odpovídala Motria. — „On se snad právě blíží. A jen svorností a poslušností svých vůdců zachráníme se před ním.”

Děvčata šířila slova panny mezi lidmi, ale oni jen vrtěli hlavami: „Nikdo nás před Antikristem neubrání — jsmeť křesťany a on Antikrist.”

„Když jsme, prosím, tohoto jara kopali, tak tolik zlých hadů bylo, jako nikdy dříve! Bez bot jsme ani kroku nemohli učiniti. Říkají, že na vesnicích mnoho lidí zahynulo od hadů.”

„Běda, co to má znamenati?”

„Staří lidé říkají, že bude válka.”

„Válka již je.”

„Ale ne u nás. Snad i k nám přijde.”

„Což, pustíme-li nepřítele — on přijde. Nikdo za to nemůže, že naši lidé neumějí brániti svých hranic! Ostatní národy mají pohraniční pevnosti, hrady, zdi, všade jsou vojenské posádky, ale naše zem — jako dvorec bez plotu.”

Děvčata vždy se divila takovému obratu řeči své panny.

„Říkají, že o půlnoci hetmanovým palácem prochází bílá paní.”

„Snad.”

Děvčata se nevrle zahleděla na Motriu. Jak možno nevěřiti tomu, co viděl někdo na vlastní oči?

„Kterýsi hoch šel kolem paláce. Palác byl ponořen do tmy. V tom od okna k oknu se pohnulo světlo. Hle — to však není světlo — to prochází bílá paní a od ní jde jas — — A po třech dnech onen hoch zemřel. Říkají, že ona —”.

„Ona je vidinou, která varuje před velkým neštěstím.”

„Kdopak?”

„Nevím” — odvětila Motria, která již takového rozhovoru měla dosti.

R O Z T R Ž K A.

Nastaly první mrazy a napadl první sníh. V starém dvoře nastalo jasněji a veseleji. V krbu po celý den oheň nevyhasl. Večerní dobou přicházívala děvčata, předla a zpívala. Motria vyšívala, nebo čtla nějakou knihu.

Když šla spat, dívala se do okna. Bylo však třeba dříve dýchnouti na okenní tabule, na nichž mráz vymaloval pohádkové květy, aby mohla viděti na tmavomodré nebe, poseté nesčíslnými hvězdami, mlčelivé stromy, na kterých jako bílé podušky navěšen byl sníh.

Motria se dívala směrem k Bachmači.

Vzpomínala — když byla ještě malíčkou, vyprávěla jí vždy teta pohádky. Jednu z nich Motria si dobrě pamatuje.

Žila kdysi krásná královna. Její matka neměla ráda své dcery, zamkla ji do věže na ostrově uprostřed hlubokého jezera.

Tato trápila se tam steskem i zármutkem.

Tu však přes sedm řek a devět vrchů přijel králevic.

Když ji spatřil v zamřížovaném okně smutnou a tak krásnou, řekl si: „Bud' bude mojí, anebo bez ní — raději smrt.”

I počal rychle objízděti jezero, hledaje tak přístupu k věži. Leč přístupu nebylo. Všude hluboká, černá voda.

Tak jezdil dvě noci marně a třetí noc rozhodnut, skočil s koněm do vody a doplul k věži.

Mříže přelomil rukama, neboť železo bylo zeslabeno rzí, jež se utvořila královinnými slzami.

Uchopil ji, posadil před sebe na koně a jali se rychle prchatí.

„Neohlížejte se!” promluvil k nim kůň, „Nebo běda vám i mně!”

Královne však přece zachtělo se uviděti ještě jednou svůj zámek i onu příšernou věž. Ohlédla se a tu s hrůzou pozorovala, že jsou stíháni.

Dvanáct jezdců s vytasenými meči uhánělo stepí za nimi.

„Strhni závoj se své hlavy,” dí kůň, „a odhod’ jej za sebe!”

Poslechla, a tu — spatřila, jak se za nimi snesla hustá, neproniknutelná mlha. Pronásledovatelé ztratili cestu. Vítr však rozehnal mlhu a tu uprchlíci opět jasně slyšeli za sebou dupot koňských kopyt, a — hle, hle, budou dostíženi.

„Hod’ za sebe hřeben ze svých vlasů!” radí kůň. Učinila tak, a tu — mezi nimi a pronásledovateli rozevřela se hluboká rokle. Avšak pronásledovatelé sjízdí odvážně do rokle a opět vyjíždějí bez pohromy a — již, již jsou blízko.

„Setřes slzu ze svého oka a hod’ ji za sebe,” poroučí kůň.

„Když tak učinila, rozlila se řeka široká a jak moře hluboká. Zadržela pronásledovatele a uprchlíci šťastně dojeli do královského paláce. —

Připomněla si Motria tuto pohádku svých dětských let a dětská víra naplnila její srdce.

Nesedí ve věži, ale v starém otcově domě na batýrinském zámku a naslouchá dychtivě, zdaž neuslyší dusotu kopyt. — Ticho. — Jen sníh padá, stromy mlčky se tyčí k nebi, stráže na sebe volají: „Ho — ho!”

* * *

Marie Fedorivna byla churava. Motria seděla u její postele a rozptylovala ji.

„Neobávám se cesty na onen svět. Odčinila jsem své hřichy, Bůh mi odpustí. Ale straší mne vědomí, že zanechám tě samotnou, dítě moje, —” děla Marie Fedorivna.

„Nejsem bylinou. Vítr mne nezlamí.”

„Bouře i duby kácí, Motrio. A bouře se blíží, cítím to určitě.”

„Ticho před bouří je strašnější než bouře sama. Tísní . . .”

Zazněly zvonečky, kdosi přijel ke bráně. Motria se zahleděla oknem a poznala koně, s kterými otec rád jezdí. Mínila, že to otec přijel navštíviti nemocnou tetu, a snad i matka s ním. Kvapem urovnávala pokoj, rozsvítila i druhou svíčku, aby bylo veseléji.

Namísto otce však přiběhlo páže.

„Jeho Milost, Vasyl Leontijevič, posílá pro jasnou pannu kryté sáně, poroučí ihned jeti k němu.”

„Připrav mi kožich a sobolí čapku. Pojedeš se mnou!” Od pověděla Motria a přitulila se k tetě. Tato ji pokřížovala.

„*Hospodine sil nebeských bud' s námi, neboť jiného ochránce v utrpeních našich nemáme! Hospodine, pomiluj nás!*”

Motria přiklekla vedle tetiny postele. Suchá, studená ruka se dotkla Motriina horkého čela. Slabý hlas šeptem pokračoval: „*Bože milosrdný, odpust nenávidícím a ubližujícím nám. Bratřím a příbuzným našim daruj odpuštění a život věčný.*”

„Navštiv nemocné a uzdrav je,” — dokončila Motria modlitbu.

Nebyla před Motriou daleká cesta — pouze několika ulicemi, avšak těžko jí bylo opustiti tetu.

Přehodila přes sebe liščí kožich se sobolím lemováním, lehký, ale velmi teplý, přála děvčatům dobré noci a usmívajíc se svým jemným úsměvem, vyšla na zápraží. „Melaška — ptáček” osvětlovala jí cestu. Sluhové ukryli ji vlčími kožišinami a velké sáně, kryté koženou střechou, pohnuly se kyprou cestou.

Byla tmavá noc. Vířil sníh. — Tomu se říká lidově „čert se žení.”

Před saněmi cválali dva hajduci s pochodněmi.

„Cestu pro pana generálního soudce! Hej, vy tam!” houkali.

Lidé ustupovali s cesty, bořice se do hlubokého sněhu. Chlopské a židovské saně zabočovaly s cesty a čekaly až přejede pánuv povoz.

Motrie zmocňovala se jakási předtucha.

Proč ji rodiče volají v tak pozdní dobu? Nebylo-li možno dočkat rána? Patrně nějaká důležitost. Ale jaká? Snad neočekávaná návštěva? Avšak Kočubejův dvůr nesvědčil o ničem mimořádném. Pouze některá okna byla osvětlena a to matně a neplála jasem tak, jako když jsou hosté.

V předsíni starý sluha vzal odní kožich. Motria se svlékala volně, setřásala s botek sníh — čekala, zdali vyjde jí někdo vstřícn.

Nikdo se neobjevoval, jako by nebyla dcerou, ale cizinkou.

„Kam mám jít?” — ptala se starého sluhy, jako by po prvé byla v otcově domě.

„Jeho Milost je v tajném pokoji,” — odvětil, osvětluje jí cestu.

Přešla několik komnat otevírajíc a zavírajíc za sebou těžké, nízké dubové dveře, až se dostala do pokoje, jehož stěny byly vyloženy dubem. Sluha rozsvítil dvě svíčky v šestiramenném svícnu, uklonil se a odešel.

Motria zůstala samotna.

Tento pokoj byl vždy pro ni hádankou. Dětí sem nikdy nepouštěli. Zde jen občas vítání neznámí hosté, jež přiváděla a odváděla tmavá noc.

Nebylo zde ničeho pozoruhodného. Police, skříně, kufry; se stěn mračně hleděly staré portréty.

Motrie se zmocnila nedobrá předtucha. Nejraději by se byla vrátila, vyšla ven do služebné jizby, na nádvoří, utíkala domů — kamkoliv, jen aby uviděla lidi.

Náhle pohnula se jedna ze skříní, otočila se a za ní se objevil ještě menší pokojíček, bez oken, jako sklep.

Odtud vyšel otec.

Neopravoval, jak obvykle svého pasu, nenakrucoval knír, byl zřejmě čímsi rozčilen.

Přistoupila k jeho ruce. Jaksi chladně se dotkl Motriiny hlavy.

„Máme s tebou důležitý rozhovor,“ — prohodil. Nahlédnuv do tajného pokojíčku, zavolal: „Ljubočko! Motria přijela!“

Zavrzały schůdky a objevila se Ljubov Fedorivna. Ruce složené na prsou, hlavu vzhůru.

Motria chtěla ji pozdraviti.

„Pryč ode mne děvko nehodná!“ vzkřikla.

Motria se zarazila a stála jakoby zkameněla.

Vasyl Leontjevič klesl do křesla.

Malou chvíli všichni mlčeli.

Motria se chvěla hněvem. Nemálo ponížení zkusila již od své paní-matky, ale „nehodnou děvkou“ nikdy ještě ji nena-zvala. To bylo již příliš kruté a nehodící se pro dceru generál-ního soudce.

„Proč mne urážíte, matko?“ — zeptala se krátce, ale rozhodně.

„Nejsem tvojí matkou a nejsi mojí dcerou. Jsem čestnou ženou.“

Motria vzplanula.

„Můžete mne vyhnati, zbaviti mně majetku, vyděditi, ale nesmíte mne urážeti!“

„Nesmíte?“ — vzkřikla Ljubov Fedorivna. — „Proti komu jsi svou hubu spustila — couro!“

Motrii se zamžilo v očích. Zatočily se s ní skříně a vše kolem, takže byla nucena rukama se zachytiti kamen, aby neklesla. Nejdražším pokladem jí byla čest, které se nikdo nesměl dotknouti. A tohoto pokladu chce ji zbaviti matka. Musí brániti

své cti, třeba by to i život stálo! Hetmanova nevěsta — coura!! Toč děsné!

„Otče!”, děla Motria. „Jsi soudcem, sud’ mne, svou dceru. Nebojím se tvého soudu. Nemám na svědomí nic nečestného. Sud’ mne, otče!”

Kočubej seděl bezmocný a jako by o mnoho let zestárlý. Mlčel.

Před ním na stole ležel dopis.

Ljubov Fedorivna pohlédla na ni, jako by mračnem prorazil nový blesk.

Motria vztáhla kupředu ruce, jako by chtěla ony blesky zazehnat. Nespoštěla s matky svých očí.

Tento smělý pohled přiváděl Ljubov Fedorivnu na vrchol hněvu.

Kočubej se zvedl a vzal ženu za ruku.

„Posad’ se, Ljuboňko! — Posad’te se Vaše Milosti a uklidněte se! Máme co činiti s dcerou. Motrio! Hetman uchází se o tvou ruku. Napsal mi dopis. Tenhle.”

Náhle se změnil Motriin obličeji. V jejím nitru zajásalo. Na rtech se objevil sotva znatelný úsměv, lehký, kolébavý, jako úsměv dítěte ze sna. Jak by nevěřila, že je to pravda, co nyní slyší.

Pohnula se, učinila krok směrem ke stolu.

„Nesmíš!” náhle vzkřikla Ljubov Fedorivna. „Dopis nebyl psán tobě! Tys neukazovala svým rodičům dopisy od milence. Ničemnice!”

Motria couvla, až narazila hlavou o zed’.

Otci bylo líto dcery, ale neměl sil, aby zadržel manželky. Její slova se lila jako voda na mlýnská kola.

„Ničemnice! Ztratilas dívčí ctnost! Zapomnělas, čí dcerou jsi. Matka svou čest do svého stáří zachovala a dcera ji pozbyla již v mládí. Potajmu se sčuchla s hetmanem, se starým seladonem!”

„Hetmana urážeti nesmíte!“ — vzkřikla Motria. „Otče, za-
staň se hetmanovy cti, jsi přece jeho generálním důstojníkem!“

„Mlč!“ — odvětil Kočubej a přidržel rukou ženu, neboť
ta již opět hotovila se vystoupiti proti dceři.

„Tys zavinila, Motrio,“ začal chvějícím se hlasem, „tys za-
vinila, neboť jsi utajila před otcem a matkou zálety Jeho Jas-
novelmožnosti. Tak nejedná hodná dcera, to ti musím říci.
Takovým dětem Bůh nedává svého požehnání.“

„Dostala již požehnání od d'ábla“ — vskočila mu do řeči
Ljubov Fedorivna.

Kočubej se zamračil. Neměl rád, byl-li volán čert.

„Ljubočko, nepřekážej!“ — a obrátil se k dceři, pravil:
„Zapomněla jsi, že hodná a poslušná dcera nemá před rodiči
zádných tajností.“

„Toť tajnost mého srdce.“

„Výmluva!“

„Pravda!“

Kočubej přísně pohlédl na dceru.

„Dostal jsi rovněž,“ — zlobně poznamenala žena.

Odmítl se — .

Nepovol, — pravilo jí cosi, neustup! Zničí tvé štěstí — !

„Hetman se uchází o tvou ruku,“ — začal Kočubej, —
„avšak k tomu nesvolíme. Nemůžeme.“

„Proč?“ — zeptala se Motria.

„Proto, že se nám nechce!“ — odsekla matka. — „Proto!“

„Mám ho ráda a za jiného se neprovadám!“

„Vdáš se!“

„Ne — !“

„Vdáš se!“

„Již jednou jsem řekla, že se nevdám, a při tom zůstane!“

„Vdáš se, vdáš se, vdáš se!” — dupala Ljubov Fedorivna nohou.

„Svého slova nezruším, dala jsem je hetmanovi.”

„Dallas?”

„Dala jsem hetmanovi slovo, že budu jeho ženou.”

„Ne ženou, nýbrž milenkou, milenkou starého cizoložníka,” — vřeštěla Kočubejová.

Motria si zacpala uči prsty.

„Můžete urážeti mne i hetmana, můžete! Neslyším! Naše láska je čistá a převyšuje vaši zlobu. Nezničíte ji. Je mohutná, veliká, přežije století. Zemřete vy, já zemru a ona bude žít.”

Kočubej, nevěda si rady, přecházel pokojem od stěny ke stěně, mezi matkou a dcerou, aby jim zabránil se střetnouti.

Kočubejové se dmula prsa, jak prudce oddychovala. Její dolní ret se chvěl, na čele se jí třásl chomáč barvených vlasů.

Portréty se stěn na ně vyhrůžně shlížely.

„Musíš se podrobiti, dcero,” začal měkce Kočubej, aby přemluvil dceru. „Musíš podrobiti se otci a matce. Oni ti dali život. Pro koho jsem tedy pracoval celý svůj věk, když ne pro vás, své dědice? Nepřeji ti zlého, ale hetman — není pro tebe mužem! Jest stár a k tomu tvým křestním otcem. Je možno, dceři se vdáti za otce?”

„Je mi otcem po Kristu. Všichni jsme po Kristu bratry a sestrami.”

Kočubej nebyl s to odpověděti.

„Vidíš,” — ozvala se Ljubov Fedorivna, — „vidíš, jak tě tvoje dcera poučuje? Tvůj miláček poučuje hloupého Kočubeje. Ha-ha-ha!”

Kočubej se rozčilil.

„Nedám souhlasu ani otcovského požehnání k tvému sňatku s Ivanem Stěpanovičem, nedám a dosti!”

„Nedáte?”

„Ne!”

„Tatíčku!” — začala Motria změnivši hlas, — „neničte štěstí své dcery. Dosti již se natrápila ve vašem domě, třebaže i ne vaší vinou, avšak ani ne svojí —.”

„Tedy mojí?” — zasyčela Ljubov Fedorivna, ale Kočubej ji uchlácholil.

„Mluv!” — poručil dceři.

„Dosti již jsem se natrýznila a nyní pusťte mne na svobodu. Prosím vás, úpěnlivě vás prosím, otče můj milý! Nechci vašeho bohatství, rozdejte ho ubohým, obětujte pro kostely, učiňte s ním, co vám bude libo, ale mne pusťte s mým čistým srdcem a klidným svědomím, že jsem nezrušila svého slova, že zůstala jsem věrnou milovanému muži.”

Klekla před otcem a objala jeho nohy. Kočubejovi slzy svlažily oči.

„Odhod' ji od sebe,” — ozvala se Kočubejová —. „Licoměrnice, přetvařuje se před tebou.”

Kočubej pozvedl dceru a ona zase jako sloup postavila se u stěny.

Vosk svíček kapal přes svícen na stůl, jedna kapka skanula na hetmanův dopis.

Kočubej si jej opět připomenuл.

Třel si rukou čelo a mluvil pozvolna, jako po čas soudu.

„Řekl jsem, že ačkoliv si ho velmi vážím, dcery mu nedám, neboť je jeho kmotřenkou. Toto musíš vzít na vědomí a podrobiti se soudu.”

Motria vzplanula.

„Třeba jsi mým otcem” — pravila, — „leč přece nejsem němou věcí, s kterou možno dle své vůle nakládati. Před Hospodinem Vševládcem, před celým světem, před budouc-

ností, přísahám, že se na mne páše násilí, kterému nikdy se nepodrobím.”

„Ha-ha-ha” — rozchechtala se Ljubov Fedorivna — „násilí, že nedovolujeme ji státi se hetmanovou souložnicí! Ha-ha-ha!”

„Ať prokletý jest tento okamžik, v němž vy, matko, pronesla jste toto oplzlé a nepravdivé slovo!”

Kočubejové vystoupila pěna na rtech. Motria pokračovala: „Nechci býti hetmanovou souložnicí, nýbrž oddanou ženou, jak tomu nasvědčuje jeho dopis, — hetmankou!”

„Hetmankou, hetmankou,” — až se dusila zlobou Ljubov Fedorivna, — „hled’me na tuto hetmanku!”

„Ano, Motrii Kočubejovně se chce býti hetmankou, ale tomu Ljubov Fedorivna brání, neboť ona sama se chce hetmankou státi.”

„Mlč, d’áblice!” — zařvala Kočubejová a se začatými pěstmi se vrhla na dceru.

Leč Motria uchopila matku za ruce a tato vřela jen bezmocným vztekem.

S velkou námahou odtrhl Kočubej ženu od dcery, s nemenší námahou odvedl ji do sousedního pokoje, načež uzavřel dveře zástrčkou.

„Hetmanka!” chechtala se tam Ljubov Fedorivna, — „hetmanka! Souložnice hetmanova, milenka starého cizoložce! Hetmanka!”

Kočubej stál chvíli nerozhodně. Váhal mezi láskou k dceři a pokorností k ženě. Mávl nevrle pravou rukou a zneklidněně pronášel: „Tak to máme, tak to máme nyní!”

Kočubejová bušila pěstmi do dveří: „Otevři, d’áble, otevři! Slyšíš, ihned otevři!”

Kočubej vzdychaje, bere dceru za ruku a vede ji po schůdkách dolů.

„Posedíš zde!“ — řekl, když dostali se do sklepa. Zakryl rukama oči a plakaje vracel se po schodech vzhůru.

Motria se pohnula za otcem, leč on rychle zavřel východ skříní.

Skrze skříň slyšela Motria, že kdosi tlouče hlavou o dubový stůl.

Tento zvuk připadal jí, jako by palicí někdo bušil ji do hlavy.

Raději ohluchnouti, než slyšeti tohoto ztlumeného zvuku. Ohluchnouti na věky!

Nastalo ticho. Slyšeti jen, jak kdosi přechází pokojem. Kráčí kolem stolu. Kráčí, kráčí, kráčí. — Motrii se hlava točí jako v zimnici.

Najednou totéž vřeštění: „Otevři mi dveře, ihned otevři, nebo zapálím dvůr. Vykouřím vás, jako sysly z díry! Slyšíš — otevři!“

Kroky ustaly.

Zavrzla zástrčka. Dva hlasy mluví, Motria neslyší jasně.

A opět skřípání zástrčky. Ticho.

Kolem tma a samota; příšerná tma — věznice.

Otec uvěznil dceru.

V E V Ě Z E N Ī.

„Otec uvěznil svou dceru!“ To byla první myšlenka, která jako blesk kmitla tmou. A po ní, jako hrom blesku zarachotila otázka: „Zač? Proč? Za které provinění? Že chtěla zůstat věrna své lásce, že nechtěla zrušiti čestného slova? Je-li to hříchem?“

Nemohla se smířiti s křivdou jí učiněnou. Kdyby tak učinil nepřítel, zmocniv se jí v boji se zbraní v rukou — věděla by zač trpí, ale takto? Srdce se jí velkou bolestí svíralo.

Jako by byla slepá, dotýkala se chladných zdí. Hledala lavici, aby se mohla posaditi, neboť se nohy podní chvěly. Nahmatala jakýsi železem okutý kufr —, usedla.

Dlouho nemohla přivyknouti tmě a smířiti se s myšlenkou, že přišla o svobodu.

Připomínala si kozácké dumky o lkání nevolníků v tureckých věznících, vzpomínala tetiných povídek o nešťastném Somkovi a všech vypravování o našich ukrajinských trpitelech — a duch vzpoury zvítězil nad dívčím nářkem.

„Myslí, že mnou takto pohnou? Zhynu a nepovolím! Nebudu jim podobnou: otec se shýbá před matkou, matka před Moskvou. Mne nepředělají!”

Dobře znala tvrdohlavost Ljubov Fedorivny, znala její studené tvrdé srdce a chápala, že bude musit mnoho vytrpěti. — Vytrpí!

Bez oběti není velkého činu. Snad její utrpení bude základem pro stavbu velkého chrámu štěstí a to nejen vlastního, ale štěstí veškerého lidstva.

Hladem ji neumoří. Tomu otec přece nedopustí. A rovněž ji nebudou dlouho držet ve vězení. To upozorní lidi a ti budou se ptát, kde je Motria.

Generální soudce se neopováží takového bezpráví.

Motria se uklidňovala a přece přála si maličkost — trochu světla. Jednu skulinku, kterou by mohla viděti nebe.

Nevěděla dříve, že má je tak ráda, že má tak ráda dokonce i ono zimní, mraky zahalené, rozhněvané nebe. Nevěděla, že má tak ráda prostor a svobodu, nářek větru a šum stromů.

A zde je tak mrtvé ticho.

Slyší, jak buší jí srdce, jak krev proudí tepnami. Prsty se chvějí, ve tvářích oheň, jako by se jich byl někdo dotkl.

Ano — dotkla se jich matčina slova.

Proč jen matka je tak zlou? Nechápe ji a nikdy nepochopí. Nikdy nepohladila své dcery, nepřivinula k sobě, nepromluvila ani jediného laskavého slova. Stále krutá, hrdá, sebevědomá, jako despota. Ona je páñem domu a otec nemá zde žádné autority. Ve všem se jí podrobuje.

Je to nepřirozené a politováníhodné.

Motrii bylo líto otce. Chtěla by nyní s ním pohovořiti o samotě, jako dítě.

Snad přijde.

A Motria dychtivě naslouchala.

Je však slyšeti jen myši škrábatí v kufru. Snad ohlodávají

nějaké papíry, ba snad i peníze ničí. Ať zničí ty nepravdou nabyté.

Ó, jak je dotírává tato děsná tišina! Jak ji zneklidňuje! Zdá se, že je slyšet občas šumění mlýna, občas vzdálený hlahol zvonu, dunění kopyt na mostě, bouchání sekery. (Jaký hrozný zvuk!) Oh, a jak rudá je tato tma! Ne černá, ne! — ale purpurová, jako nachový plášt. Obvykle si jej barví hlemýždí krví —. Všude je krev a není bez ní života. Jak je tento svět krvavý —!

Královnu zavřeli ve věži. A králevič, jenž přijel z dalekých krajů, objízdí jezero. Kdy už se dostane sem, rozboří zdi a unese ji, aby mohla opět spatřiti nebe?

Králevič objízdí jezero, letí jako vítr, jenž prach cestou žene, hluše duní kopyta, po mrtvé vodě pobíhají černé stíny, dále — dále — — —.

Motria přivřela víčka.

Jako by někdo mávl makovou větvičkou před jejíma očima. Mák, toť bylina zapomenutí; při pohřbu makovým zrnem posypávají cestu od dvora ke hřbitovu, aby mrtvý se nevrátil do domu, — zapomenutí —!

O T E C A D C E R A.

„Pojd' Motrio,“ děl Kočubej. „Matka odcestovala, pojd'!“ Motria protírala si oči. Nemohla pochopiti, kde se nalézá a co se s ní děje.

Uvědomivši si, přihladila si vlasy, upravila úbor a mlčky šla za otcem po schodech.

Dostali se do tajného pokoje, kde se včera odbýval onen osudný rozhovor.

Připomněla si každé slovo, každý pohyb matčin a otcův. Avšak ihned zapudila ony smutné dojmy — spatřila slunce, po němž tam dole tak toužila!

Prodíralo se malými okenními tabulemi a jeho paprsky po hrávaly si po skříních, kufrech, po starém svícnu a po obra-

zech, rozvěšených na stěnách. Šedovousí kozáci a černobrvé kozačky jako by mhouřili před ním oči.

„Posad' se!" — řekl Kočubej ukazuje dceři na křeslo.

Motria pokorně usedla.

Otec dlouho přecházel pokojem, nevěda, jak začítí rozmluvu..

Motria těkala po něm svým zrakem. A po prvé zpozorovala, že otec je zestarylý, jeho záda sehnuta a nohy jakoby se prohýbaly při chůzi. Jedna ruka zastrčena za pas, druhá bezradně kymácela se podél těla. Prsty brzy se svíraly do pěsti, brzy se nervosně vyprošťovaly. Hlava poklesla.

Bylo ho Motrii líto, leč ne, nebylo jí líto otce, nýbrž jakéhosi ubohého, cizího jí člověka.

Nikdy jí ještě nepřipadal tak cizím, jako nyní.

Chěla se zeptati, kam odcestovala matka, ale jako by jí cosi šeptalo do ucha: „Co ti je do toho?" — A proto mlčela. Pohnula se v křesle.

Otec zaslechl tento pohyb a jako by se ze sna probudil — zastavil se.

Tvář jeho se zachvěla, obočí se vyklenulo, kynul rukou, jako by se ptal: „Nu — co nyní?"

Motria se zvedla. Otec se k ní přiblížil a přitisl ji ke své hrudi.

Motrii se sevřelo srdce, lítost sevřela hrdlo a z očí vytryskly slzy.

„Ubohá, ubohá moje dcero!" — zašeptal Kočubej, uvolňuje dceru ze svého náruče a posazuje ji do křesla.

Motria se zastyděla za své slzy, rovněž se zastyděla za svého otce. Pomyslela si, že přece je otec pánum domu, každé jeho slovo musí zde být zákonem, ale on se díky své nadměrné jímnosti a ústupnosti stává původcem rodinného dramatu.

„Motrio, Motrio," pravil Kočubej lomě rukama — „ani si neuvědomuješ, kolik bolu jsi mi způsobila."

„To vím!“ — odpověděla krotce.

„A co nyní?“

„Co Bůh nadělí.“

„Na Boha se spoléhej, ale sám se starej. Nemůže Bůh vše za nás obstarati.“

„Je všemocný.“

„A to je?“

„Vše může obrátiti k dobru.“

„Jsem rovněž toho mínění, Motrio, a svou hříšnou duší se modlím, aby tě na dobrou cestu přivedl.“

„Co tím míníte?“

„Aby ses podrobila své matce.“

„A vám?“

Kočubej zamžikal očima a mávl rukou. Zápasil sám s sebou.
— Mluviti, nebo ne?

„Eh, dobře mně znáš, Motrio! Nepřeji zla nikomu a zvláště svému dítěti ne. Chceš-li, můžeš se dokonce i za hetmana vdáti. Není to mým hřichem, nýbrž tvým, je-li vůbec hřichem, vdáti se za kmotra. Avšak matka — znáš přece svou matku? Rozsekáš-li ji na kousíčky — každý z nich bude zatvrzele volat: „Stane se dle mého! Dle mého se stane!“

„Což mohu za to, otče?“ zeptala se Motria.

Kočubej začal těkatи očima od dveří k oknu.

„Pravíš, že nemůžeš za to? A snad i můžeš! Znajíc povahu své matky, nemusilas dávat mu slova, nepožádavši předběžně o její dovolení.“

„Nejsem dítětem, tatínku!“

„Pro otce a matku jsi vždy dítětem, dceruško.“

„Pro matku nikoliv, neboť nemá mne ráda, nenávidí mne.“

„Proto, že nejsi pokornou, Motrio!“

„Zdědila jsem matčinu povahu.“

Kočubej se zahleděl na dceru.

„Ale jsi dcerou a ona matkou a nemusí se tudíž ona podrobovat, ale ty. Je to zákon přírody, aby děti poslouchaly svých rodičů.“

„Leč ne v otázkách srdce.“

„Možno-li zde mluviti o srdci, Motrio? Vždyť hetmanovi již na sedmý křížek táhne.“

„Přes to, mám ho ráda. Přísahám Bohu, mám ho ráda a chci mu býti do hrobu věrnou.“

„I když tvá umíněnost přivodí neštěstí tobě, jemu a snad i nám všem?“

Mlčeli. Po malé chvíli se Motria ptala:

„Co tedy na mně žádáte, otče?“

„Chci, abys podepsala tento dopis.“

Kočubej vyňal z náprsní kapsy složený papír, narovnal jej, položil před Motrii na stůl a odebral se k oknu, kdež prsty bubnoval na tabuli.

Motria četla:

„Prosím Vaší Milost o odpuštění za tento dopis a újmu, kterou jsem Vaší Jasnovelmožnosti neučinila zlomyslně. Vážně se poradivši se svým srdcem a rozumem, rozhodla jsem se požádati Vaši Milost, abyste byl tak laskav a sprostil mne daného slova, neboť dala jsem své slovo lehkomyslně, což zavinilo moje mládí a nerozvážná povaha. Nechtěla bych, abych v budoucnu měla za to trpěti a Vaší Milosti starosti působiti, dobře vědouc, jakého klidu jest Vaší Milosti zapotřebí pro velikou a vážnou práci. Snažně prosím, nehněvejte se na mne pro mé lehkovážné jednání —“ atd.

„Otče!“ — řekla Motria vzchopivší se ze svého místa — „tohoto dopisu nepodepíši!“

Kočubej se odvrátil od okna. Otcovy a dceřiny oči se střetly. Odrážel se v nich výkřik zoufalství bytosti, jež strhuje do pasti — v jeho očích němě otupení.

Poslední záchranné stéblo zpřetrháno.

„Nu, jak tedy, Motrio,” — začal mluviti bezděčně a nevrle, jako by nic neznamenal, nemohl zde ničeho poraditi. „Jak tedy? Zřejmě nechápeš mé zoufalé situace, nechceš, ani nehodláš mi pomoci.”

„Nemohu.”

„Proč?”

„Tento dopis není pravdivý.”

„Není pravdivý, ale nutný, dokonce — nezbytný.”

„Pochybuji.”

„Jsem tím jist, Motrio! Kdyby sis uvědomila, k čemu tvá neústupnost vede, ani okamžik bys neváhala podepsati dopis. — Podepiš! Já, tvůj otec tě prosím, podepiš!”

V Motriině svědomí zápasila lítost s pohrdáním. Bylo jí líto otce, neboť činil dojem velmi nešťastného; pohrdání — bylť tak ubohý svou bezradností.

„Otče! Jsem odhodlána k veškerým obětem, leč nenuťte mne, abych klamala.”

„Pravíš, že jsi odhodlána k veškerým obětem?”

„Ano, k veškerým.”

„Říkáš pravdu?”

„Přísahám Bohu!”

Otec se zahleděl na dceru a zdálo se mu, že před ním kdesi v dali se kmitlo světélko naděje.

„Ljubov Fedorivna řekla” — začal jako vinník klopě zrak, — „Ljubov Fedorivna, odjízdějíc dnes ráno, řekla, že nepodepisuje Motria dopis, musí do kláštera!”

Poslední slova ztěží mohl domluviti.

Motrii zatemnilo se v očích. Jako by před ní náhle vyrostla vysoká zed' a zaclonila jí slunce. Ovanula ji hniloba, zívání zmocnilo se jejich úst. Připomněla si Dorošenkou Prisii, jež v klášteře podlehla opilství; připomněla si nejeden ohavný zjev, který zpozorovala při některých svatých poutích s matkou, a nebylo jí již strašné, ale ohyzdně. Avšak když se podívala na ubohého otce, neváhajíc, krátce odvětila: „Dobrá, ať i tomu se tak stane! Půjdu do kláštera!”

Kočubej se zachvěl. Zahleděl se na jeden z kufrů, jakoby zde bylo vše proř důležité uschováno.

Hlava klesala mu stále níže a níže, jakoby se chtěla uschovati pod zem. Ruce se přilepily k pažím.

Motria se k němu přiblížila. Ani se nepohnul. Dlouhou chvíli stála před ním mlčky. Cosi ji táhlo k tomuto ubohému starci. Jest to skutečně její otec? Onen, kterého poslouchalo na tisíce lidí? Jest to skutečně Vasyl Kočubej, generální soudce, jemuž se usmívá hetmanské žezlo? Ano, je to vskutku on. Ten, který se mazlil se svou dceruškou Motrií, ničeho jí nedovedl odříci, jmenoval ji svým slunéčkem. A nyní chce toto své slunéčko uschovati za klášterní zdí. Oh, jaký je ubohý!

„Netrap se, táto,” — začala, tváříc se bezstarostně, — „v klášteře rovněž lidé jaksi žijí. Řeholnicí se nestanu — neměj obav.”

„Nechci, Motrio, kaziti tvůj osud. Nechci, abys šla do kláštera. Nechci! Leč co mám, já ubohý, činiti? Ljubov Fedorivně neodolám —!”

A odmlčev se malou chvilku, pokračoval: „Motrio, ubohá dceruško má! Věřím v Tebe: nezradíš otce. Proto tedy slyš: Ljubov Fedorivna má v rukou tajnosti, které mohou zničiti mne; a nejen mne, nýbrž snad i hetmana. Není možno předem to předvídati. Je tedy nutno, aby nyní Ljubov Fedorivna se uklidnila. Snad během dvou, tří dnů její zloba přejde. V klášteře tě neponechám. Už jaksi tebe odtamtud dostanu. Jen odjed', abys matce přišla s očí!”

„Půjdu!”

**Políbil dceru na čelo a odcházel. Ale ve dveřích se zastavil:
„Můžeš se projít Motrio. Matka je pryč. Pro tebe něco chystají na cestu. Postel, prádlo, — s prázdnýma rukama nepojedeš. Jdi, jdi!“**

Zavřel za sebou dveře.

Motria dlouho se za ním dívala. —

„Ubohý muž, kterého lituje jeho vlastní dcera!“

D O K L Á Š T E R A.

Sáně naložené Motriinými věcmi a ještě dvoje s potravinami, ubíraly se pod pevnou eskortou do nejbližšího dívčího kláštera.

Nic zvláštního: neposílal Kočubej jednou klášterům dárky.

Za nedlouho před domovní schody předjely nové velké sáně, pokryté koženou střechou. Podél nich jelo několik hajduků; měli doprovázeti pannu — pro jistotu.

To rovněž nebylo zvláštností, neboť nejezdil tak generální soudce jedenkráte.

Byla tmavá, ale tichá noc. Hustý sníh ve velkých vločkách

snášel se neslyšitelně k zemi. Pod jeho tíhou praskaly a lámalý se větve stromů.

Čeled' spala, jen noční stráže přecházely kolem dvora.

V pokoji, vedle Ljubov Fedorivny ložnice, seděly dvě ženy, přichystané na cestu. Posilňovaly se ještě jídlem a vínem. Staré, přihrblé, ke všemu odhodlané, činily dojem oněch žen, které omývaly nebožtíky. Je jim to jedno, k čemu dostanou rozkaz, jen když mají co jísti a pít. Jen tolik radostí stačí k jejich životu.

Toť dvě pochlebnice Kočubejové, její vzdálené příbuzné, které z milosti byly živeny ve dvoře.

Jedna zívala, zakrývajíc ústa rukou: „Hle, snad čert v noci je žene,” — děla.

„Stydí se lidí,” — odvětila druhá.

„Snad myslí, že lidé se nedovědí?”

„I ano, dovědí, ale ne hned . . . A nyní vám, sestro, něco povím: aby se nám cestou nestýskalo, opatřila jsem lahvičku „zapíkanky” — výborná!”

„A já mám v záňadří láhev starého vína,” — odpověděla druhá, a obě se usmály, jsouce spokojeny, že nejedou s prázdnem.

„Jsem zvědava, čím nás odmění Ljubov Fedorivna za naši službu!”

„Dobrým slovem — to zajisté.” Mrkly na sebe. Chápaly jedna druhou.

V tajném pokoji seděl Kočubej a třel rukou čelo. Nos se mu jaksi prodloužil, oči se zmenšily. On celý se stal jaksi menší a tenší, jakoby sám od sebe prchal. „Tak to je,” — pravil sám k sobě. — „Do kláštera. Motria Kočubejová musí do kláštera.”

„Je to lépe, nežli hetmanovi za souložnici,” — odpověděla Ljubov Fedorivna.

„Lépe proto, že tak tomu chceš. Nedobrá jsi žena! Nejsi

matkou, ale macechou. Macecho bezlítostná, — čarodějnice! Tak to je!"

„Mlč," — zasyčela Ljubov Fedorivna.

Do pokoje vešla Motria, zahalena v dlouhý černý kožich, černou čapku na hlavě, a na nohou černé botky. Ale tento černý úbor, nejen že nezastiňoval jejího krásného a svěžího obličeje, naopak, ještě více krásu její zdůrazňoval.

„Jsem připravena," řekla klekajíc před otcem.

Kočubej se chytil za hlavu a čelem udeřil o stůl.

„Nechci toho, nechci, nechci!" — křičel.

Motria se dotkla rty otcových rukou, povstala a přiblížila se k matce.

Ljubov Fedorivna stála hrdě, jako by byla učinila nějaký veliký skutek. V rukou držela velký svatý obraz, provedený ve zlatě. Pozdvihla jej a požehnala dceru.

Motria políbila obraz a matčinu ruku.

Jak jedna, tak druhá, byly chladné jako led.

Motria se obrátila a vyšla z pokoje.

„Rychleji, rychleji, jen dále, dále od nich," — zvučelo jí v hlavě.

Přední šly obě ženy, ke všemu ochotné.

Otevíraly se a zavíraly staré, nízké dveře, kterých se dotýkala ještě v dětském věku, překračovala dobře známé prahy — naposled.

Rychleji, rychleji! Vskočila do sání a zabalila si nohy.

„Kdepak je můj džura?" — tázala se. „Zajisté spí. Neví, že jeho paní odchází do kláštera!"

Naposledy pozdravila otcův dvůr.

Naproti ní posadily se dvě ženy — čarodějnice. Kdosi přibouchl dvířka u sání a ty se pohnuly cestou.

Motria nebyla s to dátí své myšlenky dohromady. V hlavě

jí hučelo jako ve mlýně. Kmitne se myšlenka a zmizí, za ní druhá, třetí — desátá —. Mlýn mává křídly. Či je to snad d'ábel sám? Zastaviti, zastaviti je! Pročpak se jednou vše nezastaví? Kdosi spustil tuto velkou a hloupou hračku, jíž se říká svět, jako děti pouštějí brčadlo a točí se po mnoho tisíc let, neznámo proč a nač? Kdyby již jednou se zastavila a uklidnila. Lidé se rodí, starají, trápí se, žijí, umírají a zase a zase totéž. Proč, nač, kde je závěrečný účel? Zastaviti —! Ale jak je příjemnéjeti. Tak lehce klouzají sáně po sněhu —. Kéž by bylo možno takjeti až na onen svět. Jen těchto dozorkyň, ošklivých jak čarodějnici, kdyby nebylo! Šeptají si stále cosi a kývají se jako hadry na plotě. Ohyzdné! Vyhnnati je! To by byla podívaná, kdyby šlapaly sněhem, vykasavše sukňě —.

Motria pohlédla oknem.

„Tato cesta směřuje do zámku. Tam leží nemocná Marie Fedorivna. Nemá nikoho, kdo by dal na ni pozor, kdo by ji ošetřil a rozptýlil. A Motria jede do kláštera. —

A tato druhá cesta běží k Hončarovce, k hetmanovu paláci. Nyní tam asi bílá paní prochází pokoji. Běda tomu, na koho pohlédne. Neb touto bílou paní je ona, Motria?”

Zavírá oči. Nemůže se dívat na tyto dva páry zornic, které neustále po ní těkají. Ach, usnouti — a probuditi se až v klášteře. Tam je klid. Zvony hlaholí a svolávají k noční službě boží. Motria jde do kostela, nechávajíc za sebou ve sněhu první bílé stopy. Jde, bude se modliti za hetmana a za otce.

Čarodějnici v domněnce, že Motria spí, vytahují láhve a pijí. Lihový zápací ji zlobí, nemůže ho snášeti. Vrhnuti se k nim, uchopiti tyto láhve a mrštiti jimi o jejich hlavy! Ale — tvrdá je skořepina, tvrdší nežli sklo —. Sed’!

Motria se upřeně dívá do sněhu. Její myšlenky se pozvolna uklidňují.

Co nyní učinila? Nebylo přece nutno dobrovolně s tím souhlasiti? Vždyť tímto zničila svoji budoucnost! Čím je nyní?

Není již živou bytostí, nýbrž pouze stínem někdejší Motrie. Leč pro koho to učinila, proč? Pro otce? Otec přislíbil, že ji vysvobodí z kláštera.

A což, bude-li matka ji příliš střežiti? Tedy je všemu konec. Bude kráčeti Motria bažinatou cestou, podzimní plískanicí vstříc, se zármutkem v srdci. Léta budou míjeti, jako míjejí při cestě ležící kameny.

Lépe si vzít život —. Za pasem má dýku, kterou pro každý případ vzala s sebou. Na prstu brilliantový prsten. Od něho —.

Byla ze svých myšlenek vyrušena křikem.

To vzkřikl kočí, však v zápětí zmlkl, jakoby mu byla ústa zacpána. Sáně odbočily s cesty — pojednou se zastavují. Kdosi vypřáhá koně. Slyšet dupání a pobíhání jakýchsi lidí. A Motriiny dozorkyně spí. Opřely se o sebe, jakoby si šeptem něco povídaly. Pod nohama prázdné láhve.

Není Motrii strašně, ale odporně. Čeho se má obávat? Klášter je strašnější.

Vytasila dýku a otevřela dvířka. Vystoupila — zabořila se hluboko do sněhu. Vítr by ji byl málem povalil. Jacísi lidé ji obklopili. Obličeje jejich byly sazemi natřené.

„Nemějte strachu, panno! Neublížíme vám.“ Uchopili ji a posadili na koně.

Po pravici jezdec, po levici druhý, vpředu a za ní rovněž — aby neutekla. Uhánějí —.

Motriu ovanul čerstvý zimní vítr. Zaproudila krev, v hlavě se rozjasnilo. Připadala si jako opilá, vezli ji jako otrokyni, ale ať, je nyní alespoň za mezníky matčiny zloby a moci.

Ujízdí. Kam? Lhostejno —. Jen když ne do kláštera. Ale rovněž ne do Baturýna. Dle směru cesty usoudila, že spíše do Bachmače.

Jako se ráno těšila na slunce, tak nyní byla ráda svobodě. Ale jaká svoboda? Je to jedno, — svoboda. Když by ne — dýka!

V prstýnku — jed! Je paní svého života a — smrti. Jen zavolá — poslušná smrt přijde.

Koně letí s vichrem o závod. Občas se propadají do sněhu pod břicha — ženouť zpříma. —

Co řekne otec? Co mu bude libo! Vykonala své — ustoupila matce s očí. Matka —? „Rozsekáš-li ji na kousíčky, — každý z nich bude zarputile volati: „stane se dle mého! dle mého se stane!”

Přijede Ljubov Fedorivna do kláštera navštíviti Motriu, a té tam není. Nedojela —.

Stálo by za to ji v tu chvíli viděti.

Sníh stále padá. Na koňském hřbetu je ho celý kopec. Plno ho na obočích, řasách, rtech, všude sníh. Jezdec před Motriou, jako by byl bílou plachtou zahalen. On vede.

Jedou do rokle. Vpředu se kmitá jakési světélko — rozsvítí se a opět zhasne. Vlci, neb lidské obydlí?

Odbočují od světla, vjíždějí na cestu. Pak malou hodinku jedou. Motrii křehnou ruce, nohy rovněž mrznou, neboť botky jsou jemné. Pročpak nejeli k světlu?

Hle, zase ono. Zase k němu směřují. Nyní Motria chápe, proč. Aby zahladili stop. Ale to je přece zbytečné — vítr stejně rozmete po nich sníh, nanáší ho celé hromady; k ránu nejen stopy, ale ani cesty nenajdeš. Úzký pruh světla, jako stužka, táhne se po sněhu. Vítr si s ní hraje. Jedou, jakoby ona stužka tálala je k sobě.

Sněhovou vánicí nejasně se zjevuje mlýn. Nemele. Kola zamrzla v ledu. Dorazili. Vedoucí jezdec buší šavlí na dveře. Dlouho, dlouho. Vyjde starší žena s lucernou. Pozvedne lucernu vzhůru, spatří černý obličej — křížuje se a utíká. Jezdec ji chytí, cosi vypravuje. Zdá se, že ji přemluvil.

Široce se otevírají vrata a veškerých pět koní vbíhá do nádvori.

Motria seskakuje s koně, mlynářka hluboce se jí uklání, do-

týkajíc se země lucernou a zve do chaty. Motria jde. Chce se jí tepla a světla, touží viděti lidský příbytek. Konečně již pochopí, co se jí přihodilo? Pochopí, nebo ne? Lhostejné. Přece není to klášter, nýbrž mlýn. Dosti jí i toho.

Vesli do malé nízké, ale čisté a teplé světnice, po stěnách ověšené svatými obrazy a vyšívanými ručníky.

V peci oheň.

Motria se svléká. Žena vytahuje z kufru své safiánové boty a žádá pannu, aby se prezula, neboť její boty od mrazu jsou jako dřevěné.

Motria se přezouvá a cítí, jak milé teplo proudí tělem.

Mlynářka se hbitě otáčí kolem pece, připravuje večeři. „Kéž bych byla věděla, že dostanu takového hosta, byla bych připravila lepší večeři.“

Motria žádá, aby si nedělala starostí, že je šťastná, že se chvíliku ohřeje a odpočine. Mlynářka vyjadřuje svůj soucit: „Tolik majetku máte, jste zvyklá největšímu pohodlí a náhle toto, Bůh ví co!“

Je již zpravena, co se přihodilo nejmladší dceři generálního soudce.

Je prý velice šťastna, že může něčím přispěti Jasné panně. Sama prý byla někdy mladá. Nikdo prý nemá rád paní Kočubové, všichni litují dcery, neboť znají, jaký má život doma.

„Na mne, Jasná panno, můžete spoléhati. Jsem věrna. Nikdy ničeho neprozradím, byť by mne i mučili. Tento mlýn byl svědkem nejedné události.“

Vypravuje. Samé milostné tragedie.

„Lidé nemají mne příliš rádi. Obávají se, že jsem čarodějnici. Můj starý to vyvrací —, ale jsme vážení.“

„Mlynář je doma?“

„Odjel do Bachmače. Doufala jsem, že se dnes vrátí a proto neshasila jsem světla. A hle, Bůh vás vedl. Nebýti tohoto

světla, snad byste se sem nedostala, neboť jest taková vánice, že ani světla Božího nevidět. Snad můj starý kdesi přenocuje.”

„Není vám zde strašně samotné?”

„Proč by? Jsem stará. Bohatství nemáme. Už jsem řekla, že lidé před námi mají strach. Říkají, že jsem čarodějnice, věštím, a s čertem jsem prý zajedno. Ale není to pravda, jsme křesťané.”

Jídlo je hotovo. Mlynářka jde zavolati lidi. Přichází však jen jeden. Tamti prý jeli k močálu. Tam je ani čert nenajde. Vypráví se, že cesta k močálu je začarovaná. Nikdo prý bez mlynáře nedojede tam a ani zpět se nedostane.

Onen jeden vchází, — již umyl svůj obličej.

Motria se zahleděla — a málem byla by vzkřikla překvapením — džura!

„Kde ses tu vzal?”

Stojí, jakoby přimrzl ku prahu.

„Vyprávěj!”

„Není toho mnoho. Dověděl jsem se, že pannu odvážejí do kláštera, a vím, že panně rovněž tak sluší řeholnická sutana, jako mně mitra patriarchy. K čemu jsem džurou —, pomyslil jsem si, — budu brániti své panny proti násilí. Věděl jsem, že před řekou hajduci se oddělí, pojedou napřed, aby hledali přejezd. A tu jsme Vás přepadli. Kočího jsme spoutali a po-hrozili mu smrtí, bude-li křičeti, vypřáhli jsme od sání koně a ostatní již znáte.”

Motria vztáhla k němu ruku. Přiblížil se, políbil a zrudl jako rak.

„Děkuji ti. Nu, a co nyní?”

„Odvezeme Jasnou pannu do bezpečného místa, a pak s vámi zůstanu, nebo odejdu. Jak poručíte.”

„A jak ty by sis přál?”

Hoch mačkal rukama mokrou čapku.

„Dej si čapku ke kamnům, ať uschne,” — mluvila k němu Motria, — „a odpovídej — chceš se mnou zůstat, anebo odejít?”

„A tamti?”

„Tamti znají cestu do Síče. Již dávno tam toužili, ale neměli koní a zbraní. Nyní mají to i ono. Od toho pan generální soudce neschudne. Co znamenají proň tři koně?”

Povečeřeli.

Poté mlynářka se svítlnou vylezla na pec.

„Pomoz mi, hochu,” řekla džurovi.

Tento neváhaje, vlezl za ní.

Motria se dívala, co tam činí.

„Vydavej pozorně, ted' postavíme, ale lehce, abychom neotloukli vápno!”

Vytáhli velkou plentu a za pecí se objevil černý otvor. Mlynářka vešla dovnitř. Svítlna osvětlila místnost a Motria uviděla komůrku s postelí, bez okna.

Stařena připravila pěknou postel a pozvala Motriu do úkrytu.

„Zde bude vám bezpečno, ticho a teplo,” — děla. — „My se položíme ve světnici.”

„Do této skrýše je cesta pouze přes moji mrtvolu,” — hrdě pravil hoch.

Motria ho pohladila po hlavě —. „Hle, jaký kozák!”

„Jasně panny nejoddanější džura.”

Na stole stála svítilnička, jež vrhala matné světlo, které se kmitalo na bílých stěnách nízké komůrky, správně řečeno tajné skrýše nahore na peci. Tato byla tak nízká, že nebylo možno zpříma se postavit; musela usednouti na postel a požádala mlynářku, aby se posadila vedle. Hoch přisedl na stoličku.

Bylo dusno. Vzduch vnikal sem pouze ze světnice. „Až půjdeme spat, — „pravila mlynářka — „otevřeme dveře

zvenčí a sem vnikne dosti čerstvého vzduchu. Spěte klidně, královno má, moje milé dítě. V našem mlýně se ještě nic zlého nepřihodilo. A přece, pouze jedenkráte —.”

Tu začala vypravovati nějakou hroznou událost, avšak Motria nedoslechla konce. Unavena a rozčilena, usnula zdavým spánkem.

Mlynářka ji vyzula z botek, pokryla ji a pokřižovala.

D O B A C H M A Č E.

„Mlynář nejde,” — řekla mlynářka ráno, stavíc před Motriu džbán teplého mléka. — „A vánice jest, že světa ani vidět není. V takové době se zde nikdo neukáže. Ale pro větší jistotu připravila jsem pro vás venkovský úbor. Kdyby čert přeče přihnal sem kohosi, řeknu, že jste moje snacha, a džura — vaším bratrem. Beztoho naše snacha nás ještě nenavštívila, lidé jí neznají, — uvěří tomu!”

Motria se převlékla a pomáhala mlynářce připravovati oběd.

V hlavě jí hučelo, na srdci tíha. Dojmy posledních dnů ji

přemohly. Cítila únavu a nadto neměla klidného svědomí. Ptala se sama sebe, zdali dobré učinila, že prchla? Ale rozum odpovídal, že neuprchla vlastní vůlí — bylať unesena. Každý má přece právo brániti svůj život a svobodu. Matka chtěla oloupati svoji dceru o svobodu, dcera má právo se brániti. „Budu se brániti proti násilí vlastní matky!” — řekla si Motria.

Vzdorná povaha zvítězila.

Vzpomínajíc však na včerejšek, styděla se.

Vezli ji jako zajatkyni. Dvě ničemné a opilé čarodějnici dávaly na ni pozor. A ona se nebránila. Činila tak pro otce.

Rovněž se styděla, že džura ji zachránil. Džura zachraňuje svou paní!

Zlobila se na sebe, že nevyskočila cestou ze sání a nepohrozila lidem, že bud' je postřílí, nebo sebe zabije, nepustí-li ji na svobodu.

Avšak co se jednou stalo, toho nenapravíš. Ztraceno —! Ale co nyní?

„Panno zlatá,” prosila mlynářka, — „nechte toho, neuvíjte svých bílých ruček! Jen se posad'te a odpočiňte si. Není možno, aby takový host o něco se staral! To nejde!”

Utřela lavici a žádala Motriu, aby se posadila v čele stolu pod svatými obrazy.

Motrii se líbila stařenina pečlivost, neboť opravdu cítila ještě únavu. Hlava se jí točila. Kdyby mlýn pracoval, myslela by, že je to od hukotu kol. Věděla však, že tomu tak není.

„Co nyní?” Tato otázka jí neustále šla hlavou. Od otcovského domu se odtrhla. Přetrhly se zlaté nítě. Nyní je samotna a ubohá. — „Jedinou mojí oporu jest nyní on — hetman!”

Psi pojednou začali štěkati vylézajíce ze svých úkrytů.

„Patrně se můj starý vrací”, — řekla mlynářka. „Musím otevřít vrata.”

Vzala přes sebe kožich a vyběhla ven.

Motria zůstala s myšlenkami, neklidem a pochybnostmi.

„Můžete mne vzít na mučení. Jsem odhodlána. Budu zápasit. Neprodává se štěstí lacino. Zaplatím ho bohatstvím, pochodem, klidem — vším. Bud' štěstí, jehož si přeji, anebo žádné! Dvojí štěstí neexistuje!”

Vešel mlynář. Starý, ale hranatý člověk. Jeho oči se dívaly přísně, ale rty se jemně usmívaly. Byl již zpraven ženou, jakého hosta mají.

„Je to těžká věc,” pravil, pozdraviv. — „Velmi těžká! Generální soudce, toť není ledakdo! Avšak Kristus je větší nežli on. Kristus rozkázal, aby lidé vždy pomáhali bližnímu svému v tísni. Nepomohl jsem už jednomu, Bůh dá, že i vám budeme prospěšni. Bud'te klidna!”

Počal vyprávěti o všelijakých městských novinkách, které poletovaly a srážely se, jako unavení motýli kolem světla. Oním světlem byla válka. Rozněcovala se, jako vánice na poli, záplava od ní pokaždě sahala výš a dále.

Novinky jedna druhé odporovaly. Tu označovaly Petra jako Antikrista, tu Švéda jako čerta. Pro Motriu byla nejdůležitější zpráva, že hetman se zdržuje v Bachmači, odpočívá. Snad se zdrží až do Vánoc. Velmi prý se v Kyjevě unavil, stavě onu prokletou pevnost. „Národ naříká, že hetman činí carovi po vůli. Říkají, že má sílu, aby se zastal ubohého lidu, že ale nechce nebo nesmí. Zamýšlí prý počíti na jaře nové práce — chce svou Hončarovku opevniti novou řadou příkopů a hradeb.”

„Stará se o své poklady,” — doplnila mlynářka.

„Vždyť jeho poklady jsou v Baturyně.”

„To vím! Ale i na Hončarovce není rovněž málo bohatství. Říkají, že Mazepa je bohatší nežli otec Bohdan.”

„Bohdanova bohatství je ve velkém sklepě,” — namítl mlynář.

„Hle, sdělil mi novinku! To je všem známo, rovněž i to, že jakmile odkopají onen sklep, vzejde nám svoboda.”

„Svoboda je v lidech a ne ve sklepě,“ — přísně pravil mlynář a mávl rukou. — „Svobodu je nutno si vybojovati. Leč našinci jsou všeho schopni, jen ne boje o svobodu. V městě slyšíš jen o tom, že Anton podvedl Maksyma, Petr prý zbohatl a Pavel zubožel; toulají se po soudech, za kštice se tahají, a pro nic jiného hlavy nemají.“

Zdálo se, že Motria lhostejně naslouchá těmto řečem, ve skutečnosti se však velmi divila, jak tato dvojice starých lidí se zajímá o svobodu, které se snad již ani nedožijí, neboť byli již velmi starí, oproti tomu však lidé, které Boží prozřetelnost postavila na čelná místa, si ani v nejmenším nedělají starostí myšlenkou na tuto důležitou otázku.

Zmocnila se jí obava, aby snad pro ni tito dobrí lidé neměli nepříjemností. „Bud'tež vám srdečné díky za to,“ — pravila, — „že jste se mne ujali, ale není mi možno u vás dlouho pobýti.“

„Jasné panně se v naší prosté chatě stýská. Nu, není divu, panna z tak vznešeného rodu!“

„Tolik bohatství, tolik drahých šatů,“ — litovala ji mlynářka.

„Co mi, paní mámo, jsou tyto šaty. Totéž *jako bábě hedvábí*.*) Ne proto chci vás opustiti, ne, že se mi stýská, ale proto, že se obávám, aby mne nechytili.“

„O tom si nedělejte starostí,“ — uklidňoval Motrii mlynář. — „Vaši lidé šli sem zaječí stopou. Budou vás hledati na severu od Baturynu a můj mlýn leží na jih. Pravý opak tedy. Leč máte-li přes to obavy, pojedem ještě před večerem. Jen co si koně trochu odpočinou. Nyní se smrká brzy. Chci Vás ukrýti u jakéhosi starého *pana-otce*.***) Rodina je chudá, ale jsou to velmi srdeční lidé. Čeledi nemají a bydlí na samotě za *slobodou*****) vedle kostela. Od jejich domu vede do koste-

*) Ukrajinské pořekadlo. (Překl.)

**) Kněz.

***) Velká vesnice. (Překl.)

la tajná podzemní chodba, které nikdo nezná. V době ne-pokojů svěřují jim část svého jmění k úschově. Budete tam-jista, jako pod přímou ochranou Boží."

„A kde bydlí onen pan-otec?” — tázala se Motria.

„Od nás je to malá hodinka cesty. Nedaleko pod Bach-mačem.”

„Pod Bachmačem?”

„Ano, pod samým Bachmačem, jako by to bylo jeho před-městí.”

„Děkuji vám!”

Smrákalo se. Mlynář vycpal pečlivě sáně, aby se mohlo po-hodlně v nich seděti. Sáně byly pevné, s vysokým opěradlem. Motriiny šaty zabalili do ranečku, oblékli jí teplé boty, beránkový kožich, hlavu zaobalili velkým šátkem, tak že jen oči vyhlížely a špička nosu. Mlynář vzal do rukou otěže, džura přisedl si vedle něho. Mlynárka je doprovodila za vrata, po-žehnala je svatým křížem a — již ujízděli.

Jízda saněmi povzbuzuje vždy člověka. Tak i Motrii dodávala mysl. Připomněla si léta svého mládí, vánoce.

„Kam asi nyní zavede mne osud na vánoce, kde budu jísti *kutju*,*) s kým usednu si k svaté večeři? —”

Ah, s tím, koho Bůh přisoudí, jen když ne v klášteře, jen když je volna.

Koně běželi rychle a vesele odfrkávali.

„Budou námi potěšeni!” — pravil mlynář.

„Nevím kdo?” — tázala se v duchu Motria.

Džura se často obracel a pokaždé se tázal, zdali panně není zima.

„Je mi teplo jako v Kovalice na peci,” — odpovídala Motria, při tom však cítila, jak ji počíná mraziti.

*) Tradiční jídlo z pšeničních krup při vánoční večeři. (Překl.)

Džura chtěl něco vyprávěti, ale vítr tomu nedovolil. Fičel poli, srovnávaje nejen zem samotnou, ale i nebe se zemí. Kolkolem nebylo viděti ničeho, pouze sníh. Jeli, nehledíce si zaváté cesty, neboť koně znali dobře cestu do Bachmače.

„Bylo by možno pustiti je i bez otěží — dovezli by nás tam také,“ — pravil mlynář.

Vjeli na malý kopeček a byli nuceni na malou chvíli se zastaviti. Motria si toho ani nepovšimla. Přemítala. Džura se jaksi nepokojně zahleděl na mlynáře, který se ho však nohou dotkl na znamení, aby mlčel.

„Panno,“ — řekl pak, — „držte se pevně opěradel, sjízdíme do rokle.“ — Pak odevzdal otěže džurovi a sám vytáhl něco ze sání.

Motria se chytla postranních opěradel a opřela se nohami, džura práskl bičem a současně tak divoce zavýskl, že koně poplašení jako vichřice se pustili dolů.

Před nimi se něco rozestupovalo, odskakovalo stranou, sáně sjízděly do rokle, podobné žlabu a po obou stranách svahu pohybovaly se stíny. Tyto stíny uháněly kupředu, chtěly předhoniti sáně, ale koně letěli s větrem o závod dolů k háječku, v němž mezi stromy bylo viděti vyčnívati komíny a z komínů táhl se kouř.

„Vlci,“ — pomyslila si Motria. Ale ještě si toho plně neuvedomila, když mlynář vzkřikl:

„Hlavu napravo!“

Motria se sklonila doprava a ohlédla se.

Vlci je již stíhali.

Tu mlynář vystřelil; jeden z vlků poskočil, skrčil se, zakňučel a padl. Ostatní se na něho vrhli a za okamžik byl roztrhán.

Koně se hnali jako bouře, mlynář znovu nabíjel svou ručnici. V osadě zaslechli výstřel. Vybíhali z chat. Avšak mlynář

rychlé projel osadou, tak, aby nebyli poznáni. Teprve když se octli v polích za osadou, obrátil se.

„Chvála budiž Bohu na nebesích, utekli jsme jim,” — řekl a pokřížoval se.

„A nyní pojedeme k panu-otci,” dodal obraceje se k Motrii.

„Nikoli, pojedeme do Bachmače!”

Mlynář se podivil.

„Do Bachmače?”

„Ano, do Bachmače pojedeme.”

„A ke komu?”

Motria chvíli přemýšlela.

„To vám řeknu až v Bachmači,” — konečně odvětila.

Mlynář přikývl hlavou a obrátil koně směrem k Bachmači.

LEPKY

B. LEPKYI

SRDCE

A.

ŽEZLO

(MOTRIA)

SVAZEK